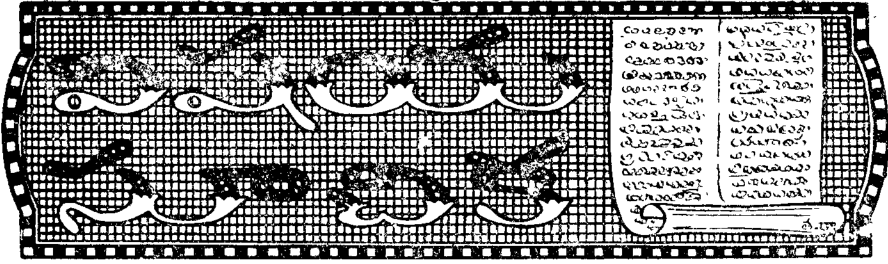
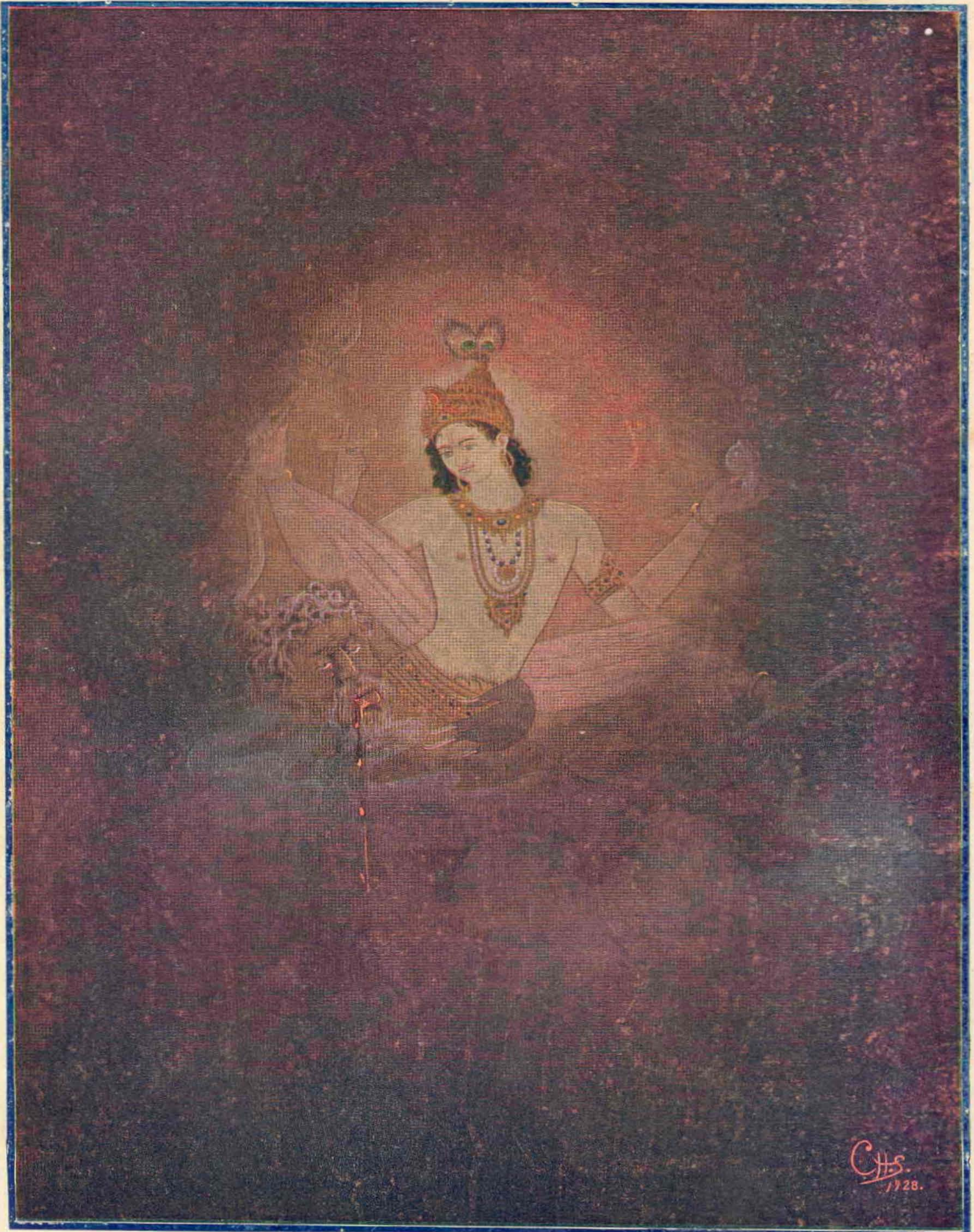

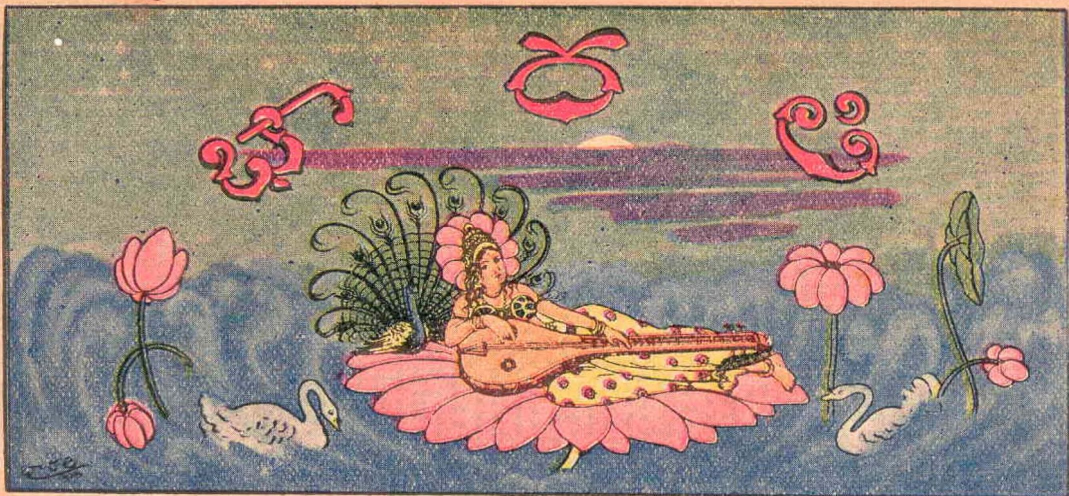
చిత్రములు

☞ భారతి ఆఱవసంపుటము ఒకటవభాగమునకు సంబంధించిన వ్యాసములయు, వ్యాసకర్తలయు అకారాదిసూచిక రానున్న సంచికతో వెలువడును.—సంపాదకుడు, భారతి.

విజయము

చిత్రకారుడు: చామకూర సత్యనారాయణగారు, రాజమండ్రి.

చెన్నపట్టణము, జూన్ ౧౯౨౯

సంపుటము ౬ | శుక్ల సంవత్సరము జ్యేష్ఠమాసము | సంఖ్య ౬

దేశభాష

వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు

"తనదు బాస కన్నతల్లి యెవ్వానికి-సత్య మన్యభాష సవతితల్లి
'తనదు ధర్మమందు తాను మ్రగ్గుటలగ్గు-అన్యధర్మ మది భయావహంబు."

పూర్వభాగము

౧

పన్నులు కట్టుచుండు జనపాలురు పోవుదు, వారి పెన్‌జమీల్
తిన్నఁగ దిద్ది తత్సుతుల దివ్యులచందము పెంచి వారి న
త్యున్నత విద్యలందులను యుద్ధమునందును బాలనా విధిఁ
మిన్నలఁజేసి మీఁదట జమీలకుఁ బంపు 'నకబ్బ' రాదృతిఁ.

దుర్వ్యయం బొనరించి యాస్తులను బరుల-కరణ మిడినట్టివారికి భరణ మిచ్చి
ఋణము తీర్చి జమీల వారికి నొసంగు-నల యకబ్బరుసాటియే యధిపు లెందు?

కాలమునకును ముదిమిఁ బోకార్చి మరల-జవ్వనం బొడఁగూర్చు వసంతఋతువు
నందు సామంత నృపులతో నక్బ రవని-కాంతుఁ డెంతయుఁ బేరోలగంబు తీర్చి.

తొలకరి మెఱుఁగులఁ దులఁదూఁగు బీబీలఁ గాన్కలిచ్చెడువారిఁ గలయఁ గాంచి
మైత్రియే కాన్కగా మనఁజేయు రాజపుత్రుల కెదు రేఁగి కౌఁగిళుల నింపి
పర దేశములనుండి వచ్చువర్తకుల రత్నములకు సింహాసనంబుఁ జూపి
పెండిలి కాకుండఁ బెరిఁగిపోవుచునున్న కావ్యకన్యలకు నిక్కాను గట్టి
పలు దివాలాలు దీసిన వారివారి-యాఁస్తి ఋణములకుం బాపి యప్పగించి
తండ్రు లేఁగిన సుతులఁ బెద్దలగువారి-నెల్లరను జీరి మెల్లగా నిట్టులనియె.

పరలోకంబున నున్న మీ జనకు లే వాత్సల్యముల్ మీయెడం
బరఁగం జేయుచునుండ్రొ తాదృశమయా వాత్సల్యముల్ మీ ప్రజా
పరివారంబులయందు నెల్లయెడలన్ వర్షించుచుం జక్కగాఁ
బరిపాలింపుఁడి నన్ను నేమరకుఁడీ స్వస్వస్తికాలంబులన్.

అని సభ ముగించె నంతట-జనపాలకుమారవరులు సంతసమున నా
త్మ నివాసంబుల కేఁగిరి-పెనుపంజరములను వీడు పిట్ట లనంగన్.

౨

తండ్రిం దల్లియుఁ గాలధర్మమును జెందన్ మీఁదటన్ ఢిల్లిలోఁ
బండ్రెండేఁడులు యుద్ధవిద్య నరబీ పార్సీ తురుష్కంబులన్
గొండ్రల్ పోసి సమర్థుఁడై వయసు చేకొన్నందులం గామినీ
పుండ్రేక్షుండగు 'ధర్మసింహుఁడు' పురంబుం జేరెఁ బాలింపఁగన్.

అతనిఁ దలయెత్తి చూచిరి యఖిలప్రజలు-వాచుకొనియున్న కన్నుల వాంఛదీఱఁ
గాటకంబునయందు నాకసముమీఁదఁ-గానిపించిన నీలమేఘంబు నటులు.

ధర్మసింహుండు క్రమ్మఱఁ దనదు ప్రజల - మధ్యమున వచ్చి పడుచు సంబరము చెందె
మాతనుండి పృథక్కరింపంగఁ బడిన - దూడ క్రమ్మఱఁ దల్లిని గూడినటులు.

అందఱు ధర్మసింహుని మహాభ్యుదయం బభివాంఛితంబు నాఁ
జందము దోఁప వేడుకలు సల్పిరి గాయకనాయకుల్ మహా
నందముగాఁ దదీయ జననంబును బాడిరి ప్రౌఢ నర్తకీ
బృందము లాడి రెల్లరును వేఁడిరి దేవుని వాని వృద్ధికిన్.

పత్తనమందు తా నిటులు పార్థివవర్యుఁడు కొన్నినాళు ల
త్యుత్తమ గోష్ఠులం గడపియుం దనరాజ్యము చూడఁగోరి సం
పత్తికిఁ బోలు వైభవ మభంగురమై విలసిల్ల నేఁగె లో
కోత్తరమైన చందముగ నూరులుఁ బల్లెలుఁ జిన్ని ఖండ్రికల్.

పల్లెల్ పల్లెలుఁ బ్రోల్లుఁబ్రోల్లు మఱియుం బట్నాలుఁబట్నాలుఁ దా
నెల్లం గ్రుమ్మరెఁ గాని వాని మది సుంతేనిన్ వినోదంబు సం
ధిల్లన్ లే దల ఢిల్లిముం దివణపుల్ నిక్కంబు సూఁడిల్లికిన్
ఢిల్లే పల్లెకుఁ బల్లెయే' యనుట తా నిర్జీవమై పోవునే?

పురమున కున్ముఖుఁ డగుచును - ధరణీపతి సూనుఁ డంత దాపగు 'పరిష
ద్వర' మను పల్లియయందలి - చిరంతనపుఁ గోటలోన జేసె మకామున్.

3

కరణము వచ్చి రాజసుతుఁ గన్గొని యేలినవారి కిప్పుడీ
చిఱుతకపల్లె మోదమును జేయఁగఁ జాలదు గాని యిందు దే
వర ప్రజయూ ముకుందుఁ డను వశ్యవచోవిభవుండు సత్కవీ
శ్వరుఁడు కలండు తత్కులమువారలు మీసభలోఁ గవీశ్వరుల్.

అను నతనిమనవి ముగియక-మునుపే భూవరకుమారు మోమువికాసం
బును బోల్చి మాకు మోదం-బని యనుయాయులు బిరాన నార్చి రొకశ్రుతిన్.

సాయంకాలమునన్ సభాగృహము పుష్పాలం దివాచీలఁ గై
సేయంగాఁబడె ధర్మసింహుఁ డెదుటన్ సింహాసనాసీనుఁడై
శ్రీయొప్పించెను బందుగుల్ సఖులునున్ శ్రేణీద్వయిం దీర్చి నా
రా యాస్థానికినిన్ ముకుందుఁ డవలం బ్రాణంబు పోసెన్ వెనన్.

లీలాశారదఁ బోలు నాకవి యనల్పీభూత వాగ్వల్లకిం
జాలన్ మీటుడు ధర్మసింహు గురువంశంబుల్ పునర్జీవిత
శ్రీలాభంబును బొందు చందముగ భాసించెన్ విచిత్రంబుగాఁ
గాళీదాస మహాకవీశ కవితం గాకుత్‍స్థవంశం బటుల్.

అతని కవిత్వమందు నొక యద్భుతమున్న దదేమి యన్నచో
శ్రుతులవె దోరవెట్టఁకొనుచున్ విను విన్నసమస్తకాలమున్

మతికి నొకింతయేనియును మంత్రము తంత్రము యోగముల్ వనా
యతనము లోనుగాఁగలవి యక్కఱలేని సమాధి చొప్పడున్.

ధరణీపాలుని ప్రోలనుం గల సుహృద్వర్గం బిటుల్ వల్కె—ఈ
ధర సర్వంబును ద్రొక్కి చూచితిమి కాదా! యిందు నెందేని యే
గిరియుం బల్లెయుఁ బత్తనంబును నదీక్రీడావనీశ్రేణి యీ
వరుసన్ మానసమెల్ల మోదమున ముంపంజాలెనే చెప్పుఁడా!

అని హర్షించెను గవిమో-మునయందులఁ గాని రాజుమోమునఁ గానీ
యనుమోదం బావంతయుఁ-గనుపట్టఁగలేదు కంటఁ గలికాసకిన్నిన్.

తనచెలులు సంతసించిరి-యని వారల సంతసంబు నాత్మీయముగా
ననుకొని నృపుఁ 'డీసత్కవి-మన యాస్థానంబునందు మనుఁగా' కనియెన్.

కరణము సంతసించె సభ గల్గు జనంబులు ధర్మసింహు స
త్కరణమునన్ ముకుందుకవితం గల పాత్రతనున్ గుణించి య
బ్బురమును జెంది రంతట నృపుండు కవీశునితోఁ సఖాళితోఁ
బురమున కేఁగెఁ జూపఱకు ముచ్చట యాయెను వాని చెయ్దముల్.

౪

పదియాఱువన్నెల బంగారుతీఁగల మించు సేలువఁ గప్పించినాఁడు
అంతయు సరిగతోఁ నల్లించి తెప్పించి మంచి వల్వలను గట్టించినాఁడు
రివ్వురివ్వునఁ బాఱు రెండుతేజీలఁ గట్టించిన తేరి నెక్కించినాఁడు
వెండి పళ్లెరముతోఁ వేనూటఁబదియారు లంచితంబుగను బట్టించినాఁడు
తూఁగుటూయాలలం బొల్చుతోఁటయందు-చెల్వుభవనంబునం దుండఁ జేసినాఁడు
ధర్మసింహుండు నగ రేఁగు తత్క్షణంబు-నందితస్వాంతుఁడైన ముకుందుచేత.

నడిరేయినేనియును నె-వ్వఁడు పారాయిచ్చునేని ప్రశ్న మొకింతే
నడుగక రాజద్వారము-విడివడుచుండును ముకుంద విద్వాంసునకున్.

ఆయాయి దేశంబులందుండి తగు రాజపుత్రులు వచ్చినప్పుడును గాని
అక్బరుపాదుషా యాస్థానినుండి రాట్పురుషులు వచ్చినప్పుడునుగాని
దేశాంతరములఁ గీర్తిని బూర్తిఁజేయ రోపడఁతులు వచ్చినప్పుడునుగాని
మాటమంతిని జెప్పి మను రాచబందుగు లలవోక వచ్చినయపుడుగాని

తమ మదికి నింపితంబగు సమయమందు-దాసికలు గారడీంద్రుడును ధార్మికులును
సఖులు చేరెడునట్టి యాసభ లవెల్లఁ-గవి ముకుందుఁడు లేని-వోఁ గావు సభలు.

తవు విద్వాంసులు సత్కవీశులు నటుల్ ధర్మాత్ము లార్యుల్ గురు
ప్రవరుల్ గాయకనాయకుల్ కథకులున్ భట్టారకుల్ లోనుగా
నెవ రేతెంచిననేని యాన్నృపతిచే నిప్పించుఁ దానిచ్చు నా
కవివర్యుండు ముకుందుఁ డంచితకళాకాంతా ప్రియత్వంబునన్.

‘కవియని రాజసన్నిధిని గ్రద్దవిధంబున నుండనేమి? భూ
ధవుఁడు కవీంద్రుఁ బెట్టుకొని తాఁ బిశునుండయి యుండనేమి? తాఁ
గవి యనఁగా ముకుందుఁడె తగం గవిరాజన ధర్మసింహుఁడే
భువి నిఁక రా’జటంచు జనముల్ సభలన్ గణియించి రెంతయున్.

కాని యొక్క రహస్యంబు కలద యిందు-మాతృభాష నెఱుంగఁ డామహీపవరుఁడు
వారు కలిసిన లగ్నంపు బలమువలన-సాఁగుచున్నదిగాక తత్సఖ్య మెలమి.

౨

ఆతఁడే రాజు మఱియు రా జాతఁడేగఁ-గడచిపోవుచునుండెఁ దత్కవివరుండు
రాజకార్యముజోలికి రాఁడు రాజు-గూడఁ గవిరాజుజోలికిఁ బోఁడు సుంత.

పండువునాళులందులను బౌరజనాదరణంబునన్ ముకుం
దుండు సభాంతరంబులను దోఁచుచునుండును గాని యాన్నృపా
లుండు స్వభాషయందులను లోలుఁడుకామిని రామి నాకపీ
శుండు కవిత్వపున్గొడవఁ జొచ్చుటమానెఁ గ్రమక్రమంబుగన్.

కొన్నినాళులు క్రమముగాఁ జన్నపిదప-నల ముకుందుండు ధర్మసింహావనీశు
ప్రజ యటంచునుమాత్రమే ప్రజల కెఱుక-గాని సంస్థానకవి యని గాదు సుంత.

ఒకపద్యంబునునేని వ్రాయఁగను బె ల్లుత్సాహముల్ లేక తీ
రికయున్ లేక ఫలంబు లేక తననుం బ్రేరించువా ర్లేక యా
రక తించుం దిరుగాడుచుం బరుల‘పో-రా’మాటలున్ లేక తా
నొకరుండే మెలఁగున్ ముకుందకవి వాయున్ నోరు లేనట్లుగన్.

“కవియని పేరుపెట్టి యధికంబుగ రొక్కము నిచ్చు దాని నే
నవలఁ బరిగ్రహింతు. అతఁడా, ఫలమొందఁడు; ‘నేనొ, నేర్తు నీ

ద్రవిణము గొందు'నంచు బలితంబగు తుష్టిని బొందఁజాల నీ
వ్యవహృతి చాలఁ జిక్కయిన"దంచు ముకుందుఁడు లోనఁ గుందెడున్.

క్రమముగాఁ గవిరాకపోకలను మానె-వచ్చెనేనియు నెప్పుడో వచ్చి వెళ్లు
రాజు రావేమి? యనఁడును రాకయున్నఁ-గొంత సంతసమును గూడఁ గొనఁగఁబోలు.

కొన్నాళ్లేఁగినపై ముకుందుఁడని యొక్కం డీప్రదేశంబునం
దున్నాఁడంచును వారు లెల్లరునుగా కుద్యోగు లౌవా రెఱుం
గన్నేరర్ నరపాలుఁ డించుక యెఱుఁగన్నేర్చునో నేరఁడో
కన్నారంగ ముకుందు నిష్ఠు కనుపైఁ గాకెట్టులం దేలెడిన్?

౬

'చవు లూరించెడు వాక్కుల్ గల్గు కవివంశంబందులం బొందుగాఁ
గవినై పుట్టితిఁ దండ్రులట్టుల నృపాగారంబునున్ మెట్టితిన్
ద్రవిణం బందితిఁ గాలకర్మగతి నీ రాట్స్నేహముఁ డింతేనియున్
గవితానంద మెఱుంగఁ డెందులకు నింకన్ నే నిటన్ నిల్వఁగన్.

'ఇల ఱేండ్లు పెంచుచుండిన-పులులును సింగములు పనులు పొనరింపకయే
చెలఁగెడుఁ; గలిగెడు వానిం-దిలకించిన వింత: లేదదియు నాయెడలన్.

'పంజరపుఁ జిలుక పలుకుల-కుం జెవు లున్నయవి కాని కోమల కవితా
రంజితుఁడగు కవి పలుకుల-కుం జెవు లవి లేకపోయెఁ గుతలము నందున్.

'క్రొత్తగ వచ్చు రాజతతి కూరిమి నెచ్చెలికాండ్ర కంటికిం
దోత్తయి చూచువారి చెవితో విను వారిమనస్సుతో మనున్
'గ్రొత్తలు ప్రాఁతలైన నృపకోటులు నంది యటన్న మిత్రముల్
బత్తిగ నంది యండ్రు మఱి పంది యటన్నను బంది యండ్రొగిన్.

'కవినై కొంచెము కాలము-నవలను మిత్రంబనై యనంతరమందుం
జెవలయ్య నయితి నిచ్చట-శివశివ యీరాజుగారి చిత్తమునందున్.

'ఇందేమి కొంప మునిఁగిన-చందం బది లేదుకాని జనపతి ధన మె
ట్లందికొని తినఁగలాఁడనో?-అందము కా దుండిపోవ నాస్థానమునన్;

'పోయినఁ దిండి చిక్కకయ పోవఁగనిమ్ము కడంగి యిన్ని నా
ళ్లీయన సొమ్ము తింటకును నే రచియించిన గ్రంథమెల్ల నేఁ
డీయనకే రహస్యముగ నిచ్చి ఋణం బది శక్తికిం దగన్
బాయఁగఁ జేసికొంచుఁ జన భావ్యము నాకని తోఁచు నెంతయున్.'

అని తలఁచుచుండిన ముకుందుని కడకున్ భార్య సుకల తోతెంచి వడిన్
'మనకున్ వగపే లొక నూతన జనపాలుని నొకింత దర్శింత' మనెన్.

'నూతన భూపు నొక్కని గనుంగొని పొట్టకు వానిఁ గొల్చి యి
ల్లీతని ధర్మసింహుని మహేశులఁబోలు మహీశులందు న
ఖ్యాతి పరీతమూర్తిగను గల్పన చేయఁడు నూ ముకుందుఁ డీ
రాతిరి సాక్షి నానుడుల రాజిలుచుండెడు వాణి సాక్షిగన్.'

అని ముకుందుండు గ్రంథంబు లంటఁగట్టి-నెత్తిపైఁ బెట్టుకొని దాసి నీరజాక్షి
కడకుఁ జని యది చనవరిగాన దాని-తో వచించెను దన కథఁ దీవరముగ.

ఇటులు వచించి యీ గ్రంథములు ధర్మసింహాంకితములు గాన వీనిని గ్రంథాగారమునఁ
జేర్పుమని పలికి క్రిందదింపిన నివ్వెఱపడి నీరజాక్షి వాని నందికొని.

అదియుఁ 'గవీశ్వరమయ్యా!-యిది మీదాసే యటంచు నెంచం'డల్లా
గదిలో నిడకుంటే మీ-పదాలు నఱికేసినట్లు భావించండీ!

అను నీరజాక్షిమాటల-కు నలరి దీవించి యామకుందుం డంతన్
వెనుకకు మరలెను నీలో-పున సుకలయు నొక్కపెద్దపుల్లం గొంచున్.

తన భర్త తనకుఁ బ్రతిజ్ఞాపూర్వకముగా ప్రత్యుత్తరించిన పద్యమును ఎదురు గోడపై
లోఁతుగా అఱువళ్లు పడ వ్రాసి బయటికి వచ్చిన.
ఇంతటిలోన ముకుందుఁడు-సొంతగృహంబునకు రాఁగ సుకలయును మనః
కాంతుని లోనికిఁ గొని చనె-నంతట నిద్దురలు గూరి రల యిర్వురునున్.

౭

మున్నే యన్నిటిఁ జక్కఁబెట్టుకొని యాభూపాలు సెమ్మోమునుం
గన్నారంగను గాంచిపో నధికమా కాంక్షన్ ముకుందుండు తాఁ
జన్నన్ లేచుచు ద్వారపాలకుఁడు పెల్చన్ 'మీకునున్ దేవిడీ
మన్నా చెప్పిరి కష్టముల్ నొందువునన్ మన్నింపుఁ డో దేవరా!'

అనఁగ ముకుందుఁ డిట్లనియె నాతనితోడను 'నోయి సుబ్బ! నా
కును నిది కస్తికాదు దొరకుం గనిపించుచు నాధునూరు పో
వను దలపోసి వచ్చితిని వార్తను లోనికిఁ బంపి రమ్మటం
చును సెలవైనచో నగరిఁ జొచ్చెద లేనిది లేచిపోయెదన్.'

అని యాతని సమ్మతినిం-గొని ద్వారమునందు వేచికొనియుండియు లోఁ
జను ఠాణేదారునితోఁ-దన మనవిని బనిచె రాజు దగ్గఱ కెలమిన్.

ఈ లో రాజున కేమి క్రొత్తపని తా నేతెంచెనో యాబహి
శ్శాలం జూడఁగ వచ్చి కానఁబడెఁ బెల్చన్ ద్వారపాలాజ్ఞ తా
నాలోనన్ మఱపొంది యక్కవియు నొక్కంగన్ నృపున్ డాసె భూ
పాలుం డుబ్బరపోయి 'మీరె? యెవరో పైవారటం చెంచితిన్.'

అని చెప్పి 'యిచటఁ గొంచెము-పని యున్నదదైన పైని వచ్చెదఁ బైకిం
జనుఁ' డనియె నాముకుందుఁడు-చనెఁ బ్రాసాదంబుమీఁది సభలోనికినిన్.

క్రమగొని కవి పైనిని నృప-హిమధాముఁడు తాను క్రింద నెవరికి వారే
యమునాతీరే యనియెడి-క్రమమున నుండంగఁ గొంతకాలము నడచెన్.

తాను కానలేని తావులనుం జూడఁ-గలుగుఁ గవి యటన్న కచ్ఛతోడ
నీరజాప్తుఁ డెగసి నెత్తిమీఁదుగ దాఁటె-నల ముకుందు గేలిగొలుప ననఁగ.

కాలము చాల దాఁటె నరకాంతుఁడు రాకయపోయె రిక్తునిం
బోలె ముకుందుఁ డేమిఫలముం గనఁబోవక మెట్లనుండియున్
నేలకు జాఱు బంతియన నెట్టనదా దిగి యింటి కేఁగె భూ
పాలకుఁ డంగజాలెకుఁ జివాట్లిడి గర్భగృహంబులం జనెన్.

ఆముకుందుఁడు మాపట నాలితోడ-మూటముల్లెలు నెత్తిపై మోసికొంచుఁ
బయనమైపోయి గౌతమీప్రాంతమందు-నొక్కపల్లియలో వాసముండె నెలమి.

గ్రామంబందుల నెల్లవారలును శాస్త్రంబో మఱిన్ వేదమో
సామాన్యంబుగ నేర్చియుండి కవితాసారస్యమున్ బుద్ధిలో
నేమాత్రంబు నెఱుంగకుండమి నతం డెవ్వారికిన్ దుఃఖమే
నామోదంబును నేని జేయకయ తా నందుండె భిక్షోట్కుఁడై.

ఉదయంబందునె లేచి గౌతమిని బిట్టోలాడి నాల్గైదు సత్
సదనద్వారములందులన్ 'భవతి భిక్షాం దేహి' వల్లించి తా
నుదరంబుం బరిపూర్తి చేసికొనుటే యుద్యోగముంగాఁ బయిం
బదమో పద్యమొ పాటయో యొకటి సంభావించు నాతం డెదన్.

అల ముకుందుఁడు కవియయి యంతమీఁద-ప్రభువు నాస్థానకవియయి పయి ముకుందుఁ
డై పయిని నెవ్వఁడో యయినట్టివాఁడు-ఇపుడు క్రమ్మఱఁ గవియాయె స్వేచ్ఛఁజేసి.

పూ ర్వ భా గ ము

ఉ త్త ర భా గ ము

౧

ఆయాభాషలయందు బొందుగను వ్రాయంబడ్డ వేదాంతముల్
న్యాయంబుల్ సుకవిత్వముల్ మఱియు జోస్యంబాదులన్ రాజధా
రేయుం డక్బరు ఫారసీకఁ బరివర్తింపించి జాత్యంతరా
మేయజ్ఞానము గ్రోల నల్ దెసలు బంపెన్ మేలి మౌల్వీలనున్.

అల కన్నడ మఱవంబును-దెలుఁగు మహారాష్ట్రమాది దేశపు బాసల్
తెలియఁగ నాస్థానంబుల-వలఁకులకుం జనిరి తురకపండితు లంతన్.

ఆంధ్ర దేశంబులకు నొగి నవతరించి-రాజసంస్థానమందు నాంధ్రంబు నేర్చి
పారసీకంబునందును వ్రాయ నొకఁడు-వచ్చె నల ధర్మసింహాభూవరుని కడకు.

అటు లేతెంచిన పారసీకకవి కం దాతిథ్యముం గూర్చి య
ప్పటి శూన్యంబగు నాముకుందు గృహమున్ వాసంబుకై చూపి పి
మ్మట నాంధ్రంబు నెఱుంగు నొక్కబుధు నామౌల్వీకిఁ దోడిచ్చి యం
తటితో భారము తీసివైచికొనె భూనాథుండు తా నెంతయున్.

కవులును దత్త్వవేత్తలును గాయకులున్ నటు లల్ల తార్కిక
ప్రవరులు లోనుగాఁ గలుగువారు స్వకీయపు జ్ఞానలోహముల్
ప్రవిమలమౌ నకబ్బరు సభాభవనం బనుటంకసాల రే
బవలును ముద్రవైచి యొకపారసినాణెము చేసి రాకడన్.

౨

సర్వసామాన్యముగను నీజగతియందు-ఫలమిడని వస్తువుల క్రమంగళత యబ్బు
అట్టి యపమంగళంబును నపశకునము-ధర్మసింహుని కిప్పుడు తలఁగిపోయె.

ధర్మసింహుని కల ముకుందకవి వైరి-కాఁడు కాని యతం డిప్డు కానరామిఁ
దన శరీరంబునం దొక్క యనుపయుక్త-మైన యవయవ మది పోయినట్టులుండె.

'ఇతఁ డెవఁడని తన్నడిగిన-నెతఁడని ప్రత్యుత్తరంబు నీఁగల?' నని యే
యతనికి సందేహం బా-యతిసందేహంబు పోయె నతని కిపు డొగిన్.

కాని యొకింతలో నతనికష్ట మభావపదార్థమందుఁలన్
లీనత జెందునట్టులను లేదు. తురుష్కుఁ డెవండొ వచ్చి యా
కానఁగరాని వాని పలుగ్రంథము లెంచి లిఖించుచుండుటన్
వానికిఁ దొంటికంటె నొకవైభవమే కనుపట్టె నెక్కుడై.

'వీఁడునున్ వానిబోలిన పిచ్చివాఁడు-వ్రాసికొనుఁగాక యీపిచ్చివ్రాఁత లన్ని'
అనుకొనుచు నాత్మయందుల నపహసించు-కొనియె నాధర్మసింహుండు కొన్నినాళ్లు.

అల్ల ముకుందుని నుడి వ-ర్ధిల్లఁగ భాషాంతరీకరించినపయి నా
యల్లా గొలుచుచునుండెడు-ముల్లా మోమెత్తి పద్యమును గనె గోశన్.

కనుఁగొని దాని వ్రాసికొని క్రన్నన దచ్చరితం బలంతిగా
జనములు చెప్పఁగా విని విచారము చెంది యనంతరంబు త
జ్జనపతివద్ద నాజ్ఞగొని చయ్యన నగ్బరుశాహిపాలికిం
జనుచు ముకుందు గ్రంథములు సర్వములున్ వినిపించె నాదృతిన్.

విన్నపయిని నగ్బరు 'నే-నెన్నాళ్లకు దేశభాష నిట్టికవితలన్
విన్నాఁడ!' నంచు'నయ్యా!-యెన్నే ళ్లాతనికి? నాతఁ డెటులుండు?' ననన్.

ఆతనిప్రాయమున్ మఱియు నందము నంద మెఱుంగఁగాని య
ల్లాతని సత్కవిత్వమను నద్దమునందు వయోవిహీనపూ
జ్యోతిగఁ గానఁబట్టు ననియున్, గవి పోవుచుఁ జెప్పు పద్య మా
నేతకుఁ బారసీకవి గణించుచుఁ దెల్పిన నాతఁ డిట్లనున్.

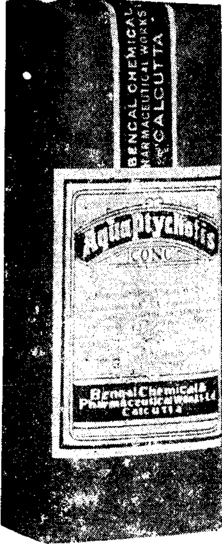
'ఈనరపాలుఁ డిట్టిఁడని యే ననుకోఁగనులేదు కాని యి
ద్దానికి నేనె కారణము దానిని బైనిని జూచికొంద మా

బెంగాలు కెమికల్సువారి

3 దివ్యౌషధములు

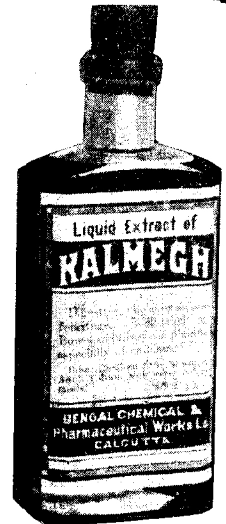
అక్వపికోౘటిస్ కాంక్

అజీర్ణవ్యాధి, మందాగ్ని మొదలైన ఉదర సంబంధమైన వ్యాధులకు దివ్యౌషధము. నిత్యము భోజనానంతరం సేవించిన కలరా రానీయకుండ కాపాడగలదు.

పికోటిస్ బిళ్లలు

అక్వపికోటిస్ కాంక్‌నకు బదులు తయారైనది. ఒకబిళ్ల సేవించినవెంటనే బాధ నివారణమగును.

లిక్విడ్ ఎక్‌స్ట్రాక్ ఆఫ్ కాల్‌మెగ్

లివర్ సంబంధమైన వ్యాధులకు గుణమివ్వగలదు. పెద్దలుకూడ సేవింపదగినది.

బెంగాల్ కెమికల్‌వారిచే తయారైన ఔషధములనే కోరుడు. మట్టుపురకం కొనకుడు.

బెంగాల్ కెమికల్ అండ్ ఫార్మస్యూటికల్ వర్క్సు లిమిటెడ్, కలకత్తా.

మనస్తత్త్వ నిరూపక మగు రూపక మాంధ్రవాఙ్మయమం దిది యొక్కటి మాత్రమే !

శృంగార హాస్య కరుణ రస ప్రసారకము

వాల్మీకినాటకము

వీర రస ప్రధానము

నవ రస ప్రవాహము

వాల్మీకినాటకము

వాల్మీకినాటకము

వాల్మీకినాటకము

వాల్మీకినాటకము

వాల్మీకినాటకము

వాల్మీకినాటకము

భక్తి వైరాగ్య శాంతి ప్రబోధకము

రాజకీయ సాంఘిక వైవాహిక సాంసారిక వేదాంత సారస్వతాది
వివిధ ధర్మ విచార ప్రచురము

కృతికర్త
అపూర్వసంఘసంస్కరణాది కావ్యకర్త
కాళ్లకూరి గోపాలరావు పంతులు గారు

కృతిభర్త
శ్రీమత్ దేశోద్ధారక ఆంధ్రపత్రికాధిపతి
కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావుపంతులుగారు

కిరాతవనితను వరించి చోరుఁడై లోకకంటకుఁడైన ప్రాచేతసుఁడు రాజగుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండ, వసిష్ఠ విశ్వామిత్రులు సంభాషణాభిమంత్రణంబుల నతనిని సంస్కరింతురు. ప్రాచేతసుఁడు తత్ప్రభావమువలనను గృహచ్ఛిద్రాదులవలనను విరక్తుఁడై, పశ్చాత్తప్తుఁడై, తారకమంత్రజపంబునఁ దరించి, వాల్మీకి యను మరల బ్రహ్మర్షియై, భక్తిప్రతిష్ఠాపనాచార్యుఁడై, జీవకారుణ్యమూర్తియై, కవియై, తుదకు సరస్వతీ ప్రసాదమునను నారదాదేశమునను శ్రీమద్రామాయణకర్త యగును. ఈకథ యిందేడంకములలో నతిరమ్యముగ నభివర్ణింపఁబడినది.

ప్రాచ్య పాశ్చాత్య నాట్య కళా సంప్రదాయములు పాటింపఁబడినవి.

(వెల ప్రతి 1 కి రు. 1—0—0; తపాలకర్చు ప్రత్యేకము)

ప్రకాశకులు: విశల్యా డిపో వారు
4, ఆచారప్పన్ సందు, జార్జిటవును, మదరాసు

స్థానకవీశునిన్ వెడలఁదాఁచినవానిని ఖైదు చేయఁగా
నేను గవీశుపద్యమును నయ్యెడ గోడను వ్రాయఁగా నగున్.'

3

అట్టు లక్బరుపాదుషాయాజ్ఞ కాఁగఁ-గొట్టునం బెట్టమెదుటిదా గోడమీఁద
నక్కవీంద్రుని పద్యంబు చెక్కఁబడియెఁ-బెట్టఁబడె ధర్మసింహుఁడు కొట్టునందు.

కారాగారమునందు రాజుదరి కక్బర్ పాదుశా యేఁగి 'య
య్యా! రాజా! గ్రహియించియుందు భవదీయంబైన బందిత్వ మీ
ఘోరావాసము చాలఁ గష్టమగు నీకుంగాను వేఱొక్కఁ డీ
కారన్ నిల్చునయేని ని న్విడుతు' నాఁగా ధర్మసింహుం డోగిన్.

తల వంచి 'అయ్యా! నామం-డలమునఁ జాటింపుఁ డొకఁడు నామిత్రుఁడు తా
వెలసినచో విడిపింపఁగఁ-గలఁ' డనె నల శాహియాజ్ఞ గని భటు లంతన్.

ధర్మసింహుని దేశ మంతయును దిరిగి-రాజు చెఱఁబడె ఆతని ప్రజలు మీర
లెవ్వరేనిని జెఱ నుందురేని యతని-విడుతురంచును టమటమా వేసి రంత.

మాకు నోంకార మల్లాకు మాఱు నటంచు బ్రాహ్మణుల్ మోములు వాంచుకొనిరి
వర్ణంబులోపలివారము మే మెటుల్ వత్తు మంచును రాచవారు చనిరి
వారివర్ణమువారె వారిని వదలఁగా మాకేల యంచుఁ గోమటులు చనిరి
మనకుఁగా నెపుడేని మహిపుఁడు చెఱయందుఁ జొచ్చునా? యంచును శూద్రు లనిరి
మాలలును మాదిగలు నందు మనలఁ జేర్చు-కొనఁగ నీరని లో ననుకొనిరి వెలుచ
ఈ యసాహాయ్యకంబును నెంచియెంచి-ధర్మసింహుండు చెఱయందు తాప మందు.

'నాయుద్యోగుల నెంతమంది వెలుచన్ ద్యాగంబు గావించి నా
నో యల్లఁదఱలెక్క లేదుగద యీయుద్యోగియం దేసికల్
స్వాయత్తం బయి యున్నవో యెఱుఁగ నా కౌరార నాభాష రా
దాయెన్ దక్కవి నెట్లు నేఁ దెలియఁగా నౌవాఁడ రామా, హరీ!

'మతిమంతుల్ జగమందులం గవితయున్ మాటే నెఱుంగన్ సమ
ర్థత లేనట్టిరు లేరొకో యలకవిం దర్శించి భర్జించి కొ
ట్టితినా తిట్టితినా? ననుం జెఱను బెట్టింపంగ న్యాయ్యంబొకో
వితగాఁ దోఁపవె పాదుషాపను లొగిన్ విన్నట్టి యెవ్వారికిన్.

‘అల కవి నాదువార్త విని యాతురతం బఱతెంచి నాచెఱన్
వెల్లఁగఁజేయునేనని గణించుచు నాతనిలోన నేదియో
వెలగల వస్తు వున్నదని వేడుక చెందెదఁ గానినాఁడు వాఁ
డలకని వాఁ డకబ్బరును నంతకునుం బయివాఁడు చూడఁగన్.’

అనుచున్ బోనునఁ బెట్టఁగాఁబడిన పెన్ వ్యాఘ్రంబు చందంబునన్
మనమందుం గినుకన్ మనంబున నె పొందం జేయుచుం బాదుషా
కును విద్వత్కవికిన్ ముకుందునకు జంకుం గింకనుం బూనుచుం
గనుచుండెం జెఱ యన్నివైపులను నాకాశంబునన్ భూమినిన్.

౪

ఈవృత్తాంతమునుం గణేశునకు నెంతేఁ దెల్పఁగాఁబోలుఁ దాఁ
నై వ్రాలెన్ రవి ద్వారపాలురు గవాక్షంబుల్ కవాటంబులున్
వేవే మూయఁగఁజొచ్చి రప్డు డోకఁ డానేగంబుతో మూయఁగాఁ
బోవంగాఁబడు తల్పుజంట నడుమం బొల్పార నిల్వంబడెన్.

నిలిచిన వాని గాంచి పృథివీపతి మెల్లన ‘నీవెనీవె! నా
యలఁతను నేడ వింటి వసహాయుఁడ నం చనుకొంటిఁగాని నీ
కలిమిని నే సహస్రగుణకంబుగనున్ ససహాయుఁడం జెఱం
దలఁచుచుఁ దొల్లి భీతిలితి దానిని స్వర్గముఁ జేసి తెంతయున్.

‘తాళిం గట్టిన యా లెఱుంగని యవంధ్యంబైన ప్రేమంబు మి
త్రాళుల్ భావనయం దెఱుఁగని మహౌదార్యంబు సద్బంధువుల్
శ్రీలాభంబున కేని తా మొనరుపన్ లేకున్న ధైర్యంబు నీ
వీలోఁ జూపితి వోముకుందకవి! ని న్నెట్లెత్తు నీకారకున్?’

అని ధర్మసింహుఁ డాతని-కి నమస్కారంబు చేసి కీర్తించినఁ దా
విని విని ముకుందుఁ డల్లన - ననిమె ‘మహారాజ! ననుఁ గటాక్షింపఁగదే.

‘ఏలినవారి చిక్కునకు నేఁగద కారణ మెట్టు లంటిరా
యే లలినేని నీవు చనుమీయని యేనియు జీత మీయఁగాఁ
జాల మటంచునేని యొకసాకు వచింపరు నేనె పోయి మీ
షాలి కకారణంబుగ నృపా! చెఱసాలగ నైతి నక్కటా!

‘ఆతని పుణ్యంబా యని - యీతఱి నొకపూఁట దొరకె నీకవి దోషం
జేతదుపాయంబున నో-హో తీఱఁగనగును రాజ, యొకకొంతేనిన్.’

అని ముకుంద సుకవి యల ధర్మసింహుతోఁ-బలికి ద్వారపాలుఁ గలయఁ గాంచి
‘వీఁడు పూఁట వచ్చినాఁ డింక మారాజు-మాకు వదలుమయ్య మీకు శుభము.’

అనుచుం బల్కిన పాదుషాదరికిఁ బో నాయత్తుఁ డౌ ద్వారపా
లు నిషేధించుచు రాజు పల్కెను నిటుల్ ‘పూర్వంబునం దీవు ప
ల్కిన పూఁటన్ గణియింపఁగా వలదు స్వర్గీభూత మీకొట్టు నా
కని యాయగ్బరుపాదుశాహికిని నా యభ్యర్థనం జెల్పుమా!’

నే నిచ్చట నుండెద నన-నేనిచ్చట నుందునంచు నీతీరుగ భూ
జానికిఁ గవికి నహీన న-వీనప్రేమమున జరిగె వివాదంబుల్.

ఆవివాదమధ్య నాద్వారపాలుండు-నలుసు జాతిపోవు లలిని జాతి
పోయి యగ్బరునకు నాయాయివార్తలు-తెలియఁజేసెఁ దేటతెల్లముగను.

౫

చలువచేసిన తెల్లచల్లడంబు షరాయి కడఁద్రోసి యొకగూడకట్టు కట్టి
సరిగకంగులతోడ సంగతంబైన యంగీని బోనాడి లుంగీని దొడిగి
వజ్రముక్తాఫల ప్రచురమౌ తలపాగ మాఱిచి తలకు రుమాలుచుట్టి
జలతారుతీఁగల జిలుగు ముచ్చెలవీఁడి పలుచని యాకు జెప్పులను దొడిగి
శౌర్యమెంతయు భక్తియై చౌకళింపఁ-దాను జేసినదోషంబు తలఁగఁజేసి
కొనఁగఁ బెల్లు ప్రాయశ్చిత్తమును నొనర్చు-నటు లకబ్బరు భూవరుఁ డటకు వచ్చి.

‘మామహారాజువలన నస్మద్గృహంబు-పావనము చేసితివి కవిభద్ర’ యంచు
నాతనికిఁ దానమస్కార మాచరించి-క్రచ్చఱను ధర్మసింహుని గౌఁగిలించి.

‘నీదియుఁ గాదు నీదియును నిక్కముగాఁగను గాదు మీవిసం
వాదము మానుకొం డిటను వాస్తవముల్ వివరింతుఁ గారలో
నాదినినుండి యంతమున కంతయు నాయది దాన నేనె స
మ్మోదముతో వసింతు’ నని మూఁదలకుం దగ వచ్చి యంతటన్.

'రాజా లోపమునాది మీ కెవరికిన్ రాడ్భాషయే కాని మీ
శ్రీ జాల్వారెడు జన్మభాష యిచటం జెప్పింపనైతిం గథా
బీజం బిద్ది స్వభాష నేర్చితివయేన్ విజ్ఞుం గవిబ్రహ్మ నీ
వీ జన్మానకు వీఁడఁగాఁ గలవొకో యేహేతు వేతెంచినన్.

'కావున జన్మభాష యధికంబుగ నీకది వచ్చునంతకున్
నే విధియించుకొంటి నొకనీతిగ నీచెఱ నీవు పోయి యీ
ధీవరుఁడౌ ముకుందుకడ దేశపుభాషను నేర్చి పూర్తి కాఁ
గా విడిపింపుమీ ననును గారనుండి దయార్ద్రబుద్ధివై.'

నావుడు ధర్మసింహజననాథుఁ డకబ్బరు వైచికొన్న శి
ఖా విషయంబు తా వినుచుఁ జచ్చిన చావయిపోవ 'రాజరా
జా, విషమంబుగా విధి ఘోసంగెను నాయెడ; తల్లి యట్టులం
గావుము నాదుదోషమును గారను నన్ననె యుండ నిమ్మొగిన్.

'ఎఱుఁగక నేస్తకాండ్రురమాట విని కవిముఖ్యుఁ జేకొనుటయే మొదటిదోసఁగు
చేకొన్నతరువాతఁ జెలువార మాభాష యభ్యసింపమియ రెండవదోసంగు
అభ్యసింపనిమాట యటులుండె నీతని నాదరింపమియు మూఁడవదోసంగు
ఆదరింపకపోవు టటుపోయెఁ జివరకు నవమతిచేఁత నాల్గవదోసంగు
ఇన్ని దోసఁగులు చేసిన నన్ను విడిచి-నిన్ను నాకయి చెఱలోన నింతు వొకొ-?
ఇంతనింతను జెఱవీఁగి యెట్లు నన్ను-బ్రదుకు మని పంపువాఁడ వోపార్థివేంద్ర!

'చెఱసాలన్ ననుఁ బెట్టి యీ సుకవిచే శిక్షింపఁగాఁజేసి యే
త్తెఱ నాభాషను నేను నేర్చుపయినే దేవా! తగన్ నా కొగిన్
దొరకంగావలెఁగాక ముక్తి; వృథగా దోషం బుపేక్షింతువే?
దొరలే శిక్ష యొనర్పకున్నయెడలం దోడ్తోఁ బ్రజల్ నిల్తురే?'

ఇప్పగిదిన్ వచించు జగతీశ్వరుఁ గన్గొని పాదుషా 'యొహో
తప్పది నాది రాష్ట్రినుల దర్పముచేత జయించినంతనే
కప్పము నాదిగాని వితగాఁగ స్వభాషల మార్చి మాదు వా
కప్పము మీకుఁ గట్టు టది కానిది కూడని దెంతయేనియున్.

'ఇంపుగ మాతృభాషలను నిచ్చటిరాజుల కొక్కనాఁడు చె
ప్పింపమి నీముకుందకవివీరునివంటి కవీశు లెందఱే
తంపిని బొందినా తెలివి తక్కువచేత నడంగినారొ యో
జింపుము తప్పు నాదొ నృపశేఖర! నీయదొ యీముకుందుదో?'

'కానం జేసిన తప్పు దిద్దికొన నీకారాగృహం బందులన్
నేనే యుండుట న్యాయ్యమై పోసఁగెదున్ నీ వీకవీశానుతో
నానా కావ్య కలాకలాపములకున్ నాథుండవై యెంతవే
గానన్ నన్ విడిపింతువో కనుదు నింకన్ శంక లేకేఁగుమీ.'

అంచుం జెప్పి ముకుందపండితునితో 'నయ్యా, మహీపాలునిం
గొంచుంబోయి స్వశిష్యుఁ జేసికొని నాకున్ బంధముం బాపుమీ'
యంచుం బల్కి నమస్కరించి వడిగా నవ్వారి నవ్వారి బం
పించెం దా నలకొట్టునందు నిలిచెన్ విజ్ఞోపదేశంబుగన్.

౬

అంత ధర్మసింహుఁ డనితర బుద్ధియై-యాల ముకుందుకడను నధికభక్తి
దేశభాషఁ బెలుచఁ దెలియంగ మొదలిడె-అన్నపానములను నాస్థ విడిచి.

ఈ యాఖ్యానము సర్వదేశములలో నెంతేని వ్యాపింపఁగా
నాయాయా నరపాలు రెల్లరు స్వకీయంబైన సద్భాష య
ధ్యేయంబంచుఁ దలంచి పండితులతోఁ దేలాడి వ్యాసంగముల్
చేయం జొచ్చిరి చేసిరీతిఁ బ్రజలుం జెన్నారువారల్ కదా!

తనకోస మగ్భరు జనపాలవర్యుండు చెఱసాల యందుల శిక్ష గనుట
తనను గారాగారమునుండి విడిపింప వడిగ ముకుందుండు వచ్చియుంట
తా నొనర్చిన ప్రమాదం బది పదిమంది ప్రజలలోపలఁ జొఱఁబడినదగుట
తా నభ్యసింపఁగాఁ దగు వాఙ్మయంబు జన్మంబుతోడను వచ్చు మంత్రమగుట
అక్బరునకును జెఱనుండు నట్టి వేడ్క - కొలఁది తీఱకమునుపె యాకుతలభర్త
పదుగురును జెప్పుకొనఁదగు పండితుఁడయి - పాదుషా నలచెఱనుండి పాపికొనియె.

ఈకరణిం దురుష్కపతి యీఁగి చెలన్ 'నరపాల! నీదు న
ప్రాకృతబుద్ధివైభవము బట్టుగతిన్ స్వమతిన్ నుతింపనా?
లేక ముకుందు బోధనల లీలకుఁ జేతులు దోయిలింపనా?
నాకును మీరు చేకుఱుట నాసుకృతంబని నాట్యమాడనా?

'నీ వరిగాపవు నాకున్ - గావుట యటు లుండె నిపుడు నాయాస్థానిన్
భూవర! విద్వాంసుఁడవై - నావేడుక తీర్పు' మని యనంతర మందున్.

'కవిబ్రహ్మ! వాగ్దేవి కౌనంగ రాఁగా-నెవండేనిఁ గొండాడు నే పొందునేనిన్
నివాళింపఁగానేర్తునే నిన్ను నింకన్-భవత్సత్కవిత్వప్రభావంబు డంబున్.

'కవివర! నీవొక కేవల - కవి వౌకొ్క? నీదు రాజగౌరవమును నా
దవు తప్పు దిద్దఁగల ద్ర-ష్టవు కావా? యింక నాదు చనవును వినుమీ!

'నీ వల ధర్మసింహ ధరణీవరు సత్కవివౌట నాతఁడున్
నావిషయంబునందుల ననన్యమనస్కత నొప్పుచుండెడున్
గావున నాదు నోలగమునన్ సిరిమొంతయు నావహిల్లఁగా
నీవును నిల్చి దాని నిఁక నిత్యము బ్రహ్మసభం బొనర్పుమా!'

అని ప్రార్థించిన.

అల ధర్మసింహుఁ డగ్బరు-పలికిన పలుకులకుఁ దలను వంచుకొనుచు మార్
పలుకకయుండె ముకుందుఁడు-పలికెను బెను పలుకుబడిని బ్రతివచన మిటుల్.

"తనదు బాసకన్న తల్లి యెవ్వానికి-సత్య మన్యభాష సవతితల్లి
'తనదు ధర్మమందు తాను బ్రగ్గుట లగ్గు-అన్యధర్మ మది భయావహంబు."

"చెఱనుండి సరస్వతికిం-జెఱ విడిపించితివి నీకు శ్రీరస్తు! మహా
నరపాలురకుఁ దురాయివి-దురాయి వీఁక దండి పండితులకును నెల్లన్."

"ఆరామంబు లగణ్యపుణ్యము లరణ్యంబుల్ కవిత్వానికిన్
సారంబై తగు జన్మభూములు నృపాస్థానంబు లత్తిండ్లు గా
వా? రాజా! యెపుడేని నాకవిత తానర్థించుదో వచ్చెదన్
మీరల్ పిల్చినయేని వెంటఁగొని నే మిత్రంబనై వచ్చెదన్."

అను చా యగ్బరుతో వచించి తన కుయ్యాలించి రమ్మంచుఁ బ్రా
ర్థనముం జేసెడు ధర్మసింహునకు నాప్రస్తావమే చెప్పిపో
యెను. ఆ పిమ్మట వారు మూవురును దా మేఁటేటఁ బ్రేమంబుతో
నిను మాటైనను గూడకుండఁ జనరై రెన్నేఁడనుల్ వచ్చినన్.

'అధ్యాత్మ వాల్మీకి రామాయణములందలి కథాభేదములు

పారనంది సర్వేశ్వరశాస్త్రి గారు

రామాయణ మనగా శ్రీ సీతారాముల చరిత మని భావము. ('రామస్యాయనం రామాయణం. అయగతౌ ఇతిధాతో ర్భావేల్యుట్ రామచరిత మిత్యర్థః...రామః అయనం ప్రతిపాద్యోయస్యేతివా రామాయణం. రమాయా ఇదం చరితం రామం తస్యాయన మితివా వ్యుత్పత్తిః అని శ్రీమద్రామాయణ వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిరి.)

సీతారాముల నామస్మరణము, పూజయు, ధ్యానము నైహికాముష్మిక ఫలప్రదములు. వారి చరిత్ర మతి పవిత్రము. అట్టిరామాయణము లనేకములు కలవు. అందు పఠన పాఠన శ్రవణాదులచే సత్పురుషులు వాడుక చేయుచున్నవి శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణము, అధ్యాత్మరామాయణము, అను రెండార్ష గ్రంథములు. వాటిలో పరస్పరము కొన్ని కథాభేదము లిట్లు చెప్పబడినవి.

౧. శ్రీరామావతారకారణము

వాల్మీకి రామాయణము-బాలకాండ-౧౫ సర్గము

శ్లో. "తతో దేవాస్సగంధర్వా స్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః
భాగప్రతిగ్రహార్థంవై సమవేతాయథావిధి. ౪.
తాస్సమేత్య యథాన్యాయం తస్మిన్‌సదసి దేవతాః
అబ్రువన్‌లోకకర్తారం బ్రహ్మాణం వచనంమహత్. ౫
భగవన్ త్వత్ప్రసాదేనరావణో నామరాక్షసః
సర్వాన్నో బాధతే వీర్యా చ్ఛాసితుంతంనశక్నుమః. ౬
...వధార్థంతస్యభగవ న్నుపాయం కర్తుమర్హసి. ౧౧
తస్మాత్సమానుషా ద్వధ్యోమృత్యుర్నాన్యో౽స్యవిద్యతే. ౧౪
ఏతస్మిన్నంతరే విష్ణు రుపయాతో మహాద్యుతిః. ౧౫
తమబ్రువన్ సురాస్సర్వేసమభిష్టూయ సన్నతాః ౧౬
రాజ్ఞోదశరథస్యత్వం అయోధ్యాధి పతేః ప్రభోః
విష్ణో! పుత్రత్వమాగచ్ఛకృత్వాత్మానం చతుర్విధం ౧౯
సమరేజహి రావణం. ౨౦

ఏవముక్తస్తు దేవేశో విష్ణుస్త్రిదశపుంగవః
అబ్రవీత్త్రిదశాన్‌సర్వాన్ సమేతాన్‌ధర్మసంహితాన్. ౨౬
భయంత్యజత భద్రం వో హితార్థం యుధిరావణమ్
హత్వాక్రూరం దురాత్మానం దేవర్షీణాం భయావహం
వత్స్యామి మానుషేలోకే పాలయన్పృథివీ మిమాం.

అనియున్నది. అనగా—

దశరథుడు పుత్రకామేష్టి జేయుచుండగ నపుడు హవిర్భాగములకై వచ్చిన దేవతలు, ఋషులు బ్రహ్మతో నిట్లనిరి:

'నీవిచ్చిన వరములచే నజేయుడైన రావణాసురుడు మమ్ములను మిగుల బాధించుచున్నాడు' అని. అంత బ్రహ్మ మనుష్యునిచే వాడు వధ్యుడని యుపాయము నాలోచింపుచుండ శ్రీవిష్ణువుగూడ హవిర్భాగమునకై యచటికి వచ్చెను.

'దశరథునకు బుత్త్రుడవై నీవు రావణుని సంహరింపవలయు'నని తనను ప్రార్థించి పలికిన బ్రహ్మాదుల పల్కుల నాలించి శ్రీ విష్ణుమూర్తి తథాస్తని పలికెను. అని భావము.

అధ్యాత్మరామాయణము. బాల. ౨ సర్గ.

శ్లో. 'భూమి ర్భారేణ మగ్నా దశవదనముఖాశేషరక్షో గణానాం
ధృత్వా గోరూప మాదౌ దివిజమునిజనైస్సాకమబ్జాసనస్య
గత్వాలోకం రుదంతీ వ్యసనముపగతం బ్రహ్మణే ప్రాహసర్వం
బ్రహ్మా ధ్యాత్వాముహూర్తం సకలమపి హృదావేద శేషాత్మకత్వాత్. ౬
తస్మాత్ క్షీరసముద్రతీర మగమ ద్బ్రహ్మాపి దేవై ర్వృతో

దేవ్యాచా ఖిలలోకహృత్ప్రముజత్ర,
సర్వజ్ఞ మీశం హరిం,
అస్తౌషీచ్ఛ్రుతిసిద్ధనిర్మలపదై
స్తోత్రైః పురాణోద్భవై
ర్భక్త్యా గద్గదయా గిరాతివిమలై
రానందబాష్పైర్వృతః 2
తతస్స్ఫురత్సహస్రాంశు సహస్రకసదృశప్రభః
ఆవిరాసీద్ధరిః ప్రాచ్యాం దిశాం వ్యపనయం స్తమః. ౭

బ్రహ్మ—

భగవన్ రావణో నామ పౌలస్త్య తనయో మహాన్
...అత స్త్వం మానుషో భూత్వా జహి దేవరిపుం ప్రభో!

భగవాన్—

కశ్యపస్యవరో దత్త స్తపసాతోషి తేన మే
యాచితః పుత్రభావాయ తథేత్యంగీకృతం మయా స్తి
సఇదానీం దశరథభూత్వా తిష్ఠతిభూతలే
తస్యాహం పుత్రతామేత్య కౌసల్యాయాం శుభేదినే
...యోగమాయాపిసీతేతి జనకస్య గృహే తదా
ఉత్పత్స్యతే తయాసార్థం సర్వం సంపాదయామ్యహం.

రావణాదిరాక్షసభారమును సహించలేక భూమి గోరూపము దాల్చి బ్రహ్మలోకముఁ జేరి యాతనితో నీసంగతి చెప్ప నతఁడు నీమెతోఁగూడ క్షీరసముద్రమునకేగ విష్ణువును ప్రార్థించి తమకుగల్గిన బాధను తన్నివృత్త్యుపాయమును విన్నవింప నతఁడు అదితికశ్యపులకు నే నిచ్చిన వరముచొప్పున ప్రస్తుత మదితికశ్యపులై భూలోకమున నున్న కౌసల్యా దశరథులకు పుత్రుఁడనై యపుడు జనకునియింట సీతయైయున్న యోగమాయతోఁగూడ రావణుని సంహరింతునని పలికెను. (అని భావము)

౨. శ్రీరామావతారము

వాల్మీకి బాల. ౧౮ సర్గ. శ్లో. ౧౦౫.

'కౌసల్యాజనయద్రామం సర్వలక్షణసంయుతం
విష్ణోరర్థం మహాభాగం పుత్త్రమైక్ష్వాకువర్ధనం.'

అని సాముద్రికశాస్త్రమందు చెప్పబడిన సకల శుభలక్షణములు గల్గి విష్ణుచిహ్నములు లేని మనుష్యరూపముతోడనే శ్రీరాములవతరించిరని భావము.

అధ్యాత్మ. బాల. 3 సర్గ. శ్లో. మొదలు,

'ఆవిరాసీజ్జగన్నాథః పరమాత్మా సనాతనః
నీలోత్పలదళ శ్యామః పీతవాసాశ్చతుర్భుజః...
శంఖచక్రగదాపద్మ వనమాలావిరాజితః.

కౌసల్యా—

ఉపసంహర విశ్వాత్మన్నదో రూపమలౌకికం
దర్శయస్వమహానంద బాలభావం సుకోమలం
లలితాలింగనాలాపై స్తరిష్యా మ్యుత్కటం తమః. ౨౯

భగవాన్—

యద్యదిష్టంతవా స్త్యంబ తత్తద్భవతు నాన్యథా. ౩౦
ప్రార్థితో రావణంహంతుంమా నుషత్వముపాగతః. ౩౧

అని.

శంఖచక్రాద్యాయుధములు, చతుర్భుజములు మొదలగు విష్ణుచిహ్నములు గల్గి శ్రీ విష్ణువు కౌసల్యాగర్భమున పుట్టగనే యామె భగవంతు డీతఁడని తెలిసికొని. 'ఈ యలౌకికరూపమును చాలించి నీవు ప్రాకృత బాలరూపమును చూపుము. నీ బాల్యక్రీడావినోదములను చూచి యానందింతు, నని చెప్పఁగ 'సరే' అని విష్ణువు ప్రాకృత బాలుఁడాయెననియు; రావణవధార్థమై విష్ణువనగు నేను ఇట్లు అవతరించితినని శ్రీరాములు తల్లితో చెప్పినట్లును యున్నది.

3. నారద విజ్ఞాపనము

అధ్యాత్మ. అయో. ౧ సర్గ.

శ్లో. 'ఏకదాసుఖమాసీనం రామం స్వాన్తఃపురాజిరే
సర్వాభరణసంపన్నం రత్నసింహాసనే స్థితం. ౧౫
...నారదోవతరద్ద్రష్టుమంబరాద్యత్ర రాఘవః.' 3
ఉవాచవచనంరామం బ్రాహ్మణాచోదితోస్మ్యహం.
రావణస్యవధార్థాయ జాతోసి రఘుసత్తమ
ఇదానీం రాజ్యరక్షార్థం పితాత్వామభిషేక్ష్యతి. ౩౩
యదిరాజ్యాభిసంసక్తో రావణం నహనిష్యసి
ప్రతిజ్ఞాతేకృతారామ భూభారహరణాయవై. ౩౪
తత్సత్యం కురురాజేంద్ర సత్యసంధ స్త్వమేవహి
శ్రుత్వైతద్గదితం రామో నారదం ప్రాహసస్మితం, ౩౫
...రావణస్యవినాశార్థం శ్వోగంతా దండకావనం
...సీతామిషేణతందుష్టం సకులం నాశయామ్యహం '

అని యున్నది.

చిరకాలమునుండి బాధించుచున్న మూత్ర వ్యాధులకును శగ (గనేరియా) వ్యాధికిని క్రొత్తగా కనిపెట్టబడిన దివ్యౌషధము.

గనోకిల్లర్ (రిజిష్టర్డు)

ఈ యౌషధము శ్రేష్ఠతమము. ఇంగ్లీషువంటులను దేశీయములగు నౌషధములను పుచ్చుకొనినను గుణము కలుగనియెడలను, యింజక్షనుల వలనను వాక్సీనులవలననుగూడ లాభము లేక పోయినయెడలను కడపటి ప్రయత్నముగా ఈ గనోకిల్లరునుగూడ పుచ్చుకొని చూడుడు. పెక్కు యేండ్లనుండియున్నను లేక క్రొత్తగా కలిగినను ఏరకము శగసంకటమైనను మరెట్టి మూత్రవ్యాధులైనను స్త్రీలకైనను పురుషులకైనను గనోకిల్లరు తప్పక కుదుర్చును. మూత్రము ధారాళముగా విడలును. మూత్రము పోవుచున్నపుడును కలుగుమంట తగ్గిపోవును. మూత్రశాలము నందలి వాపుతీసిపోవును. శగవ్యాధి (గనోరోగము)వలన మూత్రము బొట్లుగా పడుట, మేహరోగమువలన మూత్ర ద్వారమునుండి పావుతెలుపు, యూరత్రిటిసు, ప్రోస్టాటిటిసు, సిస్టిటిసు, లంకోరియా, మున్నగు వ్యాధులన్నియును స్త్రీలకును పురుషులకునుగూడ! గనోకిల్లరువలన కుదురును. వీర్యము (సెమను) పోవుట, స్త్రీలు గర్భవతులుగా నున్నపుడు కలుగు మూత్రవ్యాధులు మున్నగునవిగూడ దీనివలన కుదురును. 50 మాత్రలుగల సీసా ఖరీదు రు.8-0-0 వి. పి. చార్జి ప్రత్యేకము. ఒక్కసారి 8 సీసాలు తెప్పించుకొనిన వి. పి. ఛార్జి మేమే భరించెదము.

అడ్రసు:—డాక్టర్ డి. యస్. జస్సాని, 137 కికావీధి, గులాల్‌వాడి, బొంబాయి 4.

Tel. Add. "GoNOKILLER" Dr.D. N. JASANI, 137 Kika Street, Gulalvadi, Bombay, 4.

125 మద్రాసు సిటీ ఏజెంట్లు దాదా అండు కంపెనీ, 260 చైనాబజారు రోడ్డు.

త్వరపడుడు! త్వరపడుడు!

ఆంధ్రగ్రంథమాల 10-వ గ్రంథము వెలువడినది

ఆత్మకథ

(గాంధిమహాత్ముని స్వీయచరిత్రము.)

ప్రథమ సంపుటము

క్రౌన్ సైజు, పుటలు ౪౫౦

మేలయిన కాగితము ముచ్చటలు గూర్పు అచ్చు.

అమూల్యమైన ఈగ్రంథమునకు

వెంటనే ఆర్డరులు పంపుడు.

శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు

తెనిగించినది

(వెల ఒకరూపాయ మాత్రమే)

తపాలఖర్చులు ప్రత్యేకము.

ఆంధ్రగ్రంథమాల,

నెం. 7, తంబుశెట్టివీధి మద్రాసు.

నీతినిధి

(ఆంధ్రగ్రంథమాలయం దైదవ కుసుమము)

పూర్వ మెప్పుడో భారతీయుఁడగు బ్రాహ్మణునిచే రచితమై రెండువేలయేండ్ల క్రిందట టిబెటు దేశమునకుఁ బోయి యాభాషలోనికిఁ బరివర్తితమై యిటీవల చీనాచక్రవర్తిచే సంపాదితమై చీనాభషలోనికి, తర్వాత నింగ్లీషులోనికిఁ బరివర్తితమైన యుత్కృష్ట నీతిగ్రంథమున కిది మధురమగు నాంధ్రవచనరచనము. అనువాదకులు: శ్రీయుత వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు. మానవసుజీవితమున కావశ్యకములగు నెల్ల నీతుల నానుపూర్వితోఁ దేటగా సూటిగా నీగ్రంథము చెప్పుచున్నది. క్రౌను సైజు నిండు క్యాలికో బైండు. వెల రు.౧-౪-౦

ఆంధ్రగ్రంథమాల,

తపాలుపెట్టె నెం. 212, చెన్నపురి.

శ్రీరాములు సీతను పెండ్లాడి పరశురాముని పరాభూతునిఁజేసి తన యంతఃపురమున హాయిగ సీతతో సకల రాజభోగముల ననుభవింపుచునుండ నారదమహాముని యచటికి దయచేసి 'శ్రీరామా! బ్రహ్మ నన్నుపంపెను. రావణుని సంహరించుటకు నీవు జన్మించితివి. నీతండ్రి ఇపుడు నిన్ను యౌవరాజ్యపట్టాభిషిక్తునిచేయును. నీవు రాజ్యభోగాసక్తుఁడ వగుదువేని నీప్రతిజ్ఞ ఏమగును? సత్యప్రతిజ్ఞుఁడవు కమ్ము;' అని చెప్పగ, 'రేపు రావణవధార్థమై దండకారణ్యమును గూర్చి వెళ్లగలను' అని శ్రీరాములు చెప్పినట్లున్నది.

వాల్మీకి రామాయణములో నీసంగతియే లేదు.

౭. శ్రీరాములు పరమాత్మ యని రావణాసురు డెఱుఁగుట

అధ్యాత్మ. అరణ్య. ౫ సర్గ. రావణవాక్యములు.

శ్లో. 'యద్వా న రామో మనుజః పరేశో
మాం హన్తుకామస్స్వబలం బలౌఘైః
సంప్రార్థితోయం ద్రుహిణేన పూర్వం
మనుష్యరూపోఽద్యరఘోః కులేఽభూత్.' ౫౯
'వధ్యో యది స్యాం పరమాత్మనాహం
వైకుంఠరాజ్యం పరిపాలయేఽహం
నో చేదిదం రాక్షసరాజ్యమేవ
భోక్ష్యే చిరం రామమతో వ్రజామి.' ౬౦
'ఇత్థం విచింత్యాఖిలరాక్షసేంద్రో
రామం విదిత్వా పరమేశ్వరం హరిం
విరోధబుద్ధ్యైవ హరిం ప్రయామి
ద్రుతం న భక్త్యా భగవాన్ ప్రసీదేత్.' ౬౧
అని.

దండకారణ్యమున ఖరదూషణాదులతోను (పదునాలుగువేలు రాక్షసులను) యామార్ధకాలములో శ్రీరాము లొక్కరు సంహరించిరని శూర్పణఖ రావణునితో చెప్పినపిదప "శ్రీరాముఁడు మనుష్యమాత్రుఁడు కాఁడు. బ్రహ్మచే ప్రార్థితుఁడైన పరమేశ్వరుఁడే, నన్ను సంహరించుటకు ఇట్లు మనుష్యరూపము దాల్చెను. ఆతనిచే నేను సంహరింపబడుదునేని వైకుంఠరాజ్యము బాలింతును లేనిచో ఈ రాక్షసరాజ్యము సుస్థిరమగును భక్తిచే భగవంతుఁడు శీఘ్రముగ ప్రసన్నుఁడుకాఁడు. గాన విరోధబుద్ధితోనే రామునియొద్దకు బోవుదును" ఇట్లు రావణుఁడు నిశ్చయించుకొనెను.

వాల్మీకి. అరణ్య. 3౬ సర్గ.

శ్లో. 'పిత్రా నిరస్తః క్రుద్ధేన సభార్యః క్షీణజీవితః
స హంతా తస్య సైన్యస్య రామః క్షత్రియపాంసనః
దుశ్శీలః కర్కశస్తీక్ష్ణో మూర్ఖో లుబ్ధో జితేంద్రియః
త్యక్తధర్మో హ్యధర్మాత్మా భూతానామహితే రతః.'

ఇందులో శ్రీరాములు భగవంతుఁడని రావణు డెఱిగినట్లు లేదు. సరేకదా, రాముఁడు క్షత్రియమాత్రుఁడని భావించి యాతని నిందించుచున్నట్లున్నది.

౮. మాయాసీత

అధ్యాత్మ. అరణ్య. ౭-సర్గ.

అథ రామోఽపి తత్సర్వం జ్ఞాత్వా రావణచేష్టితం
ఉవాచ సీతామేకాంతే శృణు జానకి మే వచః. ౧
రావణో భిక్షురూపేణ ఆగమిష్యతి తేఽన్తికం
త్వం తు ఛాయాం త్వదాకారాం స్థాపయిత్వోటజే విశ.
అగ్నావదృశ్యరూపేణ వర్షం తిష్ఠ మమాజ్ఞయా
రావణస్య వధాంతే మాం పూర్వవత్ప్రాప్స్యసే శుభే. ౩
శ్రుత్వా రామోదితం వాక్యం సాపి తత్ర తథాకరోత్
మాయాసీతాం బహిః స్థాప్య స్వయమంతర్దధే నలే. ౪
అని.

రావణుఁడు చెప్పినప్రకారము మారీచుఁడు మాయామృగమైవచ్చిన పైని యాసంగతిని యెఱిగి సీతతో శ్రీరాములిట్లనిరి. 'రావణాసురుఁడు నీవద్దకు భిక్షుకుఁడై వచ్చును. గాన నీవు నిజస్వరూపమును అగ్నియం దొక వత్సరము నాయాజ్ఞచేనుంచి నీయాకారముగల ఛాయ (మాయసీత)ను సృష్టించి దానినే బహిరంగముగ నుంచుము. రావణవధానంతరము నీవు (అగ్నినుండిపైకివచ్చి) నన్ను ఎప్పటివలె పొందగలవు' అని చెప్పగా, సీత యాప్రకారము చేసెను. మాయాసీతయే మాయామృగమును తెమ్మనెను. అని భావము

వాల్మీకములో:— ఈమాయాసీతాసృష్టిని మూలములో స్పష్టముగ చెప్పలేదు. రావణవధానంతరము సీతాగ్నిప్రవేశమైన పిమ్మట తిరుగా నగ్ని శ్రీరాములకు సీతాసమర్పణము చేయునపుడు 'ఏషా తే రామ, వైదేహీ పాపమస్యానవిద్యతే' (యుద్ధ. ౧౨౧ సర్గ-౫ శ్లో) అని చెప్పెను. దీని వ్యాఖ్యానమున 'ఏషా యాపూర్వంమయి ప్రవిష్టాసై షేత్యర్థః ఏతేనమాయాసీతాగ్నింప్రవిష్టాసాక్షాత్సీతాగ్ని నాదత్తేత్రప్రత్యుక్తమ్.

అని గోవిందరాజార్యులు వ్రాసిరి.

౬. సీతాపహరణము

అధ్యా. అరణ్యా. ౭ సర్గ శ్లో.

'తతోవిదార్యధరణీం నఖైరుద్ధృత్యబాహుభిః
తోలయిత్వారథేక్షిప్త్వాయయాక్షిప్రంవిహాయసా.

సీతను రావణుడు స్పృశింపకయే ఆమె యుండు భూభాగమును (పెల్లను) గోళ్లచే బ్రద్దలుచేసి ఆపెల్లతోనె సీతను రథము పైనుంచికొని వెళ్లెనని యున్నది.

వాల్మీకి. అరణ్యా. ౪౯ సర్గ.

శ్లో. 'వామేన సీతాంపద్మాక్షీంమూర్ధజేషుకరేణసః
పూర్వోస్తు దక్షిణేనైవపరిజగ్రాహపాణినా. ౧౭

అని సీతనుస్పృశించినట్లు చెప్పబడినది.

౭. రావణుని పాతాళహోమము

అధ్యాత్మ. యుద్ధ. ౧౦ సర్గ.

శ్లో. 'గుహాంపాతాళసదృశీంమందిరేస్వేచకారహ ౧౦
...గుహాంప్రవిశ్యచైకాంహూనీ హోమంప్రచక్రమే,
...'తతశ్చసరమానామప్రభాలేహస్తసంజ్ఞయా
విభీషణస్యభార్యాసాహోమస్థానమసూచయత్. ౧౫

ఇంద్రజిద్వధానంతరము రావణుడు (పాతాళ) హోమమును చేసినట్లును, ఆహోమస్థానమును విభీషణుని భార్యయగు 'సరమ' హస్తసంజ్ఞచే వానరసైన్యమునకు సూచించినట్లు నున్నది.

వాల్మీకములో:— ఈహోమమే చెప్పబడలేదు.

౮. కాలనేమి చరితము

అధ్యాత్మ. యుద్ధ. ౭ సర్గ శ్లో.

'తస్మిన్ మహోత్రమే క్వైకాలనేమి స్సరాక్షసః
ఇంద్రయోగం సమాస్థాయచకారశివపూజనం, ౧౧
...'విసృజ్యమునివేషంసకాలనేమి ర్మహాసురః ౩౧
యుయుధే వాయుపుత్రేణ నానా మాయావిధానతః
...తతస్సుస్థిత ఇవబుధ్వాప్రోవాచలక్ష్మణః'౧౧౭

లక్ష్మణమూర్ఛను పోగొట్టుటకు ద్రోణాచలమును తెచ్చుటకై యాంజనేయుడు వెళ్లుచుండగ నీసంగతి నెరిగిన రావణుడు కాలనేమియను రాక్షసుని ఆంజనేయుప్రయత్నమునకు విఘ్నముచేయుమని బంప నక్కాలనేమికపటమునివేషము దాల్చియుండగ క్రమముగ వీనికపటవ్యాపారమును మారుతి తెలిసికొని వానిని సంహరించియోషధి పర్వతమును తెచ్చి లక్ష్మణమూర్ఛను పోగొట్టెను. అని యున్నది.

వాల్మీకములో:— లక్ష్మణమూర్ఛయు, తన్నివారణమును ఉన్నవిగాని ఈకాలనేమిచరితము చెప్పబడలేదు.

౯. రావణవధ

అధ్యాత్మ. యుద్ధ. ౧౧ సర్గ శ్లో.

'శతమేకోత్తరం ఛిన్నంశిరసాం చైకవర్చసాం. ౪౫
...నాభిదేశేమృతం తస్యకుండలాకారసంస్థితం. ౫౩
...ఏకేన ముఖ్యశిరసా బాహుభ్యాం రావణోబభౌ
...అగసంస్మారయామాస మాతలీరాఘవంతదా...
నైఋతాస్త్రప్రభోవధ్యో వధ్యఏవహి మర్మణి......
సశరో రావణం హత్వారామతూణీరమావిశత్
...రావణస్యచదేహోత్థం జ్యోతిరాదిత్యవత్ స్ఫురత్
ప్రవివేశ రఘుశ్రేష్ఠం దేవానాం పశ్యతాంసతాం'

అని.

రావణాసురుని శిరస్సులు నూటయొక్కటి శ్రీరాములచే కొట్టబడినవనియు రావణుని నాభిదేశమున నమృతముగలదు గాన దాని నాగ్నేయాస్త్రముచే నెండింపుమని విభీషణుడు శ్రీరాములతో చెప్పిన పైనివారట్లు చేసిరనియు పిదప మరికొంత యుద్ధముచేయగ

రావణుడు శోకముఖ్య శిరస్సుతో రెండు బాహువుల తోడను నున్నట్లును. ఆపైని శ్రీరాములతో మాతలి 'ప్రభో! వీనిశిరస్సుపై గాక మర్మమున బ్రహ్మాస్త్రమును విడువు' మని చెప్పగ శ్రీరాములవా గట్లుచేయగా రావణుడు సంహరింపబడినట్లును, రావణశరీరమునుండి గొప్ప జ్యోతిస్సు బయలుదేరి శ్రీరాముల వారిలో ప్రవేశించి నట్లును చెప్పబడినది.

వాల్మీకములో—

రావణుని నాభిదేశమున నమృతమున్నదని వర్ణింపబడలేదు. మాతలి విజ్ఞాపనమునగూడ బ్రహ్మాస్త్రమును శిరస్సునందు గాక మర్మమున విడువవలయు ననియు లేదు. దశకంఠుని దేహమునుండి జ్యోతి రామునిలో ప్రవేశించినట్లు కనుపడలేదు. మిగిలినదంతయు నీవిషయమున నధ్యాత్మరామాయణమున నున్నట్లే చెప్పబడినది. ఫాల్గున. బ. అమావాస్యనాడు రావణవధ జరిగినట్లు వాల్మీకిరామాయణ వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిరి.

౧౦. రామలింగప్రతిష్ఠ

అధ్యాత్మ. యుద్ధ. ౪ సర్గ. శ్లో.

'సేతు మారభమాణస్తు తత్ర రామేశ్వరం శివం సంస్థాప్య పూజయిత్వాహ రామో లోక హితాయచ.

సేతువు నారంభించుచున్న వారై శ్రీరాములవారు అచట శ్రీరామలింగేశ్వర ప్రతిష్ఠను చేసిరని భావము.

వాల్మీకములో— ఈ సందర్భమున రామలింగ ప్రతిష్ఠ మూలములో చెప్పబడలేదు. పరేకదా? రావణవధానంతరము శ్రీరాములు సీతాసమేతులై సపరివారముగ తిరిగివచ్చుచు సీత కాయాప్రదేశములను చూపుచున్నపుడు. 'అత్రపూర్వంమహాదేవః ప్రసాదమకరోత్ప్రభుః, (యుద్ధ. ౧౨౬ సర్గ. ౨౬ శ్లో.) ఈ శ్లోకవ్యాఖ్యానమున సేతుబంధనమునకుఁ బూర్వమునగాని పరమందు (తిరిగివచ్చునపుడు) గాని శ్రీరాములు శివలింగప్రతిష్ఠ చేయలేదని. సవిమర్శనముగ గోవిందరాజార్యులు వ్రాసిరి. అచట తిలకవ్యాఖ్యాత సేతుప్రారంభమున శివప్రతిష్ఠ నంగీకరించిన ట్లున్నది.

ఈ రెండు రామాయణములలో నిట్లు కథాభేదములున్నవి. మరికొన్నియు నుండవచ్చును. వీనివలన పరస్పరవిరోధ ముండదనియు, ఇట్టి కథాభేదములను, కల్పాంతర విషయములనుగ నంగీకరింపవచ్చుననియు వ్యాఖ్యాత లచ్చటచ్చట వ్రాసిన సంగతులవలన తోచబడుచున్నది.

ఎట్లనిన— "పురాణాంతరవిరోధః కల్పభేదేనపరిహార్యః" అని పాయసవిభాగ సమయమున వాల్మీకములో గోవిందరాజీయము. 'అత్రపూర్వం మహాదేవః ప్రసాద మకరోత్ప్రభుః, (యుద్ధకాం. ౧౨౬ సర్గ. ౨౬ శ్లో.) దీనివ్యాఖ్యలో "...నచపూర్వ మిత్యస్య పూర్వకల్ప ఇత్యర్థ ఇతివాచ్యం;...పూర్వకల్పకృత సేతుసద్భావే పున స్తన్నిర్మాణవైయర్థ్యాత్ ... తస్యసద్భావేప్యంతరితత్వసంభవాత్." అనియు గోవిందరాజీయము. ఇట్లున్నందున కథాభేదములు కల్పాంతరవిషయములని చెప్పవచ్చును.

సేవాంజలి

వేంకటపార్వతీశ్వర కవులు

సిరము పాదములతోఁ జేరిపోయినదాఁక మోదంబుతో నిన్ను మ్రొక్కనిమ్ము
ఎలుఁగు గద్గదికతో నింకిపోయినదాఁకఁ దెలివితో నిన్నుఁ గీర్తింప నిమ్ము
కన్ను లశ్రువులతోఁ గరఁగిపోయినదాఁకఁ గోర్కితో నిన్ను గన్గొనఁగ నిమ్ము
ఒడలు గగ్గురులతో నొల్లబోయినదాఁక నిష్ఠతో నిన్ను ధ్యానింపనిమ్ము
ఆయు వెన్నాళు లుండునో యంతదాఁక-మఱల జన్మంబు గలుగుచో మడియుదాఁకఁ
జిత్త మలరంగ నీసేవ సేయనిమ్ము-సత్కృపాధామ! దేవతా సార్వభౌమ!

కాదంబరి—బాణకవి

కే. యస్. శర్మ గారు

సంస్కృత వాఙ్మయమునందు గవిత్వమున కనేక రీతుల జూపి పెక్కుకవులకు మార్గదర్శకులై కీర్తిగణించినవారిలో నగ్రగణ్యుడు బాణుడు. హిందూదేశమున నుండు శోణనదికి పశ్చిమతీరమునందలి ప్రీతికూటము ఇతని నివాసమని చెప్పుదురు. ఇతనితండ్రి చిత్రభానుడు. బాణునకు బదునాలుగు వత్సరములు గడచినపిదప చిత్రభానుడు చనిపోయెను. తండ్రి మరణానంతర మితడు స్వతంత్రుడై యథేచ్ఛముగ మిత్రులను నీశానరుద్రనారాయణులతో భరతఖండమంతయు సంచరించి తిరిగి తన పట్టణమును జేరెను. ఈతని జన్మభూమియగు ప్రీతికూటమున కావలిభాగమంతయు హర్షవర్ధనుడు పరిపాలించుచుండెను. హర్షవర్ధనుని సోదరుడగు కృష్ణాహ్వయునితో గొంతకాలమున కీబాణునకు మైత్రి లభించెను. ఈతని పాండిత్య మంతవరకు తన మిత్రులుతప్ప నితరు లెరుంగరు ఒకనాడు తనమిత్రుడగు రాజసోదరునితో రాజసభను బ్రవేశింప "భుజంగ ఆగతః" అని రాజు నిందింప దన పాండిత్యమును బరిశీలించి తన్ను నిందింపుమని బాణుడనెను. హర్షవర్ధనుడు ఇతని పాండిత్యమును బరిశీలించి యితనిని బ్రధానపండిత పదవియం దుంచెను. బాణుడు కాదంబర్యాది గ్రంథముల రచియించుట కిదియే ప్రారంభము. ఇతడు మధ్యమవయస్సునందుండ మయూరుడను పండితుడు ఇతనికి మిత్రుడయ్యెను. మయూరుడు సూర్యోపాసకుడు. అతడు సూర్యు నుపాసించి తన కుష్ఠరోగమును బాపుకొనియె. అది చూచి బాణుడు తనమిత్రునకుండు శక్తిని దానుగూడ సంపాదింపదలంచి స్వపాదములను ఛేదించికొని చండిని స్తుతించి సపాదు డాయెను. బాణరచితమగు చండీస్తవమునకు చండీశతకమనియు, మయూరుని సూర్యస్తవమునకు సూర్యశతకమనియు నామములు లోకప్రసిద్ధములు. హజిరీనదీ సమీపమునందు తారాపట్టణవాసియగు శ్యామలకుడు బాణుని మిత్రుడు. ఒక్కనాడు బాణుడు తనమిత్రుని దర్శింపబోవ నాతడు హర్షచరితమును వ్రాయుమని కోరెను. మిత్రవాత్సల్యముచే నితడు హర్షచరితము రచించెను. ఈ హర్షునకు శ్రీహర్షుడనియు, హర్షుడనియు నామాంతరములు. బాణుడు హర్షచరిత ప్రథమాశ్వాసమున తన జీవితచరిత్రమును వర్ణించెను. హర్షుడు క్రీస్త్వనంతరము ౬౦౬ మొదలు ౬౪౮ వరకు రాజ్యపరిపాలన గావించినట్లు చీనాబౌద్ధయాత్రికుడు తన యాత్రాచరిత్రమున లిఖించుటచే నీబాణుడును నాతనికి సమకాలికుడు. ఇతడు నాస్తికుడని కొందరు చెప్పుదురు కాని తర్కసంగ్రహ వ్యాఖ్యానము నందును, క్షేమేంద్రవిరచితమగు నౌచిత్య విచారచర్చయందును కాదంబరీ పూర్వభాగమందున్న శ్లోకములలో

శ్లో. జయత్యుపేంద్ర స్సచకార దూరతో బిభిత్సయా,

యనుశ్లోకము నుదాహరించుటచేతను నితడు ఆస్తికుడని నిర్ణయింపదగు. నలచంపూ వ్యాఖ్యానమున బాణకృతమగు చండీశతకము, హర్షచరితము ముకుట తాడితనాటకములలోనుండు శ్లోకము లుదాహరింపబడినవి. మఱియు పార్వతీపరిణయ నాటకమునకును, రత్నావళి నాటకమునకును నీతడే కర్తయని జనశ్రుతిగలదు.

బాణుని కాలమునందలి దేశాచార వ్యవస్థలు

కవియొక్క కవిత్వమును విచారింపవలయునన్నా కవికాలములోనుండు స్థితిగతులనుగూడ విచారింపవలయును. సాధారణముగ కవి తన గ్రంథమునందు నాకాలపు నాచారపద్ధతులను వర్ణించుటయం దిచ్ఛలేనివాడయ్యును నయత్నముగా నప్పటి యాచారసౌందర్యాది పద్ధతులను, ఆకాలమున జనులకు బరమాత్మవిషయమై యెట్టి యాశయములు గలవో, జనులు దేనిని బరమోత్కృష్టపదార్థముగ నెంచుచుండిరో, వర్తమానకాలస్థితులు అతీతకాలస్థితులకంటె నెట్లు మార్పుచెందినవో యీ విషయముల నన్నిటిని కవి తన గ్రంథములో నుంచును.

కాన నిట్టివి కవి చరిత్ర వ్రాయుటకు ముఖ్యములగు నాధారములు. ఈ క్రింద నుదహరింపబడిన యాచారములను కవి తన గ్రంథమున వర్ణించుటచే తత్కాలమున ననేకు లీ యాచారముల నవలంబించియుండిరనియు, నిట్టి యాచారములే కవికిగూడ నభిమతములనియు నూహింపనగు. ఇట్టి వర్ణనలుగూడ నీకవి యాస్తికుడని చెప్పుచున్నవి. కాదంబరియందు శూద్రకవర్ణనావసరమున "చిత్రకర్మ సువర్ణసంకరాః" అని చెప్పుటచే భారతవర్షీయులకు వర్ణవిభాగము ముఖ్యమనియు, నందువలన నాయావర్ణములకు విభక్తములగు ధర్మములు, అనుష్ఠేయములనియు, అచ్చటనే "సంపాదిత పితృజలక్రియో మంత్రపూతేనతోయాంజలినా దివసకర మభిప్రణమ్య" అనుటచే పితృతర్పణ సూర్యార్ఘ్యాగ్ని కార్య భగవత్పూజాదులు అనుష్ఠించుచుండిరనియు తెలియనగును. మఱియు జాబాల్యాశ్రమవర్ణనావసరమున "ఉపచర్య మాణాతిథివర్గ్యం పూజ్యమాన పితృదైవం" అని చెప్పుటచే అతిథివర్గోపచార పితృదైవతార్చనాదులు అవశ్యకరణీయములనియు తెలియబడుచున్నవి. ఇట్లే తారాపీడుని రాజ్యపరిపాలన వర్ణనావసరమునను "శశినా జ్యేష్ఠానుక్రమః" అని వర్ణించియుండుటచే జ్యేష్ఠాతిక్రమము దోషమని యంగీకరింపబడినది. మఱియు విలాసవతీ వర్ణనావసరమున "చంద్రికేవ చంద్రమసః" అనుటచే భార్యకు ప్రియమనోనుగామిత్వ మావశ్యకమని వర్ణింపబడినది. మఱియు "రక్షాభూతిమివ అభిషేకపయః పాతపూతైః చూడామణిపల్లవైః" అను వైశంపాయన వచనముచే రక్షార్థము భూతి ధరింపబడుచున్నదనియు "ఆయతన తరుకుసుమసిద్ధమివ శంకరాభ్యర్చనాయ స్వయముద్యతా" అని మహాశ్వేతావర్ణనావసరమున వర్ణించుటచే భారతీయులకు విగ్రహారాధన ప్రాధాన్యమనియు, "అను జ్ఞాతాపిత్రా అనుమోదితా మాత్రా స్వయముపగమ్య గ్రాహయామిపాణిం" అని మహాశ్వేతా వర్ణనావసరమున వర్ణించుటచే స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్య రాహిత్యమును నాకాలమున నుండుటట్లు తెలియబడుచున్నవి. ఇట్టి యాచారపద్ధతులను వర్ణించు వర్ణన లనేకము లీగ్రంథమున గలవు.

బాణోచ్ఛిష్టం జగత్సర్వమ్

ఈ కవి నవనవోన్మేషమునుబొందు ప్రతిభగలవాడు. ఈతని కల్పనాచాతుర్యము ననుసరించియే యనేకులు కృతికర్తలైరి. ఈతడు చండాలకన్యకా వర్ణనావసరమున దన కల్పనాచాతుర్యముచేఁ ద్రైలోకములను తృణీకరించెను. మఱియు నీతడు తనకృతియందు, 'కిమిదానీం కర్తవ్యం, కింవా చేష్టితవ్యం, కం దేశంగంతవ్యం, కింశరణం, కోవోపాయః, కస్సహాయః, కః ప్రకారః, కాయుక్తిః, కస్సమాశ్రయః' అని మధ్యను పదాంతర ప్రవేశమునకు వీలు గలుగనట్లు కూర్చెను. మఱియు చండాలకన్యకా వర్ణనావసరమున "అసురగృహీతామృతాపహరణకృత కపటకటువిలాసినీవేషస్య శ్యామతయా భగవతోహరస్యేవ అను కుర్వంతీం" అని మోహిన్యవతార కథను, "ఆకపిలగోరోచనారచితతిలక తృతీయలోచనా మీశానుకచితాను రచితకిరాత వేషామివ భవానీం" అని పరమేశ్వరీకిరాతవేషవృత్తాంతమును, "కుపితహరహుతాశన దహ్యమానధూమమలినీ కృతామవరతి" అని కామదహనో దంతమును, "ఉన్మద హలిహలాకర్షణభయపలాయితామివకాలిందీం" అని బలరామచరితమును, నుపమ్యవిధిచే వర్ణించెను. ఇట్టి యనర్గళమగు వాక్ప్రపంచమును, చరిత్రాత్మకమగు కథాప్రపంచమును దనకృతియందు వర్ణించియుండుటచే "బాణోచ్ఛిష్టం జగత్సర్వం" మని ప్రతీతిగలిగి యుండవచ్చును.

శూద్రకుని ప్రథమ ప్రవేశము

[కథాభాగము]

శ్వేతకేతుండను దేవమునిని లక్ష్మి మోహింప మానసిక సంగమముచే దన నివాసమగు పద్మమున బుండరీకుడు జన్మించెను. పుండరీకమున జన్మించిన వాడగుటచే నితని కీనామము సార్థక మయ్యెను. కపింజలుడు ఇతనిమిత్రుడు. వీరిరువురు కైలాసప్రాంతమున నివసించుచుండిరి. గుహుండను గంధర్వరాజకుమార్తయగు మహాశ్వేత పుండరీకుని మోహించెను. పుండరీకుడును మోహమగ్నుడై చంద్రప్రభా సంతప్తమానుండై మృతి నొందెను. చనిపోవునపుడు చంద్రునిజూచి ప్రియాసమాగమము గాక

మున్న నన్ను ప్రాణవియుక్తుని గావించితివి గాన నీవు భూలోకమున జన్మించి ప్రియాసమాగమముగాకమున్న మరణింతువని శపించెను. నీవును నాతోసమముగ సుఖదుఃఖముల నొందుచుండెదవని చంద్రుడు ప్రతిశాపంబిచ్చెను. కపింజలుండును మహాశ్వేతాభవనమునుండి వచ్చుచు వైమానికు నతిక్రమించుటచే నతడు అశ్వంబు గమ్మని శపించెను. అది కారణంబుగ చంద్రుండు తారాపీడుడను రాజునకు జన్మించి చంద్రాపీడుడను నామంబున బరగె. పుండరీకుండు తారాపీడుని మంత్రియగు శుకనాసునకు వైశంపాయనుడై జన్మించి చంద్రాపీడునకు మిత్రుడయ్యెను. కపింజలుండు వైమానికునిశాపంబున చంద్రాపీడునకు నింద్రాయుధంబను గుఱ్ఱమయ్యెను ఇట్లుండ చంద్రాపీడుండు చిత్రరథుండను గంధర్వరాజకుమార్తెయగు కాదంబరియందలి మోహావేశముచే మరణించి శూద్రకుడై జన్మించెను. వైశంపాయనుడై జన్మించిన పుండరీకుండును మహాశ్వేతను మోహించి యామెచే శపింపబడి చిలుకయై జన్మించెను. అశ్వమగు కపింజలుండు చంద్రాపీడుడు మరణించినంతనే యచ్ఛోదసరస్సునందు మునుగుడై స్వస్వరూపము ధరించెను. ఈచిలుక ప్రథమమున జాబాల్యాశ్రమమున బెంపబడి జాబాలివలన పూర్వజన్మజ్ఞానము గలదియై చండాలకన్యకకు పట్టుపడి శూద్రకునకు దనవృత్తాన్తమును జెప్పెను. శూద్రకుడును పూర్వజన్మజ్ఞానముగలవాడై కాదంబరియందలి యనురాగముచే మరణించి చంద్రాపీడుని మృతశరీరమున బ్రవేశించెను. చిలుకయు శుకశరీరమునువీడి పుండరీకుని శరీరమున బ్రవేశించెను. వీరిరువురు కాదంబరీ మహాశ్వేతలను వివాహమాడిరి. కపింజలుండు తిరిగి పుండరీకునకు మిత్రుడయ్యెను. ఇట్టి కథాభాగమున కవి తన కల్పనాచాతుర్యమును జూపుటకై గ్రంథారంభమున శూద్రకుని ప్రవేశ పెట్టెను. లోకమున నైతిహాసికులు తమగ్రంథములయందు నొక కథను వర్ణించునపుడు ఆకథను నొకడు మఱియొకనికి జెప్పినట్లు వర్ణింతురు. కాని యీకవి యట్లుగాక యనితర సాధారణమగు వర్ణనాచమత్కృతినివలె గల్పనాచమత్కృతినిగూడ జూపుటకై కథాంతఃపాతియగు పాత్రముఖముననే యీకథను జెప్పించెను. అట్లయిననో, వైశంపాయనుడు శూద్రకునకు జెప్పునపుడు జాబాలియను మహర్షి ఋషులకు జెప్పినట్లు వైశంపాయనుడు చెప్పియున్నాడు. కాన నట్టిజాబాలిని గాని కథాంతర్భూతమగు మఱియొక పాత్రనుగాని ప్రవేశపెట్టక శూద్రకుని ప్రవేశపెట్టుటకు గారణమేమని ప్రశ్నింపవచ్చును. కాని వక్తను శ్రోతను అన్యులగ బ్రవేశపెట్టినచో పాత్రగౌరవము ప్రసక్తమగును. మఱియు గ్రంథాంతమున జ్ఞాయమానమగు శుకశూద్రకుల స్వరూపములను ప్రథమమున బ్రవేశపెట్టినచో పాఠకులకు ధారణాభ్యాసము గలుగగలదు. ఇట్టి పాత్రప్రవేశము నవలారూపములగు గ్రంథములయందు సాధారణముగ జూడనగును. జాబాలి శుకపూర్వవృత్తాంతమును జెప్పునపుడు శుకుడును నక్కడ నుండుటచే శుకునకు పూర్వవృత్తాంతస్మృతి గలిగెను. అటులనే శూద్రకుడు గూడ శుకముఖమున వినుటచే పూర్వస్మృతి సంపాదింపబడవలయునను తలంపున ముందు శూద్రకుని బ్రవేశపెట్టి యుండవచ్చును.

పత్రలేఖాప్రవేశమునకు ఫలము

చంద్రునిభార్యయగు రోహిణి చంద్రాపీడరూపమున నున్న చంద్రునకు బరిచర్యగావింపవలచి కులూతాధిపతి కుమార్తెయై జన్మించెను తారాపీడుడు కులూతాధిపతిని జయించి యామెను తన యంతఃపురమందుంచెను. తల్లియగు విలాసవతి కుమారుడు దిగ్విజయ యాత్రకు వెడలునపుడు దుఃఖితయగు నీమెను కుమారున కొప్పగించెను. అందువలన ప్రకృత కథానాయకునకు నీతని సంచార వర్ణనావసరముల సస్త్రీకుడగు నీతని వర్ణించుటచే కావ్యశోభకు హేతువగును. మఱియు హేమకూటమునుండి వచ్చునపుడు పత్రలేఖను నచ్చటనుంచి వచ్చెను. అనంతరము పత్రలేఖ కాదంబరీవిరహావస్థనంతయు వర్ణించి రాజును ప్రోత్సాహపరచెను. పత్రలేఖ వార్తాహారిణిగ నుండుటచే కాదంబరి యీపత్రలేఖనుగూడ తన చెలికత్తెలలో నొకదానినిగ గణించెను అందువలన పత్రలేఖ రాజకుమారుని దెచ్చుటకును ప్రోత్సాహపరచుటకు గూడ హేతువయ్యెను. ఇట్టి మహాప్రయోజనమును మనస్సునందుంచియే యీకవి పత్రలేఖను ప్రథమమున బ్రవేశపెట్టెను.

కాదంబరి మహాకావ్యము

సామాన్యముగ మహాకవులు తమగ్రంథములయందు శృంగారవీరరసములలో నేదియో యొకదానిని బ్రధానముగ వర్ణింతురు. శృంగారమునందుగూడ సంభోగశృంగారముకన్న విప్రలంభశృంగారము సర్వజనాదరణీయమై యొప్పుచుండును కావుననే మహాకవులగు కాళిదాసాదులు శాకుంతలాదిగ్రంథముల విప్రలంభశృంగారమును వర్ణించిరి. ఇట్టి శృంగార ముత్తమపురుషు నాశ్రయించినపుడే పరిపుష్టమగును. కానిచో "ఏకత్రైవానురాగశ్చేత్తిర్యఙ్మ్లేచ్ఛగతో౽పివా" అని విద్యానాథుడు చెప్పినటుల రసాభాసమనబడును. శయ్యాపాకము మొదలగునవి రసమునకు పరిపోషకములు. బాణునిగ్రంథము క్లిష్టపదములు గలిగియున్నను రసికుడు రసపారవశ్యము నొందునట్లు ద్రాక్షాపాకభూయిష్ఠమై యొప్పుచుండును. "కావ్యాతిశయహేతవస్త్వలంకారాః" అని వామనుడు చెప్పినటుల విశేషముగ నలంకారములను ప్రదర్శించెను. "విషయమును నతిదీర్ఘముగ వర్ణించుటచేతను కథాప్రాంభర మతిగూఢముగ నుండుటచేతను దశమమగు మరణావస్థను వర్ణించుటచేతను చండాలకన్యను బ్రవేశింపచేయుటచేతను నీగ్రంథము దుష్టకావ్యమని కొందరు తలంతురు. కాని రసానుబంధులగు సమాసములు కావ్యాపకర్ష హేతువులుగానేరవు. మాఘుడు శ్రీకృష్ణప్రయాణమును విశేషముగ వర్ణించెను. ముద్రారాక్షసమున కథాభాగ మతిగూఢముగ నుండెను కుమారసంభవకావ్యమున మరణావస్థను వర్ణింపబడెను. ఇట్టి వన్నియు మహాకావ్యములుగ పరిగణింపబడుట లేదా? మఱియు నితడు మరణావస్థను వర్ణించి నను పరకాయప్రవేశమను తలంపు సూచించుటకై పుండరీకచంద్రాపీడుల శరీరముల గాపాడినట్లు వర్ణించెను. చండాలకన్య మహాలక్ష్మి; ఆమె ప్రధాన నాయికగాను కావున నిది మహాకావ్యములలో నుత్తమకావ్య మనందగు. ద్రాక్షాపాకభూయిష్ఠమై వర్ణనా చమత్కృతియు, భాషాసౌష్ఠవంబును, కథాసంవిధానచాతుర్యము గలిగి పాఠకులకు పఠనోత్సాహమును గలిగించు నిట్టి మహాకావ్యము రసాస్వాదనతత్పరులకు, ద్రాక్షరసము ద్రాగినవానికి నాహారమున నరుచి జనించునట్లు వీరికిని నాహారమున నరుచి జనించుట నిక్కువము, కావుననే "కాదంబరీ రసజ్ఞానామాహారో౽పి నరోచతే" యని మహాకవులు బోధించిరి.

విధి

పెనుమర్తి వెంకటరత్నము గారు

౧

నేనమరలోకమును బ్రయాణించిపోయి
విపులశారదకౌముదీ వీధులందు
హార్మ్యమును గట్టుకొంటి! ననంతకోటి
మహితమాణిక్యదీపముల్ మండుచుండ!
నేనపాంపతిరత్నమందిరములందు
యుగయుగంబులుగా దాగియున్నవాని
విమలవైడూర్యగోమేధికముల నాహ
రించి మీమందిర మలంకరించినాను!

దీప్తతారాసహస్ర దీధితులనుండి
తాకరాని రసాతలలోకమునకు
విమలవిద్యుల్లతల్ పెనవేసికట్టి
ఆగులేని యుయ్యాల లూగినాను!

౨

ఈ మహారాజ్యపీఠము నేలునన్ను
నీరసతరంగనాట్య హంసీరమణుని
వీడవడా! భీషణోగ్ర దర్వీకరుండు
వికృతదంష్ట్రాస్మితంబు లావిష్కరించు.

జయంతి గంగన్నగారి సుమబాల

పోరనంది జగన్నాథస్వామి గారు

ఆంధ్రకవిత్వము నూతనావిర్భావము పొందుతూ ఉన్న సమయాన ఉదయించే కవన నక్షత్రములను తరిచి తరిచి అవలోకించుట చాలా ముఖ్యమైన ధర్మము. వాటి కాంతి ఉదయకాలమందు మాత్రమే ప్రకాశించి చల్లారునదా, లేదా శాశ్వతముగా,—మనము ఆ మాట ఇప్పుడప్పుడే నిర్ణయించలేమని—కొంతకాలమువరకైనా ప్రకాశిస్తూ ఉండేదా అనే సమస్య పరిష్కరించుటకు దానిని పోషించే రచనాంశములను విమర్శించవలసి ఉంటుంది. దేశకాలసంకోచము లేకుండా మానవహృదయాన్ని ఒకేలాగు రంజింపజేయగలిగే రసము; పశుసామ్యమునుండి లేవనెత్తగలిగే భావము; ఈ రసభావములకు అనుగుణమై యుండి, చెవికి ఇంపునిస్తూ తరచినకొలదీ స్వారస్యమును వెలిబుచ్చే పదముల గుంభన; సామాన్యానుభవమునకు సానపెట్టే రూపకాదులను నిర్మించగలిగేభావన—వీటి మేళవింపే గదా కావ్యమునకు శాశ్వతత్వమును సంపాదించగలదు. వీటిలో ఏవి ఏపాళ్లలో ఎట్లు సుమబాలలో మేళవింపు పొందియున్నవో చర్చించి చూదాము.

సుమబాలయొక్క గ్రంథవిస్తృతిని జూచి ఖండకావ్యముగా కొందరు అభిప్రాయపడియున్నారు. ఖండగ్రంథానికీ పూర్ణగ్రంథానికీ గల భేదమంతా విస్తృతిలోనే అయితే వారి అభిప్రాయాన్ని మనము ఆమోదిస్తాము. కావ్యానికి ఉండవలసిన లక్షణాలన్నీ, సుమారుగా పట్టియున్నవి. ఏవీ ఖండముగా స్ఫురించదు. కథ పూర్ణమైనది; పాత్రలశీలము పోషింపబడి వ్యక్తమవుతూ ఉంటుంది; కావలసినన్ని వర్ణనలూ, కల్పనలూ ఉన్నవి; భావములూ, శైలీ గభీరముగా ఉండును. కాబట్టి ౧౭౦౨ ద్విపదపంక్తులే అయినా, విస్తృతికి చిన్నదిగా కనిపిస్తున్నా సూచింపబడేదీ, భావనలో స్ఫురించేదీ విస్తారముగా ఉంటుంది. చదువుటకు రెండుగంటలకంటే ఎక్కువ కాలము పట్టకపోయినా, చదవడము పూర్తియైన కొలదీ భావన, ఆలోచనలు ఎక్కువై, ఆ చదివినది ఎంతో లోతుగా ఉన్నట్లు తట్టుటచేత దాని కొక బాహ్యముకాని విస్తృతి ఉన్నట్లు తట్టుతుంది.

కవి అభిప్రాయములో గ్రంథవిస్తృతి ప్రాముఖ్యము వహించే ఉంటే, సులభముగా ఆ కార్యమును సాధించి ఉండగలడని ఊహించగలము. కథను పెంచి వర్ణించుటకు కవి ఒప్పుకొననట్లు తోస్తుంది; కథలో ఏపట్టునా కూడా కథనముకొరకు విలంబనముచేయు రచన కానరాదు. ఇందు ముఖ్యహేతువును నేను ఇట్లు ఊహిస్తాను: కవియొక్క ఆశయము కథాకథనము కాదనినీ, సామాన్య కథారీతిని కవి అవలంబించి యుండలేదనినీ స్పష్టమవుతూ ఉంటుంది. కావ్యము తొమ్మిది ఆశ్వాసములు కలది; ఒకొక్క ఆశ్వాసములో కథాభాగము

ఒకదానిని వర్ణించెను. కాని ఒక ఆశ్వాసము నుండి రెండోదానికి—ఒక్కచోట తప్ప, ౮ నుండి ౯ కి తప్ప—కథ సాఘూత్తుగా నడవదు. ఏ ఆశ్వాసానికి ఆ ఆశ్వాసమే స్వతంత్రమా అని తోస్తుంది; దాని ప్రారంభము, దాని ఉపసంహారము దానివే. ఒకొక్క ఆశ్వాసము ఒకొక్క ఖండకావ్యమా అని కొన్నిచోట్ల తోచక మానదు. విశుద్ధరత్నములను ప్రత్యేకముగా ఒకొక్కదానిని సంపాదించి, సానపెట్టి, తొమ్మిది అటువంటివి సమకూడిన తరువాత, నవరత్నమాలగా చేసే రత్నవర్తకుడా ఈ కవి అన్నట్లు తొమ్మిది ఖండకావ్యాలను ఒక కావ్యముగా గుప్పినాడని చెప్పినా చెప్పవచ్చును. ఈ సామ్యమువల్ల సంపాదించే యుక్తి ఒకటి కలదు; ఈ కావ్యములో ఆధునిక యుగ చిహ్నమైన ఖండకావ్యాన్ని, ప్రాచీనసంప్రదాయమైన పూర్ణకావ్యాన్ని మేళవించెనా అని చెప్పవచ్చును.

ఈ సమ్మేళనమును కవి అనేకరీతులు సంపాదించియున్నాడు. కవిలో ఈ సమ్మేళనము బాగా ఉన్నది. పాశ్చాత్యవాఙ్మయముల ఫలములను పొందిన ఈ ఆంధ్రయువకునిలో ఈ సమ్మేళనము ఉద్భవించుట ఒక వింతకాదు. చాలాచోట్ల నాటకపద్ధతిని, నవలలరీతిని, పురాణఫక్కీని, ఖండకావ్యాలధోరణిని అవలంబించి, రచనకు నూతనత్వమును సంపాదించినాడు. ఈ కథకు ముఖ్యపాత్రలు నాయికానాయకులు కుందవ విమలులు; కుందవకథ ౨, ౪, ౬, ౮ ఆశ్వాసాలలోను, విమలుని కథ ౧, ౩, ౫, ౭ ఆశ్వాసాలలోను నడుస్తూ, ౯ వ ఆశ్వాసములో (ఆ ఖ రు ది) రెండు కథలూ ఇద్దరి సమావేశనముతోపాటు కలిసిపోతవి.

పూర్వలక్షణము ప్రకారము, ఈ పాత్రలను ధీరోదాత్తులని వర్ణించవచ్చును. ఉదారహృదయులు; ఉన్నతాశయములు గలవారు; స్వాతంత్ర్యాభిలాషులు. భౌతికసుఖముకంటె ఎక్కువగా ఆత్మసుఖమును ఎంచినవారు. తనను హృదయపూర్వకముగా, అనన్యాపేక్షముగా వరించినవానినే చేపట్ట నిశ్చయించుకొన్న క్షత్రియకన్య కుందవ. ఇక విమలునికో, స్వాతంత్ర్యముతో కూడుకొనియుండని ప్రేమ ప్రేమ కాదని అతని మతము. రాజ్యంబు, దేహంబు, ప్రాణంబు నీవి. నా హృదయ మది యింక నా యధీనంబె. ఇతని ధైర్యము, ధర్మబుద్ధి, ఔదార్యము మొదలైన గుణములు అన్నీ అతని పాత్రశీలమునకు ఉచితములుగా ఉంటవి. కథనములో అంతగా కానరాకున్నా, కథకు కారకులైన రారాజు రాజేంద్రులుకూడా ఉన్నతాశయములు గలవారే. విజయము చేకూరెనని గాని, శత్రువు చెఱసాలలో ఉంచబడెననిగాని విఱ్ఱవీగే గర్వపోతులు కారు. వైరిని చంపక, తమ పిల్లనిచ్చి పెళ్లిచేసిన ఉదారులు ఆ చోళ రాజులు.

ఈ పాత్ర లందరికంటె అనేకవిధముల ఆకర్షణీయురాలైన సుమబాల గురించి ప్రత్యేకముగా చర్చించవలెను. కవిహృదయములో కూడా ఈ పాత్రకే ప్రాముఖ్యము గలదని చెప్పవచ్చును. కవనమునకు నామధేయము

ఈ బాలికవల్లనే గదా. ఇక పేరు యొక్క సార్థకము చూచినా చాలా ఆహ్లాదకరముగా ఉంటుంది. పువ్వులపిల్ల పెద్ద కుటుంబలోనిది కాదని మనము ఊహించినా, ఆమె ప్రవర్తనమూ, ఆమె హృదయమూ ఆమె ఉన్నత శీలమును వ్యక్తపరుస్తవి. పూలు కోసి, దండలు చేసి, అర్హులైనవారికి ఇవ్వడమే ఆమె ప్రధాన వృత్తి. మొదట కుందవ, తరువాత చెలినున్న విమలుడు, అంతమున అంబ—వీరు ఈమె పూలసేవకు పాత్రులైనవారు. కాని సుమబాల వాస్తవముగా గానబాలగా ప్రవర్తిస్తుంది. సుమములకూ గానమునకూ భావనాప్రపంచములో మంచి మైత్రి ఉన్నది. ఈ పిల్ల శీలానికి ఉచితమైన వస్తువులే ఆ రెండున్నూ. ఈమెకు చక్కని కంఠమూ, సంగీత ప్రావీణ్యమూ ఉన్నా, పాడడానికి తగిన పాటలు కావాలి; అందుకు గురువు చెలినున్న విమలుడు. పువ్వులిచ్చి నేర్చిన పాటలు అవి; మనోహారములై తీరును. ఈ రెండువస్తువుల వ్యాపారానికి అనుగుణమైన దింకొకటి ఆమెకు లభించినది: ఆమె ఒకపిల్ల; కాబట్టి ఎందు బోయినగాని, యేమి చేసినగాని, ఎవరి చేరినగాని యేమి పల్కినగాని తగుననుచు, తగదనుచు, ఇది చెప్పవచ్చు, అది చెప్పరాదని ఆమెను నిరోధింప అవకాశము లేకపోవుటచేత ఆమె సుమగానముల వ్యాపారానికి మంచి వీలు అమరింది. కాబట్టే కుందవ విమలుల అన్యోన్యపరిచయమునకు ఈమె సాధన మయింది; ఒకరిహృదయము ఒకరికి తనద్వారా ప్రతిఫలింపజేయగలిగింది. ఆమె ద్వారానే గదా వీరి ఇరువురిప్రేమ ఉద్భవించి విరాజిల్లింది. నయనేంద్రియమునకుబదులు శ్రవణేంద్రియము ద్వారా హృదయమును స్వాధీనము చేసుకొన్నది వారిప్రేమ. కుందవవిమలుల పెళ్లి కుదరలేదని వినగానే ఈ అమాయికబాలిక పడ్డ మనోవ్యథవల్ల ఆమె వయస్సుకు చిన్నదే కాని ఊహాలకు పెద్దదని తోచక మానదు. "ఆ దీనమగు నెలుంగా పెదవితో ట్రు" మొదలైనవి(2,౧౩౦-౧౩౮) ప్రౌఢాంగనావిలాసము లవలె తోచును. ఆ విధంగా చూస్తేనే ఆమె అంతము అర్థమవుతుంది. దుర్గోపాసకురాలుగా ఉండిపోవడానికి తగిన వయస్సు మనస్సు కలది బాలిక కానేరదుగదా. ఆమె ఆడిన మాటలు, ఆమె చేసిన పనులు, ఆమె హృదయము, అన్నీ చూస్తే ప్రౌఢగా తోస్తుంది. అయితే సుమబాల బాలికా, ప్రౌఢా అనే సందేహానికి పరిష్కారము ఎట్లు కుదురుతుంది? కవి పొరపాటు పడినాడా? లేదా ముద్దులు బల్కుటకు బాలికను జేసి, గంభీరమునకు ప్రౌఢను చేసినాడా కవి? లేక ఆరంభమున బాలికయైనది తుదకు పెరగదా ఏమి? ఈపెరుకవను(?)సాధించుటకుగాను కథనములోని ఒక్కరోజు గణితము కాకుండా ఊహకు తగిన భావనాగణితమును ఉపయోగించాలి కాబోలు. ఈ హేతువులన్నిటినీబట్టి సుమబాల కేవల భౌతికప్రపంచ వ్యక్తిగానే కవి ఊహించలేదేమో అని తోస్తుంది.

కథలోకూడా సుమబాలలేని కార్యమేదీ లేదు. కుందవవిమలుల ప్రేమకూ, తిరిగీ వారి వివాహానికీ కూడా ఆమె సాధనమై అన్నిచోట్ల ప్రవర్తించింది. విమలునితో వివాహం కానివ్వకుండా చేసింది తానే అని కుందవ మెచ్చుకొంటూ ఉన్నప్పుడు, సుమబాల వచ్చి విములుని గర్వసాహసములను నిరూపించింది. కుందవ హృదయములో లేచిన కోలాహలమే మువ్వాలబంతుల ఆటలోని కుందవ తిరస్కారానికి కారణమైంది. ఉపవాసము, ప్రాయశ్చిత్తార్థమై దేవీపూజ, అక్కడ తిరిగీ దయ్యం కథకు సుమబాలే కారకురాలు. కాని కలహప్రధానమైన బంతులాటలో మాత్రము ఈ నవనీతహృదయము గల బాలిక ప్రవేశించలేదు; ఉచితమే గదా.

ఇట్లు ఒక విధాన్న అభౌతికమా అన్నట్లు తోచే శీలవ్యాపారాలు కలదీ, ఒక విధాన్న కార్యమునకు సాధనమాత్రముగా ప్రవర్తించేదీ కావడమువల్ల, ఈ పాత్రకు అట్టి అంతము సమంజసమైనది. ఏ కార్యముకొరకు వచ్చిందో, ఆ కార్యము పూర్తిజెందగానే అంతమొందినది. ఆమె పూలదండలకు, పాటలకు మరి ప్రయోజనము ఈ ప్రపంచములో లేదు. కుందవకు నీడగా అనన్యముగా ఉన్న ఈ పిల్ల కుందవనుండి విడిపోయి వ్యక్తిగా ఉండనోపదు. సుమబాలకు ఒక బావ ఉన్నా (2, ౧౧౨); ఆమె హృదయానికి తగిన కానుకగా ఒక పూలతీగె తెచ్చి ఇచ్చినా, ఆ బావపై ఆమెకు మనస్సు లగ్నము కాలేదు. విమలుడు కూడా ఆమె హృదయాన్ని ఆకర్షించినట్లు లేదు. కుందవ స్నేహము వినాగా ఆమె హృదయాన్ని మనము ఎరగము. ఆమె పాటల గాంభీర్యమును పరీక్షించిచూస్తే ఆమెకు భౌతికానందముకంటె పరమైన సౌఖ్యవాసన ఉన్నట్లు కనబడుతుంది. ఏరీతిగా జూచినా సుమబాలకూ ఇతరపాత్రలకూ భేదముంది.

అందరి విమర్శకులను ఈ సుమబాలా,* ఈమె పాడిన పాటలూ ఆకర్షించినవి. ఈ కావ్యానికి "మేలుతిలకంబు దిద్ద నిర్మించి"నవా ఇవి అన్నట్లు ఉన్నవి. వాటిభావాలు, భావన, వాటి ప్రయోజనము చాలా లోతుగా ఉంటవి. కథతో వాటికి సంబంధమున్నా వాటిని విడదీసి ప్రత్యేకముగా వాటియందున్న భావముల గౌరవానికని పాడుకోవచ్చును. కాబట్టి అవి చెప్పేదానికంటె సూచించేదే ఎక్కువ ఆహ్లాదకరమైనది. కాని మూడో ఆశ్వాసములో ఉన్న "గగనమ" అన్నపాట ఎవరు వ్రాసినది? అనగా విమలుడు వ్రాసిందా? ఎవరిపై అన్యాపదేశము? కుందవా లేక విమలుడా? సుమబాల పాడేటప్పుడు కలిగే సూచన ఏమిటి?

* ఈ కవి సృజించిన ఈ సుమబాలకు మూల మెక్కడిది అని కొందరు చర్చించారు బ్రౌనింగు కవి వ్రాసిన పిప్పా అని ఒకరు గానమును ప్రధానముగా జేసుకొని ఊహించినారు. కాని ఇద్దరి వ్యాపారములలో చాలా చాలా వ్యత్యాసమున్నది. అలాగే లిట్టన్ వ్రాసిన లాస్టు డేస్ ఆఫ్ పాంపె (Last Days of Pompei) అనే నవలలోని పువ్వులమ్మిన పిల్లా అని నా కొకమారు తోచింది. అందుకూ ఆధారము చాలలేదు.

ఇవి కొంచెము అన్యోన్యము అత్తవు. ఇందులో సూర్యచంద్రులు ఇద్దరూ ఆకాశాన్న వెలుగుతున్నారు. ఒకేకాలమందు కాదా? ఎట్లు ఆ భావన సూచనలు అత్తుతవి? సామాన్య దృష్టికి అతీతముగా ఏదో ఉన్నది 'కాబోలు. దాని తరువాతపాట ఆలాగే ఉంటుంది. "కని విని మెఱుగని కాంత" ఆమె. ఈ రెండు పాటలకు మళ్లా ప్రసక్తి వస్తుంది. వీటివలెనే గంభీరమైనవి మరి రెండు ఉన్నవి. ౫, ౯ ఆశ్వాసాల అంతమున ఉన్నవి. ౯వ ఆశ్వాసం కొసను అనగా గ్రంథాంతమందు ఉన్నది. సామాన్యదృష్టికి అతీతమైన ఆఖరి సుము గానము. ఈపాటలతో అత్తనిది బంతుల పాట; అది లేకుంటే ఏమిబాధ! మొత్తము మీద ఈ పాటలు ఈ కావ్యానికి బాగా వన్నె తెచ్చినవి.

ఆధునిక కావ్యాలలో, ముఖ్యముగా పాశ్చాత్య వాఙ్మయపరిచితుల కవనములలో, ఎక్కువగా ఉండవలసిన మనోవృత్తుల నిరూపణ ఈ కావ్యములో సంతృప్తికరముగా లేదు. భావాదుల వర్ణనలలో తలగతమైనవాటినే కవి నిరూపించెనుగాని కొంచెము లోతుకుపోయి హృదయమును, ఆంతరములైన ఆత్మసంబంధమైన వృత్తులను వివరించలేదు. కుందవ సౌందర్యవర్ణన చూడండి; రెండుచోట్ల నున్నది. 2, ౧-౨౩; 8, ౨౫-౨౭. ఈ రెండుచోట్ల వ్యక్తమయ్యేది శారీరకసౌందర్యము మాత్రమే. ఈ బాహ్యసౌందర్యమేనా విమలుని ఆకర్షించింది? కుందవ గురించి సుమబాల విమలునికి ఏమి వర్ణించిందో మనకు తెలియనందున, కావ్యములోఉన్న ఈ అంగసౌందర్యాన్నే వివరించియుంటుందని ఊహించుట సమంజసము. కుందవ విమలుల హృదయ గాంభీర్యము తెలియదు; ఎందుచేత కవి దానిని స్పష్టపరచలేదు? .....సమావేశమందు ౯ వ ఆశ్వాసములో ప్రథమదర్శన సమయమందు విమలునికి కలిగిన కుందవ పరిచయఘట్టమును సూక్ష్మముగా పరీక్షిస్తే పూర్వప్రబంధఫక్కీ ఎక్కువగా కనిపిస్తుంది. అది లోటు అని చెప్పలేదుగాని అది సహజముగా ఉన్నట్లుగానరాదు. ౧-౧౪ వరకు చేసిన విమర్శనలో విమలుడు పోల్చినట్లు సూచింపబడినది; తాను ఇన్నాళ్లు భావనలో చూస్తూఉన్న మోమును చూశాడు గదా. ౧౫-౪౯ వరకు చేసిన వర్ణనలన్నీ అందుకు సహకారులే. కాని ౫౧ నుండి ఆ ధోరణి మారిపోతుంది. ఆ చర్చంతా సమంజసంగా లేదు. పోనీ, విమలుడు సంప్రదాయ ధీరోదాత్తుడై ఏదుష్యంతునో పోలి సందేహములలో చిక్కపడె నని చెప్పి సమన్వయించుకొందామంటే, ౨౭-౮౩ లోని భావములు అత్తవు. కేవల ప్రేమే పరమ నియమము. విమలుడు కుందవను పోల్చలేక పోవుటచేత ఈ విసమస్థితిలో ఉన్నాడని చెప్పవలెను; "కని విని యెఱుగని" అనిచెప్పిన ప్రేమ భావన దృష్టికి లోటుకలుగుతుంది. ౧-౧౪ కుదరవు. ఇంతకీ, ఈ సందేహాలన్నిటినీ సమన్వయము చేసే చక్కని సూత్రమును కవి సూచించలేదు........ఆ తరువాత సుమబాల దయ్యాం కథ చక్కగా అత్తదు. కథ తుదముట్టడానికి

తెచ్చిన తంత్రము అది అని తోచకమానదు. ......చాళుక్యవిభుడు అడగకముందే కథచెప్ప తొందరపడ్డాడు. ఏదో తప్పుచేసినవాడు క్షమాపణ చెప్పుకొందికి(?)ఆతురత చూపునట్లు మాట్లాడినాడు... ఈ అంతము 2, ౧౮౫- ౯౦లో విమలుడు చేసిన ప్రతిజ్ఞతో అత్తలేదు. అలాగే కుందవ 2, ౮౩-౧౧౦ చెప్పిన మాటలతోను అత్తదు. రాజేంద్రుడు అకస్మాత్తుగా మారిపోయాడు. సమావేశమును కవి సావకాశముగా జరిగించియుంటే ఈచిన్నలోటు లన్నీ తీరిపోతవి. ఇవన్నీ అకస్మాత్తుగా కథ నడవడము కోసం జరిగిన సంగతులవలె కనిపిస్తవి. ఇట్టివి ఇంకాకొన్ని కనబడును. వాటిని పునర్విచారణలో కవి మార్చవచ్చును. ఇవి అట్టే పెద్ద విషయాలు కావు.

నా అభిప్రాయములో ఈకావ్యముయొక్క ఆధిక్యము కథలో గాని, పాత్రపోషణములో గాని అంతగా లేదు; రచనాశక్తిలోను, ముఖ్యముగా భావనసంబంధమైనవర్ణనలలోను ఎక్కువగా ఉన్నది. వీటిలో కవి నూతనత్వమును కురిపించివేసినాడు. యతిప్రాసలతోనే కవిత్వము కాదు అని చెప్పే సూత్రానికి నిదర్శనముగా ఈ కావ్యాన్ని నిరూపించ వచ్చును. క్రొత్తవర్ణనలను కల్పించుట; ప్రాచీన సంప్రదాయోపమలను విడుచుట; అనుభవమునకు నచ్చిన సామ్యములను ఎంచుట; భావనలో ఔన్నత్యమును పొందు కల్పనలను చేయుట; వర్ణనలను వర్ణనకే కాకుండా భావపోషణకు,శీల వ్యక్తీకరణమునకు ఉపచరించేటట్లు చేయుట: ఇవి ఆ నూతన రీతిలోని కొన్ని అంశములు. చూడండి:

3, ౭౭-౭౬; 3, ౫౫; 3, ౧౭౦-౧౩౭; 3, ౧౩౨-౧౩౯; 4, ౧౮౦-౧౮౪; 5, ౨౨-౮౭; 5, ౧౦౩-౧౦౯; 8, ౮౫; 5, ౩౮-౪౭-౯౦; 5, ౧౬౦-౧౬౧.

అలాగని పూర్తిగా పూర్వ సంప్రదాయ సిద్ధమైనవాటిని వదలలేకపోయినాడు. "తుమ్మెదల గెల్చుకనుదోయి", "కుడిభుజం అదరడం" ఈమొదలైన ఛాందసం తప్పదు కాబోలు.

క్రొత్తరీతిని శైలిలోను,వాక్యరచనలోను, విసంధులలోను, విరామపు గురుతులలోను, వ్యాకరణ నియమములలోను కవి ధైర్యముగా ఉపయోగించినాడు. కాని కామాలు ఉంచ నిశ్చయించుకొన్నప్పుడు విసంధిని పూర్తిగా అవలంబించాలి. లేకపోతే,

'దాటి' చేరినను దీర, మచట
ఆదీన మగు నెలుం, గా పెదవి తొట్రు

ఇటువంటి వికృతులు తప్పవు. ద్విపదను ఉపయోగించుటలో కవి ఉద్దేశము స్వేచ్ఛ సంపాదించడము. ప్రాస నియమముగా పాలించకపోవుట, సంచారపాదములు వాడుట, ఒక పంక్తినుండి మరొకదానికి అన్వయము ప్రసరించుట, పంక్తిమధ్యను విరామము ఉంచుట మొదలైన స్వేచ్ఛాకృతులు కావ్యములో కనిపిస్తవి. వీటినిబట్టి కవికి నూతనత్వమే కాకుండా వ్యావహారికభాషావాదముకూడా నచ్చినట్లు తోస్తుంది. వ్యావహారికపదాలు ప్రయోగాలు

ఉన్నవి. కాని శైలి మాత్రము పూర్తిగా గ్రాంథిక విజృంభణమే. కొన్నిచోట్ల సంస్కృత భూయిష్ఠము, కొన్నిచోట్ల మారుమూలల అచ్చుపదముల కురిపింపు, కొన్నిచోట్ల నన్నయ కారకముల ప్రయోగము 3, ౪౧-౪౩; 5, ౪౭-౯౦; 5, ౬-౭; 9, ౧౧౦; 8, ౯౫; 3, ౨౦౦ చూడండి: చూస్తే విచారము కలుగుతుంది కవనానికి ఆరంభములో పాండిత్య ప్రకటన ఎవరికీ తప్పదు కాబోలు ఈ కావ్యములో కూడా మొదటి ఆశ్వాసాలలోకంటె కొసవి ఎక్కువ సాఫుగా ఉన్నాయి. పొల్లు మాటలు గణ నిరోధ మున్నప్పుడు తప్పవు. చూ: 3, ౩౨; 1, ౧౧; 8, ౨౭. అన్వయము ధారాళముగా ఉండదు కాబోలు. చూ: 1, ౩౫; 2, ౧౯౧; 3, ౧౭౦-౧౭౬ అర్థము సరిగ్గా తెలియని పదాలు ఉంటవి కాబోలు. చూ: 1, ౪౮; 3, ౧౫౦ 2, ౧౩౩. ఏవో కొన్ని చిన్న చిన్న లోపాలు ఉన్నా వాటిని గ్రంథమును చదివి ఆనందించేటప్పుడు మనము పాటించము.

ఈ కథ చరిత్రాత్మకము. చోళచాళుక్య సమ్మేళనోదంతము. అనేక సమ్మేళనములు ఉన్నవి. ప్రాచీనాధునికరీతుల సమ్మేళనోదంతము అని చెప్పవచ్చును. రెండోముద్రణ సమయాన్న ఈ చిన్ని కావ్యసుమము రేకులపై వచ్చిపడ్డ చిన్నమచ్చలు లేకుండా ఉండేటట్టు కవి బాగుచేస్తాడని నా మనవి.

గోసేవ

మంగిపూడి వేంకటశర్మ గారు

పథ్యంబునకునైన పసిపిల్లలకునైన నపరూప మయ్యెగా యావుపాలు
కత్తితో గోసెడు గడ్డగట్టిన పెర్గు కానుపింపదు మచ్చుకైనగాని
దేవతార్చనవేళ దీపంబునకునైన నచ్చావునెయి జూడ ముచ్చటయ్యె
ఇల్లల్క గలయంపి కేనియు గోమయం బరుదయ్యె గ్రామములందు నైన
వెన్న కలవయ్యె మీగడ వింతయయ్యె-జున్ను పాయసములు నిండుసున్న లయ్యె
పాలలో వాలలాడిన భాగ్యదేవి-భరతమాత యవస్థ దుర్భరము కాదె.

పొర్లు చేరల పూటపూట త్రాగెడువారు అభిఘారమున తృప్తి నందవలసె
స్వర్గాదిహోమంబు చేసి తనియువారు నేతిబొట్టునకంచు నెమకవలసె
స్వచ్ఛాజ్యముల పిండివంటలే తినువారు నూనెభక్ష్యములకై నోర్లవలసె
ఆవునెయ్యభ్యంగనాదుల కిడువారు తలయంటుకొన నూనె తడవవలసె
కప్పురమువంటి నేతులు కడవలాది-స్వేచ్ఛగా వాడుకొనువారు శిశువులకును
ముక్కటములోకి నెయిలేక పొక్కవలసె-భారతీయుల బ్రతుకు దుర్భరము కాదె.

అచ్చావునేతుల నారగించినవారు కలుపునేతుల తృప్తి గనగవలసె
హయ్యంగవీన సౌఖ్యంబు గాంచినవారు మురికినేతిని జూచి మురియవలసె
శుద్ధగోఘృతముల జూరలాడినవారు కొవ్వునేతినె సదా గ్రోలవలసె
ఇంటినేతినెగాని యెరుగకుండినవారు మాయనేతులకునై రోయవలసె
ఆవునేతి వసంతములాడినట్టి వారె నిరభిఘారాన్నంబు లారగింప
వలసె నేటికి భారతవర్షమందు-కలదె దుర్గతి మన కింతకంటె నకట.

పచ్చికబీళ్లన్ని పంటచేలుగ జేసి పశువులమేత కిబ్బంది దెచ్చి
పశుశాలలెల్ల నపరిశుభ్రములు చేసి పశుకోటి రోగాల పాలుచేసి
పశువైద్యశాస్త్రంబు పస యెరుంగక రోసి పశుపాలనమున లోపములు చేసి
గిడసదూడల కచ్చువడ నచ్చుపోయించి జవసత్వహీనవంశముల బెంచి
కసికిరము నెట్టి మితిమీరి కష్టపెట్టి-పాడిపంటలమూలమౌ పశుగణంబు
వెలితివడజేసి కూడుగుడ్డలకు మాసి-దేవులాడెద రీభారతీయు లకట.

ఉన్నభూములనెల్ల దున్ని పండించిన పశువులమేత కిబ్బందియనుచు
గొప్పయాకారముల్ కుదురకయున్నచో జవసత్వములు పొందజాలవనుచు
బలమైన యాబోతు లలవడకున్నచో దొడ్డవంగడములు దొరకవనుచు
బసవన్న వేంకటేశ్వరుల పేర్లిడకున్న నచ్చుటెద్దుల బ్రీతినరయరనుచు
బీడునేలలు కొల్లగా విడిచినారు-గొప్పయెద్దుల గచ్చుతో గూర్చినారు.
మంచిలేగల కచ్చు పోయించినారు-వృషభరక్షకు కట్టు గావించినారు

గోబ్రాహ్మణులలోన గోవె శ్రేష్ఠంబని చెప్పిశాస్త్రముల శాసించినారు
శుభము గోరెడుచో త్రిశుద్ధిగా ముందుగా గోవులకే సదా కోరినారు
భువనముల్ గోగర్భములయందె గలవంచు ధేనువుమహిమ బోధించినారు
గోరక్షణముకన్న గొప్పపుణ్యంబు ముజ్జగమందు లేదంచు చాటినారు
దాని మలమూత్రదుగ్ధముల్ దధిఘృతములు-ప్రాణశక్తిప్రదములౌ పంచామృతంబు
లంచు ఘోషించినారు మహర్షులెల్ల-నట్టిగోమాతల వధించు టర్హమగునె.

గోదానమహిమ గన్గొనికదా గోసహస్రములను నృగుమహారా జొసంగె
గోరక్షణంబును గొప్పజేసియెకదా నరుడల్ల చాంద్రాయణము చరించె

గోవుకోసమె కదా ఘోరంబుగా బోరె శ్రీవసిష్ఠుండు కౌశికునితోడ
గోపాలనకె కదా గోవర్ధనం బెత్తె కృష్ణుండు పగజెంది జిష్ణు తోడ
గోగణంబులకై కదా కురుబలంబు-నెదుర వైరాటుడే సాహసింపవలసె
గోప్రభావంబు నెరుగ వాకొనగ దరమె-అట్టిగోవును హింసించు టర్హమగునె?

దృఢభక్తి నందినీధేనువున్ సేవించి పడసె సంతతి దిలీపప్రభుండు
సహదేవుడు విరాటజనపాలు గొల్చుచో పశుపాలనక్రియాప్రౌఢి జూపె
జమదగ్నిగోవు మోసము దోసమునగదా క్షత్రవంశములు నాశనము లయ్యె
కలి నోర్చి గోరక్ష గావించుటనుగదా పృథుచక్రవర్తి కీర్తిని వహించె
తరణి యగుగద గోవు వైతరణి నదికి-అట్టి మహిమానుభావమై యలరుగోవు
గంగగోవును నక్కటికంబు లేక-కటికిరక్కసిపాలు చేయుటలు తగునె.

ఆవులు గోవులు నభివృద్ధి గాకున్న పాడిపంటల నోలలాడలేరు
పాడి లేకుండిన బలము తేజము సున్న పంట లేకుండిన బ్రతుకె సున్న
కావున నావులు గోవులు కొల్లగా వర్ధిల్ల గోరంగవలయు నరులు
ఆవులు గోవులు నలరిగోరెదరేని వాని రక్షణకునై పూనవలయు
జీవితాధారము లటంచు చేర్పవలయు-జీవధనములటంచు రక్షింపవలయు
ఆవులే మాతలని భక్తి నరయవలయు-గోవులే దేవత లటంచు గొలువ వలయు.

పడుచుతో తోబుట్టుపడుచులు పాడావు నడుగుటలో గల యర్థ మేమొ
బంధుకోటి కుశలప్రశ్నంబులో పాడిపంట విచారించు భావ మేమొ
కవ్వంబు కదురాడ కరువుకే కరు వన్న సామెతలో నున్న సార మేమొ
ఆద్యంతములె భోజనాధారము లటన్న యార్యులమాట కాంతర్య మేమొ
మజ్జిగను బోలుమందులే దిజ్జగమున-నన్న వాక్యములోని రహస్య మేమొ
యెరిగి మనపూర్వు లావుల కిచ్చినట్టి-గౌరవము జూచి గోవుల గావరయ్య.

వడగాడ్పులందు తాపసిపక్షులకు నీళ్లు చిమ్మనగ్రోవులన్ జిమ్మువారు
చలిచీమగమికి నూకలు పిండి చక్కెరల్ పుట్టలచెంతల బోయువారు
చిరుతపక్షులు మేయ వరివెన్నుకుచ్చులు నిరతంబు మునుజూర్ల నిలుపువారు
వృశ్చికసర్పాది విషజంతువులనైన పగబూని చంపక వదలువారు

కామినియా నూనె

వేనకు వేల కుటుంబములయందు ఉపయోగించబడుచున్నది

ఎందుకు?

కామినియా నూనె

వెంట్రుకలు ఊడిపోవుటను ఆటంకపరచును.

కామినియా నూనె

తలను చుండులేక నుంచును.

కామినియా నూనె

తలకు చల్లదనమును గలిగించును.

కామినియా నూనె

తలకు సంబంధించిన వ్యాధు లన్నిటిని కుదుర్చును. ఉష్ణముగా నున్న పుర్రెకు చల్లదనమును గలిగించును.

కామినియా నూనె

యందు వెంట్రుకలు పెరుగుట కవసరమైన వస్తువులు, మెదడుకు కావలసిన అమూల్యవస్తువులు గలవు.

కామినియా నూనె మనోహరమైనట్టియు ఆహ్లాదకరమైన సువాసనగలది.

కామినియా నూనె శిరోజములకు ప్రాణము. ఇట్టి సుగుణము లుండుటవలననే వేలకొలది కుటుంబము లందు కామినియా నూనె ఎక్కువగా వాడబడుచున్నది.

కామినియా నూనెను ఉపయోగించునట్టివారు గనుకనే దీనిని "శిరోజములకు ప్రాణమని" దీని యందు గల లాభకారియైన సుగుణములను బట్టి తెలుపుచున్నారు.

బుడ్డి 1 కి ధర రు. 1. వి. పి. ఖర్చులు అ. 6. ప్రత్యేకము.

బుడ్లు 3 కి ధర రు. 2-10-0. వి. పి. ఖర్చులు 0-12-0. ప్రత్యేకము.

అత్తరులకు రాజైన

ఓటో దిల్ బహార్ (రిజిష్టరుడు)

హిందూదేశమం దంతటను దీనికి గల ఎడతెగని అత్యధిక అమ్మకమే దీనికి గల అసాధారణమైన శ్రేష్ఠత్వమును రుజువుచేయుచున్నది. కొన్ని బొట్లు చేతి రుమాలపైన చల్లిన సీమపుష్పములు, మల్లెపుష్పముల వాసనవలె మనోహరమైన దీర్ఘ సువాసనను గలిగించుచున్నది.

$\frac{1}{2}$ ఔ. బుడ్డి 1 కి రు. 2. $\frac{1}{4}$ ఔ. రు. 1-4-0. 1 డ్రా. 0-12-0.

వి. పి. ఖర్చులు అణాలు 6 ప్రత్యేకము.

2 అణాలు తపాలబిళ్ళలు పంపిన, శాంపిల్ బుడ్డి పంపబడును.

కామినియానూనె ఓటోదిల్ బహారు సుప్రసిద్ధమైన స్టోరు లన్నిటియందును దొరకును.

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ.

తపాలపెట్టె నెం. 2082. బొంబాయి నెం. 2.

కతియవారు ట్రేడింగు కంపెనీ

జగత్ప్రసిద్ధిగల సర్వజనాదరణీయమైన తలనూనెలు, అత్తరులు

మీరు కోరిన సువాసనలు మీకు లభించగలవు

మనోహరపరిమళము గల తలనూనెలు

కుసుమాల్ హెయిరాయిలు (రిజిష్టర్డు):— తలనూనెలలో సాటిలేనిది. సంపన్నులు మెచ్చినది.

వెల సీసా 1 కి రు. 1-0-0

వైట్‌రోజ్ హెయిరాయిలు నెం. 777 (రిజిష్టర్డు):—గులాబీపువ్వులనిజసౌరభ మిందుగలదు. రోజాపూవుల కాసక్తి గలవారి కామోద మొసగును.

వెల సీసా 1 కి రు. 0-14-0

కోకోనట్ హెయిరాయిలు నెం. 777 (రిజిష్టర్డు):—టెంకాయనూనె తలనూనె కుపయోగించునని ప్రతివానికిని తెలియును. కాని ఎట్లు సిద్ధముచేసినచో నది ప్రశస్తమో తెలియదు. ఈ 777 నెం|| రులో (రిజిష్టర్డు) చేసిన ఈ టెంకాయనూనె శుద్ధిచేయబడి దుర్వాసనారహితముగా చేయబడి సూక్ష్మసువాసనాసంకలితముగా జేయబడినది. అందుచే అందరిచే మెప్పునొందినది. వెల సీసా 0-14-0

పుష్పమాలతీ హెయిరాయిలు (రిజిష్టర్డు):—మాలతీ పుష్పసువాసనతో అతిమనోహరమై హృదయరంజకమై యొప్పు తలనూనె యిది.

వెల సీసా 1 కి రు. 0-14-0

సువర్ణమాలా హెయిరాయిలు (రిజిష్టర్డు):—యిది సర్వజనాదరణీయమైన సుకుమార సువాసనగల తలనూనె.

వెల సీసా 1 కి రు. 0-9-0

సర్వజనాదరణీయమైన పుష్పముల అత్తరులు

ఆటో మధుకర్ నెం. 777:—ఈ అత్తరునందుగల సొగసైన పూలవాసనచే మోహితులై అనేకమంది యీ అత్తరును తమ యభిమానసౌరభముగా భావించుచున్నారు. ఒకసారి యుపయోగించినచో సర్వదా వరించిన ట్లగును.

వెల ½ ఔ. సీసా 1 కి 1-12-0   ¼ ఔ. సీసా 1 కి 1-0-0

ఓటో కుసుమాల్ (రిజిష్టర్డు) పరిమళములం దపూర్వచిత్రములు:—అప్పుడు కోసిన పూవులవాసన యీ అత్తరునందు కలదని సౌరభప్రియు లందరును అంగీకరించిరి. సారా అరఖులతో చేర్చిన యితర అత్తరులను జూచి విసుగుచెందినవారి మనోభీష్టమునకు తగిన అత్తరు. నిది సుకుమారమైన సూక్ష్మసౌరభము వెదజల్లును.

వెల ½ ఔన్సు సీసా రు. 2-0-0   ¼ ఔన్సు సీసా రు. 1-0-0

నెం. 777 ఓటో జాస్మిన్, ఓటో హీనా, ఓటో రోజ్, ఓటో లిలీబ్లాజం, ఓటో మస్క్, ఓటో నీరోలీ, ఓటో బకూల్, ఓటో సురంగి ప్రతిది వెల ½ ఔన్సు సీసా 1 కి రు. 1-12-0   ¼ ఔ. సీసా 1 కి రు. 1-0-0

పాకింగు పోస్టేజీ ప్రత్యేకము. రెండణాలుచీట్లు పంపినవారికి కోరిన అత్తరులలో ఒకమాదిరి సీసా లేక కోరిన తలనూనెలు ఏ రెంటినైనను మాదిరిసీసాలు ఉచితముగా పంపబడును.

నేడే వ్రాయుడు. దొంగమాదిరులను చూచి మోసపోకుడు. వీనికిబదులుగా వేనినైనను అంగీకరించకుడు. ఘనానాగల ఔషధముల దుకాణములన్నింటియందును దొరకును లేదా,

కతియవారు ట్రేడింగు కంపెనీ, బొంబాయి (నెం. 4)

మధురలో ఏజంట్లు:—**కాదర్ సాహెబు అండు సన్స్**

భూతబలి లేక భుజియింప బోనివారు-తలపునందైన హింసకు తావు నిడని
యట్టిపుణ్యులు హిందువు లదయు లగుచు-గోవధకు త్రోద్పడుట యెంత ఘోర మకట!

గోలోక ముత్తమం బీలోకములలోన నంచు నెమ్మది విశ్వసించువారు
గోముఖంబున ఫల(శ్రీ) మించు నని యెంచి జపము గోముఖమందు సలుపువారు
గోకుల గోకర్ణ గోపదక్షేత్రముల్ పుణ్యప్రదము లంచు బోవువారు
గోవులకోకలగ్ గోరి దాల్చుట పుణ్యదాయకం బని యట్లు చేయువారు
గోప్రదక్షిణమున గోదర్శనంబున-ధన్యులైతి మనుచు దలచువారు
గోవు గొల్చువారు గోవిందభక్తులు-గోవధంబు మాన్పి కావరయ్య.

ఆవుపాలకు సాటి యాహార మున్నదా ఆరోగ్యమును గోరువారలకును
ఆవుమజ్జిగవంటి యౌషధం బున్నదా ఆమాదివివిధరోగార్తులకును
ఆవునేతిని మించు నమృతమే యున్నదా వజ్రకాయము గోరువారలకును
ఆవుచ్చబోలు సంజీవియే యున్నదా శోథాదిరోగసంబాధితులకు
ఆవువలె నుపయోగించు జీవి గలదె-ఎల్లసౌఖ్యంబులును ప్రజ కిచ్చు గాన
కామధేను వనుచు దివ్యనామ మిడిరి-అట్టి యావును హింసించు టర్హ మవునె.

లేగ లైనపుడు లాలించి ముద్దులువెట్టి లేతచెంగలి దెచ్చి మేతబెట్టి
చెంగలించెడువేళ చేరి పొంగుచు మెచ్చి గిలుకుమువ్వలును గంటలును గట్టి
మను నాకకుండ మూతిని చిక్కము దగిల్చి యెలగొమ్ముగవకు రంగులను వైచి
కాపుకై తలవెండ్రుకల త్రాళ్లు సవరించి పటకాలు నమ్ముల పదిలపరచి
సాదరంబుగ జూచుచు సకలగతుల-పాలిడెడునాడు మరి పాటుపడెడునాడు
ముదము గదురంగ మేపుచు ముసలి వైన-కటికివారల పాలు చేయుటలు తగునె.

పాలడబ్బాలకై పారబోసెడు డబ్బు గోపాలనకు బెట్టకూడదొక్కొ-
నేతిమజ్జిగలకై నిత్య మిచ్చెడిడబ్బు గోపాలనకు బెట్టగూడదొక్కొ-
నికరంబుగా నట్టినేతిమజ్జిగలును పాలును రోగాల పాలుచేయ
వైద్యులకును పథ్యపానాల కిడుడబ్బు గోపాలనకు బెట్టగూడదొక్కొ-
పిండిపాలను త్రాగిన బిడ్డలకును-బలము తేజంబు లేదని తెలిసియైన
గోవులను పాలనము చేయగూడదొక్కొ--గోమహాలక్ష్మిని త్యజింప గూడునొక్కొ-?

శారదాకాంచిక షష్ఠకింకిణి—ఆంధ్రవ్యాకరణసర్వస్వతత్త్వము

కళాప్రపూర్ణ, మహోపాధ్యాయ, వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి గారు

సంధి

౧. 'సంధియన పదము తుదియచ్చుతో పైపదము మొదటి యచ్చు కలియుట' యఁట! ఇదియే సంధియేని, ఈ ప్రకరణమందు ద్రుతము మీఁది పరుషములకు సరళాదేశము, స్థిరమునకు ముందుండు ద్రుతమునకు లోపాదికము, ప్రథమ మీఁది కచటతప లకు గసడదవాదేశము, పుంప్వాగమములు, తన వర్ణకమున కార్యము, పడు ధాతు యోగమున కార్యము, మధ్యమపురుషమువర్ణకలోపము, వాక్యాంత ద్రుతలోపము, ద్వంద్వసమాస గసడదవాదేశము, అంచు - అట్లు - అపుడు - అట్టము - అద్దేశము - ఇత్యాదులకు స్వరూపనివృత్తి, ఆర గాగమ లోపము, ఇత్యాదులు, అచ్చుతో అచ్చు కలియుటగాని యట్టివి, ఏల విరాజిల్లుచున్నవి? మఱి 'కలియుట' యన నర్థమేమి? ఇట నుదాహృతము:—'రాముఁడు + అతఁడు— రాముఁ డతఁడు' అని. ఇట తుదిది ఉకారము పోయి మొదలిది అకారము నిలిచినది. ఇదియే సంధియని వ్యాకర్త యభిప్రాయముగా నగపడుచున్నది. ఇది పూర్వాచ్చు లోపించిన స్థలము. వీ రుదాహరింపనిది ఉత్తరాచ్చులోపించు స్థలమును గలదు. ఎట్లన, చెట్టు (యొక్క) + అది = చెట్టుది, నా (యొక్క) + అది = నాది, నీ(యొక్క) + అది = నీది. ఇవి షష్ఠీసమాసములని తెలియుటకై యొక్క-ను చేర్చినాఁడ. యొక్క-లోపమునకు విధి సమాసప్రకరణమున నుండవలయును. నవలాది, లకోరీది, గోనెది, కైది, రోది - అనియు షష్ఠీసమాసములు. అల్లే - అట్టిది - మంచిది - చెడుది - గ్రుడ్డిది ఇత్యాదులు కర్మధారయములుం గలవు. ఇందెల్ల ఉత్తరాచ్చులుప్తము. ఇట్లు వ్యాకర్త గారు అనుగ్రహించినవియు, మనము సంగ్రహించినవియు నగు నీ వ్యవహారముల వలన 'కలియుట' శబ్దమును తొలంగించి ఒకపాటి సూత్రమును రచించుకొందు మేని, ఇట్లుండఁదగును:— 'అవ్యవహితములైన రెండు అచ్చులలో నొకటి నశించుట సంధి' అని యేర్పడును. బాలవ్యాకరణమందు 'పూర్వపరస్వరంబులకు పరస్వరం బేకాదేశంబగుట సంధి'యని యుండుటం బట్టియు, ఉత్తరస్వర లోపోదాహరణము లేనందునను, ఈ వ్యాకర్తగారు పూర్వస్వరనాశమాత్రమే సంధిగా నెంచిరని తలంపుదము. ఈ యర్థంపు సంధి శబ్దముతో ఈ ప్రకరణమునకు సంధిప్రకరణ మను నామకరణము ఇంచుకేనియు సరిపడదనుట స్పష్టమాయెం గదా.

మఱి బాలవ్యాకరణమున నెట్లు సరిపడినది? అని యడుగుదురు. అందు వ్యాకర్త ముందుగా సంధిని విధించి అనంతరము పూర్వస్వరనాశము సంధి యని వివరించి ఉదాహృతు లొసంగినాఁడు. అట్టి యుపక్రమాదికము ఈ వ్యాకరణమున లేనందున ఇట నీసంధిశబ్దార్థోక్తి కరము పీడాకరముగా నున్నది. బాలవ్యాకరణమున నిట్లున్నది:-

"ఉత్తున కచ్చు పరంబగునపుడు సంధియగు.

పూర్వపరస్వరంబులకు పరస్వరం బేకాదేశం బగుట సంధియనంబడు. రాముఁడు + అతఁడు = రాముఁడతఁడు, సోముఁడు + ఇతఁడు = సోముఁ డితఁడు." తదాశయము నెఱుంగక వీరు తదుక్తిని మాత్రము అనువదించినారు. సంధిశబ్దము త్రిస్థభేదములందు ప్రయోగింపఁబడుచున్నది.

౧) సంహిత- అనఁగా - ఒకదాని (=ఒకవర్ణము) వెంబడి నొకటి వచ్చుట (అనఁగా ఉచ్చరింపఁబడుట)- దానికి సంధియను వ్యవహారము కలదు.

౨) అట్టియెడ ఆరెంటికిని కలుగునట్టి లోపాగమాదేశాది కార్యము.

3) స్వపదద్వయసంహితలో పూర్వస్వరలోపము. సంహితం గూర్చిన యీ కారికలం బరికింపుఁడు:—

"సంహితైకపదే నిత్యా నిత్యా ధాతూపసర్గయోః,
నిత్యా సమాసే, వాక్యేతు సా వివక్షా మపేక్షతే."
"సంధి రేకపదే నిత్యః, నిత్యో ధాతూపసర్గయోః,
నిత్య స్సమాసే, వాక్యేతు స వివక్షా మపేక్షతే."

అని బోపదేవీయ ముగ్ధ బోధవ్యాకరణ దుర్గాదాసీయ వ్యాఖ్యయం దుద్ధృతము. పై మూఁడింట రెండవయర్థ మున సంధి పరిచ్ఛేద సంజ్ఞ యేర్పడినది. 'వాక్యవిరామ మందు సంధిలేకున్నను దోషంబులేదు.' అను సూక్తి, 'పఱగనున్న హనుమ భయ విహ్వలుఁడు గాఁడు' 'అరద మునకు సూతుఁ డమ్యూకుండు' అని యుదాహృతము గదా. ఇట సంధిరామి యనఁగా సంహిత లేమి. అందు వలన ప్రకృతిభావము—అనఁగా ఉన్నది యున్నట్లుం డుట—అనఁగా యడాగమము రామి. మూఁడవయర్థ మున ఉత్సంధి సూత్రంబును 'మధ్యమ పురుష క్రియల యికారమునకు సంధి నిత్యము' అను సూత్రంబును నిష్ప న్నము లయినవి.

'కలియుట' యను పదమునకు సంహితామాత్ర మర్థము కాఁదగును గాని పూర్వస్వర నాశమును, సంహి తాకార్యాంతరమును అర్థము కానేరవు. ఆ శబ్దమువలన ఈ వ్యాకరణములో మంచి చమత్కారములు ఉదయిం చుచున్నవి. ఎట్లన—కలియు=కలయు=కూడు (సూ.శబ్ద రత్నాకరము.) ఇందువలన రెండు స్వరముల కూడికచే సంజ్ఞాప్రకరణములోని ౬-వ సూత్రమువలన

గోడ + అది=గోడాది;

వచ్చితిరి + ఇటకు=వచ్చితిరీటకు;

గోడ + ఇది=గోడేది;

రాముఁడు + ఉన్నాఁడు = రాముఁడూన్నాఁడు; అను నిత్యాదివ్యవహారములు సాధువగును. ఇట్టి యనిష్ట ములకు పూర్వ వైయాకరణులు అవకాశ మీయ లేదు.

౨. ఇందు సంధిరాని పక్షమునం గలుగు కార్యము చెప్పఁబడినది. ఈ సూత్రమునందును, సంధి శబ్దమునకు పూర్వపరస్వరంబులకు పరస్వర మేకాదేశ మగుటయే యర్థము. సూత్రము దీర్ఘముగా (అనఁగా మాటలపుంజముగా) నున్నది. ఇది యడాగమ సూత్రము. 'సంధియనం బూర్వపదాంతాచ్చుతో నుత్తరపదాద్యచ్చు కలియుట' యని నిర్వచించికొనియున్నారు గాన అటిట్టుగానే సూత్రము నిట్లు వచ్చు కొనవచ్చును—'సంధి రానిచో నడుమ యకారము వచ్చును.' ఇట సంధిశబ్దము చేతనే పూర్వపరస్వరములు ఆక్షిప్తము లగుచున్నవి' కావున 'నడుమ' అన్నచో 'వానికే నడుమ' అని తెలి యును. వీరి సూత్రము 'సంధికానిచోటఁ గళలగు పద ములమీఁద నొక యకారము గలిగి దానిపై వెనుకటి యచ్చు నిలుచును' అని. ఇందు 'కళలగు పదములమీఁద' అనుటకు మాఱుగా 'కళలమీఁద' అన్నం జాలును. ఏలన, సంజ్ఞాప్రకరణము ౩౧-వ సూత్రములో కళలనెడి సంజ్ఞ పదములకే వచ్చియున్నది. మఱియు, కళలను ప్రస్తావిం చుట తూలు ఏలన, సంధివివరణ సూత్రములో 'కడ పటి యచ్చుతో......మొదటియచ్చు' అని యున్నది. 'కడపటి' యనుటచేతనే ద్రుతప్రకృతికములయిన శత్రు చుద్వర్ణ కాదులు తొలఁగింపఁ బడినవి. అట్లు ఒల్లక, 'కడపటి' యనఁగా 'పదమందున్న యచ్చులలో కడ పటి' యని యర్థమును సాధింతురేని 'మొదటి' యను పదమునకును 'ఉన్నయచ్చులలో మొదటి' అని యర్థము ప్రసక్తమగును. అందువలన 'వచ్చుచుంబోయెను' అను చో 'వచ్చుబోయెను' అనియు సాధువగును. అట్లయిన, చువర్ణకాదికములకు ఉదంతత్వ ప్రయుక్తమయిన సంధి గొట్లు వచ్చునందురేని తద్విధానసామర్థ్యముచేత వచ్చును. 'ఒక యకారము కలిగి' యఁట. ఇందలి 'యొక'శబ్ద ప్రయోగము మూఁడవరూపపు (Third Form) హూ ణభాషా పాఠ్యపుస్తక ఫక్కి కాశైల్యనుసారి. ['ఒక నాఁడు ఒకయూర నొకబాలుఁడు ఒకకుక్కపిల్లను ఒక బుజానం బెట్టుకొని ఒకవీథిలోఁ బోవుచుండెను'.] 'దాని పై వెనుకటియచ్చు నిలుచును.' ఈ వాక్యము సూత్ర మున కనావశ్యకము. ఇది ఆ యక్షరముల వ్రాఁతవరుసను (ప్రకారమును) తెలుపును. 'దానిపై' అనఁగా 'ఆ యకా రము నెత్తిమీఁద,' 'వెనుకటి' అనఁగా 'కుడివైపున నుండునట్టి', 'నిలుచును' అనఁగా 'వ్రాయుదురు' అని యర్థములు.

౩. 'సంధికానిచో ద్రుతప్రకృతికము యొక్క కడపటి ద్రుతము వెనుకటి యచ్చు నిలుచును' అని సూత్రము. ఇందు 'కడపటి' అనుట తూలు. ఏలన— అంతమున ద్రుతముగల పదమునకే ద్రుతప్రకృతిక సంజ్ఞ (సూ. సంజ్ఞా.౩౦ సూ.) 'ద్రుతముపై' అను దాన 'పై'

యను పదము రెండవసూత్రములో 'మీఁద' అను పదమునకు పర్యాయము దానికింబోలె దీనికిని 'నెత్తిమీఁద' అని యర్థము. వెనుక=వెనుకటి=కుడివైపున ఉన్నట్టి. నిలుచును=వ్రాయుదురు.

౪. 'దీర్ఘాచ్చులకు సంధి లేదు.' అనిసూత్రార్థము. సూత్రములో 'అచ్చుపరంబగునపుడు' అను వాక్యము హెచ్చు. అందువలన హల్లు పరమయినచో సంధి కలుగునని భ్రమ కలుఁగుచున్నది. అట్టిభ్రమకు కారణము ౨-వ సూత్రముమీఁది కళాశబ్దవిమర్శం గనినం దెలియును. అందలి యా కళాశబ్దప్రయోగమే యీ భ్రమకుం గారణము.

౫. ఇది ఉత్సంధి విధాయకము. ఇందు 'నిత్యముగా' అనుట అనావశ్యకము. ఇప్పటికి వికల్పసంధి ప్రస్తావమే లేదు. లేని యాకాంక్షలం గలిగించుట చిక్కులం బెట్టుట.

౬. 'ప్రథమేతర విభక్తులయు శత్రర్థకచువర్ణకముయొక్కయు కడపటి యుకారమునకు సంధి వైకల్పికము' అని సూత్రార్థము.

'నిన్నున్ + అనియెన్=నిన్ననియెన్-నిన్నునవియెన్;
వచ్చుచున్ + ఉండెను=వచ్చుచుండెను.
అని యుదాహరణములు.'

ఇందు పెక్కు విచిత్రము లున్నవి. 'నిన్నున్' అనుపదము ఈ వ్యాకరణమువలన సిద్ధింపదు. వీరు నిరసించిన యన్యులవ్యాకరణములనుండి దానిని భిక్షించుకొనవలయును. ఏలన—సర్వనామముల రూపనిష్పత్తిని వీరు చెప్పలేదు. 'అనియెన్' అనురూపంబును ఈ వ్యాకరణమువలన సాధ్యముగాదు. క్రియలలో భూతకాలమున 'వండెను' అని నువర్ణాంతముగా రూపము పఠితమే గాని 'వండెన్' అను ద్రుతాంతరూపము పఠితముగాదు.

మఱియు, ఈ వాక్యములవెంబడి సూత్రముం గనుఁడు:—"ప్రథమ తప్పఁ దక్కిన విభక్తులయొక్కయు శత్రర్థకచువర్ణకముయొక్కయు కడపటి యుకారమునకు సంధి వైకల్పికము." ఈసూత్రములో 'ప్రథమ తప్ప తక్కిన విభక్తుల' అని నిర్దేశించుటచేత 'నిన్నున్' అను పదమును వీరు ద్వితీయాంతముగా నిర్దేశించినారని తలంపవలసియున్నది. ద్వితీయావిభక్తి ప్రత్యయములు వీరి సర్వస్వముప్రకారము 'ని-ను-ల-కూర్చి-'అనునవి. (చూ. శబ్ద. 3 సూ.) ఈ ప్రత్యయములలో దేనికిని కడపటి ద్రుతము లేదు. అందువలన ఇటం బఠితమయిన 'ను'ప్రత్యయమే 'నిన్నున్' పదములోనిది అని తలంచుటకు నిమిత్తము లేకున్నది. ఈ వ్యాకరణమున 'ను' విభక్తిలోని తుది యుకారము లోపించుటకు సూత్రము లేదు. క్రియాప్రకరణములో శత్రర్థకరూపము ద్రుతాంతముగానే పఠితము. 'ఇదియునుఁగాక ప్రథమతప్ప తక్కిన విభక్తులయొక్క కడపటి యుకారమునకు సంధి వికల్పము.' అనుటంబట్టి 'బంటును అడిగెను' అనుచోట 'బంటును యడిగెను' అనియు ప్రయోగము ముదురును. ఈ సందర్భములో ఇంకొక వింత చూపించెదను. ద్వితీయావిభక్తి ప్రత్యయములలోపల 'ను' అనునట్టిది యొకటి కలదు. (చూ. శబ్ద. 3 సూ.) అందులో 'నున్' అనునది లేదు. ఈప్రకరణములో ౨౧-వ సూత్రము 'నున్' అని ప్రారబ్ధము. ఈ 'నున్' ఎక్కడిది? ద్వితీయావిభక్తియే అగునేని, విభక్తిపరిగణన సూత్రములో (చూ. శబ్ద. 3) చేతన్-చేన్-తోడన్-తోన్; కొఱకున్; వలనన్-కంటెన్; కిన్-కున్-లోపలన్; అందున్-నన్; అను వానింబోలె దీనిని సద్రుతముగా పఠింపమికి కారణమేమి? 'నున్'అనియే వాస్తవరూపము, 'ను' అనునది ప్రామాదికము అందురేని, ఆ పక్షమున, 'చెట్టునున్'అననగునేగాని 'చెట్టున్' అనుట యెట్లు? 'చెట్టున్' అనఁగూడదేని, "వనజాక్షోపము వానులూరు తనయున్ ... ద్వైపాయనున్ ... భానున్ సుబంధున్ ... బిల్హణున్... మాఘున్...శివభద్రు...చోరున్..."(మను.),"స్వాయద్వటక్షూంజమున్," "దీపకళికాశృంగంబు శ్రీరంగమున్" (ఆము.)ఇత్యాది పరస్సహస్రప్రయోగములు దుష్టములా?

మఱియొకవింత:—ఈసూత్రములో శత్రర్థక చువర్ణకము అను వ్యవహారము కనఁబడుచున్నది. ఈ వ్యాకరణమందు శత్రాద్యర్థములందు ప్రత్యయవిధానము లేదు. చున్నంతములు మాత్రము క్రియాప్రకరణమున పఠితములు. అందు చుకారమే ప్రత్యయమో,

చున్నే ప్రత్యయమో? ఆరహస్యము మీరు వెక్కిరించిన పూర్వుల వ్యాకరణములనుండియే తెలిసికొనవలసి యున్నది. పోనీ, స్వవ్యాకరణానుశోధముగా చున్నిత్యము మనియే వ్యవహరించుకొనరాదా? చువర్ణకమనుట కడపట ఉకారము లభించుటకైన యుక్తియా? "నుకారముతో పని లేదు, ఉకారమే కడపటి యక్కరము" అని వాదమేని, ఈ సూత్రంబున విహితమయిన సంధి వైకల్పికముగావున మీరు పక్షంబున 'వచ్చుచుయుండెను' అనెడి రూపము ననుగ్రహించి భాషాభివృద్ధి గావించినవారగుదురు.

౭. ఈ సూత్రమున ననుఁ-మముఁ-నినుఁ-మిముఁ - తనుఁ అను సర్వనామరూపములును, అనియెఁ-అడిగెఁ-అనెఁ అను క్రియాపదములును ప్రయుక్తములు. ఇవెవ్వియు ఈ వ్యాకరణమున సిద్ధింపవు సరిగదా, ఇంచలి ఫక్కికంబట్టి యసాధువులు కూడ నగును. 'ఈ పదములు ఉకారాంతములై'-ఈ పదములనఁగా 'ననుఁ','మమున్','తనున్'అనునవి. ఇవి ఉకారాంతము లఁట! ఈ ప్రకరణములోని ౨౧-వ సూత్రమునఁ జెప్పబడిన 'నుఁ' ప్రత్యయమును విడిచి వైచితిమేని, న-ని-త అని మాఁటికి శేషించును. 'మముఁ' అనునది మ్రోడోడ్డును. అందుకై, నను - మము - నిను మిను - తను లే శేషించునట్లు విడఁదివిచినచో ద్వితీయా ప్రత్యయము ద్రుతమాత్రమ యగును. 'ను'-'నుఁ' అని ఈవ్యాకరణమున ఆ ప్రత్యయ మగపడుచున్నది గాని ద్రుతమాత్రముగా ఎటను ఉపదిష్టముగాదు. [చూ. ౨౧ సూ. (నున్, కొఱకుఁ, కున్, అందున్,) ఇందున్, ఎందున్, ఎట్టకేలకుఁ, ఇఁకఁ.] ప్రత్యయముతో చేరిన మొత్తమే పదము. ప్రాతిపదికమునకు ప్రత్యయము ఘటితమగును అని సిద్ధాంతము గావున ఈ మొత్తములే ఇట పదవాచ్యములని గ్రహింపఁజూచిన, ఆ మొత్తములు ఉదంతములు గావు. ఇది యిట్లుండ—'వీని కడపటి ద్విత్వము లోపించినందున సంధి కలుగదు' అని సూత్రమున సకారణము విధేయాంశము. ద్విత్వ మెడలినచో సంధిరాదని ఇప్పటి కెచటను చెప్పలేదు. పైగా, 'కడపటి ద్విత్వ' మఁట! (చూ, ౭ సూ.) ఇట కడపట ద్రుతమున్నది గాని ద్విత్వము లేదు; 'ననుఁఁ-మముఁఁ' అనియుండెనా యేమి? ద్విత్వమనఁగా రెండింటితనము, అనఁగా రెండుమాఱులు అవ్యవహితముగా నుచ్చరింపఁబడియుండుట. అట్టి యాయునికి ఆరెండింట నొకటి నోయిన పోవును. అట్లర్థము కానీయక మీరు ద్విత్వమును జంటయని టీకవ్రాసినారు. జంట లోపించుట యనంగా, రెండుహల్లులును నశించుట. 'నన్నుఁ', 'మమ్ముఁ' అనునవి 'నఱుఁ' 'మడన్' అగుట. బావిఁ ద్రవ్వ బేతాళములు బయల్వడుటగా నున్నది. జడ్డమునరాదా? ఇదియునుం గాక, ఇందు సర్వనామ పరంపరలో 'తముఁ' చెప్పలేదేమి! అది యీ సూత్రమునకు విషయము కాదా?

౮. 'అకారమునకు సంధి బహుళ' మఁట! సూత్రమున దీని విస్తరములో సంధియొక్క కలిమి లేములకు నిమిత్తమును నిశ్చయముగా తెలిసియున్న దానిని సయితము చెప్పక కొన్నిచోట్ల వికల్పము, కొన్నిచోట్లరాదు అని గుట్టు తెలియనీయక నసికివైచుట యేల? 'వచ్చిన+అది=వచ్చినది, వచ్చినయది'. దీనికే 'కొన్నిచోట్ల వికల్పము' అను సూత్రాంశము. 'అకారాంతములైన క్రియాజన్యవిశేషణములకు సంధి వికల్పము' అని సూత్రించిన హృదయంగమముగా నుండును. నిండారు విషయము విద్యార్థులకు సులువుగా ఉపదిష్టమగును. 'హంస+ఏది=హంసయేది'-దీనికే 'కొన్నిచోట్ల సంధి కలుగమి యగు' అను సూత్రాంశము. ఇట నిమిత్తము 'హంస' తత్సమమగుట. ఈ సూత్రాంశము ఏటికి? 'కలుగదు' అనరాదా? 'తత్సమంబుల య (అ) కారమునకు సంధిరాదు' అని సూత్రించుట హితము. 'కొన్నిచోట్ల' అనుట చీకటిలో తడవుకొనుటగా నున్నది. ఇందు 'చింతాకు' అనునది ౮, ౯-వ సూత్రములు రెండింటికి గోచరమయినది. ఇది విధాయక సూత్రముగాక యవతారికా మాత్రమయేని దీనికి సూత్రసంఖ్య యేల యిడవలయును? ఇతరులు దీనికే సూత్రముచేసి యిందు అవాంతరములను వృత్తిలో చేర్చినారు.

౯. 'ప్రత్యయాముల యచ్చు పరమగుచో అకారమునకు సంధియగు' అని సూత్రార్థము. ఇందులకు

మూఁడు ఉదాహరణములు వర్తములు: 'చింతాకు', 'పోఁకంత', 'చేరెడు'. చేరెఁడులో ప్రత్యయాంతోదాహరణమయిన యె (ఎ) డు, పరిమాణార్థకమయినదో అందు అరసున్న యుండవలయును; తద్ధర్మార్థక విశేషణప్రత్యయ మగునెడల, అది ఉకారసంధి యగును. కావున దానికి ఈసూత్రము వలవదు. కాననిట నుదాహృతికి అది పనికిరాదు.

౧౬–వ సూత్రమున ఎడు (ఎఁడు) ప్రత్యయము మరలం జెప్పఁబడినది; కాని అందును అరసున్నను వీరు పెట్టలేదు. అట్లే ౧౭–వ సూత్రమునను ఈయెఁడు వర్ణకము కలదు. అందును అరసున్న లేదు. కావున ఈ రెంటను (మూఁటను) ఎడు పరిమాణార్థకము కాదా? కాకేమి? అందుమేని దానిని రెండుసూత్రములయందు ప్రయోజనభేదము లేకయే చెప్పనేల? మఱియు నిట 'ప్రత్యయాముల యచ్చులు పరంబగుచో అకారమునకు సంధి యగు' నని యున్నది. ఆశ్చర్యమే! ఇందువలన 'రమందుఁ', 'అమ్మందుఁ', 'అబ్బందుఁ', 'మొలకందుఁ' అని చెప్పవచ్చునా? 'అందుఁ' అనునది విభక్తి ప్రత్యయము కాదా? (మా. శబ్ద. ౩ సూ.)

౧౦. 'క్రియాజన్యవిశేషణములు మొదలగువాని యందలి య (అ) కారమునకు సంధి వికల్పము' అని సూత్రము. ఇందుచెప్పిన 'మొదలగునవి' యేవో తెలియదు. ఈ సూత్రములోని యీ 'మొదలగునవి' ౮–వ సూత్రములోని 'కొన్నిచోట్ల'కు పర్యాయపదము. అందలి వికల్ప సంధికి ఇది వృత్తియేని, ఈ వృత్తికి సంఖ్యయేల? సంఖ్య యిడకుండుట న్యాయ్యము.

౧౨. "స్త్రీవాచక తత్సమసంబోధనముల కడపటి య (అ) కారమునకు సంధి గలుగదు." అని యిట సూత్ర వాక్యము ఇది బాలవ్యాకరణములోని య (అ) కార సంధ్యభావవృత్తికి గుప్తి 'స్త్రీవాచకతత్సమ సంబోధనాంతంబులకు సంధి లేదు' అని బా. వ్యా. వృత్తి. ఈ సర్వస్వసూత్రము ఇందే ౮-వ సూత్రమునం జెప్పిన సంధ్యభావమునకు నిమిత్తసంపాదనము. దీనికిని సూత్ర సంఖ్య తగదు. ఇందు 'కడపటి' యనుట అనావశ్యకము.

౧౩. ఇది ఏమ్యాదుల యికారముయొక్క వికల్ప సంధికి సూత్రము. ఇందులకు వీరిచే ఏమి-మఱి-కి షష్ఠి అని మూడే ఏమ్యాదులు ఉదాహృతములు. పూర్వులు ఈమూఁటినే గాక మఱికొన్నిటినిగూడ పరిగణించినారు. ఏవన:– "ఏమి-మఱి-కిషష్ఠి=అది-అవి-ఇది-ఇవి-ఏది-ఏవి; ఇది యాకృతిగణంబు" అని పెద్దలవాక్యము. ఇట్లు కరగతమై సులువుగా వ్రాయఁదగిన యీ తొమ్మిదింటిని— ఇది సర్వస్వమఁటగదా—ఇందు వ్రాసికొని యుండ రాదా? అక్లేశముగా విద్యార్థులు గ్రహింతురుగదా.

౧౪. బాలవ్యాకరణమున 'ఏమ్యాదులు' అన్నారే గాని 'పదములు' అనలేదు. వీరు 'ఏమి మొదలయిన పదంబుల' అని పదశబ్దఘటితముగా ఆరంభించి, ఏమి, హరికిఁ, అది-అనువాని నుదాహరించినారు. కిషష్ఠ్యంతము పదమే అయినను, కివర్ణకము పదముకాదు; వర్ణకమునకు పృథక్ప్రయోగము లేనందున, గణములో కివర్ణకమును చెప్పుటచేత తద్వర్ణకాంతములే లబ్ధము లయినవి. సర్వస్వమం దన్ననో,— కివర్ణకమని చెప్పమిచేతను, 'హరికిచ్చె'అని యుదాహరింపమిచేతను, 'హరికిఁ' అను పదము ఏమ్యాదులలో చేరినదని తోఁచునేగాని, కివర్ణకాంతములైన పదములెల్ల జేరినవని యేర్పడదు. చేరవని యుం దోఁచును. కావున 'పదములు' అనకుండుటవలనం గొంత మేలగును.

౧౫. 'క్త్వార్థక యికారమునకు సంధి రాదు' అని వ్యాకర్తగారి వాక్యము [౨౧–వ సూ. అభ్యాసములో చూడుము-క్త్వార్థక యికారము.] 'క్త్వార్థకేకారము'అనం దెలియదాయెనే' ఇది మూఁడవతరగతి (Third Form) విద్యార్థి చేయు తప్పు. దీనితోఁ దులఁదూఁగునది ౩౬-వ సూత్రమున 'ఒకే విభక్తి 'అనునది ఇదియును'తర్దుఘారము బాయిదే.'

౧౬. 'ఎడు' ప్రత్యయమఁట! "ఎడు" లో అరసున్న యుండవలయును.

౧౭. ఇందును 'ఎడు' లో అరసున్న వలయును 'ఎఁడు పరంబగునపుడు పూర్వపదంబుల కడపటివర్ణము కూడ లోపించును.' అని సూత్రము. ఇందు'కూడ'అనుట

అనన్వితము; ఏలన, మఱియొకటి లోపించునని ఇప్పటికి చెప్పనందున.

మఱియొక విశేషము:—ఈ సూత్రముచేత 'దాలి + ఎఁడు' (పిడుకలు) = 'దా + ఎఁడు' (పిడుకలు) = 'దేఁడు' (పిడుకలు) అగును గాని 'దాలెఁడు' (పిడుకలు) గావు. 'దేఁడు' అను సంధికి చూ. ౧౬ సూ.

౧౮. ఆమ్రేడితసంధి సూత్రము ఇట ఉదాహరణములలో, 'ఓహో + ఓహో = ఓహోహూ' అని యున్నది. తుదను హ్రస్వమెట్లు వచ్చినది? సాధింతురా? అచ్చుపొరఁబాటా?

౧౯. ఎదుట=ఎదురు=ఎట్టయెదురు—ఈ సూత్రమునకు—'ఆమ్రేడితము పరమయినచో పూర్వపదమున తొలివర్ణముమీఁది భాగమునకు ద్విత్వటకారంబగు'—అని యర్థము. అందువలన ఎదురు + ఎదురు = ఎట్ + ఎదురు='ఎట్టెదురు' అగునుగాని 'ఎట్టయెదురు' గానేరదు. 'ఒకారాకారములనే టకారమంటిమి' అని వాదింతురేని, తద్ద్విత్వము 'టట' యగును. అంత 'ఎటట యెదురు' అని రూపమగును. 'కడ + కడ' అనుచో కకారము తొలివర్ణముగాన, తచ్ఛిష్టము 'అడ'; దానికి 'ట్ట్' వచ్చిన, 'క్ట్ట్ కడ' అగును. అట్లే—'తుద + తుద' 'త్ట్ట్తుద' అగును. ఇదియునుం గాక—శిష్టమునకు ద్విత్వటకారంగాని 'ట్ట' వచ్చునుగాక యనిన, ఆ పక్షమునను—'ఎట్ట + ఎదురు'='ఎట్టెదురు' మాత్రమే యగునుగాని 'ఎట్టయెదురు' కానేరదు; ఏలన, ఆమ్రేడితము పరమయినచో సంధియగునుగదా. (౧౮ వ సూ.)

౨౦. వచ్చెన్ + అతఁడు=వచ్చెనతఁడు. 'వచ్చెన్' అనురూపము ఈ వ్యాకరణ సర్వస్వమున సిద్ధింపనియేలుకరయే గదా! "ద్రుతాంతముల కచ్చు పరంబగునపుడు సంధి గలుగదు. ద్రుతమున కచ్చు పరంబగుచో లోపంబును గలుగదు." ఇందు ఉత్తరభాగము అనావశ్యకము. ఏలయన, లోపమునకు ప్రసక్తిలేదు; లోపమునకు విధి యొటను లేదు. సంధిలేమిచే యథాక్రమోచ్చారణవశంబున 'వచ్చెనతఁడు' అని కానే యగును.

౨౧. '(నుఙ్, కొఱకుఙ్, కుఙ్, అందుఙ్) ఇందుఙ్, ఎందుఙ్, ఎట్టకేలకుఙ్, ఇఁకఙ్—౨౦ వ సూత్రములో నిషిద్ధమైన ద్రుతాంతసంధి ౭-వ సూత్రముచే కుండలితములకు వికల్పముగా నగును. దీనిచే ఇతరములకు నాల్గింటికి వికల్పము.' అని యీ సూత్రము. (నుఙ్, కొఱకుఙ్, కుఙ్, అందుఙ్) అను వానికి ఈ సూత్రమువలన నిరవకాశమయిన ౭-వ సూత్రముచేత సంధికలుగచునే యుండఁగా, ఇచట మగల వానిని పఠించుట టీకాశైలి గాని సూత్రశైలిగాదు. సాంకర్యము బాలురను చిక్కులంబెట్టును. ద్రుతప్రకృతికమునకు సంధి లేదనెడి ౨౦-వ సూత్రమునకు ఈ ౨౧-వ సూత్రము అపవాదమై యుండఁగా, ఇటం జెప్పిన యీ ప్రథమేతర విభక్త్యకార భాగమును ఆ సూత్రమున మానియుండ వచ్చును.

పైగా—ఇందుఙ్, ఎందుఙ్, ఎట్టకేలకుఙ్, ఇఁకఙ్ అను నాల్గింటికి ఆ ౭-వ సూత్రంపు వికల్పసంధి ఈ సూత్రమువలనఁ గలుగునఁట! ఇట ప్రష్టవ్యము మెండుగాఁ గలదు. ఆ ౭-వ సూత్రమునకు విషయమైన విభక్తిప్రత్యయములు—ఈ సూత్రములో కుండలీకృతములై యున్నవి. 'ఇందుఁగలఁ డందు లేఁ'డను నిట్టిప్రయోగములందలిది 'అందు' కుండలీకృతమయిన య (అ)ందు ప్రత్యయముగాదు. ఇది కడమ నాల్గింటను (అకుండలితములందును) జేరలేదు. దీనికి సంధిమాట యేమి? 'అందుం డుఙ్ ద్వయ సద్మ' (ఆము.) ఇత్యాది మహాకవి ప్రయోగములు దుష్టములా? పైగా ౬-వ సూత్రమునం జెప్పిన వికల్పసంధి ఉకారమునకుఁ గాని, అకారమునకుం గాదు. ఉకారసంబంధము వలదేని, 'అటం జెప్పిన' అని ఆ సంబంధముం దడవనేల? అట్లుండ ఆసంధి యిట 'ఇఁకఙ్' అను పదమున కెట్లు గలుగును? 'ఇఁక'ను 'అందు'తో సాహచర్యముం జెప్పుకొన్న ప్రయోజన మేమి? ఎట్లైనను విధానముచేతనే గదా దీనికి సంధి వలయును. దీనికి విధానమేది? కావున ఈ వ్యాకరణము ప్రకారము దీనికి పై ౨౦-వ సూత్రముచేత సంధి నిషిద్ధము. అందువలన "అందుం డుఙ్ ద్వయసద్మ పద్మవదనుండు" అను విష్ణుచిత్తీయ ప్రయోగము దుష్టము కావలయును. "ఎందెందు వెదకి చూచిన నందందే కలఁడు దానవాగ్రణి వింటే" అను

భాగవతప్రయోగంబును దుష్టమే కావలయును. వ్యాకరణము ఇందులకా!

ఇక్కడ గుట్టు ఏమనఁగా_ఈ ౨౧-వసూత్రవాక్యములో కుండలితమైన య(అ)ందు ప్రత్యయ మనియు అకుండలితములైనవి 'ఇందు,_ఎందు'పదము లనియూ, స్పష్టముగా ప్రతిపాదితము. ఇందువలన అందు-ఇందు-ఎందు అనునవి ప్రథమేతర విభక్తి సూత్రగోచరములు కావని వీరి తలంపు. ఈ మూఁడును తత్సూత్రగోచరములే. అందుఁ, ఇందుఁ, ఎందుఁ అనునవి సప్తమ్యంతపదములు. వానికి వికల్పసంధి ప్రథమేతర విభక్తిసూత్రము చేతనే సిద్ధించినది. వానిలో 'ఇందు', 'అందు' అను వానిని ౨౧-వ సూత్రమునం జేర్చుట శబ్దస్వరూపము నెఱుంగమిం గలిగిన పొరఁబాటు. ఇఁక (ఇఁగ) ఎట్టకేలకు మాత్రమే సూత్రము వలసినది. అదియుం గుదురక పోడయినది. ఇచట ౨౧-గా సంఖ్యాతమయిన వ్యాసములో కడపట 'ఈ సూత్రముచే' అని యున్నది. అతి మనోహరమయిన నౌకా వాహ్యాళి యీ ౨౧-వ సూత్రంపు సుడిలోఁ బడి 'మునగానాం తేలానా' మయినది!

౨౨. వచ్చెఁ_చూచెఁ - అని ద్రుతాంతరూపములు ఈ వ్యాకరణముచే సిద్ధింపవు. వానిని వీరు నిందించు పూర్వవ్యాకర్తల గ్రంథములనుండి తెలిసికోవలయు

౨౪. 'తాఁగనియె, రాజుఁజూచె'___దీనితోడి సూత్రము నర్థము.___'దీర్ఘముపై ద్రుతమునకు పూర్ణబిందుసంశ్లేషములు కలుగవు' అని. 'తాను' అనిశబ్దము 'తాను నేను పదములు' అని 30-వ సూత్రము నందుక్తము. ఇందలి తుది యుకారమునకు లోప మెట్లు వచ్చినది? దురూహముగా నున్నది. ఇందులకు పూర్వవ్యాకరణములే శరణము. ఈ సూత్రముకై 'తాఁ...గనియె' అని విడివిడిగా ముద్రించుటయు, 'తాన్గనియె' అని నకారము క్రింద గాయొత్తుతో ముద్రింపమియు సంశ్లేషమురామిని తెలుపుటకా? 'సంశ్లేషమన రెండుహల్లుల కూడిక' అని వీరి 33-వ సూత్రములో నున్నది. ఆ కూడిక అచ్చులోనా, వ్రాఁతలోనా? అచ్చులో నగునేని, సిరా, కాగితము, పుస్తకపరిమాణము వీనికి నియమము లేమయినను గలవా? వ్రాఁతలోనయిన విడిగా వ్రాయుట సంశ్లేషము గాదని రహస్య మేమయినం గలదా? ఒత్తు పెట్టిన సంశ్లేషము, పొల్లువ్రాసినం గాదు, అని బల్లిబ్రహ్మముం ద్రిప్పుట వింతగానే యున్నది. సంశ్లేషమనఁగా సంయుక్తోచ్చారణ. అది విడిగా పొల్లుగా ముద్రించినను, పంక్తిచ్ఛేదమయినను, క్రింద ఒత్తుపెట్టి ముద్రించినను, సంశ్లేషమే. కావున 'తాఁ గనియె' అను వాక్యము అసంశ్లేషోదాహరణమునకు పనికిరాదు. 'తాఁజదివె', 'తాను జదివె' అని బాలవ్యాకరణమున నుదాహృతము. అందువలన 'తానుజదివె' అనునది అసంశ్లేషోదాహరణమని యెఱుంగనగు. సూత్రములలో ఇందు'దీర్ఘముపై' ననియు, బా. వ్యా. న 'తాను నేనులకు' అనియు, భేదము.

౨౫. పైయట్లే, ఈ సూత్రముతోడ 'కనియెఁ గోవు', 'పొందెఁ సిరి' అనునవి విడివిడిగా ముద్రించినను, సంశ్లేషోదాహరణములే కాని అసంశ్లేషోదాహరణములు గావు. ఏవిధముగా ముద్రించి ఎంత టక్కుగా పఠించినను హ్రస్వము, ద్రుతము, సరళస్థిరాన్యతరమును, వరుసగా వచ్చినచోట ఆ హ్రస్వమునకు గురుత్వము రాక తప్పదు. ద్రుతమాత్రముచేతనే గురుత్వముండులేని, ద్రుతము లోపింపని స్థలములందు, 'ఆతని నడిగెఁ' ఇత్యాదుల యందు 'ని' వర్ణము గురువా? కాదు. కావున విడిగా వ్రాయుటయు ముద్రించుటయు సంశ్లేషమునకు భంజకములు గావు. 'అతిశయముగ బుద్ధిమంతుఁడగు బుధసేవఁ' అనుచో 'వఁ' గురువుగాదా? ద్రుతమాత్రముచేతనే గదా దానికి గురుత్వము వచ్చినది? అని యాక్షేపము. అది యవసానకార్యము. ఇక్కడ అవసానము గాదు గదా?

'రెండు హల్లులు కూడిన సంశ్లేషమనంబడు'___ అని వీరి ౨౩-వ సూత్రము. 'సంశ్లేష మనఁగా మీఁది హల్లుతోఁ గూడుకొనుట.' దీనిచే పూర్వహల్లుతోఁగూడుకొనుటయు సంశ్లేషమే అనఁదగునని తోఁచుచున్నది. ఏమన్నను ఒకటే అగునా? మఱియు దీర్ఘముపై సంశ్లేషము కాదేని___

The Bengal Insurance & Real Property Ltd.

CULCUTTA.

ది బెంగాల్ ఇన్సూరెన్సు అండు రియల్ ప్రాపర్టీ కంపెని,

నెం. 8, డల్హౌసీస్క్వేర్, కలకత్తా.

ఢిల్లీ ఎసంబ్లీసభలో కాంగ్రెసుపక్ష ప్రధాననాయకుడు శ్రీయుత సత్యేంద్రచంద్రమిత్ర, యం. ఏ. బి. యల్., యం. యల్. ఏ. గారును, వారి శక్తిసామర్థ్యములు గల, శ్రీయుత మనోరంజనగుప్త, బి. ఏ., (అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు) మొదలుగాగల వారి త్యాగము, న్యాయబుద్ధి, నిర్దుష్టజీవితము గలవారిచే నిర్వహింపబడుచున్నది.

సంపూర్ణముగా భారతీయుల పెట్టుబడిచేత నిర్వహింపబడుచున్న భీమాకంపెనీలో భీమాచేయించుకొని, అకాలమృత్యువు, అపాయము, వార్ధిక్యమునుండి మీ ప్రియమైన దారాపుత్రాదులకు, జీవితాధారము కలుగజేయుడు.

ముఖ్యగమనిక:— శాశ్వత అసమర్థత; రెట్టింపుసొమ్ము తక్కువ ప్రిమియమునకే యిచ్చుట; పూర్తి యగు హామీ కలదు. పాలసీలకు సకాలమునకే, ఎట్టి కష్టము లేకుండనే సొమ్ము యివ్వబడును.

ఒకేతూరి సం॥ రమునకు, 6 నెలలకు ప్రిమియములను చెల్లించునట్టివారికి 100 కి రు. 3-0-0, రు. 2-0-0 చొప్పున త్రోపుడు యుండును.

చెన్నపురిరాజధానిలో, ముఖ్యపట్టణములలోను, తదితరప్రదేశములందును, అనుభవము, శక్తి, సామర్థ్యము, పలుకుబడిగలవారు ఏజెన్సీకొఱకు యీాదిగువ విలాసమునకు వ్రాయుడు:—

శ్రీయుత, దుగ్గు వేంకటాద్రి, మైలాపూరు, చెన్నపురి.

,, టి. జయరాము మొదలియారు, 2, సుందరం పిళ్లై వీధి, పరుశువాకం.

,, యన్. సి. షా అండు కంపెనీ, 28, బీచ్ మొదటివీధి, చెన్నపురి.

,, కోపల్లె కృష్ణారావు, కొత్తపేట, బెజవాడ.

,, ద్రోణంరాజు చిన్నకామేశ్వరరావు, ఇన్నీసుపేట, రాజమండ్రి.

,, వల్లూరి గోపాలరావు, సూర్యారావుపేట, కాకినాడ.

,, హెచ్. యన్. బోసు, యూనియన్ మోటారువర్క్సు, విశాఖపట్టణము.

'ఏన్గులఁ గూలిచి తన నవ
లా న్గాచి స్వమార్గరోధులన్ రాసుతులన్
బీన్గులు గావించి లకో
రీ న్గదియించెను గుమారవృషభుం డాజిన్.'

అని మదీయము ప్రసక్తివశమునం గల్పితము. ఇందలివి 'నవలా న్గాచి,' 'లకోరీన్గదియించి'అను ప్రయోగములు దుష్టములా?

౨౮. 'కన్ + కవ=కంగవ.' 'కన్ను' శబ్దమునకు ఈవ్యాకరణమువలన 'కను' అను రూపమురాదు. 'కను' శబ్దమునకు 'కన్' అను రూపము ౨౫-వ సూత్రముచేత కలుగును. అటుపైని ఈసూత్రముచేత ౨౫-వ సూత్రంపు ద్రుతకార్యమునందు విశేషముచెప్పఁబడినది. 'పదంబు మొదటిదగు హ్రస్వాక్షరముపై' అని సూత్రాంశము. దీనిచేత అజాదిపదమే నిర్దిష్టమనితోఁచును. అది సరి గాదు గావున 'పదంబున తొలియక్షరమందలి హ్రస్వముపై'అన వలయును. 'పదంబున ప్రథమాక్షరహ్రస్వముపై' అనిన మఱియు మేలు. పదమనుట అనువాదమాత్రమే గావున బాలవ్యాకరణములో 'ప్రథమహ్రస్వంబుపై' అని యారబ్ధము. మఱి ౨౫-వ సూత్రమువలని లుప్తశేషము నందలి నకారమునకు నకారత్వముచేతనే ద్రుతత్వముకలుగునా? అపక్షమున ['మ్రాను + పడు'=] 'మ్రాఁబడు-' 'మ్రాన్బడు'- అని ప్రయోగింప వచ్చునా? 'మ్రాన్పడు' తప్పేగదా. వీరు 'కన్గవ'లో 'ఉ' లోపము ౨౫-వ సూత్రముచేత వచ్చినదని తెలుపుటకై ఆ సూత్రముకడ దీనినికూడ ఉ దా హ రిం చి నా రు. శిష్టములోని నకారమునకు ఈ(౨౮) సూత్రమువలన ద్రుతకార్యమును ప్రస్తుతించినారు. అందువలన 'రాముఁడనోఁ-మరుఁడు' అనుచో 'అంగోమరుండు', 'ఇరులుకొన్దోఁటల' అనుచో 'కొందోఁటల', 'మ్రాన్పడియె' 'మ్రానుపాటు' అనుటకు మాఱుగా 'మ్రాఁబడియె' 'మ్రాన్బాటు', 'మ్రాఁబాటు' అనియు రావలదా? అట్లే 'పేను చచ్చెన్' అనుట దుష్టమై, 'పేనుసచ్చెన్' అనుటయు దుష్టమే అయి, 'పేఁజచ్చెన్' అనియు, 'చేనుపండెన్' అనుట తప్పయి 'చేఁబండెన్' అనుటయు ఒప్పుగావలదా? ఇట్లుండ 'కన్ + కవ' అను నిచో 'కన్' అను పదము ద్రుతప్రకృతిక మెట్లయినది? ఇట పూర్వులవ్యాకరణములే శరణములు.

౨౯. 'అవ్యయముల మీఁదను, గళలగు క్రియా పదముల మీఁదను బరుషములకు గసడదవ లగు' అని సూత్రము. ఈసూత్రముచే 'ఊర్వశివలె సక్కనిది', 'నన్నిం ద్రుంబోలె సూచినది' ఇత్యాది ప్రయోగములు ఆంధ్ర శారదోపాసకుల పాపపరీపాకముగా పంటపండును. 'వలెన్,పోలెన్'అవ్యయములుగదా. అట్లయిన ఈయనిష్టమను బాధించుటకు 'ద్రుతప్రకృతికములమీఁది పరుషములకు సరళము లాదేశంబగు' అని (౨౨-వ) సూత్రము ఉండలేదా? యనిన, అది దీనినే బాధించునో, ఇది దానినే బాధించునో సుబోధమా? కావున, సూత్రమున 'క్రియాపదములును, అవ్యయములును అగు కళలమీఁద' అని మార్చుకొనవలయును. అవ్యయములనసేమో ఈవ్యాకరణమువలనం దెలియదు. అందుకై వీరిచే ధిక్కృతులైన పూర్వవ్యాకర్తలపదములనే సేవింపవలయును. ఈరెండును ద్రుతాంతావ్యయములని శబ్దరత్నాకరములో నిరూపితము. బాలవ్యాకరణములో 'అపుడు సనియె' అను నుదాహరణములో 'అపుడు' శబ్దమును ప్రథమాంతముగానే ఉపపాదించినారు. 'అప్పు డిప్పు డెప్పుడను శబ్దములు నిత్యైకవచనాంతములు' అని యందుల వృత్తి. అది వీరికి బోధపడదాయెను. వీరు 'అపుడుసనియె' అని ౨౭-వ సూత్రముతో-అనగా-ప్రథమమీఁది గసడదవాదేశసూత్రముతో నుదాహరించినారు. ఏమి వ్రాసినను సరియే యగునా? ద్రుతాంతములు అవ్యయములు గానేరవని వీరి యెఱుకగాఁ గానిపించుచున్నది.

30. 'తాను నేను పదంబులు ద్రుతాంతములగుటచే' అని ఈ సూత్రమున నున్నది. అవి ద్రుతాంతము లెట్లయినవి? నువర్ణాంతత్వముచేత అందురేని, పేను, మేను, చేను, మ్రాన్వాదులును ద్రుతాంతములేయగునా? 'పేను సచ్చెన్' అనఁగూడదా? అనవచ్చును. అట్లే అనవలసినది. 'తాను సచ్చెన్' అని మాత్రముచెప్పఁగూడదు. ఏలన, ఈ సూత్రము తానునేనుల కొఱకే అందు

రేని, తాను నేనులు ద్రుతాంతము లని బాలవ్యాకరణము నుండి బిస్తృయుం దెచ్చికొనవచ్చును. వీనిపై సరళా దేశాది ద్రుతకార్యములకై ఈ సూత్రము. ఇట్లే సరళస్థిరములు పరము లగునపుడు అగుకార్యములకై సూత్రాంతరమును చెప్పవలదా? ఈ వ్యాకరణమునందు జెప్పలేదు. 'ప్రత్యేకముగా చెప్ప నక్కఱలేదు. ద్రుతాంతత్వముచేతనే సిద్ధించును,' అందురేని, ఆ పక్షమున ఈ సూత్రముకూడ అనావశ్యకమే. ఇట్టిది లేకయే బాలవ్యాకరణమున నిర్వాహమైనది.

ఇదిగాక, ప్రత్యేకముగా చెప్ప నక్కఱలేదు అనుమాట సరిగాదు. ఏలన 'తాను నేను పదంబుల ద్రుతంబునకు సంశ్లేషములేదు' అని బా. వ్యా. సంధి ౨౨-వ సూత్రము. ఇందువలన ఇతరద్రుతమున కెల్ల సంశ్లేషము కలుగునని తెలియుచున్నది. అట్లుండ దీర్ఘ మాత్రము మీఁది ద్రుతమునకు సంశ్లేషము రాదని వీరు ౨౮-వ సూత్రముచే శాసించినారు. ఈ విశేషమును కోవిదు లరయవలయును.

మఱి, నేను నకు ఏను అని రూపాంతరము గదా. దానికి ద్రుతసంధియా- కళాసంధియా? ఊరక యెట్లు తెలియును?

౩౧. దేశ్యములమీఁది సాంస్కృతికపరుషములకు గసడదవలు రావని యీ సూత్రమునర్థము. దేశ్యములపైని రానిచో తద్భవములపై వచ్చునా? 'తెనుంగులమీఁది' అని బాలవ్యాకరణము. కావున 'దేశ్యములమీఁది' మాత్రమే అని సంకోచించుట సమంజసముగాదు. అట్లే—

"న వికృతిశబ్దా త్పరతః"

అని ఆంధ్ర శబ్ద చింతామణి.

"తత్సమవ్యతిరిక్తములయిన తెనుఁగుశబ్దములమీఁది తత్సమశబ్దముల కచటతపలకు గసడదవలు రావు" అని తట్టీక. త్యక్తతద్భవము గావున ఈ సూత్రము పనికిరాదు.

౩౨. ఇందు 'కాలుసేతులు'ను, 'ఊరుపల్లెలు'ను ద్వంద్వసమాసములు. వీనియందు రెండేసియే పదములు. 'ద్వంద్వమున ప్రథమేతరపదాదియైన పరుషమునకు యథాక్రమముగ గసడదవాదేశము వచ్చును'. అని సూత్రార్థము. 'యథాక్రమము', 'ఒకేవిభక్తియందుండు', 'రెండు మూఁడు పదములు సమాసము' అని లక్షణము కూడ చెప్పినారు ఇట రెండవపదమున మొదటి పరుషమునకు ఆదేశము చెప్పఁబడినది. అట్టి యాదేశము మూఁడవపదము మొదటి పరుషములకు రాదా? ఏల రాదు? 'రెండుమూఁడు' అనుటచే నాలుగుకూడ ఉండవచ్చునని సూచన అగపడుచున్నది. 'కాలు సేయి దోఁకలు', 'కాలుసేయిదలలు' అనఁగూడదా? కూడునేని 'రెండవ' అనక 'ద్వితీయ ప్రభృతి' అనరాదా?

మఱియొక సందేహము—'ఒకే విభక్తియందుండు రెండు మూఁడు పదముల సమాసము ద్వంద్వము నాఁబడు' అని లక్షణవాక్యము పలికినారు. అభిన్న విభక్తికముల సమాసము ద్వంద్వమనుట. అందువలన, 'నీలము ఉజ్జ్వలము నగు దేహము నీలోజ్జ్వలదేహము'-ఇది ద్వంద్వమా? 'నీలము నుజ్జ్వలము నగు దేహము కలవాఁడు నీలోజ్జ్వల దేహుఁడు'-ఇది ద్వంద్వమా? 'నీలమగు మేఘము నీల మేఘము' - ఇది ద్వంద్వమా? ఈ యగడితలో పడిన విద్యార్థి గట్టెక్కుట యెట్లు? మఱియు రెండవపదము యొక్క మొదటిపరుషమున్న, రెండవపదములోని పరుషములలో మొదటిది అని యర్థమగును. దానంజేసి 'తాయి అప్పలు' అనుటకు మాఱుగా 'తాయిఅవ్వలు' అన వలసినదా? మఱియు 'పదములోని పరుషములలో మొదటిది అని యేల యర్థమగును? పదాదియగు పరుషమనియే యేల యర్థముకాదు?' అని యాక్షేపమేని, "నుడి తొలి హ్రస్వంబు", "ప్రాంతాదుల తొలియచ్చు" ఇత్యాది బాలవ్యాకరణ వ్యవహారంబుం బరికింపుఁడు.

మఱియునొకవింత—'ఒకేవిభక్తి'యఁట! ఇదియు ౧౫-వ సూత్రములోని 'క్త్వార్థక యికారము' వలె ౩-వ ఘోరము (=శరగతి) 'బాయి' (=విద్యార్థి) తెలుఁగే.

మఱియు, ఈ ౩౨-వ సూత్రము ఎట్టి ద్వంద్వములకో? అనఁగా తత్సమ తద్భవ దేశ్యశబ్దములలో ఏ శబ్దముల ద్వంద్వములకు? అని ప్రశ్న. మఱియు, ఇందు చెప్పిన గసడదవాదేశము సిద్ధద్వంద్వములకా? సాధ్య ద్వంద్వములకా? ఇనియుం బ్రశ్నాంతరము. ఇక్కా-

ర్యము ఎట్టి వ్యంగ్యములలో జరుగవలసినదో చెప్పనందున ఈ వ్యాకరణముచే, 'రామకృష్ణులు' తప్పు; రామగృష్ణులు ఒప్పు. 'చతుర్వక్త్రి చతుర్భుజ చంద్రచూడులు' తప్పు; 'చతుర్వక్త్రి చతుర్భుజ సంద్రచూడులు' ఒప్పు. ఇట్టి సిద్ధాంతములు బాల్యములో నేర్చు బాలురకు మఱి యీ జన్మములో తెనుఁగు కుదురునా?

౩౩. విశేషణ విశేష్యములు చేరిన సమాసము కర్మధారయ మఁట! 'పీతాంబరుఁడు'—ఇది కర్మధారయమా? ఇదియు 'పీతము' అను విశేషమును, 'అంబరము' అను విశేష్యమును చేరి యేర్పడిన సమాసమే. అయినను, గడిచిన పండితులు దీనిని 'బహువ్రీహి' యందురు.

౩౪. "సమాసమున పుంప్వాదేశములకును ఉదంతములకును పరుష సరళములు పరమయినప్పుడు 'ను' అను నాగమంబు వచ్చు"నఁట! ఈ యాగమము ఎట వచ్చును? దేనికి వచ్చును? పూర్వమునకా? పరమునకా? "సరసపు + పలుకు=ను + సరసపు + పలుకు" అనియా? "సరసపు + పలుకు + ను" అనియా? "సరస + ను + పు + పలుకు", లేక "సరస + ను + ంపు + పలుకు"అనియా? లేక, మఱి యిందలి యే యక్షరములకడ నైనను వచ్చునా? పూర్వులు దీనిని నుగాగమ మనిరి. కీర్తియినందున వష్ఠ్యుక్తమునకు కడపట వచ్చినది. ఆ కీర్తును తొలంచినందున ఇన్ని వికల్పములు కలిగినవి. ఇచటి యుదాహరణములయందు 'సరసపుంబలుకు' అని ద్రుతకార్యము కానఁబడుచున్నది. ఈ వ్యాకరణమున 'ను' కారము ద్రుత మెట్లగును?

'తలిరు + బోడి=తలిరుంబోడి' అనియు నుదాహృతము. తలిరు వంటి ముండిత శిరుఁడేని, ముండిత శిరస్కయేని యర్థమా? తలగొరిగించుకొన్న (బాపన) యతియేని, అట్టి (బాపన) వితంతువేని యర్థమా?

"అలరుం బోఁడుల లోపల
నలరుంబోఁడుములు నీకు హరిణాంకముఖీ,
తలపూ వాడకయుండుము
తలపూవు ధరించి వికచతామరసాక్షీ."

అనుచోటను పద్యాది సమాసమునకు ఇట్లుగాక శృంగారోచితముగా మనోహరముగా అర్థము వచ్చుచున్నదే, అదియేమి? అందురేని: అందు అర్ధానుస్వార మొకటి కలదు. అదియే మాంగల్యము; దానినే ఇటనుం దవిలించిన, ఇఁటను మంచియర్థమే వచ్చును. అటయిన ఈరెండవ తావున 'పోఁడి' శబ్దమా, 'బోఁడి' శబ్దమా? చూడుము శ. ర. 'అలరుఁబోఁడి'. అం దిట్లున్నది:

"దే. వి. (అలరు + పోఁడి) ౧. పువ్వువలె మనోజ్ఞురాలైన ఇఁడుది. ౨. ఇంతి (ఇట్టితావులయందు పోఁడిశబ్దము పరమగునపుడు ఎల్లచో నుగాగమంబని యెఱుంగునది.)"

ఏతదనుగుణముగా శ. ర. లో 'ననఁబోఁడి' యనియు శబ్దము పఠితము. ముఖ్యముగా 'ననఁబోఁడి' నడిమి యరసున్నకే 'అలరుఁబోఁడి' క్రింది కుండలీకృత భాగములోని యుపపత్తి. దానికొఱకే 'అలరుంబోఁడి' జూడుమని 'ననఁబోఁడి' కడ సీతారామాచార్యులవారి హెచ్చరిక. విస్తరభయముచే ఈ 'పోఁడి' కి వ్యుత్పత్తి నిట వ్రాయనైతిని. సీతారామాచార్యులవారు కుండలీకరణముచేత 'ననఁబోఁడి' యను సమాసము అలుక్కు కాదనియు అందలి తొలి యరసున్న ద్వితీయా విభక్తి ద్రుతమునకు ఆదేశముగా వచ్చినది కాదనియు, నిజ మతమును దెలియఁబఱిచినారు. వీరేమో ఈ పదము సరళాదియే యని తలంచినారు. అందువలనను, అరసున్నను ద్రెంచివైచినందునను, ఆ వ్యంగ్యార్థము వచ్చినది. దీనిని 'తలిరుఁబోఁడి' యని దిద్దుకొని సరళమున కుదాహరణముగా "తలకుంగజ్జెలు"ను తెచ్చుకొన వలసినది.

మఱి యీ యాగమములో ఉకారమంచిన ప్రయోజన మేమి? అది ఎచట ఎప్పుడు బయటంబడును? పూజ్యులైన పూర్వవ్యాకర్తలయందు భక్తి లేకున్నను తదేకశరణులు వీరు తప్పిపోదిత నుగాగమ వజ్రమణిని స్వీకరించియు అంచలి కీర్తును పోవిడిచి మణిని గ్రుడ్డిగవ్వం గావించికొన్నారు.

౩౫. ఇందును 'ను' అను నాగమము అనియే యున్నది. సూ. "సమాసమున 'పుం, పు'లకును, ఉకా

రాంత్ర పదములకును పరుష సరళములు పరంబులగునపుడు 'ను' అను నాగమంబగు." అకిత్కరణ - విత్కరణముల గతిని ౩౮-వ సూత్రంబునందుం బోలె నెఱుంగునది.

౩౨. 'భిన్నవిభక్తులగు నామవాచకముల సమాసము తత్పురుషము' అని సూత్రార్థము. సూత్రములో 'విభక్తులం గల' అని ద్వితీయ కలదు. 'విభక్తులు గల' యని ప్రథమగా దిద్దుకొనవలయును. మఱి వీరి చిత్తమునకు 'శ్వేతాశ్వము', 'మహారాజు' ఇట్టివి తత్పురుషములు కాక పోయినవి. ఇకను 'తత్పురుషస్సమానాధికరణః కర్మధారయః', 'సమానాధికరణ తత్పురుషము', 'వ్యధికరణ తత్పురుషము' ఇత్యాది తత్పురుష సంబంధి వ్యవహారమునకు గతియేమి?

మఱియొక అద్భుతము—'పితృనాజ్ఞ' యఁట! తెనుఁగులో పితృశబ్దము 'పిత' యగును. 'పిత' యనియే వీరును శబ్దప్రకరణములో (౧౮-సూ.) రూపనిష్పత్తి చేసికొని యున్నారు. పితలు—పితలను—పితయొక్క—పితలయొక్క—అని యిట్లు అదంతముగా నిలుచునుగాని, పితృ—పితృలు—పితృనిన్—పితృనితోడ—పితృని కొఱకు—పితృయొక్క—పితృలయొక్క—అని యిట్లు ఉండదు. వీరికి ఈ విపరీత ఫక్కి యెట్లు తోఁచినదో! ఇకను భావ్యాంధ్రకవులు 'రాముని పితృ పదితేరుల దొర' అని కవనము లల్లరా?

రాజు + ఆజ్ఞ అను షష్ఠీ సమాసములో ఉకారాంత పదమున కచ్చుపరంబగుచో 'న అను నాగమంబగు.' అపక్షమున 'రాజు + న + ఆజ్ఞ' అనియై 'రాజునయాజ్ఞ' అగును. 'రాజునాజ్ఞ' కానేరదు.

౩౫. ఇందు 'వేల్పుటావు' అను సమాసమున 'వేల్పు' విశేషణమని చెప్పఁబడి యున్నది. అందువలన నిది కర్మధారయ సమాసముగాను 'వేల్పయిన యావు' అని విగ్రహవాక్యముగాను వీరి యభిప్రాయ మగపడుచున్నది. ఇది విశేషణమా? 'వేల్పులయొక్క యావు' అని విగ్రహము కాదా? అట్లు విగ్రహింపఁగూడదా? ౩౯-వ సూత్రమున, 'విశేష్యముల మీఁదను టు అను నాగమము వచ్చును. చెఱువుటలుఁగు' అని చెప్పిరి గదా. 'వేల్పుటావు'ను ఆ సూత్రమునకే యేల గోచరము సేయరాదు? సంవాదములం గననగు.

'వేల్పుల గిడ్డి' ప్రౌఢ్యాదిఘంటువు. ఈ క్రింది సూత్రము తాడినాడ వెంకయ్య గారిది—"సమాసముల యందు ఉకారాంత పదంబులకు అజాదులగు సమానాధికరణ శబ్దంబులు పరంబులగునపుడు టకారంబంతాగమంబు గావచ్చును. 'ఉ' చిగురుటాకు కఱకుటమ్ము. చిగురాకనియుం గలదు" ఇందులకే ఆంధ్రశబ్దచింతామణి టీక-సంధి. ౩౩. "సామానాధికరణ్యేష్వదన్తానాం టుగాగమోఽచిస్యాత్"-'సామానాధి కరణ్యేషు' అను బహువచన స్వారస్యముచేత అసమానాధికరణ శబ్దంబులకును గలుగును. ఉ. వేల్పుటావు ఇత్యాదికము. ఇట్లు సకలభాషావాగనుశాసనులు అసమానాధికరణమని అను శాసించిన 'వేల్పుటావు' దుర్దైవవిలసితవిశేషంబున వీరిచేతంబడి సమానాధికరణమైనది.

'టుం అను నాగమము'-ఇందు ఉకారప్రయోజనము అగపడలేదు. సమానగౌరవమునకా?

౩౯. 'చెఱువుటలుఁగులు'-అని విశేష్యముపై 'టు' వచ్చినందులకు ఉదాహరణము. ఇది సాధువా? ఇదియేమి సమాసము? షష్ఠీసమాస మగునెడల, షష్ఠీసమాసమందెల్ల నీయాగమము వచ్చునా? 'రాజుటాజ్ఞ' అని యుం జెప్పవచ్చునా? 'చెఱువు నలుఁగు' అనిన అసాధువా? 'చెఱువు-టుదకము' అనవలయునా?

'కర్మధారయమున విశేషణాంత ఱడలకు అచ్చు పరంబగుచో ద్విత్వటకారము వచ్చును' అని సూత్రార్థము. కడపటి ఱడ లనుటచే ఉకారాంతములనియెడి నియమము పోయినది. తుది స్వరమేదయినను దానితోఁగూడిన ఱడలకే (అనఁగా ఆమొత్తములకే) ఆదేశమేని, 'కఱి + ఆవు'='కట్టావు' 'పోఁడిమైన యింతి'='పోట్టింతి' అగునా? అట్లే, 'కాఱు + అడవి' 'కాట్టడవి', 'పాడు + ఇల్లు' 'పాట్టిల్లు' అగునా?

పూర్వులు కుఱు చిఱు కడు నిడు నడు అని పదములనే సూత్రమునసే నిర్దేశించినారు. దాని నతిక్రమించి

వీరు సామాన్యము చేసినందున ననిష్టము లిట్లు ఉద్భవిల్లినవి. తుదియచ్చు మారదేని 'కాట్టెయావు'- 'పోట్టెయింతి' ఇత్యాది రూపములు గల్గునా?

౪౦. 'గుణవంత + ఆలు.' ఇట 'గుణవంత' అని తత్సమ మెట్లునిష్పన్నమయినదో ఎఱుకపడకున్నది. 'ఆమె గుణవంత-ఓసి గుణవంతా' - ఇట్టి వ్యవహార మెందేని కలదా? దానికి గతిచెప్పక, దానిపై యాగమము విధించుట యేమి పద్ధతి?

౪౧. "దేశ్యపదములపై 'ఇల్లు' 'రిల్లు' అగును." అని సూత్రసారము. దీనివలన 'పడుకరిల్లు,' 'వంటరిల్లు', 'మిద్దెరిల్లు'-లోనగు ననిష్టరూపములు కల్గును. పూర్వులు అట్లుకలుగనీయక 'పొద బొమ్మ శబ్దములమీఁద'నని నిర్దేశించిరి.

౪౩. 'పడు మొదలగు ధాతువులు పరములయినచో ప్రథమా మువర్ణమునకు లోపపూర్ణబిందువులు వికల్పముగ నగును'. అని సూత్రార్థము. దీనివల్లన, 'అశ్వము పడియె' అనుటకు 'అశ్వపడియె', 'అశ్వంపడియె'; 'వృక్షము పడియె' అనుటకు 'వృక్షపడియె' అని యిట్టి యనిష్టములు సంభవించును. తన్నివారణార్థము పూర్వులు "ఈ కార్యము కర్తృవాచి మువర్ణకమునకు కలుగదు" అనిరి. ఇంకొక విశేషము-ఇందు సూత్రభాగములో 'మువర్ణకము' అనక 'ము వర్ణము' అన్నందున 'పాము పడియె', 'పాంపడియె', 'పాపడియె', అని యనిష్టరూపములు కలుగును.

౪౫. 'ఏని=ఏన్'అనుట. 'ఏని శబ్దముయొక్క కడపటి యి '(ఇ)' కారము వికల్పముగ లోపించును అని సూత్రము. 'రాముఁడేనిన్ + కొల్చెద'='రాముఁడేఁ గొల్చెద' అని వీరియుదాహరణము. సూత్రమునం జెప్పినట్లు ఇకారము లోపించెనేని రెండు నకారములు నిలుచును. 'ఏన్న్' అగును. తర్వాత తుదిదానికి అరసున్న వచ్చిన 'రాముఁడేన్ఁ గొల్చెదన్' అగును. ఇది పలుకుటకైనను రాదు. నికారమునకే లోపము చెప్పుడము: అప్పుడు 'ఏన్' అని మిగులును. ఇష్టమే యగును. వారు చెప్పినది పనికిరాదు. చెప్పనిది పనికివచ్చును.

౪౬. 'ఉండుఁడు + ఉండుఁడు=ఉండుండుఁడు' అనుచో సూత్రమున మధ్యమపురుషక్రియల ముడు వర్ణములకు లోపము వికల్పముగా విహితము. వర్ణకములనక వర్ణము లన్నందు వలన— 'ముడువుము + ముడువుము' అనునది 'మువుమువు'(?) అగును. అట్లే 'ముడువుఁడు ముడువుఁడు' అనునదియు 'వుఁవుఁ' అగును. కావున, 'వర్ణకములకు' అనవలయును. మఱియు సూత్రమున డులోపమే ఉక్తముగాని, దానికి పూర్వమందుండు సున్నకు లోపము ఉక్తము కాదు. ఆ చెట్టను నెట్టుటకై చిన్నయసూరి' మధ్యమముడుఙులకు'అని జెత్తుంగాస జెప్పెను. 'మధ్యము' అనఁగా 'మధ్యమపురుష విహిత' అని యర్థము.

౪౭. చేసితివి=చేసితి, చేయుదువు=చేయుదు, సూత్రమున భూత తద్ధర్మార్థక క్రియల మధ్యమ పురుష వివు వర్ణకములకు వైకల్పికలోపము విహితము. ఇవి సకలధాతువులకును నిమిత్త నిరపేక్షముగా వచ్చెడు రూపాంతరములు. వీనిని క్రియాపరిచ్ఛేదముననే పూర్వులు చెప్పిరి. రూపాంతరములను సంధిప్రకరణములోఁ జెప్పుట లాఘవార్థమేని, లాఘవము నతిక్రమింపకయే ప్రసక్తమయిన ప్రకరణమందే చెప్పుట యొప్పును. కానిచో వనము, వనమ్ము, వనంబు అను నిత్యాదుల నెల్ల ఈ ప్రకరణముననే చెప్పవలదా?

మఱియొక విశేషము—ఈ ద్వైరూప్యము క్రియాప్రకరణములో ఆయాకాలము క్రింద ప్రదర్శితమే. (చూ. క్రియా. ౧౦.) పైగా నిట ఈ పిష్టపేషణ మేల?

౫౦. ఇందు సమాసమున అది అవి శబ్దముల మొదటి యత్తునకు లోపము వికల్పముగా విహితము. సూత్రములో 'మొదటి య (అ) కారమునకు' అని యున్నది. 'మొదటి' అనుట యనావశ్యకము. ఏలన— ఈ శబ్దములలో మొదటఁగాక ఒండెడ అకారము లేదు. పైగా, ఇందు వికల్పమన్నారు. అందువలన 'వచ్చు + అది' అనుచో 'వచ్చునది' అని తద్ధర్మార్థకోకారముపై ను అను నాగమము వచ్చునా, లేక, ప్రతిపదోక్తమయిన తచ్ఛబ్దాకార ప్రయుక్తలోపముచే 'వచ్చుది'

అని యగునా? అనిష్టరూప నివారణార్థమై పూర్వులు బహుళమనిరి.

౫౨. 'నా నీ శబ్దములకు సమాసమున ఉత్తర పదము పరమైనచో దువర్ణకము వికల్పముగా నాగమం బగు' నని సూత్రము. ఎచట ఆగమంబగు? నా+నేరము, నీ+కరుణ—ఇవి దునా నేరము, దునీ కరుణ యగునా? కాకుండుటకై తొంటి పెద్దలు దుగాగమంబ నిరి. మఱియును ఆగమము అన్నంజాలదా? వర్ణకమని యుం జెప్పనేల? వర్ణమన్నం జాలదా? అనకున్నం జాలదా?

౫౪. చనిన=చన్న. ఈ రూపాంతరములను క్రియాప్రకరణమందే చెప్పుట న్యాయ్యము. చనును నకు తద్ధర్మమున మధ్యమస్వర లోపమనియు నిందు ఉక్తము. 'చనును+ఎ=చన్నె, చనునే' అని యుదాహరణములు. ఇట ఎ ఏ లేల? ఆ ఎ లేక తద్ధర్మరూపము కాదా? చనును 'చన్ను' అగునా? కాదేని అగుననుట యెట్లు? ఎ ఏలు పరమయినప్పుడే అగునేని, అట్లని సూత్రముననే చెప్పరాదా?

౫౫. 'పదంబు నడిమి నరలడల యుత్తునకు లోపము వికల్పముగా నగును' అని సూత్రార్థము. ఈ సూత్రమువలన మానుషి, తరుణి, తలని, గడుల ఇత్యాదులు వికల్పంబుగా మాన్షి, తర్ణి, తల్ని, గడ్ల ఇత్యాదులుగా మాఱును. అట్టివి అనిష్టములని పెద్దలు చెప్పుదురు.

౫౬. ఇది ఇకారలోప సూత్రము. ఇటను, 'పదంబులనడుమ' అని యున్నది. ఏపదములలోనో తెలియకున్నది. జనిత, కరిణి, పాలిత, తాడిత అనునవి, జన్త, కర్ణి, పాల్త, తాడ్త అనియు నగు. ఒక్కొక్క సూత్రమును అనిష్టములపుట్టగా నున్నది.

౫౬. ఈ సూత్రమున 'దేశ్యపదముల కడపటి నలడరటలయు (ఉ) త్వము వికల్పముగా లోపించు' నని యున్నది. ఇందువలన,–ఇది నీకక్కఁ వానిక సెరియుచు న్నది; వాఁడు నాకు 'తోడ్'; నీకిది 'చేట్' అను రూపములు కలుగును. ఇందు ఈయుత్వలోపము దేశ్యపదములకే చెప్పఁబడినది. అటుయిన 'నీర్వామి'(=సముద్రము) 'కటిమీఁద ముదుక నీర్కావిదోవతి పింజ' (జై. భా.) 'తనువు మీన్పొలవల్చు జాలారిదాన' (భార.) 'సంగరోత్సవోద్భవరభసాతిరేకము బయల్పడు టింమక లేక' (భాగ.) అను ప్రయోగములందు తద్భవములయిన నీరు, మీను, బయలు శబ్దములందలి యు (ఉ) లోపము దుష్టమా? 'తద్భవములకు వేఱు సూత్రము చేసెదము' అందురా? అట్లేల? ఇందే 'తద్భవ' శబ్దమును చొప్పింపరాదా? లేక 'సమేతతమందు' అనరాదా?

౬౧. అను విను మొదలగు ధాతువులకు అని సూత్రారంభము. కను, కొను, తిను, మను అను నాలుగే ఆ మొదలయినవి. సులువుగా వానిని సయితము సూత్రముననే చెప్పియుండవచ్చును. ఆ ధాతువులకు చు వర్ణకము పరమయినప్పుడు కడపటి యుత్తు వికల్పముగా లోపించునఁట—అగుఁగాక. ఈ సూత్రమువలన అను ధాతువునకు చు వర్ణకము రాఁగా, 'అనుచు' అగును. అనంతరము ఉ లోపము వికల్పముగా నయిన 'అన్చు' అని యొక రూపము, 'అనుచు' అని యొకటియు నేర్పడును. 'అన్చు'లో శేషించిన నకారము బిందు వగునఁట. (పూర్ణ బిందు వన వలసినది.) ఆ బిందువుచేఁ 'అంచు' అగును. ఈ బిందువు వైకల్పికము కాదు గావున 'అన్చు' అను రూపాంతరము ఉండదు. కావున 'అనుచు'—'అంచు' అని రెండే రూపములగును. బాలవ్యాకరణముచే త్రైరూప్యము సిద్ధించును. " 'అన్చు' అను రూపము నిలువదేని వ్యాకర్త దానిని కల్పించునా? ను వర్ణమునకే వికల్పముగా బింద్వాదేశమును చెప్పఁడా? అందువలన ఆ రూపముకూడ నిలుచునట్టిదే యని తెలియును గావున సూత్రమున వికల్పశబ్దమును ప్రయోగింప లేదు"అని భాష్యము పల్కుదురేని, 'పూర్ణబిందువు' అనుటకే తెలియక 'బిందువు' అన్న తాము పై భాష్యము రచించుకొనుపాటి ప్రతిభ తమ విద్యార్థికి ఉండునని తలంచుట వింతగాదా? కావున 'వికల్పముగా' అని సూత్రములోనే పఠించికొనుట యుచితము.

౬౧, ౬౨, ౬౩. ఈ సూత్రములను ఆడంబరముగా కల్పించుటకు మాఱుగా ఈ పదములకు ఈ యీ రూపాంతరములు కలవు అని తెల్పినం జాలును.

"అటు-ఇటు-ఎటు అను పదములకు లు వర్ణకంబు పరంబగునపుడు టు వర్ణము యొక్క యుత్వము వికల్పముగ లోపించును" అని ౬౧-వ సూత్రము. ఇచట ఈ పదములకు లు వర్ణక ప్రసక్తి యెట్టిదో వ్యాకర్త చెప్పలేదు. లు వర్ణకము అనుటచే ప్రథమా బహువచనము తోచుచున్నది. "బహువచనమునందు డులటరల యుత్వంబునకు లోపము వికల్పము." అని బాలవ్యాకరణము ఆచ్ఛిక సూ. ౧౨ అట్లుండ, ఈ మూటికిని విశేషించి యిటం జెప్పుటకు నిమిత్త విశేష మగపడలేదు. పాటు, కాటు, చేటు, చెట్టు, దాటు అను వీనికెల్ల బహువచనమున పాట్లు, కాట్లు, చేట్లు, చెట్లు, దాట్లు అను రూపములందు ఉత్వలోపము ప్రసిద్ధమే గదా! కావున ఈ ౬౧వసూత్రము అప్రసక్తమే. విశేషార్థాయకము కాదు.

సంజ్ఞ ౩౧-వ సూ. లో అట్లు, ఇట్లు, ఎట్లు అని పఠితము లయిన పదములకు ఇది వ్యుత్పత్తిప్రక్రియా ప్రపంచనముగానున్నది. సరిగా చెప్పిన అట్లు, ఇట్లు, ఎట్లు మొదలు ఆ చోటు, ఈ చోటు, ఏ చోటు అనుశృంఖలం జెప్పఁదగును ఆచోటు, అచ్చోటు, అచ్చొటు, అచ్చటు, అచటు, అటు, అటులు, అట్లు—ఇట్లే ఈచోటు........ఇట్లు; ఏచోటు........ఎట్లు. ఇందులో తుది లంకెను మాత్రము విడఁదివిచిన నేమాయె. పైనిచెప్పిన పాట్వాదులయందు సామాన్యముగా బహువచనములో ఉ లోపముగుట తెలుఁగుని యొక్క విలసితముగానున్నది. దీనిని మాని ఆడులటరలయుత్వలోప సూత్రము ను వ్రాయుచ్చిన శ్రేయముగా నుండెడిని. అట్లు చేయమిచే ఈమూఁటందప్ప కడమనామములందు ఈ యు (ఉ) లోపము రాదని యుపదేశము గమ్యమగును. అందువలన ఆ రూపములెల్ల అసాధువు లయ్యెడిని.

౬౫. మధ్యమపురుషయోగంబున అరగాగమము వైకల్పికమనుట. దీనిని సంబోధనంబున అరగాగమమును జెప్పుపోటనే తెలుపుట శ్రేయము.

౬౬. ఆ ఈ ఏ అను సర్వనామములమీఁది హల్లునకు వికల్పముగా ద్విత్వము వచ్చి ఇవి హ్రస్వములగుట. ఈ సూత్రాంశముచేత 'ఆబ్రాహ్మణుఁడు' అనునది 'అబ్బ్రాహ్మణుఁడు' అగును. తన్నివారణకై 'అసంయుక్త హల్లునకు' అనవలయును.

౬౭. "అనుకరణంబున నమశ్శబ్దవిసర్గకులోపమేని, ఓత్వమేని వికల్పముగా నగు" ననుట. ఈసూత్రమువలన, 'నమః + అనిరి' అనియుండఁగా విసర్గకు లోపము రాఁగా 'నమ అనిరి' యయి యడాగమముచేత 'నమయనిరి' అగును. ఇది యొకరూపము. ఇది రాకున్న 'నమఃఅనిరి' అనియే యుండును. ఇది యింకొక రూపము. ఈ రూపమున ఆ విసర్గకు ఓత్వమువచ్చిన, 'నమ + ఓ + అనిరి' అని అలౌకికవాక్యమయి, పిమ్మట, యడాగమములచేత 'నమయోయనిరి' అని మూఁడవరూపము సిద్ధించును. ఇది అనిష్టరూపమనియు 'నమః అనిరి' అనునది ప్రకృతిభావ ప్రస్తావములేని యిచ్చోట అనుపదేష్టవ్యమనియు, అప్రసక్తమనియు చెప్పవలయునా? పూర్వుల వ్యాకరణములచేత 'నమయోయనిరి' అనురూపము ఘటిల్లదు. ఇందువలన అక్కఱకు రాని దొకటియు, విపరీతమొకటియు వచ్చినవి. అక్కఱకు వచ్చు రెంటిలో 'నమయనిరి' అనున దొక్కటియె దీనం గుదిరినది. 'నమోయనిరి' అనురూపము ఆవశ్యకమయినట్టిదె యీ గంధర్వకోలాహలములో కాందిశీకమైనది.

౬౮. 'అనుకృతిని ఉదంతపదములకు విసర్గలోపము వు అను నాగమంబును వచ్చును' అని సూత్రము. 'శంభుః + అనిరి' అను వాక్యము విసర్గలోపముచే 'శంభు + అనిరి' అగును. అనంతరము అగమముచే నేమగును? 'వుశంభనిరి' అగునా? కాదు. కాదని యెట్లు తెలియును? అది తెలియుటకే పూర్వులు వుగాగమమనిరి.

ఇది సంధిప్రకరణము.

కాఫీఅయ్యర్

గుండిమెడ వేంకటసుబ్బారావు గారు

సర్వసర్వంసహావ్యాపి సర్వజీవ-జీవనాధారుఁ డగు నొక్క దేవుఁ డెవఁడో
కలఁ డనఁగ విందుఁగాని నిక్కం బెఱుంగ!-వాఁ డదృశ్యుండు! మాకేల వాని గోల?

చండార్క కిరణప్రకాండముల్ చొరలేని దండకారణ్యమధ్యమున నీవు!
పేరు చెప్పినమాత్ర నీరు గడ్డలు కట్టు తుహినాచలాగ్రమందునను నీవు!
కడలేని జలరాశి గర్భమందు నడంగి కనరాని దీవులందునను నీవు!
దిగ్దిగంతప్రాంత దేశదేశములందుఁ గల యూళ్ల వాడవాడలను నీవు!
అయ్యరూ! యింక నీవు లేనట్టితావు-కలదె పరికింప నెందు భూవలయమందు!
అహహ! యింక సర్వవ్యాపి యనఁగ నెవఁడు!-దేవుఁ డన నింక నెవఁడోయి నీవుగాక!

సకలవిశ్వస్థకీటకకోటి నీ ఫలాహారసామగ్రియం దైక్యమయ్యె!
ఇడెను ముక్కల కాసపడి కుక్క లిప్పుడు మలభక్షణాసక్తి మానుకొనియె!
వాయసంబులు నేఁడు వాయుసమ్మార్జన ప్రక్రియల్ మాని నీ పంచఁ జేరె!
గర్భస్థపిండముఖ్యసమస్తమనుజసంఘమ్ము నీ కాత్మార్పణ మ్మొనర్చె!
భళిర! జీవకోట్లిటుల జీవనవిరక్తి-మాని, యనురక్తి నీపాద మానియుండె!
సరికదా! యింక జగతిలో సర్వజీవ-జీవనాధారుఁ డెవఁడోయి నీవుగాక!

అయ్యరూ! పృథ్విలోన మాయామనుష్య-మూర్తియైన యా రఘురామమూర్తివోలె
ఈవు నినుఁగూర్చి సుంతేని యెఱుఁగవేమొ!-సత్యముగ నీవు దేవాంశసంభవుఁడవు!

పూర్వ మెపుడో విష్ణువు జగన్మోహినియయి-అమృతమును పంచెనంట సురాసురులకు!
ఇట జగన్మోహనుండవై యీవు నిడవె-అమృతరూపాంతరం బైనయట్టి కాఫి!!

టీ యని, కోకో యని, కా-ఫీ యని యెద్దాని వింత పేర్లిడి యమృత
ప్రాయంబుగఁ గొందురో, యది-యే యమృతంబని తలంప రేలనో జనముల్!

నీవె ప్రత్యక్షదైవంబు! నిన్ను మించు-దేవుఁ డన్యుండు లేఁడు పృథ్వీస్థలమున!
కలియుగంబున లోకరక్షణము కొఱకు-అయ్యరను పేర దేవుఁడే యవతరించె!!

———

అమృతాంజనము.

అన్ని నొప్పులకు

దివ్యౌషధము

తలనొప్పులు, పార్శ్వపునొప్పులు,
కీళ్లనొప్పులు, కణతనొప్పులు,
మెడనొప్పులు, మాడుపోట్లు,
వాయువునొప్పులు, వెన్నుపోట్లు,
మూలశంక, ఎమిడికలు,
గాయములు, తేలు-జెఱ్ఱికాట్లు,
పక్షవాతము, పడిసెము,
కంఠశైత్యము, ఉబ్బసము,
బెణుకులు, సంధివాతము,
శైత్యము, రొమ్ముశైత్యము,
ఎగరొప్పు, వణకులు,
మున్నగు బాధలుతత్క్షణమే మాన్పును.

అమృతాంజనము డిపో.,
బొంబాయి—మద్రాసు.

అమృతాంజనము
అనగా నేమి?

తల నొప్పులు, పార్శ్వపు నొప్పులు, కీళ్లనొప్పులు, కణతనొప్పులు, మెడనొప్పులు, మాడుపోట్లు, వాయువుపోట్లు, వెన్నుపోట్లు, మూలశంక, ఎమిడికలు, గాయములు మొదలగునవి బాగుచేయును.

అమృతాంజనం డిపో,
మద్రాసు———బొంబయి.

సుసామ

ప్రాచ్యదేశ కేశవర్ధని

సుసామ చేయునట్టి పని నిజముగా ఆశ్చర్యకరమైనది. అది శిరోజములకు నిజమైన జీవమును, కాంతిని గలిగించుచున్నది. స్వాభావికమైన కదలికను, కాంతిని గలిగించి శిరోజములను మృదువుగాను, నవీనముగాను, విస్తారముగాను పెరుగుట తోడ్పడుచున్నది.

P. SETT & Co.,

PERFUMERS,

ULTADANGA, CALCUTTA,

Tele: "Libiscuit", **CALCUTTA.**

భారతి

సచిత్రమాసపత్రిక

సంవత్సర చందా	రు. 6	0
అర్ధసంవత్సర చందా	3	0
విడిపత్రిక	0	10

విడిపత్రికల నుచితముగ బంపుటకు వీలు లేదు. మాదిరిపత్రికలు వలయువారు తపాలు బిళ్లలు పంపవలెను.

ప్రకటనలు

ఒకనెలకు సాధారణపుట	1-కి	రు.25	0
సాధారణపుట	½-కి	13	0
సాధారణపుట	¼-కి	7	0
ఆరునెలలకు	1-కి	20	0
నెలకు	½-కి	10	0
నెలకు	¼-కి	6	0
వ్యాసముల మధ్యపుట	1-కి	30	0

'భారతి' కార్యాలయము, నెం. 7, తంబు శెట్టివీధి, మదరాసు.

హిందూస్తాని దావర్ ఖానా, ముట్రా

పైకంపెనీవారు పంపిన శరీరములో పైభాగలందును, లోపలనుకలుగు నొప్పులకు తగిననివారణియగు సర్‌బన్ కిదావా" కాశ్మీరం మూంగ్రా అప్పటమైన కుంకుమపువ్వు శాంపిల్ పొట్లము, స్వచ్ఛమైన కాబూరు తెల్లయింగువ శాంపిల్‌ను, కలరా ఉదరసంబంధమైన వ్యాధులకు తగిననివారణియగు 'సుదాసర్', జీర్ణశక్తిని వృద్ధిపరచుటకు తోడ్పడునట్టి 'అర్కా పొదీనా' మొదలగు దివ్యౌషధములును మాకార్యాలయమునకు చేరినది. కావలసినవారు పై కంపెనీకి వ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును.

రాచపీనుగు తోడులేకుండా వెళ్లదు

పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

౧

లోకంలో పెట్టుబడి లేని వృత్తులు రెండే వున్నాయి. ఒకటి బ్రాహ్మణవృత్తీ, రెండోది క్షత్రియవృత్తీనీ. బ్రాహ్మణుడు "భవతి భిక్షాం దేహి" అంటూ చెంబు పుచ్చుకుని బయలు దేరాడంటే వర్ణాశ్రమాచారాలమీద అభిమానం వున్న యిల్లాళ్లంతా తలో పిడికెడు బియ్యమూ వేస్తారు. పూర్వకాలం సంగతి చెప్పలేం గాని యీవృత్తిలో యిప్పుడు వేలు సంపాదించి వడ్డీవ్యాపారంలోకి దిగినవాళ్లున్నారు.

ఇక క్షత్రియవృత్తి సంగతి. ఇదీ తలో కాస్తా యిచ్చేదే; కాని యివ్వడంలోనూ, యిచ్చే వస్తువులోనూ, పుచ్చుకోవడంలోనూ కూడా భేదం వుంది. భేదం అంటే కాస్తా కూస్తా కాదు; ఏనుక్కీ దోమకీ వున్నంత తేడా వుంది. ఆ వృత్తికి మొగమ్మీద దైన్యం తాండవం చేస్తూవుంటుంది. ఈ వృత్తికి శౌర్యం నృత్యం చేస్తూ వుంటుంది. క్షత్రియుడు కత్తి దూసి నుంచున్నాడంటే కనుచూపుమేర వెనకా, ముందూ, పక్కలీన్నీ కూడా హుషల్. అందరూ అతనికి పాదాక్రాంతు లవుతారు. అతని ప్రభుత్వాన్ని శిరసావహిస్తారు. తమ కష్టార్జితంలో కొంతభాగం పన్ను అని పేరుపెట్టి అతని పాదాలదగ్గిర చెల్లించి, "మహాప్రభూ! నీ బిడ్డలం. మమ్మల్ని రక్షించు" అంటూ పడి పడి దణ్ణాలు పెడతారు.

డబ్బు సంపాదించడంలో దానికి కింది మెట్టూ, దీనికి పైమెట్టూ యిక ప్రపంచకంలో మరేమీ లేవు.

అయితే బ్రాహ్మణవృత్తికి వున్నవూరు విడవనక్కరలేదు. క్షత్రియవృత్తికి వూరేగాదు, వొకొక్కప్పుడు దేహమూ, చివరికి ప్రాణాలూ కూడా విడవవలిసివస్తుంది.

౨

వొకమాటు యిలాగే తటస్థించింది. అయిదు గోత్రాలకు చెందిన అయిదుగురు క్షత్రియవీరులు వున్నచోట లాగసాను రాగా దూరదేశంలో డబ్బూ, పదవులూ, వీలయితే రాజ్యాలూ సంపాదించుకోవాలని కుటుంబాలతో బయలుదేరారు. దారి పొడుగునా తమ లాంటివారే కొందరు కొంతకొంత ప్రదేశాన్ని ఆక్రమించుకొని హద్దు లేర్పరచుకొని వుండగా వారింకా ముందుకు సాగారు. చివరికి వొక తురక రాజ్యం తగిలింది. నవాబు చేతికింద అనేకమంది సామంతు లున్నారనీ, వీరుడు వస్తే అతను పోనివ్వక జాగీరిచ్చి నిలుపుతాడనీ వారికి తెలిసింది. వాకబు మీద, అక్కడ

అలాంటి పదవులు సంపాదించడం తమికి కష్టం లోఁది కాదని కూడా తెలిసింది. ఇలా తెలవడంతోఁటే వారక్కడ ఆగిపోయి వొక సత్రంలో బసచేసి నవాబు చహారంతా వాకబు చేశారు.

వారయిదుగురూ వొకనాడు నవాబు దర్శనానికి బయలుదేరారు. అసలే క్షత్రియులు; అందులోనూ ఆకొన్న సింహాలు; ఇక తేజస్సుకి లోఁటేమిటీ? గాని అలాంటి శౌర్యరాసులు పెద్దబజారులో కాలినడకను వెడుతూవుంటే ప్రజలంతా చాలాచాలా నొచ్చుకున్నారు.

దేవిడీదగ్గిరికి వెళ్లాటప్పటికి మొదటిద్వారంలో వారి నడ్డుకున్నవారు లేరు. రెండో ద్వారంలో కూడా పలకరించినవారు లేకపోయారు. మూడో ద్వారంలో వున్నవాడు అడగాలని కొంచెం వూగీసలాడాడు గాని ధైర్యం చాలింది కాదు. నాలుగు—అయిదు—ఆరు—యీద్వారాల్లో వున్నవాళ్లు ప్రశ్నించడం మానలేదు; గాని వీరు చెప్పింది వినబడకపోగా చివరికి తామడిగింది కూడా వాళ్లకి జ్ఞాపకం లేకపోయింది. కాని యేడో ద్వారంలో వున్నవాళ్లు సామాన్యులుకారు. అది దాటితే యిక దర్బారే; కనక అక్కడ వుక్కుతునకల్లాంటివాళ్లు న్నారు. ఈ సంగతి కనిపెట్టి క్షత్రియులు, వాళ్లమీా అడక్కముందే తమకి తామేనుంచున్ని, "నవాబుగారి దర్శనం కావా" అన్నారు. కానయితే "కావా"అంటే ప్రార్థించడమే; గాని నడికట్లలో కటారులూ, చేతుల్లో పట్టాకత్తులూ, చూపుల్లో కరుకుతనమూా, మీసాల్లో శౌర్యస్ఫురణా—ముఖమ్మీాద వీరతేజస్సూ చూశాటప్పటికి వాళ్లకి 'కావా' అన్నమాట కేవలమూ హుజూరుహుకుం కంటేనూ కూడా యెక్కువగా తోఁచింది. ఆకారణంచేత వారిలో వొకడు లోపలికి వెళ్లి సెలవు పొంది వచ్చి వారిని తీసుకువెళ్లి నవాబు యెదుట హాజరు పెట్టాడు.

3

దర్బారంతా కిటకిటలాడిపోతోంది. వజీర్లూ, ఫౌజుదార్లూ, సరదార్లూ, జాగీరుదార్లూ, రాయబారులూ, అంతా యిలాంటి ప్రజ్ఞావంతులేగాని అక్కడ కేవలం మనుష్యు లెవ్వరూ లేరు. రాచవారిని చూసి అలాంటివారంతా చకితులై పోయారు.

రాజులు వీరనమస్కారాలు చేసి పంచపాండవుల్లాగ నుంచోగా నవాబు కూచోమని తల వూపాడు. తరవాత నవాబుయింగితం కనిపెట్టి రాజులలో మొనగాడు లేచి యిలా అన్నాడు:—

"మేము చాలా దూరాన్నుంచి వస్తున్నాం. మేము క్షత్రియులం. మాది యోధజాతి. అంటే మేము కత్తి పట్టడానికే పుట్టాం."

"................"

"ప్రాణాలు పోయాకే మాచేతిలో వున్న కత్తి కింద బడిపోతుంది."

"అంటే?"

"అంటే యేం వుందీ? ఎదటివాణ్ణి చంపకుండా క్షత్రియుడు చావడు. రాచపీనుగు తోడు లేకుండా వెళ్లదు"

"చాలా సాహసమైన మాట."

"క్షత్రియజాతియొక్క సాహసానికి యీ మాటలో వుండుకున్న సాహసం సూచకం మాత్రమే—"

"ఏ జాతిలోనైనా చాలామంది శూరులు వుండవచ్చును. ఎదటివాణ్ణి కొట్టినా కొట్టకపోయినా తాము పోరుతూనే చచ్చిపోవచ్చును; గాని పొడిచిగాని చచ్చిపో మనడం నమ్మరాని మాట."

"తమ కలా తోచడం మాకు భాగ్యమే. అవునంటే కాదంటూ వాగ్వాదం పెంచడానికిది శాస్త్రవిషయం కాదు. ఇది ప్రత్యక్ష విషయం."

"అవును."

"తమరు పరీక్షించవచ్చు."

"ఎలాగా?"

"మాలో వొకడు తమ సమక్షంలో నుంచుంటాడు. తమ సర్దార్లలో తమ యిష్టం వచ్చినవాణ్ణి తుపాకి యిచ్చి మావాడికి పదిగజాలలో నుంచోమని తుపాకి పేల్చవలసిందని సెలవివ్వండి."

"తరువాత?"

"మా వాడు ముందు గుండుదెబ్బ తింటాడు."

"తిని?"

"తిని వెంటనే తను సర్దారుని పొడిచేస్తాడు."

"...................."

"తరవాతే మావాడు పడిపోతాడు."

అంతటి దర్బారులో యిలాంటి అమానుష ప్రతిజ్ఞ నిదివరకెవరూ విని అయినా వుండలేదు. ఉన్నవారిలో విన్నవారంతా చకితులైనారు. సరదార్లంతా వజీర్లకేసి చూడగా వజీర్లు నవాబుకేసి చూశారు. నవాబు రాచవారిని చూసి నిరుత్తరుడైనాడు.

కొంతసేపు యెవరూ యేమీ మాట్లాడలేదు. మాట్లాడడాని కిందులో సందెక్కడా? నమ్మడాని కిది అశ్రుతపూర్వం. నమ్మకపోదామంటే రాజులు సవాలు చేస్తున్నారు.

మరికొంతసేపటికి నవాబు "మూడుగంటలికి పరీక్ష" అని క్షత్రియులకు సెలవిచ్చాడు. వజీరు ఆజ్ఞచేత రాచవారికి ఆతిథ్య సత్కారాలు చెయ్యడానికి వొక సర్దారు వారికూడా సత్రానికి వెళ్లాడు.

౪

మూడయింది. దర్బారంతా యిసక వేస్తే రాలకుండా కిక్కిరిసి పోయి వుంది. ఆరుగురు క్షత్రియులు రాగా సభ్యులంతా విరగబడి చూశారు. ఉచితమర్యాదలైన తరవాత రాజుల మొనగాడు "మా వాడు సిద్ధం" అని చెప్పగా నవాబు వొక వజీరుకేసి చూశాడు.

ఆ వజీరు వొక సర్దారుకేసి చూడగా అతగాడు లేచి 'తయా'రన్నాడు.

రాజులలో మొనగాడికొడుకు ముందు తండ్రికీ, తరవాత తక్కిన నలుగురు క్షత్రియులికీ పాదాభివందనం చెయ్యగా వారైదుగురూ అతని శిరస్సుమీద చేతులు వుంచి దీవించారు.

ఆ దీవనలు శిరసావహించి, రాచకుమారుడు నవాబుకి సలాం చేసి, కైజారుపిడిమీద కుడిచేతి నుంచుకొని, యుక్తస్థలంలో నుంచోగా, సరిగా అతనికి పదిగజాల దూరంలో దట్టించిన తుపాకీ పట్టుకుని, తురకసరదారు నుంచున్నాడు.

యోధుల హృదయాలుగూడా గుబగుబలాడిపోతున్నాయి. తక్కినవారి చూపులు చెదిరిపోతున్నాయి.

చూసిచూసి, నవాబు కన్ను గీటాడు. తుపాకి 'ఢా'మ్మంది. ఆ అగావుకి మూతలుపడ్డ దర్బారుకళ్లు మళ్లీ తెరుచుకునేటప్పటికి దెబ్బతిన్న రాచకుమారుడు చర్రున కైజారు దూసి, చెంగున ముందు కురికాడు; గాని అయిదు గజాలలో పడిపోయాడు. దానికే దర్బారంతా ఆశ్చర్యపడింది. నవాబు మందహాసం చేశాడు.

కాని రాజుల మొనగాడిదేమీ చూడలేదు. కుర్చీలోనుంచి వొక్క వుడాం వేశాడతను. పడిపోయివున్న కొడుకు చేతికైజారువు శాక్కుని మెరుపులాగ బసలోకి పరిగెత్తాడు. కారణం తెలవక వున్నవారందరూ—నవాబు గూడా-తెల్లపోగా, తక్కిన క్షత్రియులు సంగతులన్నీ గ్రహించి, "మావాడు మళ్లీ యిప్పుడె వస్తాడు. ఎవరూ తొందరపడవద్దు" అని చెప్పారు.

※

అక్కడ—బసలో భార్య ప్రత్యుత్థానం చెయ్యగా మొనగాడు కైజా రెత్తి, "నిజంచెప్పు. నీపెద్దకొడుక్కి తండ్రి యెవడు?" అని వురిమాడు. రాచకుమాళ్ల కిలాంటి వురుములు నేర్పే మాత ఆమె. క్షణంలో సంగతంతా గ్రహించింది. వెంటనే పైట తొలగించుకొని గుండెలిచ్చి నిలిచి, ఉరగాంగనలాగ వులుకూ పులుకూ చూస్తూ, "ముందు పొడిచేసి, తరవాత అడిగినా జవాబు చెబుతాను. ఏం? పెద్దబ్బాయి రసాభాసం చేసాడా? అనుకుంటూనే వున్నాను. అయినా అనుగ్రహం వుంటే వివరాలు చెప్పండి" అంది.

మొనగాడికి మెరుపుదెబ్బ తగిలినట్లయింది. "అనుకుంటూనే" వుంది. ఆకళ్లల్లో ఎంత శౌర్యం తొణికిపోతోంది? అలాంటిస్త్రీ స్తన్యం తాగినందు కేనా ఆ రాచకుమారుడు తండ్రి మాట నిలిపివుండవలసింది.

కోపం తగ్గలేదు; గాని వుద్ధృతం అణిగింది. మొలకట్టులో పెట్టలేదు, గాని కైజారు కిందికి దింపాడు. జరిగిందంతా చెప్పి అతను "ఏం చెబుతా" వన్నట్లుగా కనుబొమ్మ లెగరేశాడు.

"ఎప్పుడు పుట్టిందో మావంశం. మా తల్లులూ, మాతల్లుల తల్లులూ, వారి పూర్వు

లూ కూడా మోస్పడూ వేలుపెట్టి చూపించుకో లేదు."

"......................"

"గాని మీకిప్పు డిలాంటి సందేహం కలగడంలో ఆశ్చర్యం లేదు."

"......................"

"కారణం కూడా లేకపోలేదు."

"......................"

"పెద్దబ్బాయి పుట్టినప్పుడు నాదగ్గిర పాలు చాలలేదు. అబ్బాయి వెంకటలక్ష్మిపాలతో పెరిగాడు."

దీనితో మొనగాడికి నెమరు తిరిగింది. దాసిపాలు అయిదుగజాల వెనక్కి లాగేశాయి. "ముందు పరీక్షచేసి పంపవలసింది" అని మనస్సు అనగా "అలాంటివాడు పోవడమే మంచిది" అని బుద్ధి చెప్పింది.

"దర్బారులో యేం జరిగింది?"

"అబ్బాయి అలా పడ్డాడు. నేనిలా వురికాను. అప్పు డక్కడ లేకపోవడమే మంచిది వుంటే యేం దుష్టుమాట చెవిని బడి వుండునో."

"ఇప్పుడైతే యేమీ? చిన్న బ్బాయిని తీసుకు వెళ్లండి."

తల్లి యిలా చెప్పేటప్పటికి రెండో కొడుకు "బాబయ్యగారూ! నేను వస్తాను పదండి" అని ముందుకు వచ్చాడు. తండ్రి 'రా' అన్నాడు. తల్లి దీవించింది.

"వెడుతున్నాను. వీలయితే అబ్బాయి కీర్తిని తీసుకువస్తాను. లేకపోతే—లేకపోతే—"

"ఆ కైజా రిలా యిచ్చి వెళ్లండి."

కైజారు ఇవ్వడంలోనూ, పుచ్చుకోవడంలోనూ చెయ్యీ చెయ్యీ తగిలేయి. ఉభయ విద్యుత్తులూ కలిసినట్లయింది. ఆ వృద్ధిక్షాత్ర శౌర్యాన్ని వారిద్దరూ కొడుకులో లీనం చేశారు.

౬

దర్బారంతా సంగతి వినడానికి ఔత్సుక్యం చూపింది; గాని మొనగాడు "ఇప్పుడు పరీక్ష చేయించండి. ఇది చివరిది" అన్నాడు.

"ఇలాంటి అసాధ్యప్రతిజ్ఞ తీర్చుకోవడం కోసం రత్నాలవంటి కొడుకుల్ని బలి యిచ్చుకోవడం మంచిదా?" అని నవా బడిగాడు.

"నా కొడుకులు రత్నాలవంటి వాళ్లని తమరు సెలవిచ్చారు. నా పెద్దకొడుకు అగ్నిపరీక్షదారిలో పడివున్నప్పుడు తమ స్తుతి నింద అవుతోంది గాని ప్రశంస కావడంలేదు. మళ్లీ తనిఖీ చేయించండి" అని మొనగాడు మళ్లీ కోరాడు.

నవాబు దర్బారంతా కళవళపడుతూ వుండడం చూశాడు. గాని యిలాంటి ప్రాణోత్క్రమణాలు లక్షలకొద్దీ చూసిన కళ్లవి. శౌర్యప్రస్తావన వచ్చినప్పుడు కొబ్బరిచెట్టుమీద నుంచి పుచ్చె పడడం యెలాంటిదో మనిషి మెడమీదనుంచి తలకాయ పడడమూ అలాంటిదే.

పైగా యిప్పుడు విషర్మానికి చెందిన శౌర్యాన్ని పరీక్షించడం. నవాబు వెంటనే అంగీకరించాడు.

తండ్రి తన అన్నగారి కళేబరాన్ని వొకపక్కకి తీసెయ్యగా రాచబిడ్డ వెళ్లి కైజాప పిడిమీద కుడిచేతి నుంచుకొని నుంచున్నాడు.

తురక సర్దారు తుపాకీ దట్టించుకొని నుంచున్నాడు. మొనగాడు చూపుతూపులతో కొడుకు శౌర్యాన్ని గుచ్చిగుచ్చి రేపెడుతున్నాడు.

నవాబు మళ్లీ కన్ను గీటాడు. తుపాకీ మళ్లీ 'ఢా'మ్మంది. సరదారు రాచకుమారుడు గుండుదెబ్బ తినడమూ, కైజారు దుయ్యడమూ, ముందు కురకడమూ కూడా యెరగడు. కెవ్వున కేకమాత్రం వేశా డతను.

నిదానించి చూడగా తురకసర్దారూ, రాచకుమారుడూ వొకరిపక్కని వొకరు పడి వున్నారు. సరదారు పేగులు బైటికి వచ్చి వున్నాయి.

దర్బారంతా స్తబ్ధమై పోయింది. నవాబు లేచి మందగమనంతో దగ్గిరికి వచ్చి సలాం చేసి 'సెబాస్' అన్నాడు.

ఇద్దరు కొడుకుల్ని యేకకాలంలో పోగొట్టుకున్న రాజుల మొనగాడు నవాబు ప్రశంసని ఆనందతరంగితాలై యున్న కళ్లతో అందుకున్నాడు.

తమకు కలిగిన గౌరవభావం వల్లనూ, నవాబు ఆజ్ఞవల్లనూ దర్బారులో వున్న వారంతా పడివున్న రాచకుమాళ్లని గౌరవించారు. నవాబు వారి దహనసంస్కారానికి తన వుద్యానవనంలో స్థలం యేర్పాటు చేయించాడు. నవాబు సేనాసాగరం ఆ వుద్యానవనాన్ని ముంచివేసింది.

నవాబు క్షత్రియవీరులికి జాగీరు లిచ్చాడు. సైన్యాధిపత్యం యిచ్చాడు. తన దర్బారులో యెగువ పీటలిచ్చాడు. కనకాభిషేకం చేశాడు.

క్షత్రియులు నవాబు ఋణం తీర్చుకున్నారు. ముఖ్యంగా మొనగాడు చేసిన వుపకారం నవాబుకి పరిమితం లేనిది. బ్రతికి వున్నంత కాలమూ అతను నవాబుకి కుడిభుజంగా వుండి చివరికి భార్యతో కూడా అవ్యయానంద నిలయంలో వున్న కుమాళ్లని కలుసుకున్నాడు.

అతని వంశం అంతటితో సరి. అందుచేతనే ఆంధ్రక్షత్రియులలో ఇప్పుడు నాలుగు గోత్రాలు మట్టుకే వున్నాయి.

భావగీతము

జనమంచి వేంకటరామయ్యా గారు

చెప్పికొనుమీ చిన్నసఖుఁడా చెప్పికొనుమీ చిన్నసఖుఁడా—
చెప్పికొనుమీ చిన్నసఖుఁడా మెప్పు గనుమీ బుద్ధిమంతుఁడ
తప్పుత్రోవను బడక యిదె నా గుప్పిటను గల యర్థ మేదో—

కాదు ద్రాక్షామధుర ఫల మిది స్వాదుమోచాఫలమున్
గాదు నారికడంబు నే భూఖండమందలి ఫలముఁ గా దిది—

కాదు భక్ష్యము కాదు భోజ్యము కాదు దృశ్యము చింత్యముం
గాదు కాదను వేదపూరుషు కడుపులోనిదివలె న దేదో—

కాని దెల్లను లేనిదే యగు లేనిదెల్లను గానిదే,
కానిదియున్ లేనిదియు ననరానిదగు నావస్తు వేదో—

ప్రక్కలింపఁగఁ జూచెదేమో పట్టి గుప్పిలి చేతులన్
మొక్కవోవు నృసింహ దేవుని యుక్కుగోళ్ల ముక్కలయినను—

పూలగుత్తియుఁ గాదుసుమి యిది క్రోలఁ బుష్పరసంబుఁ దా
వ్రాలినంతనె కొదమతుమ్మెదవలెనె యెడఁదకు నింపు గలుగ—

మెఱుఁగుదంతపు బరణి గాదిది మేలికస్తురి వాసనల్
గుఱియ గుప్పున మూఁత యించుక దెఱచినంతనె దిక్కులందు—

సరసశుక్తిపుటమ్ము గా దిది విరిసి తనకును దానుగా
మెఱసి జలజల రాలు ముత్తెపుసిరుల నీకు నొసంగుటకును—

పెఱికి పుచ్చుకొనంగ రా దిది పిసిఁడిగొంటు పసిండి దా
పఱికమట్టులు ప్రాణములనే బలి యిడంగ లభించు నీకు—
చెప్పికొనుమీ చిన్నసఖుఁడా చెప్పికొనుమీ చిన్నసఖుఁడా—

భావకవితల లోఁతు పాఁతులు పట్టిచూడఁగ నిట్టివే
భావకవి హృదయముల గుట్టును మట్టు గుప్పిటిలోనివే—

అడిగి చూడుము కోఁతవైద్యుని నన్నృతమాడితినేమొ, నీ
కడుపులోని దురాశయములను గత్తరించు నతం; డిఁకన్—

భావకవితాగాథ విభవవిభావనారతి, నీమతిన్
దావలముకొనెనేని చెప్పెదఁ; గేవలము నిశ్శబ్దమై—

యనిల సంచలనం బడంగిన యంతరంగసమాధియో,
కనులు మూయని యోగనిద్రాకలనమో యనఁ బ్రకృతికిన్—

బెనుపుఁ గూర్చెడి కాలరాత్రిని, విమల గగనాంగణమునన్
మినుకు మినుకను తారకాళి నిమీలనోన్మీలనములే—

యెనయుచుండఁగఁ దాళగతులయి హృదయతంత్రుల మీటుచున్
హృదయగతుఁడగు గాయకుఁడె పలికించెడున్ వినిపించెడున్;
విదితమగు నీ హృదయమున కది వినెడు నేరుపు లొందవిన్.

అపుడు పుట్టిన నిసువు నూరుపుకన్న సున్నిత మయ్యునున్
విపులజలధి గభీరఘోష వినిర్భరాంతర గర్భమై
వినఁగ నయ్యెడు విష్ణునాభీ విమల కమల మిళింద ని
స్వనముపోలెను నాద మొక్కటి సర్వతోముఖమై; యదే

శ్రవణములకు రసాయనంబగు స్వాంతమున కానందహాఁ
గవన మదియగుఁ గవి యతండగుఁ బ్రవిమలాంతః కరణుఁడై
యెవఁడు విని వినిపింప నేర్చునో హృదయ మలరఁగ దానినే.

భావగీతము

జనమంచి వేంకటరామయ్య గారు

చెప్పికొనుమీ చిన్నసఖుఁడా చెప్పికొనుమీ చిన్నసఖుఁడా—
చెప్పికొనుమీ చిన్నసఖుఁడా మెప్పఁ గనుమీ బుద్ధిమంతుఁడ
తప్పుత్రోవను బడక యిదె నా గుప్పిటను గల యర్థ మేదో—

కాదు ద్రాక్షామధుర ఫల మిది స్వాదుమోచాఫలమునున్
గాదు నారికడంబు నే భూఖండమందలి ఫలముఁ గా దిది—

కాదు భక్ష్యము కాదు భోజ్యము కాదు దృశ్యము చింత్యముం
గాదు కాదను వేదపూరుషు కడుపులోనిదివలె న దేదో—

కాని దెల్లను లేనిదే యగు లేనిదెల్లను గానిదే,
కానిదియునున్ లేనిదియు ననరానిదగు నావస్తు వేదో—

ప్రక్కలింపఁగఁ జూచెదేమో పట్టి గుప్పిలి చేతులన్
మొక్కవోవు నృసింహదేవుని యుక్కుగోళుల ముక్కలయినను—

పూలగుత్తియుఁ గాదుసుమి యిది క్రోలఁ బుష్పరసంబున్
వ్రాలినంతనె కొదమతుమ్మెదవలెనె యెడఁదకు నింపు గలుగ—

మెఱుఁగుదంతపు బరణి గాదిది మేలికస్తురి వాసనల్
గురియ గుప్పున మూఁత యించుక దెఱచినంతనె దిక్కులందు—

సరసశుక్తిపుటమ్ము గా దిది విరిసి తనకును దానుగా
మెఱసి జలజల రాలు ముత్తెపుసిరుల నీకు నొసంగుటకును—

పెఱికి పుచ్చుకొనంగ రా దిది పిసిఁడిగొంటు పసిండి దా
పఱికమట్టులు ప్రాణములనే బలి యిడంగ లభించు నీకు—
చెప్పికొనుమీ చిన్నసఖుఁడా చెప్పికొనుమీ చిన్నసఖుఁడా—

భావకవితల లోఁతు పాఁతులు పట్టిచూడఁగ నిట్టివే
భావకవి హృదయముల గుట్టును మట్టు గుప్పిటిలోనివే—

అడిగి చూడుము కోఁతవైద్యుని ననృతమాడితినేమొ, నీ
కడుపులోని దురాశయములను గత్తిరించు నతం; డిఁకన్—

భావకవితాగాథ విభవవిభావనారతి, నీమతిన్
దావలముకొనెనేని చెప్పెదఁ; గేవలము నిశ్శబ్దమై—

యనిల సంచలనం బడంగిన యంతరంగసమాధియో,
కనులు మూయని యోగనిద్రాకలనమో యనఁ బ్రకృతికిన్—

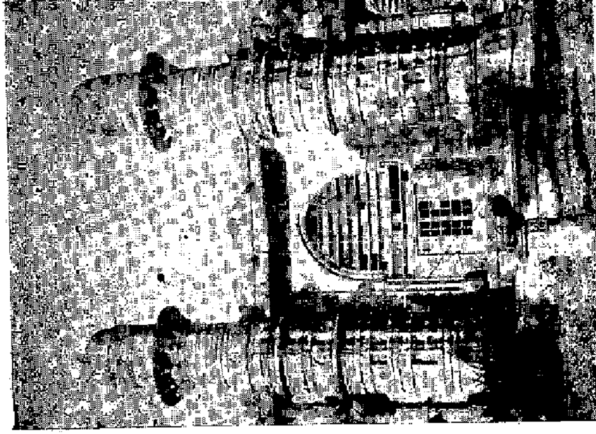
బెనుపుఁ గూర్చెడి కాలరాత్రిని, విమల గగనాంగణమునన్
మినుకు మినుకను తారకాళి నిమీలనోన్మీలనములే—

యెనయుచుండఁగఁ దాళగతులయి హృదయతంత్రుల మీటుచున్
హృదయగతుఁడగు గాయకుఁడె పలికించెడున్ వినిపించెడున్;
విదితమగు నీ హృదయమున కది వినెడు నేరుపు లొదవినన్.

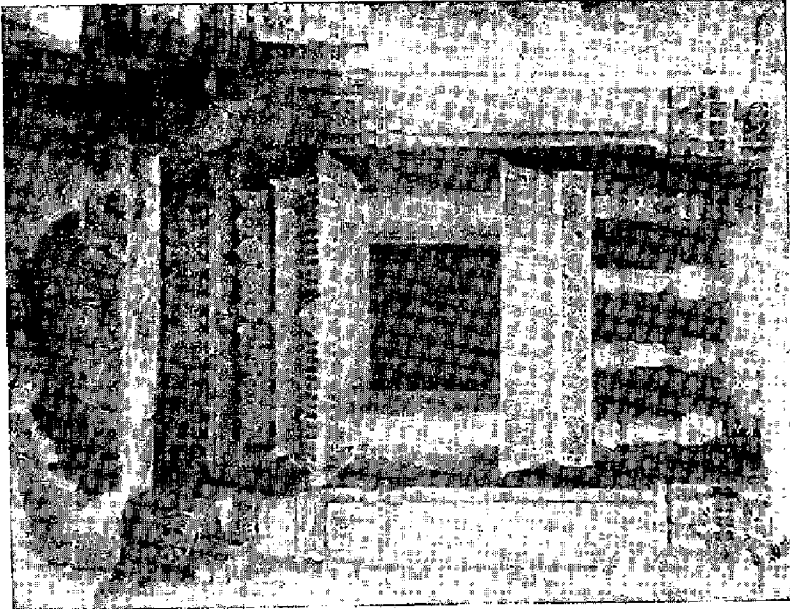
అపుడు పుట్టిన నిసువు నూరుపుకన్న సున్నిత మయ్యునున్
విపులజలధి గభీరఘోష వినిర్భరాంతర గర్భమై
వినఁగ నయ్యెడు విష్ణునాభీ విమల కమల మిళింద ని
స్వనము వోలెను నాద మొక్కటి సర్వతోముఖమై; యదే

శ్రవణములకు రసాయనంబగు స్వాంతమున కానందహాఁ
గవన మదియగుఁ గవి యతండగుఁ బ్రవిమలాంతఃకరణుఁడై
యెవఁడు విని వినిపింప నేర్చునో హృదయ మలరఁగ దానినే.

అహమ్మదాబాదు చిత్రములు

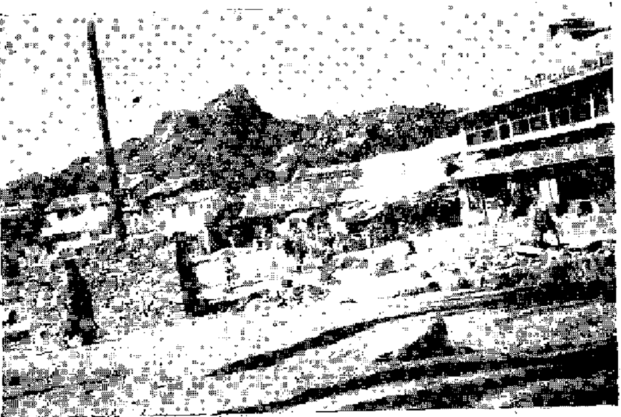

౧. అందముగా కట్టిన ఒక మసీదు.

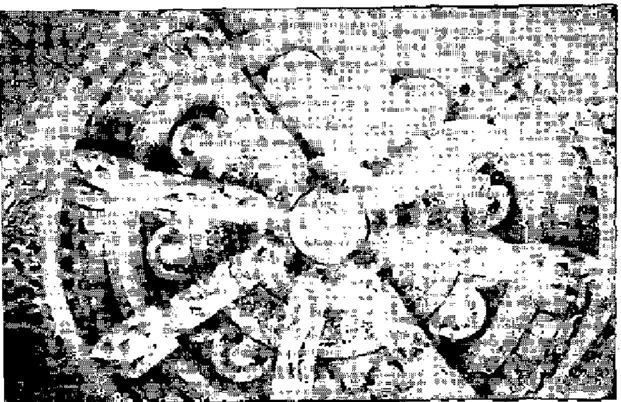

౨. రూపమతి రాణి మసీదునందలి కిటికీ. అందముగా గట్టినది.

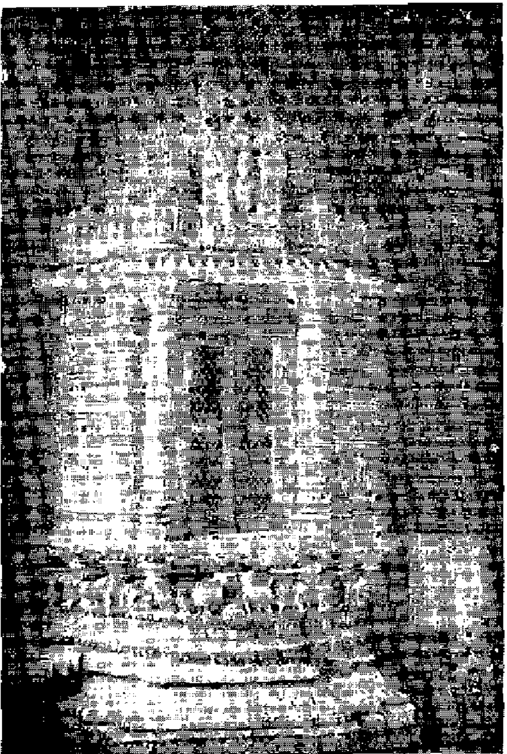
ఆబూ పర్వత చిత్రములు

౧. ఆబూపర్వతము దృశ్యము

౩. 'దిల్వారా' దేవాలయ మంటపముయొక్క సరంబీరాయి. సుందరశిల్పము గలది.

౨. 'దిల్వారా' దేవాలయమునందలి ముందు వసారా.
ఇచటి శిల్పము అత్యద్భుతముగ నున్నది.

పెంపుడుగున్నలు

కల్లూరి సాంబాత్రిమహాముని గారు

పెంచుగోడాలంటే చాలా మోస్తర్లున్నాయి. పిల్లల్ని పెంచడం, పక్షుల్ని పెంచడం, మృగాల్ని పెంచడం అని. పక్షులూ మృగాలూ కూడా పెంచినవాళ్ల యందు వినయవిధేయతగా వుంటాయి. అవే విశ్వాసం గలవి. కాని అన్న భుక్కుల్లో యీ విషయం ఆలోచించవలసిందే! వారిలో కూడ విశ్వాసపాత్రులు లేరనిమాత్రం కేవలం కొట్టేడానికీ వీల్లేదు. నూటికి కోటికి వుంటూంటారు. ఈ పెంపుల్లో చాలా రకాలున్నాయి.

ఎవరిపిల్లలను వాళ్లు పెంచుగోడమన్నది సహజం. కాకిపిల్ల కాకిక్కి ముద్దు. తమపిల్లాళ్లు కోతులైనా కొంకనక్కలైనా తమకు ముద్దు. రక్తస్పర్శ కనుక తప్పదు. ఈ రకంలో ప్రేమన్నది దానంతటదే పిల్లాడి పుట్టుకతోనే పుడుతూంటుంది.

కొన్నివిషయాల్లో పిల్లవాళ్ల తలిదండ్రులు కీర్తిశేషులవడంవల్ల యే పెదతల్లి పినతల్లులో, మాతామహ పితామహులో దగ్గరకు తీసి పెంచడం వుంది. చూశారూ; అది కేవల కరుణారసంతో కూడుకొన్న విషయం. ఈ రకంలో పెంచినవారికీ పెంపబడినవారికీమాత్రం ప్రేమనే తాడు కట్టబడి వుంటుంది సహజంగాను.

కాని పిల్లలు లేనివారు కొందరు అసగా వంధ్యలు యితరుల బిడ్డలను చేరదీసి పెంచడాలు కొన్ని. వీరు కొత్తలో మాత్రం పెంపుడువాణ్ణి కన్నబిడ్డకంటె కోటి డిగ్రీ లెక్కువగా చూస్తూంటారు. తర్వాత చెప్పేదేమిటి? ఎవరితిప్పలు వాళ్లకెరుక. 'మొదటచూచిన కడు గొప్ప పిదప కురుచ' అన్నవాడు వెర్రాడుకాడు. ఈ పెంపుల్లోనే చాలా లావాదేవీలూ, తబ్బిబ్బులూ, తసనాలూ, తికమికలు వున్నాయి.

కనుక యిప్పు డీరకం పెంపుల్నిగురించి విచారిద్దాం. పెంపంటే ఒక పిల్లలులేని వ్యక్తి మరోపిల్లలున్న వ్యక్తి వద్దనుండి ఓ కుర్రాణ్ణి అడిగి తెచ్చుకొని విధ్యుక్తకర్మలు చేసికొని పెంచుతూ ఔరసపుత్రుల్లాగ చూస్తూవుండి తన లొడ్డూలొస్కూ వానికి యివ్వడం. దీనినే దత్తం అనీ దత్తత స్వీకారం అని పిలుస్తారు. ఆంగ్లంలో 'Adoption' అంటారు. లేనిది తెచ్చిపెట్టుకోడం ,అంటే యిదే. .... ఈ పిల్లాడా ఆసామీని భార్యను వృద్ధాప్యంలో నుద్ధరించి సంరక్షణ చేసి అంత్యాన్ని బుగ్గిచేసి రెండు నీళ్లొదులుతాడని వాళ్ల వుద్దేశ్యం.

దత్తతచేసుకోడాల్లో ఒక్కొక్కరి కొక్కొక్క అభిప్రాయం వుంటూంటుంది. పున్నామనరకవిముక్తినొందుదాం అని పెంచుగుంటా డోశాస్త్రుల్లుగారు. తన రాజ్యానికి నా అన్నవాడు లేక అరాజకం అవుతుందని పెంచుగుంటా డోరాచబిడ్డ. తన గల్లాపెట్టెకి కాళ్లొచ్చి కదిలిపోతుం దేమోయని జెంగపెట్టుకొని పెంచుగుంటా డోకోమటిగున్న దిబ్బమీద దీపమెట్టి ముంతేనా పాలంతెస్తూంటాడని పెంచుగుంటా డోకాపులకుర్రాడు.

ఏలాగైతేం ఓవ్యక్తియొక్క నామరూపాలు నిలువబెట్టుననీ, బాంధవ్యాలు బలపడతాయనీ, కాలూచెయ్యీ వంగి నప్పుడు సంరక్షణ జరుగుతుందనీ, అంత్యాన్ని బూడిద చేసేవా ళ్లుండరేమో అని, అమ్మానాన్నా అని పిలుస్తాడని, ఇన్నినీళ్లొదులుతూ పిండమేస్తాడని మొత్తంమీద యేదో ఒక అభిప్రాయంతో రంగంలో దిగుతారు పెంచుకొనే వాళ్లు.

ఇంక యిచ్చేవాళ్లకథ చూద్దాం. పిల్లలపాతరుండి పెంచదారుఢ్యం లేక కొందరు, పిల్లలు లేని ఆసామీకొంప నిలబెట్టి పున్నెంకట్టుకొని తాముకూడా వారి ఆస్తి వేసుకొని వారింట గృహప్రవేశం అవుదామని కొందరు గడుసులు, పుత్రభిక్షం పెట్టి వారి నుద్ధరిద్దామని కొందరు, బాంధవ్యం బలపరుద్దామని కొందరు; పెంపిస్తేనేం

వాళ్ళ పిల్లాడైపోయాడా! మన్నిమరచే పోతాడా అని యిచ్చేవారు కొందరు వుంటారు. మొత్తంమీద ధనాశ వల్ల యిచ్చేవారు సెంటు పెర్ సెంటు.

పెంపువెళ్లే వాజల సంగతి చూద్దాం. కొందరు పాలు విడువగానే యిచ్చివేయబడుదురు. వారి కీవిషయంలో యేమీ తెలీదు. వీరిలో వెన్ను ముదిరిన రకాలుంటాయి కొన్ని. వీరు మప్పితంగా పెరుగుబిళ్లా గట్రా వేయించుకొని తింటూ గువ్వపిట్టనున్నల్లా కూర్చుంచామనిరాజ్యం యేలేద్దామని డబ్బంతా వేసుకొని కుబేరుళ్లవుదామని, అన్నదమ్ములకన్న మిన్నగావుందామనీ చంకలు వేసుకొంటూ ఒప్పుగుంటారు.

అత్తుకోడాల సంగతి కాసంత ఆలోచిద్దాం. మొదట పెంపుడుబిడ్డంటే చాలా గారాంగా వుంటాడు. పసితనంలో పెంపైతే జనకసంబంధమేమో తెలీదు. పెంపుడు తలిదండ్రులు వాళ్లను మరపిస్తారు. వీళ్లే తల్లిదండ్రులనుకొని కొన్నిచోట్ల అత్తుకోడాలున్నాయి. ఈ పిల్లాడు చిన్నప్పణ్ణుంచీ వాళ్లను 'అమ్మా' నాన్నా' అంటాడు. పెంచుగునే వాళ్లకు అమ్మా నాన్నా అనిపించుగునే బులుపు తీరుతుంది. పెంపుడు తలిదండ్రులు వీరిచేత పని చేయింపరు, కూర్చోనీరు, నిలుచోనీరు, మాటాడనివ్వరు. కుర్రాడుమాత్రం నవనవలాడుతూ పెరుగుతోటకూరలాగుంటాడు. బుుముండదు. కోమట్లలో చెప్పనక్కరలేదు. అసలే అణాయిడ్డెను. ఆపళంగా సిద్ధివినాయకరావై వూరుకుంటాడు.

ఇంకమందర పెంకిడిప్పకాయగాళ్ల సంగతేమిటంటే: వీళ్లు కేవల ధనాశచే వచ్చేవాళ్లేగాని మరేంగాదు. పసితనమునుండే వున్నవాళ్ల కేఅత్తుకోకపోతే వీళ్లకత్తుకోంటుందండం కేవలం పొరబాటుతో కూడుకొన్న విషయం. ఈ రకాన్ని పెంచుకోడంవల్ల పెంపుడు తలిదండ్రులకు అమ్మానాన్నా అని పిలిపించుగుందా మన్న వుబలాటం మాత్రం తీరదు. వాళ్లమీదవీళ్లకు ప్రేముండదు. ఈవెన్ను ముదరబెండకాయగాళ్లు విధిలేక పెంపుడు తలివండ్రులను పిన్నీ బాబూ అనో, పెద్దమ్మా పెదనాన్నా అనో; దొడ్డమ్మా పెదనాన్నా అనో విశేషణపూర్వకంగా పిలుస్తుంటారు. ఇవిగాక నాలుక చిగురునుండి అమ్మానాన్నా అని పిలిచేరకాలు కొన్ని, వినీవినపడకుండా పిలిచేవి కొన్ని, మూకీభావంగా పిలిచేవికొన్ని, ఎవరూ దగ్గరలేనప్పుడు పిలిచేసరుకు కొంత, ఇంట్లో పిలవక యితరులతో మా అమ్మగారు, మా నాన్నగారు అని నోటినిండా పిలిచే పద్దులుకొన్ని, వుత్తరాల్లో పెద్దక్షరాల్లో అమ్మా నాన్నా అని వ్రాసే సోకేళాలుకొంవరు, వారిడబ్బు తింటున్నాము అమ్మానాన్నా అంటే యేం మునిగిందని చెప్పిపిల్చే పెద్దమనుష్యులుకొందరు, అమ్మా నాన్నా అన్నంత మాత్రాన్ని అయ్యారా? అని పిలిచేవారు కొందరు, పిలుస్తేనే సరా మనసు ప్రధానమని యెక్కెట్టే ఎడ్డిపోతోలు కొందరు కాని మనసారా అమ్మానాన్నా అనేవారుండుట దుర్లభము. పిలుపుకే యింత పీకులాట పంచాంగమైతే అత్తుకోడం మాట అసలేసున్న.

తర్వాత సంగతి పెంపునకర్తా లెవరయ్యా! పెంచుకొనే ఆసామీయొక్క యింటిపేరు గోత్రనామాలు సరిపోవురకాలు, ఇంటిపేరుకలసి గోత్రం భేదించేవి కొన్ని, గోత్రంమాత్రం సగోత్రమైతే సరిపడేవికొన్ని, ఇవ్వీలేక దగ్గరబంధూలను పెంచుకొనేవికొన్ని, స్నేహితుల పిల్లలను పెంచుకొనేవి కొన్నిరకాలు.

దత్తపుత్రుల నామకరణాల విషయంలో కొంత ఆలోచించవలసిన సంగతుంది. ఈ విషయంలో పెంచుకొనే యిస్తోక్కి పట్టుదల మెండు. పిల్లవాని స్వతహాసిద్ధమగు నామముంచుట అరుదు. అసలుపేరునకు ఆసామీ తండ్రిపేరు కలిపిపెట్టేవి స్వల్పం. అసలుపేరు తీసి యిలవేల్పుపేరు, ఆసామీ తండ్రిపేరు, మామగారు పేరు కలిపి పెట్టేవి కొన్నిరకాలు, యిలవేల్పు పేరు, తండ్రిపేరు, తల్లిపేరు, అత్తమామల పేరు, భార్యను సీకుకొని తినుచున్న చచ్చిన బావమరదిగాడిపేరు కలిపిపెట్టేవి కొన్ని వుంటాయి. ఇవే పెద్దాపురపుచేంతాడు పేర్లు. ఐమబర్లూ యిముడుతాయిందులో. కాని ఆఖరుముక్కమాత్రం పిలుస్తారులోకులు. పెంపుడాళ్లలో చిన్నపేరుండడంఅరుదు. చెప్పొచ్చేదేమిటంటే పెంచుకొనే వాళ్లకు ఒక్కడే పిల్లవాడు కనుక భార్యాభర్తలు ఉభయత్రా వుభయతరాల

వాళ్ల పేర్లు జ్ఞాపకముంచుకొని విడికి తగిలిస్తారు. ఇందులో నే తగాదాలు జాస్తీగా వుంటాయి.

మొన్న యీ నామకరణం విషయంలో నే ఓ దంపతులకు గొప్ప వివాదొచ్చి కోర్టెక్కగా న్యాయాధికారిట్లు సమాధానపరచెనట. ఆసామీ తండ్రి పేరులోని తల్లి పేరులోని మామగారి పేరులోని అత్తగారి పేరులోని పిల్లవాని అసలు పేరులోని మొదటి అక్షరాలు విడివిడిగా వ్రాసి లాటరీ వేయగా యీ దిగువతీరున వరుసగా వచ్చెనట. ఆ అక్షరాలు అత్తుకోగలందులకు కోర్టువారో సున్న దయచేసి భార్యాభర్తల వుభయుల అనుమతి చొప్పున "రావు" అని చేర్చి నామకరణ మొనర్చిరట.

అ = అచ్యుతరావుగారు—ఆసామీ తండ్రి పేరు.
మృ = మృత్యుంజయుడు—ఆసామీ మామగారు.
తా = తాయారమ్మ—తల్లి పేరు.
ం = పేరు అత్తుకోడానికి కోర్టువారిచ్చినది.
జ = జగ్గమ్మ—అత్తగారి పేరు.
న = నరసింహశర్మ—పిల్లవాని అసలు పేరు.
రా, వు } = ఉభయుల అనుమతినీ యిచ్చినది.

"అ మృ తా ం జ న రా వు"

పెంపుల్లో పెక్కురకాలున్నాయి. ఇవేనా?

౧. తగిన ఆస్తివుండి పిల్లలే లేక గొడ్డువారై యుండి పెంచుకొనేవారు కొందరు. వీరికి పిల్లలను పెంచుటేమిటో బొత్తిగా తెలీదు. పిల్లలను పెంచుకోవచ్చునుగాని ప్రేమనేహాన్ని పెంచడానికి మనమెవరం, అది సహజంగా పిల్లాడు పుట్టేటప్పుడే తల్లికి పుడుతుంది. నవమాసాలు పిల్లాడితోపాటే వుంటుంది కడుపులో. పిల్లలు పుట్టినవాళ్లకే యీ ప్రేముంటుంది. — — — — లేనివారల కుండనే వుండదు. అంచేతనే కాబోలు "బిడ్డకు శ్లెరుగని గొడ్డువారలకు ప్రేమన్న దెక్కడ పెంపొందునయ్యా" అన్నాడో పెద్దమనిషి.

ప్రేమనేది పుట్టాలే గాని తెచ్చిపెట్టుగుందుకు నగ కాదు. కనుక యీ బాబతువారికి సహజప్రేమేమిటి. పిల్లాడు అబ్బురాల కూచెన్న అవుతాడు. వాడు ఆడినది ఆట, పాడినది పాట. డబ్బుమీద నడుస్తాడు. మెజారిటీ పైబడేసరికి శిఖపట్లగోత్రాలు, పంపకాలు, పారీకత్తులు, కోర్టులు, తీర్పులు మొదలైనవి నూటికి యేబది రకాలు తేల్తాయి! విధిలేక పెంపుడాళ్ల కర్మాది కార్యాలు చేస్తాడు గాని మనసారా యెన్నడూ కాదు. అంతా కూలివాని తంతు. వాళ్ల అంత్యాన్ని సర్వాధిపత్యం అనుభవిస్తాడు కుర్రాడు.

౨. ఆడపిల్లలుండి ఆస్తి బాగావుండి పెంచుకొనే పెంపులు కొన్ని. ఈ రకంలో పెంచుగునే ఆసామీ తన పిల్లల తర్వాతా అల్లుళ్ల తర్వాతా పెంపుడు పెయ్యన్నగాణ్ణి చూస్తాడుగాని అంతకుముం దెన్నడూ కాదు. పుట్టినసంతతది; తెచ్చిపెట్టుకొన్న సంతతిది. ఇందులో మరో రకముంది గుడ్డిలో మెల్ల. అదేమిటంటే ఆడపిల్ల గల ఆసామీ ఓ చిన్నవానిని పెంచుకొని వానికి పెళ్లి చేసినది. తనదగ్గర చుట్టాల బొట్టయితే అంత నీరసంగా వుండదు. ఆదో పాయాగా పోతుంది. యేలాగైనా నూరు కో వెలల్లో ఓ కాకి పెంపుడాడు.

౩. పిల్లలు పుట్టి జారిపోవుటచేత పెంచుకొనే పద్దులు. వీరలకు ప్రేమన్నది కొంత తెలుస్తుంది. ఈ విషయంలో వ్యాపారం తాబీగానే నడుస్తుంది. పెద్దాళ్లయ్యాక సంగతి భగవంతున కెరుక.

౪. ఏ అన్నకూతుర్నో తమ్ముడు బిడ్డనో, వదినగారి చిన్నదానినో, మరదలుగారి దాన్నో, అప్ప బిడ్డనో చెల్లెలిబిడ్డనో, మేనకోడలు పిల్లనో చిన్నప్పటినుంచి పెంచి వారియందున్న మమకారం చేత వదలలేక పిల్లకైన అందగానిని తెచ్చి పెంచుకొని పెళ్లిజేసేవారు కొందరు. వీడు యిల్లరికపు టల్లుళ్లవలె వుంటాడు. కాని వుత్తరోత్తరా యీ మిథునాని కుదయించే పౌళ్లనుబట్టి పెంపుడాడిమీద ప్రేమవుంటుంది పెంపుడుతలిదండ్రులకు.

౫. భర్తపోకవల్ల పెంచుకొనే తరగతి. ఈ రకంలో భర్తతరఫువాణ్ణి అంటే తమ్ముడుకొడుకునో అన్నగారివాణ్ణో, స్వకుటుంబీకుణ్ణో, పైకిపోకుండా చేరదీస్తాడు భర్త. ఇట్టి పెంపులో పిల్లాణ్ణిచూస్తే తల్లికొరకొర్లాడు

తుంది. వాడిని కడుపు మాడుస్తూ కోసిపెట్టుతుంది. ఈ పోరుపడలేక వాళ్లకన్నవారింటికి కాలికిబుద్ధిచెప్పి మైనారిటీ వదలిన తక్షణం అమీనాగాడితో హాజరై గృహప్రవేశమవుతాడు కుర్రాడు. ఇందులో పిల్లాడికి తల్లిదండ్రులకు సుతరామూ అత్తుకోదు.

౬. భార్యపోరు పడలేక పెంచుకొనేమోస్తరు మరొకటి. ఇందులో భార్య తనవాళ్లన్న వాళ్లలో అంటే అన్నదమ్ముల కొడుకునో, అప్పచెల్లెళ్ల కొడుకునో పెంచుకునేదాకా మొగుడు కాళ్లక్రింద మంట పెడుతుంది. దానిపోరు పడలేక పెంచుకొంటాడు మొగాడు. అలాటి పిల్లాడిమీద తండ్రికాపేక్షంటే యెక్కడిది? పిల్లాడికి భోజనసదుపాయాలు మాత్రం నమ్మకంగా కుదురుతాయి. అబ్బాయి అణాయిడైను అన్నయ్యవుతాడు. చదువుసంధ్యలు కనుబొమ్మలమీది వెండ్రుకలమోస్తరు.

౭. బంధూల బలవంతంవల్ల పెంచుగొనే క్లాసు. కావలసిన సంబంధం విడిపోకుండా కలుపుగుంటారు. పొత్తులసంగతిలో కొత్తేమీ లేదు.

౮. భర్త బ్రతికున్నప్పుడు విల్లు వ్రాసి రిజిష్టరు చేసిపోయిన పిదప భార్య పెంచుగొనేఫక్కీ. ఈ పద్ధతు కుర్రాడికి స్వరాజ్యం వంటిది. ఇదే ఫస్టురకం పెంపు. చక్రవర్తిత్వం వాడిదే. చదువురాని తల్లయితే ఒంటికాలి నాట్యంచేస్తాడు. అదుపాజ్ఞలు తక్కువ. పోరు పొక్కూడదు. సంసారబాధ అచిరకాలంలో టూకీచేస్తాడు కుర్రాడు. పెంపుడుతల్లికి చిప్ప. వానికి జోలిమాత్రం నిరాటంకంగా మిగిలి తీరడం రూఢి.

యీతావాతా చెప్పేదేమిటంటే మొత్తముమీద పెంపులంటే ఉభయపార్టీలకు లావాదేవీలు, తంటాలు, తబ్బిబ్బులు పీకులాటలు, చిక్కులా చాలా వున్నాయి.

ఈ చిక్కులనుభవించుటచేతనే కాబోలు మొన్న సంవత్సరాదినాడు శ్రద్ధానంద ఘాటులో రాజమండ్రి పట్టణమున శ్రీయుత[Ch. V. V. S. S. S. R. L. N. GANDHI SARMA GARU] చాపలి వీరవెంకటసూర్యసత్య సీతారామ లక్ష్మణ నరసింహ గాంధీశర్మగారి అధిపత్యమున సమావేశమైన (D. P. Society) దత్తపుత్ర సొసైటీవారు యీక్రిందితీర్మానములను జేసిరి.

i. ఇంతటినుండి బిడ్డలులేని దంపతులు తమ తమ పిత్రీయం స్వార్జితం బాపతు సొండ్రలను యే దేవాలయములకో, యేస్వరాజ్యనిధికో, యే అన్నసత్రానికో, యే పాఠశాలకో వినియోగపరచి శాశ్వతకీర్తి పొందుచు యే బెడదా లేకుండానుండి పెంపుల నేవికల్లోనైనా తలవక సుఖముగా నుందురుగాక యని యీ సభవారు నమ్ముచున్నారు.

ii. నేటినుండి జనకతండ్రులు తమతమ బిడ్డలను గోడ్రాండ్ర కీయక కన్నందులకు కడుగో గంజో పోసి పెంచి పెద్దవారల జేసి మాతృదేశ సేవాపరులుగా జేసి శాశ్వతాఖండకీర్తి నొందగలందులకీ సభవారు ప్రార్థించుచున్నారు.

iii. ఇప్పటినుండి దత్తపుత్రులు ముందు సంతతివారలను పెంపకము తీయకుండను, జరుగకుండను, ప్రచారము చేయగలందులకును ధనాశనొంది లేనిపోరు తెచ్చికొనకుందురనియు యీ సభవారు కోరుచున్నారు.

ఈ D. P. సొసైటీవారందరు యీ విషయంలో అనుభవంమీద తీర్మానించి యున్నారు. ఈ తీర్మానములను అమలులో నుంచి పనిచేయు భారము పాఠక మహాశయులమీద నున్నది. కనుక శీఘ్రకాలములో పై తీర్మానములు సఫలమగునని నమ్మకం.

ప్రోషిత—చాతకి

ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రి గారు

ప్రోషిత:

చాతకీ! యేల నీ వాకసంబునందె
రెక్కలార్చుచుఁ దిరిగెదు రేయిఁ బవలు?
ఎప్పు డెయ్యది భుజియించి యెవ్విధమున
ప్రాణములు నిల్పుకొందుశూన్యగగనమున?

చాతకి:

అతివా! నీ వెఱుఁగవో? యొక
వ్రత మున్నది నాకు సతికిబలె; నే నా సు
వ్రత నిర్వహణమునకై యీ
వితమున శూన్యాంతరాళ వీధిఁ జరింతున్.

ప్రోషిత:

ఔనులే—చాతకీ! చిత్రమయ్యె నీదు
పలుకువైఖరి శ్రుతి సీమఁ బడినయంత
ఇట్లు దీర్ఘోపవాస మీ వెంతదనుకఁ
జేసి నిలిపెదవమ్మ నీజీవనంబు ?

చాతకి:

జీవనలబ్ధిఁ గోరియె వ
సించుచునుండెద నభ్రమార్గమం
దోవనజాయతాక్షి ! యిట
నొండొకచిత్రము గానరాదు; నా
కావిధినిర్ణయించిన ప
యఃకణలాభము గల్గుదాఁక నే
నీవిధి నిట్టుపాసపడియే
భరియించెద మేను మానినీ !

ప్రోషిత:

అక్కటా! యా నవీనాంబుదాగమంబు
వఱకు నీవిట్లు యెంత నీర్వట్టుఁగొనినఁ
గుతలసంస్పృష్టమగు నీరు గ్రోలవేమి!
యెంత మర్యాదగలదానవే విహంగి!

చాతకి:

నీ కనుఘామరపూల సు
ధాకణములు రాల్పకుము సుదారుణముగ నీ
వీకరణి; నిన్ను నేను వి
లోకింపఁగఁజాల నో తలోదరి చనెదన్.

అమాయిక

"అమ్మా! అమ్మా! ఈ పూలు ఎంత చక్కగా ఉన్నవో చూడమ్మా! నాకు ఇన్ని పువ్వులు ఎవరు ఇచ్చిరో చెప్పుకో! అమ్మా! నీవుకూడా నాతో వస్తే నీకూ పువ్వులు ఇప్పిస్తాను. రావే, అమ్మా! రా" అనుచు లీల వినయాదేవి చిత్రలేఖనమునకు అడ్డువచ్చి ఆమె చెరుగు పట్టి ఈడ్వసాగెను. వినయ "లీలా! ఎక్కడకు వచ్చుట? ఇంతవరకు ఎక్కడ నుంటి వమ్మా? అదుగో, ఆకుంచె నటు పెట్టుము. ఆరంగులను తీయకమ్మా! లీలా, ఇంత మంచి వాసన పుష్పములు ఈ అడవిలో నీ కెవ రిచ్చి రమ్మా! ఇప్పు డిపుడే మీనాయనగారు నీ కొరకై వెదకుచు బోయిరి. ఒక్కచోట నుండవుగదా" అన లీల తల్లిమాటల సరకు గొనకయే "అమ్మా! ఒక్కమాటు రావే! పాపము ఎవరో తాత, ముసలి తాత, నా కివన్నీ ఇచ్చినాడమ్మా. చాలా మంచివాడు. నేను మా అమ్మ దగ్గరకు వెళ్లెదను, నన్ను వదలుము వదలుము అని ఎన్ని చెప్పినను వినక నన్నెత్తుకొని ముద్దాడి, ఇవన్నీ నాకిచ్చినాడు. కాని, అమ్మా! ఎందుకే తాత చిన్నపిల్లలాగ ఏడ్చుచున్నాడు. నిజముగా, అమ్మా! నాకు కూడా ఏడుపు వచ్చినదే. మీ అమ్మ కొట్టినదా అని నేను అడిగితే, గట్టిగా నవ్వినాడే. కాని మళ్లా ఏడుపే! నీవు వచ్చి అడుగవే" అని తొందర చేయసాగెను. వినయాదేవి చిత్తము చిత్రలేఖనమునం దైక్యమై ఉంటచే ఆమెకు లీలమాట లేమియు చెవి కెక్కుటలేదు. లీల మరల మరల ఆమెను తాత ఉన్న స్థలమునకు రా బలవంతము సేయ వినయ "లీలా!— చీకటి పడుచున్నది. మనము ఇప్పుడు బయలుదేరినగాని ఇల్లు జేరలేము. ఎచ్చటకు వెళ్లుటకు ఇప్పుడు వేళలేదమ్మా" అన లీల "ఔనమ్మా! నాకప్పుడే ఆకలి వేయుచున్నది. నిద్రకూడ వచ్చుచున్నదే. లే అమ్మా, ఇంటికి పోవుదము లే. పోనీ తాతను నీకు రేపు చూపెదనులే" అన వినయాదేవి లీలను తండ్రిగారు చుట్టుప్రక్కల నుండుకు పోయి పిలుచుకొని రమ్మని పంపివైచి, మరల అప్పటి ప్రకృతిలావణ్యమును మిక్కిలి నేర్పుతో చిత్రించుచుండెను.

* * * *

లీలకు నాలుగు సంవత్సరములు. చక్కని చుక్క. అతిచురుకైనది. వయసునకు మించిన బుద్ధి. వినయాదేవీచిత్తరంజనుల ముద్దులపట్టి. చిత్తరంజనుడు శాంతిపురజమీందారు. ప్రాయము. 27 వత్సరములు. తండ్రి మహేంద్రు డీతని చిన్నతనముననే గతించెను. పాపము తల్లిని కూడ ఈతను రెండు వర్షముల క్రితమే గోలుపోయెను. మూఢాచార మంతయు ఈమెయందే గలదు. పట్టుదలకు పరిమితి లేదు.

వినయాదేవికూడ మిక్కిలి శ్రీమంతుల ఇంట జన్మించినది. తలిదండ్రుల కేక పుత్రిక. కమలాకరుడను సోదరుడు మాత్రము గలడు. ఈమె విద్య బాగుగా నేర్చియుండెను. గాన విద్యయందపరభారతియే యనవచ్చును. కుట్టు పనులన్నిటియందును ఈమెకు ప్రవీణత యున్నను, ఇది చిత్రలేఖనమునందీమె నేర్పుకు సాటిరాదు. సార్థకనామధేయుడు చిత్తరంజనుడు వినయాదేవిని పరిణయంబాడి సుమారు ఆరు వర్షములాయెను. పెండ్లినాటికి వినయ పదునారు సంవత్సరముల ప్రాయపు జవ్వని.

చిత్తరంజనునకు దేనియందును లోటు లేదు. ఆతని సౌధము లక్ష్మీదేవి నివాసస్థానమును మరపించుచుండెను. సమస్త సౌకర్యములు గలిగియున్నను, ఏలనో చిత్తరంజనుడు అంత ఉత్సాహముగా నున్నటుల తోపడు. ఏదో గూఢవిచారమెు, మరి ఏదియో ఆతని హృదయశల్యమై రేయింబవళ్లాతని బాధించుచుండెను. పైకిమాత్రము పెదవులయందే జన్మించి అచటనే అంతమగుచున్న విషాద పూరిత మందహాసము మాత్రము సదా చేయుచుండును. ఒంటరిగా నున్నప్పుడు మాత్రము ఈ నటనను త్రోసిపుచ్చి ఏదో దీర్ఘాలోచనజేయుచు ఎన్నిగంటలైనను గడుపుచుండును. మరియొకప్పుడు తన కన్నీటిధారచే వక్షస్థలమును దడుపుచు, ఆ విధముగానైన తన హృదయావేదనను చల్లపరుప ప్రయత్నించుచుండెడివాడు. ఎన్నియోమారులు"అయినదానికి విచారించిన లాభము లేదుగదా! అయ్యో, చేయి కాలిన పిమ్మట ఆకులకై వెదుకనేల? చంచలచిత్తుడనై నా అమూల్యమణిని, నా అమాయికను చేతులార వదలుకొంటినే! ఆనాడు కన్నీటిని గాబోలు పైటచే నొత్తుకొనుచు, అమాయిక పోవుచుండ కన్నులార చూచుచుకూడ కమలాకరు డేమనుకొనునో యనుభీతిచే పిరికిపందనై శకటమును దిగి ఆమెను కలిసికొననైతి. అటుపై ఎంత వెదకిన నేమి లాభము? అపుడు చూచియు చూడనట్లు నటించితినే. మొదట ప్రపంచమునకు లెక్కజేయగూడదనిగదా తలంచితి. నేనే గతియని నమ్మిన అమాయికయగు అమాయికను పరిణయంబాడెదనని ఎన్నియో ఆమెకడ ప్రమాణములొనర్చి తుదకు మోసగించితిని గదా! తల్లీ! నిన్నెంత ప్రార్థించినను, వెలికై భయపడి నా గోల అరణ్యరోదనము నొనర్చి, నా జీవితము శూన్యముగా జేసినైచితివిగదా! సర్వేశ్వరా! నా హృదయ మింత కోమలముగా నేల సృజించితివి? కర్కశ హృదయుడనైన యెడల సులభముగా తల్లిమాట నిరాకరించి యుందునే. అయ్యో! ఇపుడు మాత్రము కఠినాత్ముడను గాలేదా! చిత్తరంజనుడగుట కన్న నా తలిదండ్రులు నాకు చంచల చిత్తాయని నామకరణము జేసిన సార్థకనామముగా నుండెడిది" అని తన్నుదా దూషించుకొనుచుండెడివాడు. మరియొకప్పుడు "ఎన్నడో కలుసుకొనిన బాల్యమిత్రుడు కమలాకరుడానాడే—నా అమాయిక కేవియో కొన్ని పుస్తకముల గొన, ఆమెను విడిచి వచ్చిన

నాడే—ఏల కలుసుకొనవలెను వచ్చెనుపో; నన్నేల తన గృహమునకు విందునకు పిలువవలె. పిలచెను పో; అతని సోదరిని వివాహమాడుమని అదివరకె అచటికి వచ్చియున్న నా తల్లి నన్నేల నిర్బంధించవలె. ఆమె ఇదివరకే నాయీపరిణయంబునకై ఏర్పాటు చేసిన దని నాకేమి తెలియును? ఇంతకును, ఆమెను చూచినతోడనే నా మనస్సేల చలించవలె? ఆహా, మోహము గ్రుడ్డిదనుట నిజము కదా! పాపము వినయగూడ వినయశీలగదా. ఆమెను మాత్రము నే నేమనగలను? ఏమైన నేమి, నా ప్రేమరాశి, నా పవిత్రప్రేమ పుంజము నాకు దూరమాయెగదా! అయినను బ్రహ్మ నా నుదుట నిటుల వ్రాసినపుడు వేరెటుల జరుగును. పోనిమ్ము! నా అమాయిక ఎచ్చటనో అచట సుఖముగానున్న నా కంతియే చాలును. తండ్రీ జగదీశా! ఆమెను నన్ను మరచునట్లు జేయుము. ఆమె సంతసమే నా సంతసము ఆమెసౌఖ్యమే నా సౌఖ్యము" అని పరిపరి విధంబుల తన అంతరాత్మ తన్ను నిందింప,శోకించుచుండెడివాడు. వినయాదేవి తన్నటుల చూచుట తటస్థించునేని ఎంత వగచునోయని త్వరగా కన్నీరు తుడుచుకొని, పూర్వము వలె ఉండుటకు ప్రయత్నించుచుండెడివాడు. పాపము, వినయ కేమియును తెలియదు. భర్తయన్న పంచప్రాణములు. ఒక్కొక్కతరి చిత్తరంజనుడు విచారముగా నుంట కనిపెట్టియు, అడిగిన ఆతనిమనసు సింకను నొచ్చునేమో యని ఏమియు తెలియనిదానివలె నటించుచుండెడిది. తల్లిదండ్రులు జ్ఞప్తికిరా నటుల ఉండెనేమో యని కొన్ని సమయములయందు తలచుచుండెడిది. ఏమనుకొన్న నేమి; వినయ చిత్తరంజను నెన్నడును ఆతని నిరుత్సాహమునకు కారణ మడుగలేదు. చిత్తరంజనుడు చెప్పలేదు. ఈ విషయమునుగూరించి తన ప్రియస్నేహితుడును, బావమరదియు నగు కమలాకరుకడ నైనను చిత్తరంజను డెన్నడు ప్రస్తాపించియుండలేదు. వారును వీరును ఎట్టిశాంతవచనములు బల్కినను, ఆతని హృదయక్షోభము ఇనుమడించునా! కల్ల. ముమ్మాటికి కల్ల. కాన చిత్తరంజను డీ గూఢవిచారమను అమూల్యమణిని తన హృదయ పేటికయందు జీవమునకన్న ఎక్కుడు జాగ్రతగా పరుల కంట బడకుండ కాపాడుచుండెను. వేడేలనో ఎన్ని విధముల నూరట జెందుదమన్నను ఆతనిహృదయ మాతనికి శాంతి నివ్వకుంటచే చిత్తరంజనుడు భార్యా పుత్ర సమేతుడై తన సౌధమునకు సుమారు నలుబదిమైళ్లదూరములో నున్న నిర్మానుష్యమగు ప్రదేశమునకు షికారు వచ్చియుండెను.

* * * *

సూర్యభగవానుడప్పుడే అస్తమించెను. ఇంతవరకును తొంగితొంగి చూచుచు మరుగున నున్న పూర్ణచంద్రుడు ఇపుడు నిశ్చయముగా గగనకాంత ఫాలతలంబున విలసిల్లు కుంకుమ బొట్టుకైవడి పైకి వచ్చెను. ఇట్టి సమయమున చిత్తరంజనుడు లీలను వెదకుచు బిట్టుగా వాపోవుచున్న ముదుసలిని సమీపించెను. ఈలోపుగా

లీల తల్లివద్దకు మరియొక ప్రక్కనుంచి వచ్చి నది మనము చూచితిమి గదా.

చిత్తరంజనుని చిత్తము ఆ ముదుసలిని చూచినతోడనే కరగిపోయెను. ఆతని దుఃఖమునకు కారణము కనుగొన కుతూహలుడై చిత్తరంజను డాతనిదరికి బోవుచుండ, ఆ లోపుననే ముదుసలితాత తాను దెచ్చిన పుష్పమాలికలను తనప్రక్క నున్న లతాకుంజము నందలి చలువరాతిమండపముపై నుంచి, "తల్లీ ఈనాటికి నీవు నన్ను వదలి పూర్తిగా ఆరు సంవత్సరము లాయెగదా. దిక్కుమాలిన దేవుడు నా కింకను ఎంతఆయువు పోసెనో" యని విలపించుచు, చిత్తరంజనునిరాక చూడకయే, ప్రక్క ప్రవహించుచున్న నదీతీరమునకు జని అట జతికిలబడెను. చిత్తరంజనున కిదియంతయు ఏదో చిత్రముగా దోచుటయే గాక, ఆ లతాగృహము, ఆ బాట పూర్వము తా నెప్పుడో చూచినట్లు తోపసాగెను. కొంతతడవచట నిలిచి, చిత్తరంజనుడు తాత ఉన్న చోటునకే తానును బోయి మెల్లగా, "అయ్యా! తమ రేల ఇటుల వగచుచున్నారు? ఈ నిర్జనప్రదేశము నం దీపాదరిల్లేమి? దీనియం దీచలువరాతిమండపమేమి? మీ నామధేయ మెయ్యది? మీ నివాసస్థాన మెయ్యది?" అని మిక్కిలి ఆదరముతో బలుక, తాత తల పైకెత్తి చిత్తరంజనుని నవమన్మథ విగ్రహమును దిలకించి, కన్నీటిని దుడుచుకొనుచు త్వరగా లేచి నిలువబడి, "ఓయీ దేవతా స్వరూపా! నీ వెవరు? నీవు నరుడవని నే నమ్మజాల. దిక్కుమాలిన నావంటి దీనుల మొర నాలింప దేవదేవుడే నిన్నిట కంపియుండనోపు. తండ్రీ! నీ వెవరో ముందు తెల్పుమా" యని ఆతని ముఖమును రెప్పవాల్పక చూడసాగెను. చూడ జూడ తాత కాతనిముఖము నెప్పుడో చూచి నట్లు తోచుచుండెను. చిత్తరంజనుడు "మహాశయా! నేను కేవలము నరమాత్రుడనే కాని తమ రేల ఇటుల వాపోవుచున్నారో వినుట కర్హుడనని మీకుతోచిన నాకు విన్నవింప వేడుకొనెద. మీ చరిత్ర వినుటకై నామనం బారాట మొందుచున్నది. కాన, ఆలసించక, తత్క్షణము తెల్పరా" అని దీనముగా వేడుకొన, తాతయు "తండ్రీ! నా కథకష్టపూరితము. అయినను, నీవంత నొక్కి నొక్కి నన్నడుగుచుండుటచే చెప్పెద వినుము. అదియుగాక, నిన్ను చూచి నంతనే నా చరిత్రయంతయు నీకు విశదీకరించి నా జీవముల నిచ్చుటనే విడువవలె ననుబుద్ధి పొడముచున్నది. సర్వేశ్వరుడు నన్నింతకాలము నీరాకకై యే వేచియుండ నియమించి నట్లును, నినీ్ననాడు నన్ను జీవన్ముక్తుని జేయ పంపినటులును గూడ నాకు తోచుచున్నది. అపును సందేహము లేదు. అయ్యో! కుమారా! ప్రపంచమున జీవన్మృతులును, మృతజీవులును అను రెండుతెగల జీవులు గలరుకదా! వారిలో నాయనా, నేను మొదటి తెగవాడను. నా గారాబుపట్టి, నా అమూల్యరత్నము, మృతజీవిని గదా! ఆమెను తలచుకొనిన అయ్యయ్యో, నా గుండెలు బ్రద్దలగుచున్నవి. తల్లీ! పదునెనిమిది వత్సరములు నిను పెంచి పెద్దదానను

జేసి తుదకు అకాలమృత్యువు నోట నిడితిగదా. బిడ్డా! అమాయిక వగుటచే ఈదిక్కుమాలిన ప్రపంచమున మోసగింపబడి దానికై స్వార్థత్యాగినివై ఆత్మహత్యకు బాల్పడితివి గదా! తల్లీ నీవే గదా ఎన్నియో మారులు ఆత్మహత్యవంటి నీచకృత్యము వేరొండు లేదనియు, ఎన్ని ఎంతటి కష్టములు వచ్చినను, అట్టిపనిని గురించి ఆలోచించనైన ఆలోచించనంటివి. నేడాబుద్ధి ఏనీట గలసె" అనుటయు చిత్తరంజను డులికిపడి, 'ఏమీ ఈ చనిపోయిన యువతి నా అమాయిక కాదుగదా! కాదు. కాదు. ఈతాత తనబిడ్డ అమాయికత్వమునకు శోకించుచుండెనుగాని వేరుగాదు. నా అమాయికకు సర్వేశ్వరుడు చిరకాల మాయురారోగ్యముల నిచ్చుగాత' అని మనస్సు నూరడించుకొని తాత కథను వినసాగెను.

నందలాలు "అయ్యో! నా కూతురు అకాలమరణమునకు కారకుడైన ఆ కలుషాత్ముడు, ఆ కర్కశహృదయు డెన్నడైన నా కన్నుల ఎదుట బడునా? చెప్పుము. తండ్రీ! చెప్పుము" అని వెంటనే "అయ్యో! ఆతని నెన్నడు దూషింపవలదని గదా నాతల్లి నన్ను కడసారి వేడినకోరిక! తన లేఖయందదియే గదా మరల మరల నను ప్రార్థించినది. దుఃఖాతిశయముచే ఒడలు మరచి నాబిడ్డ ఆజ్ఞోల్లంఘనము చేయుచున్నానుగదా" అని చిత్తరంజనునితో "మహాశయా! నీ వడిగినసంగతియే మరచిపోయితిని. నా కథ విశదముగా జెప్ప ఎన్నిదినములైనను చాలవు కాన ముఖ్యముగా నా యీప్రస్తుతావస్థకు సంబంధించిన కథను జెప్పెద వినుము." అని తనకథ నీక్రిందివిధమున జెప్పసాగెను:—

"నన్ను నందలాలందురు. మేము బంగాళా దేశవాసులము. మొదట శ్రీమంతులమై యున్నను, కొన్ని కొన్ని కారణములచే అచటి మా స్వగృహమును, భూములను అమ్మివైచి, ఇచటికి సుమారు మూడుమైళ్లదూరముననున్న గ్రామమును నివాసస్థానముగా నేర్పచుకొంటిమి. ఈ గ్రామమున మేమే బ్రాహ్మణులము. మిగిలినవా రందరు పసులకాపరులు, మాలలు. అదియంతయు నిప్పుడేల. ఎందరో బందుగులున్నను మా దీనావస్థలో ఒక్కరును మాకు సహాయము జేయరైరి. దిక్కులేనివారికి దేవుడే దిక్కని రెండువర్షముల బిడ్డతో నేనును, నాభార్యయు ఇచటికి వచ్చి చేరితిమి. వచ్చిన వత్సరము లోపుననే నా భార్య గతించెను. ఈ బిడ్డ నా ముదుసలితనమున జన్మించుటచే నాకామెపై అపరిమిత మమకారము. వరప్రసాదిని గదా! చిన్నతనమునుండియు నా బిడ్డకు తరుగుల్మలతాదులే ప్రియమిత్రులు-ఇక పుష్పములనినను ఆమె కెంతప్రీతియో నే చెప్పజాల. ప్రపంచస్వభావ మెరుగనిగోల. నేనే ఆమెకు విద్య బోధించితిని. ఎంతటి తెలివితేటలు. ఎంత చురుకుదనము. అయ్యయో! అంతయు అడవిని గాచిన వెన్నెల—ఇదిగో ఇప్పుడు గాచుచున్న పండువెన్నెల—వలెనే అయినదిగదా! ఎక్కువ భాగ్యవంతుడను గాకపోవుటచే విద్యావిభూషలను దప్ప మరియేమియు బంగారువెండి నగల నేను నా బిడ్డకు పెట్టలేకపోయితిని.

ఒక్కొక్కప్పుడు నా ప్రియతనూజతో, 'తల్లీ, నీ సర్వాంగములకు వెలగల నగల జేయింప భగవంతుడు నన్ను సమర్థునిగా జేయలేదుగదా' అని ఇంకను ఏమియో పలుకబోవుచుండగనే నామాట కడ్డము వచ్చి, 'నాయనా! ఈ వెండి బంగారు నగలు నా కేల? మిక్కిలిబరువుగదా! పెద్దలమాట శిరసావహించుట యనెడి ఈ వెలగల నగ తలపై ధరించి, తండ్రీ! నీ విచ్చిన దేగదా. ఎంతటి వెలగల మణులతో తాపించిన బంగారు బిళ్లలైనను దీనికి సాటివచ్చునా? భూతదయ యను ఈహృదయాభరణమునకు ఎట్టి తారహారములైనను సాటియగునే. ఇక జనకా! హస్తములకు దానమను భూషలుండ కంకణము లేల? సత్పథమున నడచుట కన్న కాలికి వేరునగ యేల? కాన తండ్రి ఇవి నీ విచ్చినవేగదా! ఈ విద్యాభూషలకు ఎట్టి వజ్రవైడూర్యములతో గూడిన నగలైనను నాకిచ్చి నగలైనను సాటివచ్చునే? కాన నీవెన్నడును వాటికై చింతింపకుము' అని ఓదార్చుచుండెడిది. నా బిడ్డ విద్యయను బంగారు నిలువుతొడవుతో సరస్వతీదేవిని తిరస్కరించుచుండె ననుటయందు—అయ్యో!—కొంచెమైనను అతిశయోక్తి లేదు. ఇటుల నాగగనకుసుమము, నా అడవిపుష్పము శుక్లపక్ష చంద్రునివలె ప్రవర్థమాన మగుచుండ, నాపుట్టి మునిగినట్లు ఆమెకు పదియేండ్లైనను పూర్తిగాకుండగనే వివాహము జేసితిని. ఎన్నివిధముల ప్రార్థించినను నా దుర్బుద్ధి తిరుగక ధనమున కాసించి కొంచెము వయసు జెల్లిన వానికి నా చిన్న బిడ్డను బలినివ్వ ప్రోద్బలము జేయ, చేతులార ముక్కుపచ్చలారని నాముద్దుబిడ్డను వానికి కట్టబెట్టితిని. వివాహమైన కొలదినెలలకే ఆ వరుడు గతించెను. ఇక నే నేమి చెప్పగలను? తండ్రీ, నా అమాయికకేమియు తెలియదు. అది పట్టిబేల. ఆమెకు వయసు వచ్చినపిదపగూడ నే నెన్నడు ఆమెతో ఈవిషయమై ప్రసంగించలేదు. ఇంటి కెన్నడైన నీ అట్టివారు వచ్చినపుడు మాత్రము వారితో నా హృదయవేదనను జెప్పుకొని నా కూతునందు జూపిన నిర్దయకై భగవంతుని వేవిధముల నిందించుచుండెడి వాడను. దినములిటులైన గడువకూడదా? భగవంతుని కన్నుకుట్టుగాబోలు. అయ్యో, సరిగా నేటికి ఆరు వత్సరములాయెగదా. నాయనా, ఆరువర్షముల క్రితము ఈ పౌర్ణమిదినముననే పసులకాపరులబిడ్డల వెంట నిడుకొని తనతల్లి విగ్రహమును పూజింప పూలకొరకై యీ ప్రదేశమునకే నా అమాయక సాయంకాలమున వచ్చి యుండెను. నీవు చూచిన పొదరిల్లు ఆమె ఏర్పరచినదే సుమా. ఆనాడు ప్రతిదినమువలె గాక, ఆమె ఇంటికి వచ్చుట కాలస్య మగుటచే, ఆమెను వెదకుచు నే నిట కేతెంచితిని. ఆనాడే నా కష్టములు ప్రారంభమాయె గదా! నా బిడ్డ సగముదూరమున నాకెదురుగా వచ్చుచుంట జూచి, 'తల్లీ నే డేల ఇంత ఆలస్యము జేసితివి. నీ చెలికత్తె లేరి' అని యడుగ, 'తండ్రీ! మేము పూవుల గోసుకొని ఇంటికి బయలుదేరి వచ్చుచుండ ఇటకు కొన్నిగజముల దూరముననే తల క్రిందులై పడియున్న శకట

మును, దానికి కొన్నిఅడుగుల సమీపము లోనే స్మృతిదప్పి పడియున్న ఒకయువకుని గాంచితిమి. ఆతనికాలికి బాగుగా గాయము తగులుటచే రక్తము స్రవించుచుండెను. తత్‌క్షణమే నా స్నేహితురాంద్ర సహాయముచే నాతని మెల్లగా నా పొదరింట పరుండజేసి ప్రక్కనున్న నదీజలముతో ఆతనిగాయమును శుభ్రపరిచి కట్టుగట్టితిని. ఇంకను ఆతనికి తెలివి వచ్చినట్లు తోపదు. ఈసంగతి నీకు దెలిపి, పాపము, దీనావస్థలోనున్న ఆతని మన ఇల్లు జేర్ప వచ్చుచుంటిని. నాతో వచ్చినవారిని నే తిరిగి వచ్చువఱ కాతని భద్రముగా జూడ అచ్చటనే ఉంచితి'నని చెప్పి మాకు కొన్ని గజముల దూరములోనున్న శకటమును జూపెను. సరి. వినుచున్నావా! ఆనాడే మృత్యుదేవత నాఇంట ప్రవేశించినది గాబోలు" అని ఇంకను ఏమో చెప్పుచుండ, చిత్తరంజనునకు ఒడలంతయు వేయితేళ్లు కుట్టినట్లాయెను. శరీరమంతయు ఉడికిపోవుచుండెను. లేచి ఇటునటు పచారు చేయుచు, 'అయ్యో! కథనుబోలిన కథ యుండ గూడదా! నా మనస్సేల కీడునే శంకించవలయును? నిజముగా ఈ చనిపోయిన రమణి నా అమాయికయే యైన, నేను మృత్యుదేవతను గాక మరెవరు? వలదు వలదు! పాడు హృదయమా! కీడును తలపకుము. ఇది ఎన్నటికిని నా అమాయిక కాదు.' అని మనస్సు నూరట నొందించుకొని, మరల తాతప్రక్కను కూలబడెను. నందలాలు "అయ్యా, మీకు ప్రొద్దు పోవుచున్నది కాబోలు"అన, "లేదు లేదు. నాకేదియో జ్ఞప్తికిరాగా పరధ్యానముగానుంటిని గాని వేరుగాదు. చెప్పుము. మహాశయా! నీ కథను సాంతముగా, విశదముగా జెప్పుము" అని చిత్తరంజనుడు బలుక, ఆ ముదుసలి మరల ఇటుల పలుకసాగెను:—

"ఆర్యా! నిన్ను జూచినతోడనే ఆ యువకుడును, నీవును సోదరులేమో యని భ్రాంతి నొందితిని. నీకును, ఆతనికి భేద మేమన, ఆతను నీకంటె వయసున కొంచెము చిన్నవాడు. పూర్తిగా ఇరువది రెండువర్షములైన ఉండియుండవు. కొంచెము నీకన్న పొట్టి. కాని నీముఖము నందలిపాండువర్ణమాతనియందు లేదు. మిక్కిలి ఆరోగ్యముగా నుండెను. ఆతను మిక్కిలి భాగ్యవంతుల ఇంట జన్మించినవాడువలె తోచెను. ఇంతకు, ఆతను నా ఇంట కొన్ని నెలలే గదా యుండెను! అనగా, ఆతని గాయము బాగుగా నిమ్మళించువరకును, అటుపైగూడ కొన్ని దినములుండెను. నాబిడ్డ కప్పటికి, పదునెనిమిది వత్సరములు. అయ్యో! ఇపుడుగదా జ్ఞప్తికి వచ్చినది. ఆతనిగాంచినది మొదలు నా ముద్దుపట్టి ఆతని తనబహిఃప్రాణమువలె జూచుకొనుచుండెడిది. ఒక్కనిముసమైన ఆతని నెడబాసి యుండెడిదిగాదు. అతడెచటికైన వెడలి ఇంచుక వచ్చుట కాలసించిన, ఆతని కెదురేగుచుండెడిది. ఎన్నియోమారులు నేను 'తల్లీ లోకులేమైన ననుకొనెదరు. దయార్ద్ర హృదయవగుటచే నీవాతని అంతటిదయతో నాదరించుచుంటివి. కాని తాటిచెట్టుక్రింద పాలు దాగినను మరియొక విధముగా నెంతురుగదా' అన,

'తండ్రీ!లోకులు కాకులు. వారిమాటలు లెక్క జేసిన మన మిాధరిత్రిని జీవించుటయే దుర్లభము. మనము తప్పు జేసిన మనఅంతరాత్మ మనల మన్నించునా? ఎంతటి దండననైన అది వెనుదీయునా. కాన నాయనా, నను మన్నింపుము. నా యంతరాత్మ నే నెట్టి తప్పును జేయుచుంటివని నాకు జెప్పుటలేదు. కాన నే నీ యువకునియెడ వేరుభంగి ప్రవర్తింపజాల' నని పల్కి ఈవిషయమునమాత్రము—ఈ ఒక్క విషయమును మాత్రము—నాతనయ నామాట నిరాకరించెను. ఆపన్నునియందలి దయచే ఇటుల ప్రవర్తించుచుండెనని ఎంచితిని గాని ఆతనిపై ఆమెకు గాఢానురాగమని నే నెంచనైతి. నాకను లపుడు నిజముగా మూసికొనిపోయినవి. అతనితోగూడ ఎన్నియోమారులు నేను మా కుటుంబాచారమును గురించియు, నా బిడ్డవివాహమును గురించియు సంభాషించియుంటిని. ఇటుల కొన్ని నెలలు గడచిన పిదప ఆతను నా గృహమునుండి మరల వచ్చెదనని చెప్పి వెడలి, నాటికిని నేటికిని మరల ఈప్రక్కకు రాలేదు. ఆతని సామానంతయు నేటికి గూడ నా గృహమునందే యున్నది. అయ్యో! సామానన్న జ్ఞాపకము వచ్చినది. జీవముల త్యజించుటకు ముందు నా బిడ్డ నాకొక లేఖయు, నాయువకుని కొకటియు వ్రాసియుండెను. నాకు వ్రాసినదానియందే ఆ రెండవలేఖను తన 'మనోహరు' డెన్నడైన కాన్పించిన, ఇవ్వ ప్రార్థించినది—తల్లీ 'మనోహరుడు' అవును. కాకేమి. ముమ్మాటికి మనోహరుడే. ప్రపంచాచారము నరణి పరిణయం బాడకపోయినను ఆమె మనస్సును హరించినవాడుగదా! మనోహరుడు గాక మరెవరు. అదియే తాను మొదటిమాటు పరపురుషునట్టి నిష్కల్మష ప్రేమతో ప్రేమించితిననియు, కాన అతనే తన హృదయసామ్రాజ్య చక్రవర్తిఅనియు గూడ వ్రాసియుండెను. నా బిడ్డకై ఆయువకు డీక్షణమున నా కంటబడినను, కొమారుని కైవడి ఆలింగన మొనర్పనా? అటుల చేయుమనియే గదా నా తనయ ఆజ్ఞ. ఆహా! ఎట్టిసహానము. ఎంతటి శాంతి. తరువాత—నాయనా! ఏల కన్నీరు కార్చుచున్నావు" అని ఇంకను ఏదో పలుకుచుండ, 'తాతా, చెప్పుము. నీకథను చెప్పుము. ఈ నీ యుదంతము నల్లరాయినైన కరిగించునే. అందరు నావలెనే యుందురా!'అనుటయు, తాత మరల ఇటుల చెప్పదొడగెను: "అయ్యా, వినుము. కొన్ని నెలలైనపిదప ఆతను వెడలిపోయెనని చెప్పితినిగదా! వెడలిన నాలుగైదు దినములకు నా అమ్మాయిక ఒకదినము ప్రాతఃకాలముననే ఎచ్చటికో వెడలి భోజనమైనను లేక రోజంతయు తిరిగి తిరిగి సాయంకాలమునకు ఇల్లు చేరుకొనెను. ఏమనిన ఆమె సరళ హృదయమునకు నొప్పి గల్గునో యని పల్లెత్తి గట్టిగానైన ఎన్నడును ఆమెతో పలుకనైతి. ఆసాయంకాలమునకే వచ్చెదననియు, అటుపై మరునాడు వచ్చెదననియు వర్తమాన మంపి కొన్ని దినములు గడచినను రాకపోవుటచే ఆ యువకుని వెదకుచు అటుల వెడలితినని తన లేఖవల్లగదా ఆమె నాకు తెలియజేసినది.

ఎంతటిపిచ్చి. ఇట్టి అమాయికత్వ మెందైన గలదా? అయ్యో! ఈ నిమిషమున కున్న బుద్ధి మరియొకనిమిషమున కుండని చంచలచిత్తు లగు మానవమాత్రులు అచేతన వస్తువులు గారుకదా ఒక్కచోటనే యుండుటకు. అటుపై ఇంటికి వచ్చినపిదప నాతల్లి ఒకవారము దినములు మాత్రమే జీవించినది. అన్నిటియందును విరక్తిభావమును జూపుచుండెడిది. ఆమె శరీరమునందు స్వస్థత లేమి అటుల ఉండెనేమో యని తలచితిని.

"పౌర్ణమిదినము రాత్రి సుమారు ఎనిమిది గంటలకు ఆదినము ప్రాతఃకాలమునపనికై పక్క గ్రామమునకు బోయిన నేను ఈయొడ్డుననే వడివడి ఇల్లుజేర నడుచుచుండ, దూరమున, ఏదియో మనుష్యాకారము గల రూప మొండు కొట్టుకొనివచ్చుట గాన్పించినది. అయ్యో! అది నాముద్దుబిడ్డదని నే నెన్నడైన తలచితినా! కలనైన అట్టిపని, అంతటి సాహసకృత్యము, ఆమె చేయునని, చేయగలదని, ఊహించనైన ఊహించితినా!—వడివడి నడచుచు దానిని పరిశీలించుటకై సమీపించితిని. అయ్యో, రాజహంసవలె నాకన్నతల్లియే, నదియందు కొట్టుకొని పోవుచుండెను. నాకన్నులు చీకట్లు గ్రమ్మెను. శరీరమున ముచ్చెమటలు బోసెను. తల భారమెక్కెను. 'అమాయికా! నా అమాయికా'అని ఎలుగెత్తి గుండెలవియునట్లొక కేకవైచి క్రింద పడిపోతిని. అటుపై ఏమి జరిగెనో నాకు తెలియదు. నేను కనులు తెరచి చూచునప్పటికి నా ఇంటియందు మంచముపై బడియుంటిని. పసులకాపరి యొకడు నాకు పరిచర్య జేయుచుండెను. భగవంతు డింకను ఈ మొండిజీవిని భూమిపై ఎందుమోదువలె నిలుప వానిని పంపియుండనోపు. అపుడు నాతనయ తన మేజాపై నుంచిన రెండులేఖలను జూచితిని. నాకు వ్రాయబడిన ఉత్తరమును చదివితిని. ఆమెకు ఆ యువకునిపై ఇంతటి గాఢానురాగమని అపుడుగదా తెలిసికొంటిని. వారు మొదట, మొట్టమొదట, ఈలతాకుంజమునకలిసికొంటచే ఆమె తనశరీరమును దానియందు దగ్ధము చేయ తన కడసారి కోరిక యని వ్రాసినది. అతని బాసి ఒకక్షణమైన జీవించుట దుర్లభమనియు, అతని తా నీజన్మమున—తనకొరకై అతని పలుకష్టములపాలు చేయనిదే—పరిణయంబాడుట అసంభవమనియు, కాన తన కీజన్మమున సౌఖ్యము లేదనియు, కాన ప్రాణముల త్యజించితిననియు కూడ వ్రాసినది. ఆమె తుది కోరికప్రకారము, అదే ఆలతా గృహము మధ్య నామెశరీరమును—అయ్యో! నా ప్రియ తనూజ మేలిమిబంగారమును తిరస్కరించు శరీరమును—దగ్ధముజేసి, అట నావద్దనున్న ధనమంతయు వెచ్చించి చలువరాతితిన్నెను ఆమె కోరికప్రకారము గట్టించితిని. ఇక నాకు ధన మేల? ప్రాణ మేల?

"అయ్యో! ఆనాడాయువకు డెన్నియో విధముల నాబాలికకు మరల వివాహము చేయుమని బోధించినను చెవిబెట్టనైతి. మూఢాచారమును వదలనైతి. తల్లీ! ఇపుడు నిజముగా జీవించియుండిన అట్టి వివాహమునకు అభ్యం

తరపెట్టుదునా? అయ్యయ్యో! ఆ యువకు డేన్నడైన నాకన్నుల బడునా? నాబిడ్డ కడసారి కోరికనయాజ్ఞ జెల్లింపకయే నా ప్రాణములు వదల వలయుగాబోలు. ఈ రెండవకమ్మ ఎవరి కిత్తును" అనుచు ఇంకను ఏమియో చెప్పబోవు చుండ చిత్తరంజనుడు తన రహస్యవేదన నిక భరింపలేక కన్నీరు మున్నీరై పార చిన్నబిడ్డ వలె శోకించుచు, "తండ్రీ! ఆ భాగ్యరాశి పేరు దెల్పుమా? అదిగూడ వినినపిదప నాసందే హము పూర్తిగా పటాపంచ లగును" అను ఈమాటల అర్థము పూర్తిగా గ్రహించకయే, "నాయనా! ఇంతవరకును నా సుగుణరాశి నామమే చెప్పలేదా? అయ్యో! పేరున నేమున్నది? అమాయికయే. నా అమాయిక కడు అమాయిక; గోల;కడు బేల. ఆముద్దరాలికి నేను నామకరణమే చేయలేదు. బాల్యమునుండి యు ఆమె అమాయికత్వమును జూచి సర్వజను లును ఆమెను "ఎట్టి అమాయిక, ఎంతటిబేల" యని పలుక అదియే ఆమెకు నామకరణమాయె ను" అని నందలాలు పలుక చిత్తరంజనుని చిత్తము వేయివ్రయ్యలగున ట్లాతనిగుండియలు అతితీవ్రముగా కొట్టుకొన సాగెను. కాని నిజ ముగా గుండె బ్రద్దలగునెడల ఇప్పటికి ఎంత మంది అట్టి మృత్యువువాత బడియుందురో! ఎట్టి కష్టములైన రానంతవరకే భయముగాని వచ్చిన పిమ్మట వాటెని భరింప శక్తులచేయుటలేదా?— చిత్తరంజనుడు చిన్నిబాలుని కైవడి విలపింప చుచు, తానే ఆకలుషాత్ముడనియు, కర్కశ హృదయుడనియు, కఠినచిత్తుడనియు, ఆమె మనోహరుడే గాక జీవితాపహారుడుగూడ తా నే యనియు పల్కుచు నందలాలు పాదములపై పడిపోయెను. తాత తలపై పిడుగు పడినట్లా యెను. నోటినుండి మాట రాలేదు. మరల చిత్తరంజనుడు "అయ్యో! నా అమాయికా, నా ప్రియతమా! నీ వెచ్చటనో ప్రాణములతో నుంటివని ఎంచితిని గాని ఇటుల నీప్రాణముల నాకై, నావంటితుచ్ఛునికై, త్యజింతువని ఎన్న డును తలపనైతి. ఓతల్లీ! చూచితివా! బంధు జనుల పరిహాసమునకును, ముఖ్యముగా వెలి యను మానవకల్పిత మగు ఘోరపిశాచము నకును భీతిల్లి నాప్రార్థన నిరాకరించితివిగదా! నన్ను హంతకునిగా, నరహంతకునిగా, తుదకు మార్చితివే.అయినను నిన్నేలదూషింపవలె?స్థిర చిత్తుడను కానందులకు నేనే నన్ను దూషించు కొనవలె. అమాయికా!దిక్కుమాలిన ప్రపంచ మునకు నేనుకూడ కొంచెము వెరచిగదా ప్రాణ ములకన్న నిన్ను ఎక్కుడుగా ప్రేమించియు, పరిణయంబాడక తుదకు నీప్రాణములనే హ రించితి. నాప్రాణముల నీకర్పించుటకు బదులు, నీవా! నీవా! నా అమాయికప్రాణములా నేను బలిగొనుట! ఛీ. ఛీ. చిత్తరంజనా! కాదు. కాదు. కఠినచిత్తా! నీ వీభూమండలమున నుండదగవు పొమ్ము. నీ అమాయిక ననుస రించి పొమ్ము." అని వివిధంబుల తన్ను దా నిందించుకొనుచు హృదయము వ్రయ్యలగు నట్లు శోకించుచుండ, నందలాలు మెల్లమెల్ల గా లేచి పాదరింటియందలి చలువతిన్నెపై నున్న లేఖను తడబడు నడుగులతో చిత్తరం

జనునికడకు గొనివచ్చి దాని నాతని కరమునం దిడి,—"సర్వేశా! నా ఆత్మ ఇప్పుడుగదా శాంతి నొందినది. బిడ్డా, నీ తుదికోర్కె నెర వేర్చి ఇదే నిన్ను కలుసుకొనవచ్చుచున్నవాడ" అని పలుకుచు వెనుకకు విరుచుకొని పడిపో యెను. అంతటితో ఆతని ప్రాణపక్షు లెగిరి పోయెను.

* * * *

పండువెన్నెలయందు పొదరింటియందలి చలువరాతిపై ఆసీనుడై పాపము చిత్తరంజ నుడు అశ్రుపూరితనయనములలో తన అర్ధాంగి అమాయిక లేఖ ఈ విధముగా చదువసాగెను:

"నాసర్వస్వమా!

"నిన్నేమని సంబోధింపవలెనో తెలియ కున్నది. నీకు నేను సర్వస్వమను గాకపోయి నను నీవే నాకు సర్వస్వమగుటచే ఆ వైవిధ మున వ్రాసినందులకు కినుక వహింపకుము. నా హృదయకమలము నీ కర్పించితిని; స్వీక రించినను, నిరాకరించినను గూడ సంతసమే. మూడు దినములలో వచ్చెదనని చెప్పి గా వైతివి. నీకై వెదకి వెదకి వేసారి, తుదకు హతాశనై నీవు లేనిదే జీవించుట దుర్లభమని యెరిగి, ఇదే నాప్రాణముల నీ కర్పించుచున్న దాన. నీ వేల వెడలిపోతివో ఇపుడు గదా నే గ్రహించితి. కాని నిన్ను నే నెన్నడును—త్రిక రణశుద్ధిగా జెప్పు నావాక్యముల నమ్ముము: నమ్ముము, నాపలుకుల నమ్ముము—ఎన్న డును నిందింపజాల; నిందింపను. దీనికై ఈనా చావునకై ఎన్నడైన ఎవ్వరైన ఎవరినైన నిం దించినను, దూషించినను, మన సంఘమును గాని మరి ఇతరుల నెవ్వరిని దీనికి కారకులుగా జేయరని నే తలచెద. అటుల జేయరుగాక యనిగూడ ప్రార్థించెద. కాన, ప్రియతమా! నాకొరకై నీ వారాట మింతుకంతయైన నొంద వలదు. నీ ముఖారవిందము నేనాడు గాంచితినో ఆనాడే నిన్ను నాహృదయసామ్రాజ్య చక్ర వర్తినిగా జేసుకొంటి. నీమూర్తి నాహృదయ మున పదిలపరచుకొంటి. కాన ఇపుడు నాతో కూడ నిన్ను దీసికొనిపోవుచున్నాననియే నా నమ్మకము. అట్టిసమయమున 'నాథా! నిన్ను వీడిపోవుచున్నాను. సెలవిమ్ము' అని ఎటుల వేడుదును? నీ నిజపాదపద్మములసన్నిధి నాప్రా ణముల త్యజింపవలయు ననెడి నా వాంఛ నెరవేరకపోయినను, నా మనోనేత్రమున నీ మూర్తిని సృజించి నీ సన్నిధినే ప్రాణముల బాయుచున్నందుల కెంతయు సంతసించుచున్న దాన. కాన, మత్ప్రాణనాథా! జీవితేశ్వరా! నీ వెన్నడు నాకొరకై కన్నీరు నింపకుము.

"ఇక,ఎక్కడనో నీవు జీవించియుంటివనియే నానమ్మకము. అటు గాకపోయిన, ఇదే నిన్ను కలుసుకొనుటకై నే వచ్చుచున్నదాన. లేని యెడ అట నీరాకకై యెదురు జూచెద. లేదు. అటులకాదు—నా యీసూక్ష్మదేహమునకు, నా అంతరాత్మకు, శాంతిలేదు. కాన, అహ ర్నిశలు, సదా, నేను, ఒకవేళ నీవు వలదనినను కూడ, నీవద్దనే, నీలోనే, నీహృదయకుహరము ననే, నివసించుదాన. కాన విచారింపకుము.

నా ఆత్మశాంతి కోరువాడవైన, ఎన్నడును, ఎట్టిసందర్భమునందైనను, నాకొరకై ఈ నా కొరకై, ఈపినురాలికొరకై, కన్నీరెన్నడును దేకుము. మరియొకటి: నాకొరకై నీ బంధుగుల ద్వేషింపకుము. ప్రియమిత్రుల నిరాకరింపకుము. ఇప్పటికే పరిణయంబాడినయెడల, నా సతిపై ఎన్నడును కినుక నొందకుము. ఇంత వరకు వివాహమాడనిచో, తప్పక నీకు తగిన జవ్వని నొకర్తు చేబట్టుము. ఇదియే నా కడసారి కోరిక. ఈజన్మమున నెరవేరని ఈప్సితములు రాబోవు జన్మయందైనను ఫలింపవా? నాతలిదండ్రులు లోనర్చిన బాల్యవివాహ మను ఘోరాపరాధమునకు నే నిదే ఫల మనుభవించుచున్నదాన.

"అప్పుడప్పుడు నీసతీపుత్రులతో నాతండ్రి నాకొరకై కట్టు లతాకుంజమునందలి చలువతిన్నెపై విశ్రమించుచు నన్ను జ్ఞప్తియం దుంచుకొనుము.

"మత్ప్రణామములు. పిచ్చిదాని భంగి వ్రాసిన నావ్రాతకు మన్నింపుము. ఇదే, నదీదేవతకు నా ప్రాణముల నర్పింపబోవుచున్నదాన. నాథా! ఇటుల జేయుచుంటినని నాపై కోపింపకుము. పోవుచున్నదాన. నాథా! ప్రాణముల బాయ బోవుచున్నదాన. సెలవిమ్ము. సెలవు. సెలవు. ప్రాణనాథా! సెలవు.

ఇటుల హతభాగిని,

"అమాయిక"

ఉత్తరము పూర్తియగుటకు పూర్వమే "నాన్నా, నాన్నా! ఇంతసేపిచట దాగుకొంటివా? దొంగా! పాపము, అమ్మ నీకొరకై ఎన్నిచోట్లో వెదకినది నాన్నా. అదిగో చూడు. పాపము. ఇక్కడకు వచ్చుచున్నది. మన మేమై పోతిమోయని ఎందరో నౌకరులు ఇంటివద్దనుంచి దీపములతో వచ్చినారు. రా నాన్నా, రా!" అని బాలిక తండ్రి చేలాంచలమును బట్టి లాగ, చిత్తరంజనుడు నిద్రనుండి మేల్కొనిన వానివలె లేచి అవ్వోటు వదలి, తన సేవకుల కొందరిని నందలాలు దహనమునకై నియమించి భార్యాసమేతుడై గృహోన్ముఖుడాయెను.

"లూలు."

మధుమూర్తి

శ్రీ శ్రీనివాసరావు (కవితాసమితి)

౧

నీ నాట్యమ్ములు నా మనస్స్థలిని కా
నిమ్మోయి! నీ గానలీ
లానైర్మల్యమనోహరశ్రుతులు కా
ల్వగట్టి నాకంఠమం
దే నిండంగ నదింపుమోయి! మధుమూ
ర్తీ! నీకటాక్షద్యుతుల్
రానిమ్మోయి మదీయ జీవితతమి
స్రద్వారముం జీల్చుచున్!

౨

ఈగళమాంద్య మింత నశి
యించును నీ మృదుగానరావముల్
ప్రమోగించవో, ధ్వనింతును స
ముజ్జ్వలగీతులు నేనుకూడ నీ
లాగున, త్వద్వనర్తన క
ళాపరిపూర్ణమె యైన నా మన
స్సాగర మంత తాండవ వి
శారదతన్ వహియించు నీవలెన్!

౩

అంతసుఖమ్ము నా కధిక
మై మరపించును మేను, నీఘృణా
నంతకటాక్షమాలికల
యం దతి తన్మయతన్ వహింతు, నా
స్వాంతము సౌఖ్యవేదన నె
సంగు, భరింపగజాల కంత ప్రా
ర్థింతు సుఖమ్ము దీసికొని
దీనత నే కరుణింపగా ప్రభూ!

౪

నీవు హసింతు వంతట వి
నిర్మలసాంద్ర సుధామృదూర్మికల్
ప్లావితమై తదీయ తర
ళద్యుతులందు జగమ్ము ముగ్ధమై
పోవును! నే ద్రవింతు రస
పుంజముగా మిహికాస్రవంతిగా
నీ వరహాస కౌముదుల
నిస్తులమాధురిలో విలీనమై!

లీలా రంగం

"శ్రీమంతులైన మామగారి సన్నిధికి ప్రణామపురస్సరంగా రంగడు చేయు విన్నపములు:

చెన్నపట్నం చేరగానే వుత్తరం రాస్తానని చెప్పివచ్చి ఇన్నినాళ్లు గడిచిపోయినప్పటికీ నా సమాచారం తెలిపాను కానని అమ్మ బెంగపెట్టుకొని ఉన్నదని అయ్యరుగారి ద్వారా మీరు రాసిన జాబు అందినది. ఈ నా వుత్తరం ఆమెకు చూపించి నా విషయమై నిశ్చింతగా వుండమని చెప్ప కోర్తాను. మీ అందరి ఆశీర్వాదంవలన, దైవానుగ్రహంవలన నేనిక్కడ క్షేమంగా ఉన్నాను. నేను వచ్చిన పని నిమిత్తం నా శక్తివంచన లేకుండ ప్రయత్నం చేస్తున్నాను లాయలా కాలేజిలో సీటు దొరికింది కాని భోజనానికీ, ఉండడానికీ ఇంకా వసతి దొరకలేదు. హాస్టల్లో ఉండి అక్కడి ఖర్చును భరించడం నా వంటివాళ్లకు చాలాకష్టం. నేనక్కడ ఆలోచించుకొని వచ్చినలాగే శ్రీయుతులైన కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారిని దర్శనం చేయడానికి వారి ఆఫీసు కెళ్లాను ఇవ్వాళ మధ్యాహ్నం. ఆఫీసు దగ్గిర చేరేటప్పటికి సుమారు ఒంటిగంట కావచ్చింది. పంతులుగారు మేడమీద ఉన్నారని తెలిసి అక్కడికి వెళ్లాను. వీరి ఆఫీసు రూం ఝ్రూలీ చెక్కల* ఆఫీసుల్లాగు కళ్లను భ్రమింపచేసేది కాక వారి నిరాడంబరం సూచించే ఒక చిన్నగది. పట్టుమని ఒక్కమాటుగ పదిమందికంటే ఎక్కువ పట్టరు ఆ గదిలో. పంతులుగారి ఎదుట ఉన్న మేజాబల్లమీద ఒక పెద్ద ఉత్తరాలరాశి పడివుంది. వారొక్కొక్కదాన్నే విప్పిచూస్తూ ముఖ్యమైనవాటి కన్నిటికీ జవాబు రాయమని క్లర్కుతో చెప్పుతూ తక్కిన వాటి నన్నింటినీ బుట్టదాఖల్ చేస్తున్నారు. అదే సమయంలో హెడ్ ఆర్టిస్టు వచ్చి కలకత్తా రంగూన్ పట్నాల్లో కొత్తగా ఏర్పాటుచేసిన అమృతాంజనం బ్రాంచి డిపోల నిమిత్తం తయారుచేసిన కొత్త కొత్త ప్రకటనల నమూనాలను, చిత్రాలనూ చేతి కందివ్వగా వాటిని దేరిపారచూస్తూ నవ్వుతూ బాగా ఉన్నాయని మెచ్చుకొంటున్నారు. ఇంతలో హెడ్ అకౌంటెంటు వచ్చి ఫలానావారికి బోనసు ఇవ్వమంటారా వద్దంటారా అంటే ఇవ్వండని చెబుతూ వుండగానే ఆంధ్రపత్రికా ఫోర్మన్ వచ్చి కొత్తగా తెప్పించిన మెషీన్ సిలెండర్ తృప్తికరంగా పనిచేయడం లేదనగా దాని కేదో ఉపాయం తెలియచెబుతూవున్న తరుణమందే ఒక కుర్రవాడు గబగబవచ్చి గుప్పెడు ప్రూఫ్ కాగితాలను వారి ముందు బల్లమీదపెట్టి పరుగెత్తాడు. వానిలో నొకదాన్ని తీయబోతున్నారు. ఇంతలోనే మేనేజరు వచ్చి కొత్తగా ఎక్స్టెండు చేయదలచుకొన్న బిల్డింగుకు పలసిన ఖర్చు విషయమై పరామర్శ చేస్తూవున్న సమయమందే ఇంజనీరొకరు వచ్చారు, కొత్తగా తవ్వించదలచుకొన్న చెరువు యొక్క ప్లాను గురించి ఆలోచించడానికి........

వారి టేబులుకు ఈవలగా ఉన్న సేమసోఫా మీద, దానికి వెనకగావున్న కుర్చీలమీద పెద్దమనుషులు కొందరు కూచొని ఉన్నారు. పంతులుగారి కెప్పుడు అవకాశం దొరుకుతుందా, యెప్పుడు వారితో మాట్లాడుదామా అని మహా ఆత్రంతో ఉన్నలాగు నోట జెప్పకపోయినా మొగాలు వెల్లడిస్తూనే ఉన్నాయి. కాని అవకాశం నిమిత్తం డిక్షనరీలో వెతుక్కోవలసిందే గాని

---

* ఝ్రూలీ చెక్కలు: ఝ్రూలీ=జోలె, చెక్క=ఎత్తుబడి-జోలెలు చంక తగిలించుకొని నడిచేవాళ్లు. ఒకవేపు అసలు హక్కుదారులైన స్వదేశీయులను పీడిస్తూ వారి కష్టార్జితంమీదనే రాజభోగాలనుభవిస్తూ తుదకు కాలము వచ్చినయెడల చెత్తిన గుడ్డ వేసుకొని జోలెను చంక దగిలించుకొని వారివారి దేశాలకు బరుగెత్తే విదేశీయుల కీనామము రూఢియైయున్నది.

పదికాగడాలుపెట్టి వెదికినా వారిదగ్గరమాత్రం దొరక జాలదని నాకు నిమ్మళంగా తరువాత తెలిసింది, క్రమ క్రమంగా అనుభవంమీద. కొంచెమంటే కొండంత చేసి రాస్తున్నా ననుకోకేరు సుమీ! ఉన్నదాన్ని ఉన్న లాగూడా రాయలేనేమో అని నా భయం. వీరు ఆఫీసు లోకి వచ్చి కూర్చున్నది మొదలుకొని మళ్లీ సాయం కాలం దీపాలుపెట్టిం తరువాత లేచివెళ్లేవరకూ, ఏపని కొరకైతేనేం, వీరిదగ్గిరికి వచ్చేవారి వార్తాలాపాల్ని గురించి ప్రత్యేకంగా టూకీగా రాయబూనుకొన్నప్ప టికీ ఒకగ్రంథ మవుతుంది. కాబట్టి నే నిప్పుడు రాయ బొయ్యేదాన్ని బట్టి గ్రహించుకోండి. ఒంటిగంటప్పుడు గది అంతా మనుష్యులతో నిండివుండడం చూచి కొంచెం తెరపయితే వెళ్లుదామనే ఉద్దేశంతో వెలపలికి వచ్చి అక్కడో బెంచివుంటే దానిమీద కూర్చున్నాను. అరగంటైంది; లోపలివాళ్లేమీ తగ్గినలాగు గన్పించలేదు. మనసు పట్టలేక లేచి వెళ్లి చూస్తే యథాప్రకారం గానే ఉంది గది. ఇవతలికి వచ్చి మళ్లీ బెంచీనే ఆశ్ర యించాను......మళ్లీ వెళ్లాను......మళ్లీ వచ్చాను... ఇక ఎన్నిసార్లు వెళ్లివచ్చానో జ్ఞాపకం లేదు. షుమారు నాలుగున్నర అయ్యేసరికి మరీ ఎక్కువకావడం మొద లెట్టింది జనం. ఆ ఒంటిగంటప్పుడే చొరవజేసుకొని ఎందుకు వెళ్లకబొయ్యానా అని చాలా నొచ్చుకున్నాను. కాని అప్పుడు లాభమేమిటి? పోయిన నీటికి కట్ట కట్టడం లాగు. వారిదర్శనం లభిస్తుందో లభించదో అని విచా రంతో మొగాన్ని తేలేసుకొని మళ్లీ వరాండాలోకే వస్తున్నా.

పంతులుగారి ఆఫీసుకూ వరాండాకూ మధ్య భారతీ ఆఫీసట-ఉంది. ఇదీ చిన్నగదే. లోపల మూడు వేపులా గోడలను ఆనుకొని ఉన్న పుస్తకాల అల్మారీ లే మింగేశాయి గదిలోని ఎక్కువభాగాన్ని. ఆ బీర్వాల మధ్య బల్లలూ, వాటికి వెనకా ముందూ రెండు మూడు కురిచీలూ ఉన్నాయి. వీటిల్లో ముందున్న కుర్చీమీదికి వెళ్లడం కష్టంలేదు. కాని అవతలికి వెళ్లాలంటే బక్క పల్చటి మనిషే కావాలి. స్థూలశరీరానికి ప్రయాసమే అనుకొంటాను. ఆ ఆఫీసులోని వకరు నే నీలా లోపలి కెళ్లడం, మళ్లీ రావడం చూస్తూ, నాముఖవైఖరిని గని పెట్టూ వుంటాను, మెల్లగా దగ్గిరికి పిలిచి, "పంతు లుగారికోస మొచ్చారా?" అన్నారు. అవు నన్నాను. "మరి లోపలికి వెళ్లరేం" అన్నారు. "కొంచెం తెరపయితే వెళ్లుదామని కనిపెట్టుకొని కూచున్నాను. తెరపయ్యే లాగే కన్పించడం లేదు. ఒంటిగంటకూ నే నిక్కడకు వచ్చింది. నాలుగున్నర కావచ్చింది. పూర్వంకంటే ఎక్కువైంది జనం" అన్నాను. అప్పుడాయన కొంచెం నవ్వుతూ, "మీ కిక్కడి కిదే మొదటిపర్యాయం రావడం లాగుంది. మా పంతులుగారి సంగతి ఈలాగే ఉంటుంది అస్తమానమూ. ఆలోపలికి వెళ్లివచ్చేవారినే మీరూ ఆశ్రయించండి. లేకపోతే దర్శనం దొరకదు" అన్నారు. అంతట వెనక్కి మళ్లి లోపలికెళ్లేవారి వరసలో చిట్ట చివర నిలుచున్నాను, తిరుణాల్లరోజుల్లో రైల్వేవాళ్ల మూడోక్లాసు టిక్కట్ల కిటికీలదగ్గరలాగు. ఏలాగైతేనేం, అయిదుగంటలైనతర్వాత వారిదర్శనం లభించింది. ఎందుకొచ్చానో టూకీగా వినిపించమన్నారు. ఆలాగే చేశాను. స్తిమితమైన మనస్సుతో విన్నారు. "భక్త్యోప పన్నేషు హి తద్విధానాం-ప్రసాదచిహ్నాని పురఃఫలాని" అనులాగున ఊపిరి విడవడానికైనా అవకాశం దొరకని సమయంలో నామాటలను సావధానంగా విన్నవారి మందహాసముఖం-నా యాశాలతను పల్లవింపచేసింది. నా పేరూ, వూరి పేరూ, పుట్టుపూర్వోత్తరాలూ, అన్నీ అడిగి తెలుసుకొన్నారు. ఒకనిముషం ఆలోచించి మర్నాడు రమ్మన్నారు. రేపు ఆదివారం-మాఖశుద్ధ పౌర్ణమికూడాను. ఆఫీసుకు సెలవు. ఆసంగతి జ్ఞాపకం చేయగా, ఫర్వాలేదు. ఆఫీసు లేకుంటే ఇంటిదగ్గరకు రండి' అన్నారు. రేపు తెల్లవారి అక్కడికి వెళ్లుతాను. రేపు మళ్లీ ఉత్తరం రాస్తాను.

చిత్తగించవలెను,

మద్రాసు, 14-6-26. } ఇట్లు విన్నవించువిధేయుడు, రంగారావు."

ఈలాగు ఉత్తరాన్ని ముగించి అప్పుడే పోస్టుచేసి శయనంమీద చేరాడు. ఇకతర్వాతప్రపంచపుఖబరేలేదు.

రంగారావు అసలు కాపురం బెజవాడ. అక్కడ పూర్వార్జితమైన ఒక చిన్న పెంకుటిల్లు తప్ప వేరే ఆస్తి లేదు. పన్నెండుఏండ్ల వయసున ఇతడు సెకండుఫారం చదువుతూ ఉండగా ఆకస్మికంగా తండ్రిపోవడం తటస్థించింది. అప్పట్నుంచీ మేనమామ బలవంతంవల్ల తల్లీకొడుకు లిద్దరూ ఆయనదగ్గర ఏలూరు లోనే ఉంటూవచ్చారు ఎక్కువకాలం. ఇతని మేనమామ పేరు నరిసింహారావు. తల్లి శాంతమ్మ. మునసబుకోర్టులో నౌకరిచేస్తూ ఏలాగో గుట్టుగా రెండుచెరుగులూ ముడేస్తున్నాడు నరిసింహారావు. ద్రవ్యబలం లేకపోయినా దయాస్వభావం కలవాడు. అందుచేత బావగారు గతించిన వెంటనే చెల్లెలినీ, మేనల్లుణ్ణీ తీసుకొచ్చి దగ్గర పెట్టుకొని యావత్తు సంసారం తానే జరుపుతూ వచ్చాడు కొంతకాలం. కాని చెల్లెలి కిది న్యాయ మనిపించలేదు- తమ భారంకూడా అతని వొక్కనిమీదనే వేయడం. కాబట్టి దానింత పర్యంతమూ వేరొక ఉద్దేశంతో దాచి ఉంచిన తనవగల నన్నింటినీ, అన్నగారు వద్దంటూ వున్నప్పటికీ వినక, అమ్మించి, అందువల్లవచ్చిన పన్నెండువందల రూపాయలూ, పెనిమిటి గతించిన తోడనే దొరికిన ప్రావిడెంటుఫండు బాపతు రూపాయల్లో ఖర్చుకాగా మిగిలిన మూడువందలూ గలిపి మొత్తం పదిహేను వందలనూ తమ చిరపరిచితుడూ, విశ్వాసీ అయిన ఒకజమీందారువద్ద నుంచి, నెల నెలకూ ఆయన వడ్డీక్రింద ఇచ్చే పదిహేనురూపాయలను అన్న చేతికే యిస్తూవచ్చింది. పతిప్రాణయైన శాంతను రంగడే ప్రాణధారణకు కారకు డైనాడని యీమెను ఎరిగినవాళ్లంతా అంటారు. ప్రస్తుతం రంగనిచింత తప్ప వేరొక చింత లేదు ఈపతీతిలకం మనసులో. కొడుకునూ తల్లి కోరికలను వృథాపుచ్చలేదు. కష్టపడి ఇతడు చేసే అభివృద్ధి తల్లియొక్క ఆశాలతాపల్లవాలకు వసంతాగమమైందిగాని శిశిరాగమం కాలేదు. స్కూలుఫైనల్ వరకూ రంగారావు చదివింది ఏలూరు హైస్కూలునందే. ప్రతి సంవత్సరం ఏదో ఒక బహుమానం వస్తూనే వచ్చింది. తరువాత రాజమండ్రి ఆర్ట్సుకాలేజిలో దాఖలయ్యాడు. అక్కడినీళ్లు పడలేదు. ఒకసంవత్సరం తర్వాత శరీరమస్వస్థమైంది. ఈ హేతువుచేతనే F.A. పరీక్షయందు ఆంధ్రజిల్లాల్లో మొదటివాడుగా వచ్చినాడనీ, లేకపోతే ప్రెసిడెన్సీకే మొదటివాడుగా వచ్చేవాడనీ అన్నారు అతన్నెరిగిన ప్రొఫెసర్లందరూ. ఇతని దేహారోగ్యం తప్పినందున అసల్లోనుంచికూడా రూపాయల్ని ఖర్చు పెట్టవలసివచ్చింది. ఈ అన్నికారణాలమూలాన్ని మళ్లీ చదవడానికి ఆరంభించేయెడల ఇంకా ఏ ఇబ్బందులు వచ్చి మీదబడుతాయో అనేభయంచేత ఇంటర్ పరీక్ష కావడంతోటే ఏదైనా చిన్ననౌకరీకి ప్రయత్నించ మని చెప్పింది తల్లి. కాని ఇతనికి మనస్కరించింది కాదు తల్లి సలహా. క్రీ. శ. ఇరువదో శతాబ్దంలో సమస్త భారతవర్షంలో ఎన్ని యూనివర్సిటీ లున్నాయో వాటి అన్నిటిలో ఇవ్వబడే ఉన్నతవిద్య నూటిలో తొంభై తొమ్మిదిపాళ్లు ఆత్మహననానికి మార్గం జూపేవని ఇతనికి బాగా తెలుసు. కాని ఏదో వెర్రిబులబాటం—ఇంకా చదవాల్ననీ. కాబట్టి నీళ్లు పడవని రాజమండ్రి వెళ్లడం మాని, తల్లినీ, మామనూ ఏలాగో సమాధానపరిచి చెన్నపట్నంచేరాడు రంగారావు, తన భాగ్యదేవతను పరీక్షించుకోడానికి.

మేనమామపేర పైన వ్రాసిన ఉత్తరం సలన పట్నంచేరింది మొదలుకొని ఇతడు చేసినదంతా అవగతమైయ్యే ఉండవచ్చు. అదేప్రకారం మర్నాడు సూర్యోదయం గాకపూర్వమే ఆవశ్యక కార్యాలన్నీ దీర్చుకొని ఆరుగంటలకే మైలాపూరు ట్రాంమీద లజ్ చర్చిరోడ్డుచేరి విచారిస్తే కపాలేశ్వరాలయం దగ్గరి రెంటాల హౌసులో పంతులుగారుంటారని తెలిసి అక్కడికే బయల్దేరాడు రంగారావు. ఇంటిదగ్గర సహితం వారు దర్శకాంక్షులాబద్ధులైయ్యే ఉంటారని వినియున్నందున ఏవేళకు దర్శనం లభిస్తుందో అని యోచిస్తూ మెల్లగా రెంటాల హౌసు చేరేటప్పటికి ద్వారంముందు ఒక చామనచాయ మనిషి నిలుచోని ఉండగా అతనివల్ల పంతులుగారు లోపల ఉండుట తెలిసికొని ఇతనూ వెళ్లాడు లోపలికి. రెండు గుమ్మాలు దాటగానే ఒకచతురశ్రపు అంగనం గన్పించింది. అక్కడ పడమటివేపున ఉన్న వసారాలో ఒక తిరుగుడు కుర్చీమీద కూచోని ఉన్నారు పంతులు

గారు. కుడివేపు చేతికిందేదూరాన్ని ఒక చిన్న పుస్తకాల కేసు వుంది. ఎదురుగా ఒక బెంచీ. వేరొక మనిషి వారికి దగ్గరగా నేలమీద స్తంభాన్ని ఆనుకొని కూర్చొని ఏదో లోకాభిరామాయణం సాగిస్తూ ఉన్నాడు. నిన్న ఆఫీసులో వారిస్థితిని జూసిన తరువాత నేడు తనకింతసేపు వారితో మాట్లాడడానికి సమయం దొరుకుతుందని అనుకోలేదు. ఆనాడు ఇతనిఅదృష్టమే అనాలి. సావకాశంగా వార్తాలాపాలు జరిగాయి. అసహాయోద్యమము, స్వరాజ్య పక్షపరిణామము లోనగు తాత్కాలికవిషయాలనుగురించి చాలాసేపు మాట్లాడారు. సంభాషణమైన తర్వాత తాను వచ్చినసంగతి జ్ఞాపకం చేయగా ఆతనికి గావలసిన ఖర్చులను ఇప్పిస్తానని వాగ్దానంచేస్తూ సెలవు ఎంత గావలసినదీ ఉజ్జాయింపున లెక్క వేసికొని తీసుకరమ్మన్నారు. వచ్చిన కార్యం సఫలమైందనే సంతోషంతో వారిదగ్గర సెలవు దీసికొని మళ్లీ బయల్దేరాడు జార్జిటవునుకు. అప్పుడు షుమారు ఎనిమిదింబావు అయివుంటుంది. బీచి గుండా వెళ్లాలని సముద్రంకేసి మళ్లాడు ట్రాముసు వదలి.

౨

ఆనాడు మాఘశుద్ధపౌర్ణమి. మబ్బుపొడన్న మాటలేక నిర్మలంగా ఉంది ఆకాశమంతా. రంగారావు మైలాపూరు ట్రాం పెర్మినసు వీధిగుండా కొంతదూరం నడచివచ్చి సేన్‌థోమ్ చర్చికి వెనగ్గాఉన్న రోడ్డుమీదుగా బీచిలో ప్రవేశించేసరికి అప్పటికే సముద్రతీరమంతా జనులతో నిండిపోయింది. సూర్యకిరణకాంతులు సముద్రతరంగాలమీద ఉయ్యాల్లూగుతున్నాయో లేక వాటితో మల్లయుద్ధమే చేస్తున్నాయో తెలియడంలేదు. రంగురంగువస్త్రాలు ధరించి ఆబాలవృద్ధులైన స్త్రీపురుషులు ఇటూ అటూ తిరుగుతూఉంటే సృష్టియొక్క మినిటూరుచిత్ర మనిపించుతూ ఉంది దూరాన్నించి చూసేవాళ్లకి. పర్వం, అందులోనూ మాఘశుద్ధపౌర్ణమి అని తక్కినపర్వాల్లోకంటే ఆనాడు ఎక్కువగా వచ్చింది జనం. మధ్యయుగంలో, స్వార్థముచేతనైతేనేమి, మరి ఏకారణంవల్లనైతేనేమి, సంఘంలో ప్రవేశించిన దురాచారాలను వదిలిపెట్టినయెడల హిందూ మతమంత వైజ్ఞానిక నియమబద్ధమైనమతం ప్రపంచంలో వేరొకటి లేదని పక్షపాతంలేని విద్వాంసు లనేకులు అభిప్రాయ మిచ్చి ఉన్నారు. కాని గర్భదరిద్రుడైన వాడి తెలివితేటలు వెలపలికి రావడానికి అవకాశంలేనిలాగు గర్భదాసత్వంలో మునిగిఉన్న హిందువుల మతములోని ఉత్కృష్టత్వాలు గూడా పైకి రాలేకపోవడం అలాఉండగా, ఇతరుల టీకా టిప్పణీలకు సైతం పాలవుతూ ఉన్నాయి. బీదవాడు ఒప్పుచేసినా తప్పే; ధనవంతుడు తప్పుచేసినా ఒప్పే. విదేశీయులమాట చెప్పనే అక్కర్లేదు. హిందువుల గుణాలుకూడ వీరికళ్లకు అవగుణాలుగానే కనబడుతూ ఉంటాయి. కాని దేశీయులునూ కొందరు కానివాటినీ అయినవాటినన్నింటినీ కానివాటికిందే జమకట్టుతూఉండడం ఆశ్చర్యం. ఈలాఉండగా ప్రస్తుతం నాగరికతా గండపెండేరం వేసుకొనిఉన్న యూరోపు అమెరికా దేశాల్లోని విజ్ఞానవేత్తలు నిరాటంకమైన సూర్యకిరణ ప్రసారణంలో బాహ్యసేవనమూ, సముద్రపు స్నానాలూ దేహారోగ్యానికి మంచివని ఘోషించడం మొదలిడిన లగాయతూ ఇక్కడ వాటిని కూడదన్న వారికి సహితం ఒప్పుకోవలసేవచ్చింది. హిందూదేశంలో హిందూశాస్త్రాల్లో రాయబడినవన్నీ మూఢప్రలాపాలే కాబట్టి అన్నీ వర్జనీయాలే. అవ్వే ఏజర్మనీ నుంచో, ఏఅమెరికానుంచో, ఏవిదేశభాషాకవచాలతోనో ఇక్కడికి దిగుమతియైనాయంటే శిరసావహనీయాలూ, వందనీయాలూ, అవశ్యం ఆచరణీయాలూనూ... కానిండు.

మదరాసులోని పేటల్లో సందుగొందుల్లో వెలపలికి రావడానికి అవకాశందొరకక కుళ్లుతూపడివుండే మొగాలన్నీ ఇవ్వాళ విశాలమైన సముద్రతీరంలో శుభ్రమైన సూర్యరశ్మినీ, స్వచ్ఛమైన వాయువునూ సేవిస్తూ మహానందంతో కలకల్లాడుతూ ఉన్నాయి. రంగారావు ఈగుంపుల్లో ప్రవేశించి ఉత్సవాన్ని చూస్తూ టవునుకేసి నడుస్తున్నాడు మైలాపూరు ట్రిప్లికేను తీరాలు వెనుకడ్డాయి. క్రమంగా తీరాన్ని జనంతగ్గి తుదకు చేపలవాళ్లు మిగిలారు. కెరటాలు వచ్చి తీసిపోతూఉంటే బయటపడే రొయ్యలనూ గొప్పలనూ బట్టుకొనేవాళ్లు కొంతమందీ, తొడలోతునీళ్లలో వలలువేసేవాళ్లు కొంత

మందీనీ. మెల్లమెల్లగా అక్వేరియం, సెనేటుహౌస్, మారినా, కువ్వంనదీ మొదలైన ప్రదేశాల బీచీలన్నీ కడచి పోయ్యాయి. ఫోర్టుముందరి బీచిలో ప్రవేశించేసరికి హైకోర్టుబీచంతా వెనకచూసిన వాటికంటె ఎక్కువగ స్త్రీపురుషులతో కిటకిటలాడుతూ ఉంది. ఈ జనసముద్రంలో నడుమ నడుమ వేయబడివున్న కొబ్బరాకులపాకలూ ఒకవిశేషసౌందర్యాన్నిస్తూ ఉన్నాయి. ఇక్కడి వేడుకలను గూడా చూసుకొంటూ పోదామనే ఉద్దేశంతో జనసమూహంలో ప్రవేశించి పోతున్నాడు రంగారావు. రండి మనమూ ఇతనితో కలసి కొంతదూరం పోదాం. పెద్దపెద్ద ఛూచక్రపు గొడుగులనీడని ఊరేగిస్తూ బాజాభజంత్రీలతో, తాళమేళాలతో తీసుకొని వచ్చిన ఉత్సవవిగ్రహాల్ని సముద్రజలాని కెదురుగా ఏలా నిలవబెట్టారో చూశారూ. తడిసిన చీరలవెంటా, ధోవతులవెంటా నీళ్లధారలు కారుతూఉంటే పరుగెత్తుకొని వస్తున్నారు అరుగో, స్త్రీపురుషులు తండోపతండాలుగా, ఈదేవుళ్లకి మొక్కడానికి. భక్తి ఉద్రేకంవల్ల ఇప్పుడు వీళ్లందరూ శిశువులైపొయ్యారుసుమండీ. లేకపోతే చాకింటిమడత కొంచెం నలిగిందాంటే మాసిపోయిందని అవతల పారేసే ఈయువతీయువకులు సహితం పిల్లల్లాగు ఈలా ఇసకలో బడి పొర్లాడుతారా? చూడండీ! ఏలా సాష్టాంగాలు పడ్డారో. ఆహా! ఏం రకరకాల పూలచండలూ ఇటువేపూ! వాటిపక్కనే ఒకఅమ్మి కూచొని దవనాన్ని కట్టలు గట్టుతూవుంది. ఈ పురోహితులు తడికొల్లాయిగుడ్డలు కింద పరచి వాటిమీద విస్తరంటలూ, వాటిలో పుశతిలాక్షతాది ద్రవ్యాలూ నేకరించుకొని మహాడాబుగా జపిస్తూ కూర్చున్నారు గాని మొగాలమీద సంతోషరేఖలేమీ అగపడడంలేదు. పాపిష్టి కలికాలం. కాండబ్బిచ్చిపితాళ్లకు నీళ్లు విడిచే పాపాన్ని పోవడంలేదు ఎవరూనూ. అబ్రాహ్మలు వారివేపైనా చూడరు. బ్రాహ్మణులకు భక్తే లేదు. ఇక చింత కాకపోతే సంతోషం ఎక్కణ్నుంచి వస్తుందీ.

ఆహా! ఆనందమంటే ఈ బాలకులదే. నడుముల బంటి నీటిలో నిలుచొని తరంగం వచ్చినపుడల్లా పైకెగురుతూ బుడుగుబుడుగుమని వరసబెట్టి మునక లేస్తున్నారు. ఆ గృహస్థు ఎవరోగాని తనవాళ్లు నీళ్లలో దిగడానికి భయపడుతూవుంటే బలవంతాన్నిలాక్కెళ్లి ఏలా స్నానం చేయిస్తున్నాడో. ఒడ్డునే చతికిలబడి కెరటం తమదగ్గిరకు వచ్చినపుడల్లా చెంబులను ముంచుకొని అందులోకి వచ్చిన ఇన్నినీళ్లనూ ఇసకనే నెత్తిని కొట్టుకొంటున్నారు ఈ ఇద్దరు జవ్వనులూ; వీరిది అందరికంటె నిశ్చయమైన స్నానం. వహవా! ఏమి ఈవైష్ణవవిలాసినీ భక్తి. స్నానం చేసి జారుముడి వేసుకొని నొసటి తిరుమణి అడ్డరేఖమీద తిరుచూర్ణపు నిలువురేఖ మొగాని కొక కొత్త అందం ఇస్తూవుంటే చేతులెత్తి సూర్యనమస్కారాలు చేస్తూ ఉంది. పాదాలకు జానెడుదూరంలో భూమిమీద నేతితో బెట్టిన జ్యోతి వెలుగుతోంది. ఆహా! ఘుమ్మనికొట్టడం మొదలెట్టింది దవన మరువాల కమ్మనివాసన. ఎక్కణ్ణుంచి చెప్మా! ఆఁ! మల్లెపూల వాసన కూడానా? సరే! తెలిసింది. ఈలా చూడండి! స్నానం చెయ్యడానికని వెడలించిన ఈకల్యాణుల సుదీర్ఘమైన కేశభారాల్లో చినుకులు ఒత్తొక్కుతూ తప్పటడుగులతో మనకేసి వస్తున్నాడు ఈ సమీరబాలకుడు. అంచేత ప్రవహిస్తూ ఉంది మల్లికా పరిమళమిళితమైన దవన మరువాల సౌరభవాహినీ.-పవిత్రమయ్యాం ఈ వాహినీ స్నానంలో. అదిగో ఆమూరాన్ని చూశారూ! జలగల్లాగు బట్టుకొని ఏలా వేధించుకొని తింటున్నారో ఆబిచ్చగాళ్లూ, స్నానంజేసి ఇళ్లకు వెళ్లేవాళ్లనీ?

తన సామీప్యంలో ఇంతమంది జనులు ఇన్ని విధాల అల్లకల్లోలాలు పడుతూఉన్నా వేటినీ పట్టించుకోకుండా నిర్లక్ష్యంగా విరామం లేకుండా తన కల్లోలాలూ తాను వేస్తూనేఉంది సముద్రం. భో భో కొల్పే భీకరధ్వానాలతో నురుగులు కడుతూ కరుళ్లు వస్తూనే ఉన్నాయి, పోతూనే ఉన్నాయి. సక్రమంటూ ఒక్కొక్కతరంగం గట్టుమీదికిగూడా వ్యాపించి అక్కడ పెట్టివున్న ఏగుడ్డలమూటనో ఏబూట్లజోడునో నీటితో ముంచి తీసిపోతూ ఉంటే దిగాలబడి చూస్తున్నాడు దూరాన్ని స్నానంచేస్తూ ఉన్న వాటియజమాని. ఒక్కొక్క బలమైన కెరటం తగిలి బోర్లపడేవాళ్లు పడు

తున్నారు; లేచేవాళ్లు లేస్తున్నారు. అనిమాత్రం వీటిని లక్ష్యం చేయడంలేదు. పడ్డవాళ్లు లేచేవరకూ ఆగడమూ లేదు. నిలిచి నిలిచి విశేషాలన్నీ చూసుకొంటూ నడుస్తున్నాడు రంగారావు. అకస్మాత్తుగా సముద్రనిర్ఘోషాన్ని మించిన ప్రచండరావంతో ఒక్కపెట్టున గొల్లుమంది ప్రజఅంతా, ఇతని వెనక వేపున. చప్పున తలదిప్పి చూశాడితను. తానున్నచోటికి పదిగజాలవెనక వందలకొలది జనులు తీరాన్ని పోగై ఆకాశం ఎగిరిపొయ్యేలాగు కేక వేస్తున్నారు, "పిల్లకొట్టుకపోయింది" "పిల్లకొట్టుకపోయిం"దని. సుమారు నలభైఏండ్ల గౌరాంగుడైన గుజరాతీపురుషు డొకడూ తడిసిన ధోవతీతో అడ్డంవచ్చిన వారినందరినీ తోసుకుంటూ సముద్రంలోకి ఉరకపోతున్నాడు, చేతులు చాచుకొని, "హాయ్! బేటీ! హాయ్‌లీలే! హాయ్! మేరీ బేటికో బచావ్"అని రోదనంచేస్తూ ముగం మోదుకొంటూనూ. అతని స్త్రీ కాబోలు ఆలాగే మహాకరుణంగా విలపిస్తూ పురుషునికంటె ముందు సముద్రంలోకి ఉరకాలని చూస్తూంది. మరికొందరు స్త్రీలు వీరివెంట ఉన్నారు ఆక్రందిస్తూ. కాని వీళ్లనందరినీ సముద్రంలోకి బోనివ్వకుండా వెనక్కు లాగుతున్నారు అనేకమంది. అందరిచూపులూ నీళ్లలోపలికి వున్నాయి. ఇంతలో అక్కడికి నలభై యాభై గజాలదూరం సముద్రంలో తెల్లని చీరలాగు నీళ్లమీదికి తేలి ఏదో చప్పున మునిగిపోయింది. క్షణమాత్రంలో అవగతమైంది సంగతంతా రంగారావుకు. దైవప్రేరితంలాగు ఉత్తరీయాన్ని నేలమీద విసరికొట్టాడు.

చొక్కా చినిగేదికూడా తెలియకుండా లాగిపారేసి ధోవతిని పైకెగగట్టుకొని సుభాలుమని దూకాడు సముద్రంలో. అతని కప్పు డేదో ఆవేశం పెరిగినలాగై ఎక్కడలేని బలమూ వచ్చింది. తరంగాలు మహాతీవ్రంగా అడ్డగిస్తూ ఉన్నాయి. వాటి కెదురుపడ్డాడితను. పెద్ద పెద్దతరంగం వచ్చినపుడల్లా మునిగి ముందుకే నెట్టుకొని పొయ్యాడు శక్తినంతా వినియోగించి. చూస్తూ చూస్తూ ఉండగానే వస్త్రంగాన్పించిన ప్రాంతంలో దేలి తలయెత్తి ఇటూఅటూ చూశాడు. ఒడ్డుమీద నిలుచున్నవాళ్ల సర్వేంద్రియ వ్యాపారాలూ నేత్రేంద్రియ వ్యాపారంలోనే కేంద్రీభవించాయి. నిశ్శబ్దమై పోయింది తీరమంతా. బొమ్మలాగు ఊపిరినిగూడా తిప్పుకోకుండా చూస్తున్నారు వీళ్లందరూ. రంగారావు నీళ్లమీద తేలి ఇటూఅటూ చూడగా అతనిముందు అయిదుగజాలదూరంలో మళ్లీ కన్పించింది ఆదేవస్త్రం- రవంత నీటిమీదా, తక్కిన భాగమంతా నీళ్లలో. వెంటనే దానిమీది కెగిరి దూకాడితను. తాననుకొన్నలాగే అయింది. చేతికి వెంట్రుకలూ, బాలికాశరీరం దొరికాయి. చప్పున నీళ్లమీది కెత్తాడావిగ్రహాన్ని. దొరికిందిదొరికిందనే ధ్వనితో మారుమోగిపోయింది. తీరమంతా ఎత్తినదాన్ని ఎత్తినలాగే కుడిచేత్తో పట్టుకొన్నాడు. దేహస్మృతి లేనందున నిర్జీవమైన ప్రతిమలాగు అస్తవ్యస్తంగా పడిఉంది ఆశరీరంఆతనిదక్షిణహస్తంమీద. అలల ఆర్భాటంవలన ఒకటిరెండుమార్లు తన నెత్తిమీదుగ నీళ్లు ప్రవహించినప్పటికీ బాలికను మాత్రం మునుగ నివ్వలేదు. వెనక కొట్టే అలలతో ముందుకు వచ్చి పడుతూ, మళ్లీ సముద్రంలోకి లాక్కెళ్లేవాటిని మహాప్రయాసంమీద తప్పించుకొంటూ పదిగజాల దూరంలోకి వచ్చేసరికి ఒడ్డుమీదివారంతా ఎగబడి స్త్రీలాబాలికనూ, పురుషులు రంగనీగట్టుమీదికి చేర్చారు. బాలికకు స్మృతేలేదు. కలిగిన ఆయాసంవల్ల రంగారావుకూడా తీరానికి రావడంతోటే వెల్లకిల బడిపొయ్యాడు. భయంచేతా, ఆయాసంచేతా స్మృతి తప్పిపోయిందిగాని యీ బాలిక జీవించి ఉన్నదనే స్పష్టమైంది. అప్పుడక్కడ ఉండడం తటస్థించిన డాక్టరొకరు ఆమె శరీరంలోని నీళ్లను కొంచెంవెలికి గక్కించి తత్‌క్షణం ఇల్లుచేర్చమన్నారు చికిత్స చేయడానికి. బర్మా షెల్ ఆయిల్ టాంకుల దొడ్డిదగ్గర వీరిమోటరు సిద్ధంగానే ఉంది. దానిని ఆక్షణమందే తెప్పించి కూతును, రంగారావునూ ఎక్కించుకొని మేఘాలమీద ఎగిరిపొయ్యాడు, కృష్ణచందు- ఇదే ఆ గుజరాతీ గృహస్థుని పేరు.

3

జార్జిటవున్నుంచి పరసువాకం పోతూ మింటుస్ట్రీటు రాగానే దానిలో కుడిచేతిప్రక్కకు దిరిగి కొంచెము దూరంమాత్రమే గడచిపోయామంటే అక్కడకళ్లకు

ఆకస్మిక ఛాయా చిత్రములు

(SNAP SHOTS)

౧. బరువు మోత

ఛాయాచిత్రకారుడు:

శ్రీ. వి. ఆర్. చిత్రగారు.

౨. పాపాయి

ఛాయాచిత్రకారుడు: శ్రీ ఎ. వి. రామచంద్రరావుగారు, హనుమకొండ.

3. ప్రతిబింబము

ఛాయాచిత్రకారుడు: శ్రీ ఎ. వి. రామచంద్రరావు గారు, హనుమకొండ.

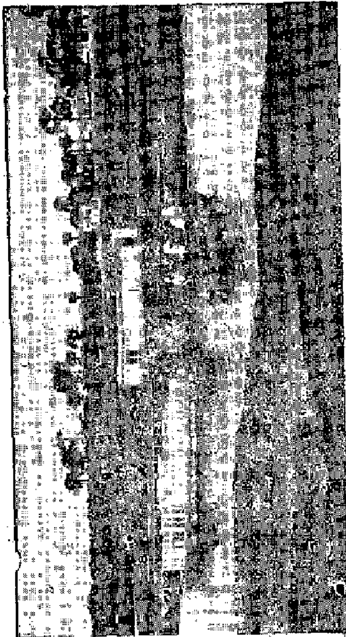

౪. నేను బడికిరాను, (రెండవ బహుమానము)

చిత్రకారుడు: శ్రీ వి. ఎ. రంగమన్నారుగారు.

౫ మలబారు 'తిరుచూరు' లో జరిగిన 'పూరం' మహోత్సవము
ఛాయాచిత్రకారుడు: శ్రీ యం. కే. రంగస్వామిఅయ్యంగారు, చెన్నపురి.

౬. రేవుదాటుట.
ఛాయాచిత్రకారుడు: ఎ. వి. సుబ్బారావుగారు, భీమవరము.

౭. తల్లి, పిల్లలు.
ఛాయాచిత్రకారుడు: శ్రీ రామారాయ శర్మగారు, రాజమహేంద్రవరం

పండగజేసే నాలుగు అంతస్థుల రంగురంగుల హవేలీ శ్రీమంతులైన సేఠ్ కృష్ణచందుగారిది. కోట్లకుమించిన వ్యాపారం చేస్తూఉండడంవల్ల వీరి నందరూ సేఠని పిలుస్తూ ఉంటారు కాని బ్రాహ్మణులలోత్కన్నా డీయన. ఔదీచ్య శాఖ. వీరిపూర్వులు అహమదాబాదులో రత్నవ్యాపారులుగా ఉండి లక్షలాది ద్రవ్య మా[illegible]రు. గుజరాతీలు, సింధీలూ, మార్వాడీలూ ఉద్యోగశూరులూ, పరదేశాటనపరులూనూ. ఆంధ్రుల్లాగు సముద్రం దాటితే కులం పోతుందని జడిసి ఉన్నచోటే పడివుండేవారు గారు. స్వదేశాన్ని వదలి వేలకొలది మైళ్ల దూరంలో ఉన్న విదేశాల్లో ప్రవేశించి వర్తకవ్యాపారాలు చేయడంలో వీరిది పెట్టిందిపేరు. ప్రస్తుతం వందలకొలది మార్వాడీ కుటుంబాలచే నిండిపోయిన మనఆంధ్రదేశమే ఇందుల కొక తార్కాణము. ఈ లాటి ఉత్సాహసంపన్నుల్లో ఒకడైన శ్రీచందు—కృష్ణచందుని పితామహుడు, అహమదాబాదులోని వ్యాపారంతో తృప్తినొందక బరోడా బొంబాయి నగరాల్లోకూడా గొప్పగొప్పవర్తకస్థానాలను ఏర్పరచి, ఆరెండుచోట్ల వ్యాపారం బాగుగ స్థిరమైన తర్వాత ఆ సమయానికి ఉచితవయస్సులోనికి వచ్చిన కొడుకును గోపాలచందును నిజాంహైదరాబాదులో వేరొక వ్యాపారాలయం స్థాపించడానికి పంపాడు. కొన్ని పరిమిత సంవత్సరాల్లోనే గోపాలచందువ్యాపారం అశ్వధాటీతో పరుగెత్తింది. హైదరాబాదు రెసిడెన్సీ, సికింద్రాబాదు జేమ్సుస్ట్రీటుల్లోని కొన్ని సుందరభవనాలు మాత్రమే గాక ఊరిబయటి దివ్యసౌధాలూ కొన్ని వీరి స్వాధీనమైనాయి. నిజాంఇలాకాలోని ధనవంతులకూ, సంస్థానాధిపతులకూ మాత్రమేగాక నిజాంగారి దర్బారుకూ, వారిజనానాలకూ, గావలసిన రత్నఖచితములైన జవాహిరీలు, సువర్ణమణిమౌక్తికాలూ వీరినుంచే సప్లయి అవుతూవచ్చాయి. ఇంత ఎందుకూ! అవసరం వచ్చినయెడల నిజాందర్బారువారికి కోట్లకొలది ద్రవ్యం ఇవ్వడానికి సిద్ధంగా ఉండేవాడు గోపాలచందు. ఈలాగు భాగ్యపురంలో కలిసివచ్చేసరికి ఈయన కుమారుడు కృష్ణచందునకుగూడ యుక్తవయసురా ఆయన ఇతన్ని మద్రాసు పంపాడు.

అదృష్టవంతుడు పట్టిందల్లా బంగారమే అవుతుంది. పట్నంలో చందులవ్యాపారం వాయువేగ మనోవేగాలతో పెరిగింది. కేవలం అయిదారేండ్లకాలములోనే మింటుస్ట్రీటులో ఒకవిశాలమైన పూర్వపు ఇంటిని కొని దానిని బడగొట్టించి కొత్తపునాదులతో ఈనాలు గంతస్థులసౌధాన్ని గట్టించి తాతగారియెడలగల భక్తిగౌరవాలను ప్రకటించుకొనునిమిత్తం దానికి శ్రీవిలాసం అనేపేరు పెట్టాడు కృష్ణచందు. ఇప్పుడింకో మూడంతస్థుల దివ్యభవనం కీల్పాకులోని ఒకసుందరోద్యానం మధ్య ఉంది. దానిపేరు గోపాలవిలాసం-తండ్రి పేరున. ఈ సౌభాగ్యసీమంతినీ ప్రియకుమారుని తండ్రి తాతలిద్దరూ ప్రస్తుతం దృఢకాయులై తమతమ కార్యముల నిర్వహించుకొన సమర్థులై ఉన్నారు. అహమదాబాదు, బరోడా బొంబాయి, హైదరాబాదు, మద్రాసునగరాల్లో వీరి వజ్రాలవ్యాపారం నిరాఘాటంగా జరిగిపోతూ ఉంది. తండ్రి హైదరాబాదులో, తాత అహమదాబాదులో నివాసంగా ఉండి వారివారికి సమీపంలో ఉండే కార్యస్థానాలనూ నిరీక్షిస్తూఉంటారు కృష్ణచందుకు ముగ్గురు కొడుకులూ, ఒక కూతూరూ. అందరిలో పెద్దవాడు లక్ష్మీనందు. పదిహేడు సంవత్సరా లుంటాయి. స్కూలుఫైనల్ పరీక్షయిచ్చి ప్రస్తుతం తాతగారిదగ్గరికి వెళ్లి ఉన్నాడు హైదరాబాదులో. రెండో సంతానం కూతురు. పేరు లీలావతి. పదిహేనేండ్లు ఉండవచ్చును. మూడోవాడు భువనచందు తొమ్మిదిపదేండ్లప్రాయవాడు. అందరికంటె చిన్నవాడు నాలుగైదేండ్ల పూర్ణచందు. ఈనలుగురూ నాలుగు పోతపోసిన పసిడిబొమ్మలే. అల్పజ్ఞానులయిన మనుషులు పోసేపోతల్లో లోపమేదైనా వస్తే రావచ్చునుగాని సర్వశక్తిమంతుడూ, చిత్స్వరూపుడూనైన భగవంతుడు పోసేపోతల్లో లోప మెక్కడనుండైనా వస్తుందా? వారిలో లీల లీలామానుష విగ్రహమే. మెరుపుతీగలాగే ఆకర్షిస్తుంది ఆబాలిక శరీరకాంతి లోకుల చూపులనీ. తేరిపారచూచినయెడల అట్టివారికి మెరుపుజూపినవాళ్ళకుపట్టేగతే పట్టేది. అతిప్రకాశవంతములయిన పదార్థములను చూచినయెడల కొంతసేపటివరకూ ఏవేపు దృష్టి సారించినప్పటికీ ఆచూచినపదార్థము

వంటి పాపలే కనబడుతూఉంటాయి. అదేపనువున లీల నిండుకచూసినవాళ్ళకు ఎటువేపు తిలకించినా లీల లీలలే అగపడేవి. ఇక భౌతిక తేజఃపుంజము దీర్ఘావలోకనంచేత ఒక్క నేత్రేంద్రియాన్నే నాశనంచేస్తుంది. కాని లీలా లావణ్యపుంజము సకలేంద్రియాలనూ నాశనము చేస్తుంది. ఏలాగా? లీలను చూస్తే మానసేంద్రియం నష్టమైనట్లే. అది పోయిన తర్వాత పంచేంద్రియాలు ఉండేం? లేకేం? కృష్ణచందు కావడానికి బ్రాహ్మణుడే. కాని అసలైన ఆర్యసమాజీ. ఈయనతండ్రి గోపాలచందు దక్షిణహైదరాబాదులోని ఆర్యసమాజానికి పోషకుడుగా ఉండి తరుచుగా రెసిడెన్సీలోని సమాజానికి ప్రతి ఆదివారం వెళ్లుతూ అక్కడ సంఘసంస్కరణం నిమిత్తం లెక్చర్లు ఇస్తూవుంటే కొడుకుగూడా వెంటనే వుండి వింటూ ఉండేవాడు. కురాను గ్రంథంమీదా, అరబ్బీ భాషమీదా ప్రాణాలువదలడానికి ముసల్మానులేలాగు తయ్యారుగా ఉంటూరో అదేలాగు ఆర్యసమాజకులు వేదంమీదా, సంస్కృతం మీదా కుర్బానీ* కావడానికి సిద్ధంగా ఉంటారు. అందుచేత భాగూలాలనే ఒక మంచి విద్వాంసుని ఏర్పాటుచేసి సంస్కృతంనూరిపోయించినాడు కృష్ణచందు లీలకు. ఇదిగాక హిందీ గుజరాతీ, ఇంగ్లీషూ, తెలుగూ భాషలుకూడా తెలుసు నీమెకు సంగీతమందు మంచి ప్రావీణ్యం ఉంది. ఈలాటి సకలకలానిధిని కలానిధితో పోల్చవచ్చునంటారుగాని, నాకేమో మనసొప్పదు సజీవమైన కుందనపు బొమ్మను జడంతో పోల్చడానికి.

ఆర్యసమాజానికి చెందినప్పటికీ సనాతనాదార్యముంది కృష్ణచందు దగ్గిర. వచ్చి పోయ్యేబ ధుమిత్రాదుల కారణాన్ని (ఎల్లప్పుడూ) నిత్యకళ్యాణం పచ్చతోరణం లాగుంటుంది వీరి శ్రీవిలాసం. ఈలాటి లక్ష్మీ సంపన్నుని ఇంట ఇప్పుడు మనుగుడుపు విందుగా దిగిఉన్నాడు మన రంగారావు. ఆనాడు సముద్రతీరాన్ని వందలకొలది మనుషులు కళ్లను మిటకరింపుకుంటూ ఒక్కడైనా లోపలి కురకడానికి సాహసించకుండా వున్న సమయంలో తనప్రాణానికి తెగించి నీళ్లలోబడి తనకూతును రక్షించినాడని ఒక్క కృష్ణచంద్రునికే కాదు, ఇంటిల్లిపాదికే కాదు, ఆ వీధిలో లీలను ఎరిగి ఉన్నవారి కందరికీ ఇతనిమీద అవ్యాజానురాగం జనించింది. సంబంధ బాంధవ్యాలు జన్మాంతరసంచితాలని మనపెద్దల అభిప్రాయం. ఇందులో సందేహ మేమీ అగపడదు. ఎక్కడో బెజవాడలో పుట్టిపెరిగి, ఏలూరులో కొంత కాలం, రాజమండ్రిలో కొంతకాలం చదువుకొంటూవుంటే నీళ్లు పడవనే నెపం గల్పించి మద్రాసునగరాని కీడ్చుకొని వచ్చి ఈ మహాపట్నంలో జీవనోపాయం, వసతీ ఏలాగు దొరకునోయని విచారిస్తూ ఉన్న ఆంధ్రకుమారుని వేలకొలది మైళ్లదూరమందలి అహమదాబాదునుంచి వ్యాపారంనిమిత్తం వచ్చి ఉండగా కుమారీరక్షణ మనువ్యాజంతో గుజరాతీల ఇంట జేర్చింది అఘటనాఘటన సామర్థ్యంగల విధివిలసితం. సముద్రఘటనం తర్వాత కృష్ణచందుకూతునూ, రంగారావునూ తనఇంట జేర్చి డాక్టర్లను పెట్టి వారికి చికిత్స చేయిండడమూ, క్రమంగా ఇద్దరికీ పూర్ణారోగ్యం కావడంగురించి పెంచి రాయవలసిన అవసరం లేదు. అక్కడ చేరిన మర్నాడే రంగారావుకు బాగా నెమ్మది కలిగింది. తనబసకు వెళ్లుతానన్నాడు. కాని ఇతని పోనియ్యక, పోవడం అలా ఉండగా నౌకరు సమేతంగా తనటాక్సీమీద పంపి బసలోని సామానంతా తనయింటికే తెప్పించుకొన్నాడు కృష్ణచందు. అప్పటికి మాత్రం రెండుమూడు రోజులపాటుండి బాగా శరీరాయాసం దీరిం తర్వాత పోవచ్చునంటే సరే అని ఒప్పుకున్నాడు రంగారావు అక్కడ ఉన్న ఆ రెండుమూడు రోజుల్లో ఒకనాడు వీరిద్దరికీ చాలాసేపు సంభాషణ జరిగినది. ఇతని పుట్టుపూర్వోత్తరాలూ, ఇంతవరకూ ఎక్కడ ఉన్నదీ, ఏంచేస్తూఉందీ, ఇక్కడికెందునిమిత్తం వచ్చిందీ, ఈఅన్ని సంగతులనూ అడిగితే ఉన్నదాన్ని ఉన్నలాగు చెప్పాడు రంగారావు.

కృష్ణచందు వీటినన్నింటినీ విని తనయావత్తు సంగతినీ సంగ్రహంగా వినిపించి, వేరొక్కచోటికి వెళ్లి కష్టపడవలసిన అవసరమేమీ లేకుండా తనదగ్గరే వుండమనీ, చదువు లోనగు వాటికి గావలసినంత ధనం తానే ఇస్తాననీ చెప్పాడు. మొదలు రంగారావుకు సంకోచం గలి

---

* కుర్బానీ=బలి,

గా ఉండవలసుని. కాని కృష్ణచందుని బలవంతం తక్కువ కావడం లేదు. శ్రీనాగేశ్వర రావుగారి వాగ్దానం గూర్చి వినిపింపగా దాను స్వయంగా వెళ్లి పంతులుగారిని ప్రార్థిస్తానని ధైర్యం జెప్పి, ఏలాగైతేనేం చివరకు ఒప్పుగునేలాగున చేశాడు రంగారావుని కృష్ణచందు. అది మొదలూ అతని నివాసం శ్రీనిలాసంలోనే. ఒక పర్యాయం పంతులుగారిని దర్శించి జరిగిన సమాచారమంతా వారితో జెప్పగా స్వజాతీయుడైన ఆంధ్రసుపుత్రుడొనరించిన సాహసకార్యం మెచ్చికొని దీవనలిచ్చి పంపారు దేశోద్ధారకులు.

౪

రంగారావు కృష్ణచందుగారి శ్రీనిలాసంలో ప్రవేశించి రెండు సంవత్సరాలైంది. ఈ మధ్యకాలంలో ఇతని సద్వర్తనం, ఇతని నిరభిమానమైన జీవనం, ఇతని తెలివితేటలూ ఇంట్లోవాళ్లందర్నీ మోహముగ్ధుల జేసివేశాయి. భువనపూర్ణలింకా పసివాళ్లే కాబట్టి వాళ్లను గురించి ఎక్కువ రాయవలసిందేమీ లేదు. కాని లక్ష్మీచందుకూ ఇతనికీ కలిగిన స్నేహం మాత్రం వర్ణనీయమైంది. ఒకరిని వదలి ఒకరు ఉండలేక పోతూ వచ్చారు. ఇక్కడికి వచ్చింది మొదలుకొని రంగారావు పేరు రావుజీకింద మారింది. మనంకూడా అప్పుడప్పుడీ పేరు నేవాడు కొందాం. ఇతరులతో చెప్పని తన మనసులోని రహస్యాలను రావుజీకి మాత్రం జెప్పి అతని సలహాను దీసికుంటూ ఉండేవాడు లక్ష్మి. స్కూల్ ఫైనల్ పాసైంది మొదలుకొని ఇతనికి విదేశాల్లో, ముఖ్యంగా యూరపు అమెరికాల్లో, భ్రమణ చేయాలననే బుద్ధి పుట్టింది. ఈ సమాచారం కొన్నాళ్లవరకూ రావుజీకి దప్ప మరెవరికి దెలియదు. అతడితని అభిలాషకు అటంకం చెప్పక పోవడం కాకుండా మీదుమిక్కిలి ప్రోత్సాహం చేశాడు. తలిదండ్రుల కెందుచేతనో ఈ విదేశభ్రమణ మంత రుచించలేదు. మరింత పట్టుబడితే తండ్రి వప్పుకొనేవాడేమో కాని, అప్పుడు ఇతను కూడా ఆ వుద్దేశాన్ని మాని ఇంటర్ మీడియేటు తరగతిలో జేరి యథాపూర్వం చదవడం మొదలెడితే తలిదండ్రులు లావ్యాసంగం పోయిందనుకొన్నారు. ఇప్పుడు రావుజీకి బి. ఏ. పరీక్ష, లక్ష్మికి ఇంటరు పరీక్ష లయిపోయాయి. పరిణామాలు ఇంకా రాలేదు. పరీక్ష కావడంతోనే లక్ష్మికి హైదరాబాదు పోవడం వాడుక. కాని రావుజీ వచ్చింది మొదలుకొని అక్కడికి వెళ్లడం మానాడు. చెన్నపట్నంలోనే వీరికాలం సుఖంగా వెళ్లిపోతూ వచ్చింది. ఈ మధ్యకాలంలో పద్మాలోచను ఇంటిలోని ఆడంగుల బలవంతాన్ని రావుజీ ఉత్తరంవ్రాస్తే అతనితల్లి వచ్చి కొన్నాళ్లుండి వెళ్లిపోయింది ఏలూరు. ఆమె ఇక్కడ ఉన్నన్నిరోజులూ కృష్ణనందూ, ఇంటివాండ్లూ ఆమెయెడల జూపించిన ప్రేమపూర్ణమైన గౌరవాదరాలను తిలకించి ఇంటిలోని దాసదాసీలందరూ ఆమెను కృష్ణనందుని చెల్లెలుగా భావించారు గాని పరాయిమనిషి అనుకోలేదు. ఇవన్నీ ఇలాఉండగా, రావుజీమీద గలిగిన అవ్యాజప్రేమమువలన సమయం దొరికినప్పుడల్లా తనదగ్గిర కూర్చుండబెట్టుకొని వ్యాపారసంబంధమైన రహస్యాలూ, తికమకలూ తెలియజేస్తూ చాలవరకు అందులోగూడా కుశలుణ్ని చేశాడు కృష్ణచందు.

తానిదివరకు సంకల్పించుకొని ఉన్నప్రకారం దైవచింతనము మొదలగు ధర్మకార్యాల్లో ఎక్కువ సమయాన్ని వినియోగించుకొనుటకు ఇప్పుడు మంచితరుణం లభించిందని ఒకనాడితడు రావుజీని పిలిచి, "ఇంతవరకూ మీరు పరీక్షా ప్రయత్నాల్లో మునిగి ఉండడంవల్ల అందుకేమీ విఘ్నం రానియ్యకూడదని మీకు కష్టమిచ్చావకాను. ఇక ఇప్పుడు సావకాశం దొరికింది. ఇదిగో నేనున్నసమయంలో, ముఖ్యంగా లేనిసమయంలో, మన వ్యవహారములన్నీ మీరే చూస్తూఉండండి. అంతగా దెలియనివిషయ మేదైనా తటస్థిస్తే నేను ఉండనేఉన్నాను" అని తాళంచేతు లతనికి ఒప్పగించి, ఎప్పుడైనా అవసరం వస్తే రావమ్మనని వానికి మారుతాళంచేతు లన్నింటిని తనదగ్గరే ఉంచుకొన్నాడు. ఆహా! కృతజ్ఞత అంటే ఇలాఉండాలి. ఇక లీలసంగతి ఏమిటూ? సముద్రఘటనమైన మూడోనాడు ఈమెకు బాగా తేలిక కలిగింది. బలహీనతమాత్రం తగ్గలేదు. అస్వస్థంగా ఉన్నన్నిరోజులూ ఈమె స్నేహితురాండ్రందరూ వీరింట్లోనే ఉంటూవచ్చారు. వీళ్లందరూ ఎల్లప్పుడూ ఆడుకొనే మాటలగింది, ముక్కూ మొగమూ ఎరగని వాళ్ల ఇంట్లో ఏలా

వల్ల తా నాదినమున సముద్రస్నానం చేయడానికి పోయింది మొదలుకొనీ అంతపర్యంతం జరిగినసంగతులన్నీ బాగా విశదమయ్యాయి. ప్రేమోద్రేకంచేత వెలువడిన అశ్రుజలములతో అభిషేకంచేసి మనఃకమల పుష్పాన్ని అర్పణంజేసి తన్ను రక్షించిన అవ్యక్తమూర్తికి ప్రణామం జేసింది కాని శాంతం కలిగింది కాదు. అభీష్టదేవతా సాక్షాత్కారంలేక భక్తికి శాంతం గూడానా? తన్నుగా పాడిన దివ్యమూర్తిని చూడాలనే ఉత్కంఠ జనించింది ఆసతూహలాన్ని అణచుకోవాలని ప్రయత్నంచేస్తుంది కాని అది ఈమె చేతిలో ఉందా? ఎంత తగ్గించుకోవాలని ప్రయత్నంచేస్తుందో అంతఎక్కువ అవుతూ వచ్చింది ఆ ఉత్కంఠ. స్నేహితురాండ్రను అడగడానికి మనసొప్పలేదు. అడిగితేమటుకు వారేం చేస్తారూ? కొంతసేపటికి తలిదండ్రులు చూడడానికి వస్తే మనసు ఆపుకోజాలక, "నాన్నా! నన్నెవరో సముద్రములోనుంచి లాక్కొచ్చి బ్రతికించారటా. ఒక్కమాటు వారిన్నాదగ్గిరికి పిలుచుకొనిరావూ? చూస్తాను" అని అడిగింది. చింతగాని ఉద్వేగంగాని కలిగించేపనులనూ ఆమెముందు చేయవద్దని డాక్టరు చెప్పాడు. అందుచేత "వారు మనయింట్లోనే వున్నారు నీఒళ్లు కొంచెం నయమైనతర్వాత పిలుచుకొనివస్తా"నంటే కాదు కూడదని మరింతగా అడిగినందువలన రావుజీని తీసుకొని రావడానికి అతనిగదికి వెళ్లాడు తండ్రి.

ఇంతలో వద్దంటూ ఉన్నప్పటికీ వినక లేచి తల్లిని ఆనుకొని కూర్చుంది పక్కమీదనే లీల. కృష్ణచందు రావుజీ లిద్దరూ గడప దాటి లోపల ప్రవేశించగానే చేతులించుక ఎత్తి ప్రణామం చేసింది. ఉద్రేకపూరితమైన ప్రేమభావమూ, కృతజ్ఞతా మిలితమైన సంతోష భావములు రవంత ఎఱ్ఱబారిన ఆమెముఖంమీద తాండవమాడుతున్నాయి. ఆ కరుణారసమూర్తిని చూసేసరికి కరిగి నీరైపోయింది రావుజీ హృదయం. కరిగే మాయమైందో లేక అంతరిక్షానికే ఎగిరిపోయిందో! వెంటనే వెతుక్కొన్నప్పటికీ అతని కఠినహృదయం దొరకలేదు. దయాభావం మొగంమీద తొలుకాడుతూవుంటే ఆమెను చూస్తూ కొంచెంసేపు కూర్చున్నాడితనూ ప్రక్కనేఉన్న ఒకకుర్చీమీద. ప్రణామానంతరం ఒక్క క్షణకాలం అతనిముఖాన్ని తేరిపార జూచి నిమీలితనేత్రయై మరల దిండుమీద తలచేర్చి పడుకొంది. లీల నిద్రించు చంటిబిడ్డల వదనాలమీద లాగు అప్పు డాబాలికముఖమున నానావిధభావాలు పుట్టుతూ ఉన్నాయి, పోతూ ఉన్నాయి. ధ్యానిస్తూలాగుంది. ఎవరినీ? కొన్నినిమిషములు ఈప్రకార మున్నతర్వాత, "అమ్మా! నీకు ఇంకా బలహీనంగా ఉంది. నీకు బాగా వొళ్లు కుదిరేవరకూ వీరిని మనఇంట్లోనే వుండమని వేడుకొంటానులే" అని కూతురుతో చెప్పి రావుజీని వెంటకొనిపోయి అతనిగదిలో వదలి తనపనిమీద తాను వెళ్లాడు కృష్ణచందు. ఈసందర్భమున జనించిన ఈప్రేమి ప్రేమికల పరస్పరానురాగం పరస్పరగుణగ్రహణోహవంవల్ల దినాభివృద్ధిని పొంది తుదకు పరిపక్వమై అన్యోన్యవిరహం సహించనిది గూడ యైపోయింది. అంతపర్యంతం ముక్కు మొగ మెరుగని వాళ్లయినాసరే, ఈ పరస్పరాశ్రితమైన ప్రేమ జనించిందాంటే, దీనిమాహాత్మ్యం ఏలాటిదో తెలియదు. ఒకరికొకరు బలిఇచ్చుకొని అయినా తమ ప్రేమే ఎక్కువైందని చూపించుకోడానికి ప్రయత్నంచేస్తూ ఉంటారు. ఈ లాటి ప్రయత్నాలతోనే లీలారంగల సమయం తెలియకుండా గడిచిపోయింది. కేవలం పూర్వాచార పరాయణులైన తలిదండ్రులే అయినయెడల వీరల స్వర్గానందం నరకయాతనకింద పరిణమించి ఉండేదేకాని ఆర్యసమాజకులైనందున వీరి కేలాటిబాధా కలుగలేదు. వైదికకాలంనాటి మనపెద్దలు అవలంబించిన ఆచారాలనే అవలంబిస్తూ తమ సంతానంచేతగూడ అలాగే చేయించవలెనని సమాజకుల ముఖ్యఉద్దేశము. ఈ కారణంచేత పద్మాకృష్ణులు తమ బిడ్డల సుఖజీవనానికి తోడ్పడుతూ వచ్చారుకాని విఘ్నాలు కల్పించాలని ఎంచలేదు. ప్రేమిప్రేమికలకూ ఇంతమాత్రం సందుదొరికితే ఇక కావలసిందేమిటి? రాజధాని పట్నంలో లీలా లక్ష్మలతో గలసి రంగారావు దర్శించని సినీమాలూ, వీక్షించని నాటకాలూ, విహరించని సముద్రతీరాలూ, సంచరించని పార్కులూ, గానించని బోటుషికార్లు, ఆలకించని వీణా

గానసభలు, అనుభవించని ప్లెజర్ ట్రిప్పులు, ఆరగించని ఉద్యానవనభోజనాలు లేనేలేవు. తరుచుగా భువన పూర్ణులు ఈ పార్టీతోనే ఉంటారు. ఈలాగే మరికొన్ని రోజులు గడిచిపోయి వుండినయెడల లీలారంగ మైత్రి వివాహరూపంగా పరిణమించ వీరి ప్రేమవృక్షానికిపూలూ, మొగ్గలూ, పిందెలూ పుట్టేవే. కాని అందుల కొక మహా విఘాతం సంభవించి, వీరిద్దరిసౌఖ్యాన్నే కాదు, ఈ కుటుంబంవారి అందరిసౌఖ్యాన్ని గూడ నాశనంచేసి వేసింది.

లక్ష్మీనందు విదేశాలకు బోవడానికి తటపటలాడుతూ ఉండి కొన్నాళ్లకా అభిప్రాయం వదలి చదవడం మొదలిడిన తరువాత ఇతని ఉద్దేశం మారిపోయినందుకు తలిదండ్రులు సంతోషించారని పైన వ్రాసి ఉన్నాను. పైకగపడినలాగు ఇతని విదేశభ్రమణాభిలాష - పరదేశాల్లో తిరగాలనే పిచ్చి- మనసులోనుంచి పోలేదు. ఇంటర్ పరీక్ష కావడం తోటే ఆ ఉద్దేశం మరింత తీవ్రంగా మళ్ళీ జనించింది. దీన్ని పూర్తిచేసుకోడానికి ఇతడు చేసిన అవిచారమైన, అనుభవరహితమైన చిన్నతనపుచేత వల్లనే ఈ కుటుంబంవా రనుభవిస్తూ వచ్చిన ఆనందరసవాహిని ఒక్కనిమిషంలో అంతరించి పోయింది. రంగారావుకు వ్యవహారపు తాళంచేతులను ఒప్పగించి నిశ్చింతతో దైవధ్యానంలో మునిగి కాలం గడుపుతున్నాడు కృష్ణచందు. క్రమక్రమంగా రావుజీమీదే పడింది భారమంతా. తక్కిన సమయాల్లోలాగు వ్యవహారపు వేళలందుగూడ లక్ష్మీనందు రావుజీ పక్కనే ఉంటాడు గాని యెల్లప్పుడూ పరధ్యానమే. వర్తకపు పనుల్లో ఇతనికి రుచివున్నలాగు కనబడదు. ఇందులకు ముఖ్యకారణం విదేశానికి పోవాలని పట్టుగుండె చింత. పరీక్షల పరిణామాలు కొద్దిరోజుల్లోనే బయటపడతాయి. అప్పుడితని కోఆలోచన తట్టింది. ముత్తాతగారి దగ్గిరికి అహమదాబాదు వెడతానని అందరితో జెప్పి బయల్దేరి బొంబాయిలో దిగి అక్కణ్నుంచి తిన్నగా యూరోపుచేరుకోవాలనీ సంకల్పం. కాని ధనమో? తలిదండ్రులతో, రావుజీతో చెప్పితే వెనకలాగే అవుతుందని భయం, అంచేత ధనంకోసం మరో ఉపాయం పన్నేడు, ఎవరికీ తెలియకుండా కావలసిన రొక్కం తీసుకొని తర్వాత అందరికీ తెలియచేయాలనీ. రావుజీతాళంచేతులూ, తండ్రివద్దరిడుప్లికేటు తాళంచేతులూ ఎక్కడ ఉండేదీ ఇతనికి బాగా తెలుసు. అనేకమాట్లు ఇతనికీ ఇనపపెట్టెలు తీయడం వేయడం వాడుకే. ఇంటికైన పెద్దకొడుకూ, యజమాని తర్వాత యజమానంతవాడూ ఇత డేం చేస్తూ ఉంటే ఎవరేం అనుమానపడతారు? కాబట్టి వెళ్లేనాడు కావలసిన ద్రవ్యందీసుకొని జాగ్రత్త చేసుకోవలె నని ఏర్పరుచుకొన్నాడు ప్లాను. ఇంట్లోవాళ్ళ కేం తెలుస్తుందీ ఈసంగతి? అందరూ అహమదాబాదే వెళ్లుతా డను కొన్నారు. అందుకనే తలిదండ్రు లితని ప్రయాణానికి మారుమాటాడక సమ్మతించారు. చివరకు ప్రయాణం దినం వచ్చింది. రాత్రి ౯-౩౦ మెయిల్లో బయల్దేరి బొంబయిచేరి అక్కణ్నుంచి గుజరాతు మెయిల్లో అహమదాబాదు చేరాలని పైకేర్పరుచుకొన్న ఏర్పాటు పగలంతా ప్రయాణపుసన్నాహాలవుతూనే ఉన్నాయి. ప్రయాణానికి గావలసిన ఆహారపదార్థాలూ, మిఠాయీలు తయ్యారు చేస్తున్నారు హల్వాయీలు. డ్రెస్ ట్రంకులు, ఆహారపదార్థాల ట్రంకులు, అపరూపపు పదార్థాల కేసులు, పుష్పఫలాదులబుట్టలు, పుస్తకాల బేగులు, బెడ్డింగులు మొదలగు సామాన్లను సర్దడంతోటే సరిపోయింది దినమంతా. వెళ్లేది ఒక్కలక్ష్మి.

ఈలాటి లక్ష్మీపుత్రులే లేకుంటే రైల్వేస్టేషన్లలోని రైసెన్సకూలీలగతి ఏంగావాలీ? రంగారావు ఏదో పనిమీద వెలుపలికి వెళ్లి ఉండగా తండ్రి మేడమీద ఉండడం గనిపెట్టి తన మనోరథాన్ని నెరవేర్చుకొన్నాడేలాగయితేనేం, ఇతడు. ముప్ఫైనలభై వేల రూపాయలు ఇనుపపెట్టి బందీనుంచి తప్పించుకొని లక్ష్మీచందుచేతి బేగును అలంకరించాయి. ఒకవారం గడవకముందే ఈ వార్తను తండ్రికీ, రంగారావుకూ తెలియచేద్దామనే ఆలోచనేకాని ఇంతలో ఏకొంపమునిగేదీ యోచించలేదు. కొత్తకొత్తదేశాలూ, అక్కడివింతలూ, విశేషాలూ చూడవలెనని అనివార్యమైన అభిలాష జనించడం మనుష్యస్వభావాల్లో ఒకటే. ఈ ఇచ్ఛాపూర్తిని అనేకు లనేకవిధాల చేసుకొంటూవుంటారు. బొత్తుగాచేసుకోలేనివాళ్లు

దేవురిస్తూనే ఉంటారు. దగ్గర కావలసినంత ధనం లేక పోయినప్పటికీ, స్థితిగతు లనుకూలించకపోయినప్పటికీ, ఏ అనివార్య హేతువుచేతనో, ఏ అప్పుసప్పో చేసి, రైళ్లు మొదలైన వాటిమీద ప్రయాణంచేస్తూ ఉండేవాళ్ల మొగాలమీద తొలుకాడుతూఉండే సంతోష వికాసాలను చూస్తే స్పష్టమౌతుంది, ఈనవీన విశేషదర్శనాభిలాష, ఈనూతనప్రదేశావలోకనకుతూహలం, మనుష్యుల్లో ఎంతప్రబలంగా ఉండేదినీ.

యూరోపు అమెరికా నివాసులు బాలకుల విద్యాభ్యాసకాలంలో యువకుల విద్యాపూర్తి అయిన తర్వాత ఇలాటి విదేశదర్శనావకాశాలను సమకూర్చి ఈ పిపాసను కొంతవరకు తీరుస్తున్నారు. ఈ యభిలాషాపూర్తికి తగిన ఏర్పాట్లను మనపూర్వులుగూడ చేసిఉన్నారు. గృహస్థాశ్రమం స్వీకరించే పర్యంతం విద్యాభ్యాసం నిమిత్తం విదేశాలకు వెళ్లాలనీ, తరువాత ఆమరణాంతం తీర్థాలనూ, పుణ్యక్షేత్రాలను సేవించాలనీ మనపెద్దలు చేసిన ఏర్పాట్లఅభిప్రాయం ఏమై ఉంటుంది? వీటి కింకనూకొన్ని కారణాలుండవచ్చునుకాని వాటిల్లో తప్పకుండా ఇదికూడా ఒక కారణం. ఏమైతేనేం? తన వివేకం, తన వినయ సౌజన్యం, తన గురుజనానురాగం, తనమిత్రవాత్సల్యం లోనగు సద్గుణాలను ఈ ఆశాదేవికి బలిఇచ్చి బయల్దేరాడు లక్ష్మీచందు. ఏడేనిమిది గంటలకు భోజనాలయ్యాయి. ఆసమయాన్ని శ్రీచందు మొదలగు బంధువులకు నోటిద్వారా పంపవలసిన సందేశాలు, నమ్రతాపూర్వక ప్రణామాలు ఇచ్చారు తలిదండ్రులు. అమాయికలు తమ్ముళ్లూ, లీలా నొక్కినొక్కి చెప్పారు తాత గారికి చెప్పవలసిన మాటలన్నీనీ పరధ్యానంగా వీటి కన్నింటికీ ఊంకొట్టాడు లక్ష్మి.

ఒకటాక్సీలో సామానంతా వేయించుకొని అహమదాబాదుకు పోవలసిన ఇద్దరు నౌకర్లనూ వెంటబెట్టుకొని గుమాస్తాతొమ్మిది కాకపూర్వమే సెంట్రల్ స్టేషను వెళ్లిపోయ్యాడు, సామానంతా లగేజీచేయించి టిక్కట్లుకొని సిద్ధంగా ఉండడానికి. తొమ్మిదింబావుకల్లా తండ్రీకొడుకులు రంగారావుతోకలిసి స్టేషనుకు వచ్చేసరికి అంతా సిద్ధంగా ఉంది. మూడోక్లాసు టిక్కట్లను నౌకర్లకిచ్చి వాళ్ళను సర్వెంట్సుకంపార్టుమెంటులో ఎక్కించి, ఇంతలో ఫస్టుబెల్ కాగా లక్ష్మి తన టిక్కట్టునూ, సామాను ప్యాసును జేబులో వేసికొని తన ఫస్టుక్లాసు రిజర్వుడుసీటు మీదికి పోయి చేరాడు. మరి రెండునిముషాల్లో గార్డు విజిల్ ఇవ్వడంతోటే కొడుకను తండ్రితో, మిత్రుని మిత్రునితో ఎడబాపి లాక్కెళ్లింది దయాదాక్షిణ్యాలు లేనిపాడురయిలూ. కృష్ణచందురావుజీ లిద్దరూ చిన్నబోయి చూస్తూ గార్డుబండికూడా దాటిపోవడంతోటే వెనక్కి మళ్లారు. కొద్దికాలంవరకైనప్పటికీ ప్రియజన విరహదుఃఖం అసహ్యంగానే ఉంటుంది.

౫

లక్ష్మీచందు ఇంటిదగ్గిరినుంచే నౌకర్ల బాధ లేకుండా చేసుకోడానికి చాలావట్టుకు ప్రయత్నించేశాడు కాని వీలైంది కాదు. ఇక్కడ ఎక్కి అక్కడ దిగడం కూడాకాదు, అహమదాబాదు ప్రయాణం. మరీబలవంతం చేసి వద్దంటే తండ్రి ఏం అనుమానపడిపోతాడో అని అప్పటికి మాత్రం తూష్ణీంభావం వహించి, బొంబాయి అహమదాబాదుల మధ్య వీళ్ళకు సెలవిప్పించడానికి నిశ్చయించుకొన్నాడు. ముందుగానే టెలిగ్రాములు వచ్చి ఉండడంచేత బొంబయిలోని వీరి మేనేజరు, మరికొందరు గుమాస్తాలూ రైలుదగ్గిరికి వచ్చి కలుసుకొన్నారు విక్టోరియా టెర్మినసులో దిగడంతోటే. వీరందరూ రెండు మూడురోజులు బొంబాయిలో ఉండమనికూడా ప్రారంభించారు. కాని తొందరపను లున్నాయని మిష పెట్టి లక్ష్మి వారినుంచి తప్పించుకున్నాడు. అక్కడ దిగిననాటి రాత్రే అహమదాబాదు ప్రయాణం. రాత్రికి ౮-3౦ కి గుజరాతు మెయిల్ బయల్దేరుతుంది. యానత్తూ తయ్యారు చేసుకొని అరగంటముందుగానే కొలాబాస్టేషనువద్ద జేరి టిక్కట్లు తేవడానికి మేనేజరు సిద్ధమయితే అతన్నివారించి తానే వెళ్లి సూరతువరకూ తన నిమిత్తం ఒకఫస్టుక్లాసు టిక్కట్టూ, నౌకర్లకు అహమదాబాదువరకూ రెండు మూడోక్లాసు టిక్కట్లనూ కొని వారివి వారికి ఇచ్చి, బండి తయ్యారుగానే ఉన్నందున వెళ్లి ఎవరి బండ్లలో

వారు కూర్చున్నారు. వెంట తీసుకొనిపోవాలనుకొన్న సామానంతా తనదగ్గిరే పెట్టించుకొన్నాడు లక్ష్మి. సరిగ్గా ౮-౩౧ కి రైలు కదిలింది. సూరత్ చేరేటప్పటికి ౧౨-౩౦ కావచ్చింది కార్యాసక్తులకూ, కామాసక్తులకూ నిద్ర పస్తుంది గనుకనా. లక్ష్మి మేలుకొనే ఉన్నాడు. కాని గురకలు బెట్టి నిద్రబోతున్నారు నౌకర్లు, ఏమూలకో దేహాల్ని ఆనించి; వారి కీ ప్రపంచపుగొడవే లేదు. నిద్రకూడా మహా విచిత్రమైందే! హాయిగా ఇంటిపట్టన పట్టెమంచం,పట్టుపరుపుమీద ఈ శరీరాన్ని జేరేస్తే అటుపొర్లడం, ఇటుదొర్లడం- ఇంతేగాని, కంటికింపైన నిద్ర రానేరాదు ఎంతసేపటికీనీ. ఇక రైల్లోఎక్కామా అంటే నిలుచోడానికి చోటు లేకపోయినా సరే, కళ్లు మూరుకొనే పోతూ ఉంటాయి. సూరతుస్టేషన్ రావడంతోటే లక్ష్మి దిగి పోర్టర్ల చేత సామాను బట్టించుకొని వెయిటింగురూంలో చేరాడు. పది నిముషాలుండి బండి కదిలిపోయింది. అప్పటికి కుదుటబడింది ఇతని మనస్సు. మళ్లీ అక్కణ్నుంచి బొంబయికి టిక్కట్టు తీసుకొని మూడుగంటలకు అక్కడికి వచ్చే పెషావరు ఎక్స్‌ప్రెస్ మీద తెల్లవారి ఎనిమిదిగంటలకు బొంబయి చేరాడు. దినమంతా విదేశయాత్రకు అవసరమైన ప్యాసుపోర్టూ, డాక్టరు సర్టిఫికేట్లూ, టిక్కట్లూ మొదలైనవాని సమకూర్చుకోడంతోటే సరిపోయింది. సుమారు రెండుమూడు గంటలకు లంగరు ఎత్తివేశారు. అనంతసముద్రంలో లీనమైపోయింది. లక్ష్మి ఎక్కినస్టీమరు-సిటీఆఫ్ పారిస్.

ఇక్కడ మద్రాసులో లక్ష్మి వెళ్లిసంగతి అందరికీ తెంగగానే ఉంది. కాని ఎక్కువకష్టమనిపించింది లీలారంగలకు. వీరెక్కడికి వెళ్లినా లక్ష్మి తప్పకుండా వుండేవాడు. ఇప్పుడతను లేనిలోపం బాగా కనబడుతూవుంది. మర్నాడు యథాప్రకారం వ్యవహారలన్నీ సాగిపోయ్యాయి. కాని అవసరమేమీ రానందున లక్ష్మి చందు డబ్బుతీసినపెట్టెను ఆనాడు సాయంకాలంవరకూ ఎవరూ తెరిచారుకారు సాయంత్రం ఆరుగంటలైనతేరువాత రావుజీ ఎక్కడికో వెళ్లిపోయ్యాడు మామూలు ప్రకారం. ఇతడు వెళ్లగానే కృష్ణచందు కేదో అవసరం మీద ద్రవ్యం కావలసివచ్చింది. ఆతడు ఘటనానశంగా ఆపెట్టెనే తెరిచిచూశాడు. లోపలంతా ఖాలీగా వుంది. ఏనాలుగైదునోట్లో ఇవతలా అవతలా చెదరిపడివున్నాయి. ఈయన మనస్సనకేదో చప్పున సందేహం తట్టింది. తక్కినసేఫులనూ తెరచిచూశాడు. అవన్నీ సరిగ్గానే ఉన్నాయి. మొదటతెరచిన దాంట్లోనే లేనివి లేక పోగా ఉన్నవి అస్తవ్యస్తంగా పడివున్నాయి. ఆఫీసులోని నౌకర్లందరూ వెళ్లిపోయ్యారు మేనేజరు మాత్రం ఇంకా ఉన్నాడు. ఆయన్ని పిలిపించి లెక్కల పుస్తకాల్ని దీయించి చూస్తే క్రిందటి సాయంకాల మందులో నల్భై వేల ఆరునందలరూపాయల రొక్కం జమ వుంచినలాగు వ్రాయబడి వున్నది. ఖర్చైనలాగు ఎక్కడనూ లేదు. క్షణక్షణ మితనిమనసులో ఒకవెర్రి ఆందోళనం వృద్ధికావడం మొదలెట్టింది. మేనేజరుకు వెళ్లిపొమ్మన్నాడు. ఆఫీసు ఖాలీ అయిపోయింది. ఏమి టీచిత్రమని ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు. ఏలాగూ పాలుపోవడం లేదు. "తాళంచేతులు రావుజీ దగ్గరేకదా ఉంటూ, అతనికి తెలియకుండ ఈపని యేలాగు జరిగి ఉంటుంది? కాని ఈవిషయమై అతనిదగ్గిర ఎత్తేది ఏలాగూ? సర్వస్వమూ అతనికే వప్పచెప్పినప్పుడూ అతని కీలాగు చేయవలసినఅవసరం ఏమిటే? రెండేళ్లనుంచీ చూస్తూన్నాను. ఏకరసంగా ఉంది అతని సద్వర్తనము. నా బలవంతంమీద ఏమైనా దీసుకొనేవాడు. కాని స్వాతంత్రించి కానైనా తననిమిత్తం దీసికొని యెరుగడు. అలాంటి వానిమీదనా నాకు అపనమ్మకం" అని కొంతసేపూ, "ఏమిటో మానవస్వభావం గదా. ద్రవ్యంతో గూడిన పని. ఏదో అవసరం కలిగి ఇవ్వాళ చూశానుకాని ఇదివర కెన్నిమారులైందో ఈలాగు"అని మరికొంతసేపూ, కొత్తవాడేయని లేశమైన విచారించకుండా సర్వస్వాతంత్ర్యమిచ్చాను.అట్టినన్నీలాగువెర్రివాణ్ని చేస్తాడా రంగారావు" అని కొంతసేపూ, "ఛీ! నేడు నామతి కేమి వచ్చింది! నా ఆత్మమీద నాకు అపనమ్మకం కలిగినయెడల రావుజీ మీద అపనమ్మకం కలగాలి" అని కొంతసేపూ-ఏమేమో యోచిస్తూ కూర్చున్నాడు. ఇంతలో దీపాలుపెట్టిన తర్వాత రంగారావు వచ్చి ఆఫీసులో ఒంటరిగా కృష్ణచందు కూచొని ఉండడం చూచి తిన్నగా ఆయనదగ్గిరకే వెళ్లాడు. అతన్ని చూడడంతోటే-

"రావుజీ; ఖజానాతాళంచేతులు ఉన్నాయా?"

"ఆ! నావద్దనే ఉన్నాయి."

"ఏవీ? ఈలా ఇయ్యి." అని తీసుకొని, "రావుజీ! ఈపెట్టెలో ద్రవ్యం ఎంత ఉండాలిసిందీ తెలియునా?"

"ఏపెట్టెలో?"

"ఇదే! నాలుగో నెంబరుది. మనం కొత్తగా దెప్పించుకొన్నది."

"అందులో నలభై వేలకంటే ఎక్కువ వుండాలనీ నా జ్ఞాపకం. అసలు మొత్తం లెక్కలు చూస్తే తెలుస్తుంది."

"ఇలాగు చూడు - ఈపెట్టెనీ!"

"ఏం" అని దగ్గిరికెళ్లి చూసేసరికి పెట్టంతా ఖాళీ. నోట్లప్యాకెట్లు లేవు. నిన్నసాయంకాలం నాలుగుగంటలవేళ లక్ష్మికి ఇవ్వడానికి వెయ్యిరూపాయల నోట్లు తీసికొని తక్కినవాటి నన్నింటినీ అదేచోట తానే పెట్టాడు. ఇప్పుడంతా శూన్యం. గుండె గుభేలుమంది. తన మేనేజిమెంటు సమయంలో జరిగిందని మొగం వివర్ణమైపోయింది. నిర్ఘాంతపోయి నిలుచున్నాడు.

"ఎమైందా పైకమంతా మరీ?"

"నాకేమీ పాలుపోకుండా ఉంది."

"తాళంచేతులు మీదగ్గరే కదా ఉంటాయి?"

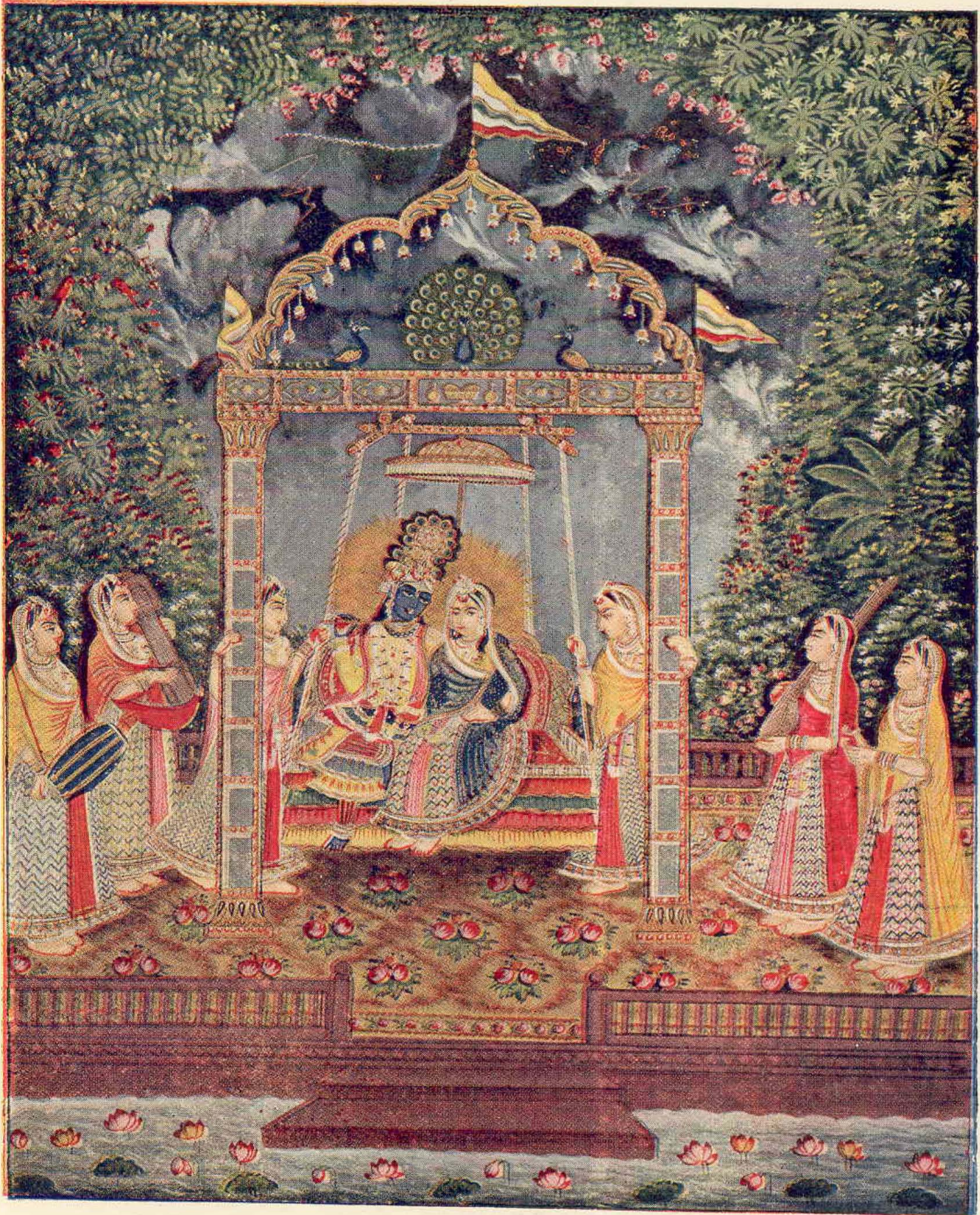
"అవును. ద్రవ్యమేలాగున మాయమైందో నాకేమీ గోచరం కావడంలేదు."

"మీకు తెలియకుండా ఏలా పోయివుంటుంది."

"నేనేమని చెప్పేదీ?"

"ఎందా రెండువందలూ కావు. నలభై వేలూ గుండుం వేసుకొని పోవడమే ఒక్కపాళంగా?"

ఇది విని రావుజీనోటినుంచి మాట రాలేదు. దిగ్భ్రమ చెందినవానివలె నిలుచున్నాడు. అప్పుడు కృష్ణచందు మరల చింతతో గూడిన మొగంతో, "ఈ విషయములో నాకు గలుగుచున్న ఆందోళనము ఇంతింతని చెప్పలేను. లక్ష్మికంటే మీమీద నాకెక్కువవిశ్వాసం. నాసర్వస్వం మీఆధీనం చేశాను. నాశక్తికిమించిన ఉపకారం మీకు చేయాలని ఉండగా ఈఆఘాతం తగిలింది. కొన్నిసంవత్సరాలైనా నాకేమీ తెలిసే ఉండదు. కాని ఒక్కపర్యాయం నలభై వేలరూపాయలు కన్పించకపోవడమూ,—ఎల్లప్పుడూ తాళంచేతులను దగ్గిర ఉంచుకొనే మీ కీసమాచారం తెలియకపోవడమూ. పరమేశ్వరునకే తెలియాలి ఈరహస్యం" అన్నాడు. ఈ మాటలు రంగారావు హృదయంలో శూలాల్లాగు గుచ్చుకొన్నాయి. సంభావితుడైన పురుషునికి అపనింద మరణంకంటే మించింది. ఇతనికి జవాబు చెప్పడానికే నోరాడలేదు. చెప్పేదేమిటి? పుణ్యం పాపం లేశమాత్రమైనా తెలిస్తేనే గదా. మరి రెండునిముషా లూరకుండి కృష్ణచందు కొంచెం గాంభీర్యం వహించిన మొగంతో, "ఇప్పుడీవిషయాన్ని బయలుపెట్టిన యెడల యేలాగు పరిణమించేదీ మనకు తెలుసును కాని ఇంకో నలభై వేలు పోయినప్పటికీ నేనేలాటిపని చేయను మీరు నాకు పరమాప్తులు. మీ మీద నాకెంతమాత్రం అవిశ్వాసం కలగడం లేదు. కాని నామనస్సున కేదోకళవళం కలుగుతున్నది. నిజం నిల్కడమీద తెలియకపోదు. కొన్నాళ్లలో ఈ సంగతి తప్పక బయలుపడుతుంది. అంతవరకూ మన వ్యవహారాలు నేనే చూస్తూఉంటాను. మీకు చేతిఖర్చు నిమిత్తం ఈరొక్కాన్ని తీసుకోండి" అని కొంతపైకమివ్వబోవ రావుజీ "అక్కర్లేదు. ఇప్పుడు నాదగ్గర ద్రవ్యమున్నది. కావలసినపుడు అడిగి తీసుకొంటాను." అన్నాడు. ఇంతలో భువనుడేతెంచి, "నాన్నా! పండితుగారు పూజను ముగించి హారతి యివ్వడానికి నీకోసం చాలాసేపట్నుంచి కనిపెట్టుగుని ఉన్నా"రని చెప్పగా రావుజీనికూడా రమ్మని చెప్పుతూ మేడమీదికి వెళ్లాడు కృష్ణచందు. ఒక అరగంట అయినతర్వాత నుర్గోనాకరు వచ్చినాడు రంగారావును భోజనానికి పిలవడానికి. కాని ఎక్కడున్నాడు రావుజీ. ఆఫీసులో లేడు. మేడమీద లేడు. అతని గదిలో లేడు. ఇంటివెలుపలా లేదూ, లోపలా లేడు. రావుజీ కానరాక, అతనిజాడ అయినా తెలియక, రెండురోజులు గడచిపోయాయి. అతడు మామూలుగా వెళ్లుతూఉండే పట్నంలోని స్నేహితుల ఇండ్లలో-గాక చుట్టుప్రక్కల ఏయే ప్రదేశాలకు వెళ్లడం అతనికలవాటో అక్కడంతా వెతికారు.

ఆఖిన జోరే సదా చిత్తచోరే తిహీ మనికంచనఖంభ హిండోరే,
కుంజకే మధి బిరాజే పియా పియదామనీ ముఖపరే దుహూ భోరే,
నాగరినారి అనేక ఝులావత రాగ బిలాస రితే మనుభోరే,
యాబిధ రాగ హిండోల కహోఐత జా నిబచే అభిలాఖన థోరే.

[జయపుర చిత్రము: దివాన్‌బహదూరు చతుర్భుజదాసు గోవిందదాసుగారి యనుమతిని.]

కృష్ణచందుపంపిన నౌకర్లు. కొంచెమైనా ఆమాకీ తెలిసిందికాదు. పద్మకీవార్త తెలియగానే దిగ్భ్రమ కలిగింది. నిర్వేదభావోయి ఒకటిరెండు క్షణా లుండి తుదకు దీర్ఘనిశ్వాసం వదలి కూతురు దలచుకొని కళ్లనీళ్లు పెట్టుకున్నది. ఇక లీల కిది వజ్రప్రహారమే. ఈమెకు దృఢమైనవిశ్వాసం రావుజీ ఈలాటిపనిని ప్రాణంమీదికి వచ్చినప్పటికీ చేయడనీ. కాని ఎవరిమీద వేస్తుందీ చప్పున ఈదోషాన్ని. లోలోపలే కృశించడం మొదలెట్టింది. సజ్జనులైన రంగారావు స్నేహితులందరూ అతడీప్రకారం అకస్మాత్తుగా కనపడకపోవడానికి చాలాదుఃఖించారు. కృష్ణచందు మనస్థిమితం బొత్తిగా పోయింది. కలకల్లాడుతూ నవ్వుతూఉండే ముఖం దైన్యాక్రాంతమైంది. ఏదో ఎప్పుడూ ఆలోచిస్తూ కూర్చుంటాడు. "ముప్ఫై రూపాయలు, ఎన్నిఖర్చు అవుతాయో ఈలాటివి. ఇందుకలన నాకొచ్చిన తక్కువేమిటీ? లేనిపోని రాద్ధాంతం జేసి నాప్రాణంలాంటివాణ్ని పోగొట్టుకొన్నాను" అని చింతిస్తాడు కొంతసేపు. "ఆరోజున ఆ లాగున అతని ప్రశ్నించుట అనుచితం"మని తలుస్తాడు కొంతసేపు "ఒక్కపాళంగా నలభై వేలరొక్కం గన్పడకపోతే రవంత మందలించడమూ దోషమేనా" అని మళ్లీ. "తెలిసినవిషయాన్ని మనసులో రహస్యంగా బెట్టుకొని నిమ్మళంగా నిజమూ కల్లా తెలిసికొంటే బాగుండేది" అని మరికొంతసేపూ. "అయ్యో, రావుజీవంటి సద్గుణుడు— ఎంత వినయం! ఎంత ఓర్పు! ఈలాటి నీచకార్యమా? నేనే తొందరపడి అతని కోమలహృదయాన్ని నొప్పించాను." ఈలాటి తలపులు అనంతంగా వస్తున్నాయి. మతి అతిచంచలమై యెంతస్థిరపరచుకోవా లనుకొన్నా సాధ్యం కావడం లేదు. లక్ష్మి వెళ్లి నాలుగురోజులూ, రావుజీ కనడక మూడురోజులూ అయింది. షుమారు అయిదుగంటలు కావచ్చు. కృష్ణచందు తనగదిలో కూచోని మీద పడించినలాగు ఆలోచనాపరంపరలలో మునిగి ఉన్నాడు. ఆసమయంలో జవా నిచ్చి పోయ్యాడని రెండు టెలిగ్రాములను తండ్రికిచ్చి వెళ్లాడు భువనం, మేనేజరు దస్కతు చేసి పుచ్చుకున్నాడవి. అందులో ఒకదాన్ని విచ్చి చూస్తే—

"Ahmadabad:
Laxmichand missing. Servants arrived. Enquire.
Shrichand".

["అహమదాబాదు:లక్ష్మి రాలేదు. నౌకర్లు చేరారు. విచారించవలెను —శ్రీచందు."] అని వ్రాసివుంది. ఇది ఏమిటో ఇతనికి గోచరంకాలేదు. సంభ్రమమూ, ఆశ్చర్యం, విషాదమూ కలసిన మనసుతో రెండోదాన్ని విప్పాడు. అందులో—

"Bombay:
Started for Europe. More information from Aden. Wait.
Laxmichand."

["బొంబయి: యూరోపు కెళ్లుతున్నాను. ఏడెన్నుంచి వివరంగా రాస్తాను —లక్ష్మిచందు."]

ఈ టెలిగ్రాము చదువుకోగానే అంధకారమంతా విరిసిపోయింది. సంగతులన్నీ చాలవరకు అవగతమైనాయి. ఆశ్చర్యసంభ్రమాలు మాయమై విషాదమొక్కటే నిలిచింది. దానికి పశ్చాత్తాపం తోడయింది. ఏడెన్నుంచి ఎప్పుడు ఉత్తరం వస్తుందాఅని కనుపెట్టుకొని దినాలను లెక్కిస్తున్నాడు. ఆరు రోజులు కడచిపోయిన తర్వాత ఆ కలవరిస్తూఉన్న జాబుకూడా చేతి కందింది. దానిని విప్పి,

"పితాజీ,

మీ విషయమై నేను మహా అపరాధం చేశాను. మీరు మిక్కిలి రావుజీ యెడలా-కాని పుత్రవాత్సల్యంతో మీరు, మిత్రవాత్సల్యంతో వారు క్షమిస్తారనే ధైర్యం నన్నీకార్యాన్ని చేయించింది. నేను అహమదాబాదు పోతానని చెప్పినదంతా అబద్ధమే. ఆ నాప్రయాణసన్నాహాలన్నీ ఈలా రావడానికే. నేను అహమదాబాదుకని బయుల్దేరిన నాటి సాయంకాలం అయిదుగంటలవేళ, రావుజీ ఎక్కడకో పోయివుండగా, మీరు మేడమీద కేదో పనినిమిత్తం వెళ్లి ఉన్న సమయాన్ని మీ తలగడక్రింది డూప్లికేటు తాళంచెవులను దీసికొని నాలుగోనెంబరు కొత్త ఇనుపపెట్టెను తెరిచి అందులో నుంచి నలభైవేలరూపాయలనూ నా ప్రయాణపు ఖర్చుల

నిమిత్తం తీసుకొన్నాను. క్రిందటిమాటు మీరు నా ప్రయాణానికి ఒప్పారుకారనీ ఈలా మీతోగాని, రావుజీతోగాని చెప్పకుండా........."

ఉత్తరం పూర్తిగా చదువుకోడానికి శక్యం కాలేదు. లోపలనుంచి దుఃఖం పొంగివస్తూ అణచుకొన్నా అణగడంలేదు. రావుజీ, అతని సద్గుణాలూ ప్రత్యక్షరూపాలతో అతన్ని ఆక్రమించాయి. లజ్జాభరంచేత శిరం ముందున్న బల్లమీదికి వంగింది. కళ్లు మూసుకొన్నాడు. మూసుకొన్నప్పటికీ మరింత స్ఫుటంగా కనబడుతునే ఉంది, ఆనాడు తనకట్టెదుట నిలుచున్న రంగారావు యొక్క వినయయుక్త విశుద్ధాంతరంగమును వెలిబరచు ముఖం. రెండుచేతులనూ బల్లమీద చాచుకొని వంచిన మొగం ఎత్తకుండా మహావిచారంతో ఉన్నాడు కృష్ణచంద్రు. సరిగ్గా అదే సమయంలో లీల ప్రవేశించి తండ్రి స్థితిని జూచి కొంచెం భయపడింది దగ్గరకు వచ్చి చేతుల మధ్య ఉత్తరం పడివుండడం చూచి, "ఏం! నాన్నా! ఆలా ఉన్నావూ!అన్నయ్యదగ్గిర్నుంచి వుత్తరం వచ్చిందా ఏమిటీ?" అని అడిగింది. దానికి నోటితో జవాబు నియ్యజాలక ఆజాబును చేతికందిచ్చినాడు తండ్రి. ఈవుత్తరం చూచి చదువుతూవుండగానే కళ్ళవెంట గిర్రున తిరగడం మొదలెట్టాయి నీళ్లు లీలకు. పాలరాయి ప్రతిమలాగు నిలిచిపోయింది తండ్రియెదుట. పైకికనబడే తళుకు బెళుకులనూ, రంగుడంగులనూ చూసి ఏవిషయాన్నిగురించి అయినా ఇదమిత్థమని నిర్ధారణంచేసికోడానికి వీల్లేదు. లక్షలకొలది ఆదాయం గల శ్రీమంతులందరూ సౌఖ్యమేసౌఖ్య మనుభవిస్తూ ఉంటారనీ, ఇల్లువాకిలైనా లేనిదరిద్రులందరూ దుఃఖమే అనుభవిస్తూ ఉంటారనీ అనుకోవడం చాలాపొరపాటు. దీనికి భిన్నంగా వ్యతిరేకాభిప్రాయంగూడా సరియైనది కాదు కాబట్టి సుఖదుఃఖాలు రెండూ ఈరెండు తరగతుల వారిలోనూ ఉంటూ ఉంటాయి, కాలాన్నీ, స్థితిగతులనూ అనుసరించీ. ఈ నియమానికి ప్రస్తుతం కృష్ణచంద్రుగారి కుటుంబం తార్కాణమైంది. కోట్లకొలది ద్రవ్యం, కోటల్లాంటి మేడలూ, చుట్టపక్కాలూ, మిత్రులూ, నౌకర్లూ చాకర్లూ వందలకొలది ఉన్నప్పటికీ వీటిలో ఏవిగాని వీరిని సౌఖ్యవంతులుగా చేయడానికి సమర్థమైనవి కాలేదు. ఇందుకు మూలకారణం లీలావతీ దుఃఖం. రంగారావు అంతూపొంతూ లేకుండా వెళ్లి రెండు సంవత్సరాలు దాటిపోయాయి. హులియా* లిచ్చి అతన్ని కనుగొన్నవాళ్లకి పదివేలరూపాయలు బహుమాన మియ్యబడునని మొదలు ప్రకటనచేయించి క్రమంగా ఆమొత్తాన్ని ఇరువైఅయిదు వేలకు పెంచారు. కాని ఈ బహుమానాన్ని తీసుకొనే సౌభాగ్యం ఇప్పటివరకూ ఏ దరిద్రుడికీ లభించలేదు.

లక్ష్మీచంద్రు విదేశభ్రమణం విసుగెత్తేలాగు చేసి ఇంటికి చేరాడు. ఇతడు కేవలం తిరగడానికే ద్రవ్యాన్ని పాడుచేయలేదు యూరోపునంతా దిరిగి అమెరికాచేరి యచటి వాషింగ్టన్ విశ్వవిద్యాలయంలో విజ్ఞాన మభ్యసించి M. Sc. డిగ్రీనితీసుకొన్నాడు. పరదేశంలో ఉన్నంతకాలం ఇతనికిఇంటిసంగతులు తెలియబరచకుండా ఉండడమే కాకుండా వాషింగ్టన్‌లో ఉన్న కాలమున ఖర్చుకనిరాస్తే మరికొన్ని వేలు రవాణాచేశాడు కృష్ణచంద్రు కొడుక్కి. దేశభ్రమణమూ, విద్యాభ్యాసమూ పూర్తిచేసుకొని స్వదేశానికి వచ్చి ఇంట్లో కాలుపెట్టేవరకూ ఇతనికి తెలియదు, తన అవిచారపూర్వకమైన కార్యంవల్ల తనకుటుంబానికి ఏలాటిదశ వచ్చిందీ తనచెల్లెలు ఏలాగు శల్యమైపోయిందీనీ మూర్తీభవించిన దైన్యంలాగు. అన్న వచ్చినాడనే సంతోషము ఇంచుకంత ముఖాన్ని తొలకరింపగా మెల్లగా తన దగ్గరకు వచ్చి చెయ్యి పట్టుకొనబోయ్యేసరికి "ఎవ రీపిల్లా! ఇంతిచనువుగా నాదగ్గిరికి వచ్చిం"దని సిగ్గుతో వెనక్కు తగ్గబోయి, తేరిపార చూచి లీలని గుర్తించి తెల్లబోయి, "ఇదేం తల్లీ! ఈలాగయ్యా"వని చేరదీసి, కన్నీళ్లు పెట్టుకొన్నాడు లక్ష్మీ, అమెరికానుంచి ఇల్లుచేరిన మొదటినాడు. క్రమక్రమంగా ఇతనికి యావత్తుసంగతులూ విశదమయ్యాయి* కాని ఇప్పుడెంత దుఃఖిస్తే ఏం ప్రయోజనం గతించిపోయిందానికీ? తన్ను జూస్తే తనకే సిగ్గూ, వెగటూ జనిం

* హులియా = ఆనవాళ్లు.

* తానెన్నిసార్లు ఎన్నివుత్తరాలు రాసినప్పటికీ రంగారావు స్వయంగా జవాబియ్యకపోవడం ఆలా ఉండగా, తండ్రికూడా ఆవిషయమై వ్రాయనందుకు గల కారణాలన్నీ విస్పష్టమయ్యాయి.

చాయి. పశ్చాత్తాపం లోపల అగ్నిలాగు దహించడం మొదలెట్టింది. చెల్లెలి శరీరావస్థ చూసి ఇతనికి మతే పోయింది. దీని కంతకూడా నే కారకుడను గదా అనుశోకావేశం చేత ఒకనాడు "చెల్లెలిసౌఖ్యాన్ని నాశనంచేసిన నా కెందుకూ సౌఖ్య"మని తానుగూడ వివాహమాడనని ప్రతిన చేశాడు లక్ష్మి. ఈ వార్త తల్లిదండ్రులకు దావానలమైంది. ఇదివరకు కూతురు కోసమే ఏడుస్తూ ఉంటే ఇప్పుడు కొడుకుకూడా తయ్యారయ్యాడు. లీలకో కొత్త చింతపట్టుకొన్నది అన్నవిషయమై. ఈలాగున ఈయింటి వారికి దుఃఖం పెరుగుతూనే వచ్చింది. కాని తగ్గలేదు.

స్నేహితురాళ్లు వచ్చి లీలను బలవంతంగా మాట్లాడించాలని ఎంత ప్రయత్నంచేసినా దిగాలబడి వాళ్లని చూస్తూ కూర్చునేది కాని జవాబే ఇచ్చేది కాదు. తమ ప్రియసఖియొక్క హృదయహస్తస్పర్శ విరహంచేత ముఖాలు మలినమై పోయ్యాయా అనేలాగు ఆమె చదువుకొనే పుస్తకాలన్నీ దుమ్ముధూళితోకూడి ఎక్కడివక్కడ పడివున్నాయి. మనస్సు అనేది ఉండాలి ఏపనైనా చెయ్యాలంటే. అది ఇప్పు డీమె దగ్గర లేదు. ఉన్నా ఈమెస్వాధీనంలో లేదు ఈలాంటి స్థితిలో తల్లిదండ్రులు మొదలైనవారు ఈమెమీద దోషారోపణ చేస్తే ఏం ప్రయోజనమూ—ఆపనిచేయదనీ, ఈపనిచేయదనీ, తుదకు ఆహారవిహారాలు గూడా మానివేస్తున్నదనీనీ? ఇంట్లో వాళ్లకే ముగం చూపడానికి సిగ్గూ. వెలపలికెక్కడికీ వెళ్లదంటే? మనోహరమైన కలకంఠస్వనాల్నిగూడా కిందుచేసే లీలా కంఠస్వర తరంగాలతోగూడి ఆవోవను రాకపోకలు చేసే మార్గస్థుల హృదయప్రదేశములమీద ఆనంద తుషార వర్షం గురిపించి వారి మనసులను జల్లచేసే శ్రీవిలాసభవన ప్రాంతమండలి వాతావరణము ఇప్పుడు కేవలం శోకరసవర్షాన్నే కురిపిస్తూ ఉంది. "లీల పుట్టిందే రంగడికొరకే! అందుచేతనే ఆనాడు సముద్రంలో బడ్డీ అతనికి దక్కింది. ఇక ఇప్పుడు రంగడులేక లీలవుండడం ఏలాగూ?" అని చెలికత్తెలు పరస్పర మనుకొంటూ వాపోయ్యేవాళ్లు. "అయ్యో! ఈ రత్నం దక్కదూ తల్లిదండ్రులకూ?" అని ఇంటికి చూడబోయిన ఇరుగుపొరుగువారు దుఃఖించేవారు. మద్రాసులో వీరిస్థితి ఈలా ఉంది. ఎప్పటికబుర్లు అప్పుడే అహమదాబాదు హైదరాబాదుల్లో ఉన్నవాళ్లకు తెలుస్తూనే వచ్చాయి. ఒకనాడు శ్రీచందుడగ్గిరనుంచి వుత్తరం వచ్చింది. అందులో మనమరాలిని అహమదాబాదుకు తీసికొనిరమ్మనీ, వాయుపరివర్తనంచేత ఆమెకు శరీరారోగ్యం కలగవచ్చుననీ వ్రాశాడు. ఇక్కడి డాక్టర్లుకూడా కొందరూ, కృష్ణచందునిమిత్రులూ కొత్తకొత్త ప్రదేశాలను జూపించడం మంచిదన్నారు. ఈ యన్ని హేతువులచేతా ఇక్కడి సమస్తమూ మేనేజరుపరం జేసి సపరివారంగా, మధ్య దారిలో విశేషాలేమీ లేకుండా, అహమదాబాదు చేరాడు కృష్ణచందు. అక్కడా పదిపన్నెండు రోజులు గడిచి పొయ్యాయి. కాని లీలస్థితిలో మార్పేమీ కలగలేదు. లోపల బుట్టిన రోగానికి లోపలికే మందియ్యాలి గాని బాహ్యోపచారాలు ఎన్ని చేస్తే ఏంప్రయోజనం?

అహమదాబాదులో శ్రీచందునకూ మహాత్మునకూ చిరపరిచయం. సాబరమతీ గాంధీ ఆశ్రమానికి శాశ్వతఫండునిమిత్తం ఇతడొక లక్షో, రెండులక్షలో ఇచ్చాడంటారు. అదిగాక సంవత్సరంతొన్ని జరిగే నూలు పోటీపందెములలో మొదలుగా గెలిచే వాళ్లకు బహుమతులుకూడా ఇస్తు ఉంటాడు. మహాత్మునకు ఆశ్రమంలో ఉండేరోజుల్లో ఈయనకు అక్కడికి వెళ్లి కొంతసేపు సంభాషిస్తూ ఉండడం వాడుక. మామూలు ప్రకారం ఒకనాడీయన ఆశ్రమంలోకి వెళ్లి మాటలసందర్భంలో తన మనమరాలిని గురించీ, ఆమె వ్యాధినిగురించీ మహాత్మునకు వినిపించి, ప్రస్తుతం వారంతా తనవద్దనే ఉన్నారని చెప్పాడు. దానిని విని కావలసిన యెడల ఆమెను ఆశ్రమంలో ఉంచుకోవచ్చుననీ, అందులకు తన అభ్యంతరమేమీ లేదనీ, ఆలాగు వుంచినచో పట్టణములోనికంటే అక్కడి వాయువు శుభ్రమైన దగుటవలన అక్కడ ఎక్కువలాభం కలగవచ్చుననీ, చెప్పాడు మహాత్ముడు. ఈ సలహా అందరికీ నచ్చింది. మర్నాడే లీలనూ, ఆమెకు తోడుగా ఉండడానికి తల్లినీ, లక్ష్మిచందునూ ఆశ్రమంలో ఒక కుటీరంలో ప్రవేశపెట్టాడు శ్రీచందు. తక్కినవాళ్ళందరూ ప్రతిరోజూ మోటర్లమీద వెళ్లి చూస్తూ ఉండేవాళ్లు.

పద్మా మొదలగువారు దిగిన కుటీరానికి రెండు ఫర్లాంగుల దూరంలో ఆశ్రమంయొక్క ముఖద్వారానికి వెళ్లేరోడ్డు ప్రక్కనే ఆకాలంలో యంగ్ ఇండియాను నడుపుతూ ఉన్న బ్రహ్మచారిగారికుటీర మున్నది. మహాత్ముని కల్లప్పుడూ దేశాటనం వ్యాఖ్యానలతోటే సరిపోతుంది. కాని ఎప్పుడూ స్థిమితంగా ఆశ్రమంలోనే ఉండి పేపరును నడిపించేది ఈ బ్రహ్మచారిగారే. వీరి అసలుపేరు ఏమిటో తెలియదు. ప్రసిద్ధ మైపోవడంవల్ల అందరూ బ్రహ్మచారీజీ అనే పిలుస్తుంటారు. వీరి పుట్టుపూర్వోత్తరాలూ అజ్ఞాతాలే. మహాత్ముడొకపర్యాయం పటణానుంచి బనారసు వెళ్ళుతూ ఉండగా మధ్య మొగల్ సరాయి జంక్షనుదగ్గిర వీరిద్దరికీ సమావేశమైంది. పదిపదిహేనునిమిషాలు వీళ్లిద్దరికీ సంభాషణలైనాయి. ఈ స్వల్పసమయంలోనే కనిపెట్టాడు గుణగ్రహణపారీణుడైన మహాత్ముడు ఇతడెంతో మంచి కుశాగ్రబుద్ధి అనీ. అదిగాక ఆరోజుల్లో ఈలాటి చురుకైన యువకుడు దొరికినట్లయితే ఆశ్రమానికి తీసికెళ్ళి పేపరును అతని పరం చెయ్యాలనే ఉద్దేశంతో ఉన్నందువలన మరికొంతసేపాయువకునితో మాట్లాడి ఒప్పించుకొని, స్వస్థానంలోకి తీసుకొనివెళ్ళి క్రమంగా పేపరును అతని పరంచేసి నిశ్చింతుడయ్యాడు మహాత్మా. దినాలు కడిచిన కొలదీ, ఇతని తెలివీ యోగ్యతా విశదమౌతున్న కొలదీ, ఇతని సౌజన్యశీలాదులు ప్రకటము లవుతున్న కొలదీ మహాత్మునకు ఇతనిమీద పుత్రానురాగం మించిన ప్రేమ వర్ధిల్లుతూ వచ్చింది. సంస్కారం లేకపోవడం వల్ల గావచ్చును, ఆ యువకుని వంకులు జడలు గట్టిపోయ్యాయి. చిన్న చిన్న మీసాలూ, గడ్డమూనూ. శరీర మెందుచేతనో కృశించిపోతూ ఉన్నలాగుంది. కాని శరీరలావణ్యం పోలేదు. మదన దహనానంతరం పార్వతి తపస్సుచేస్తూ ఉండగా ఆ దేవి మనఃస్థైర్యాన్ని పరీక్షించడానికి పరిహాసాలాడ వచ్చిన ఈశ్వరుని మాయవేషమైన కపటబ్రహ్మచారి స్మరణకు వస్తున్నాడు ఈయన్ని చూస్తే.

లక్ష్మీచందు మున్నగు వారు అక్కడ ప్రవేశించి కేవలం రెండురోజులైంది. ఆనాడు తెల్లవారి ఆరుగంటలకే వీరి టాక్సీ అహమదాబాదు పోవడానికి బయల్దేరింది ఆశ్రమాన్నుంచి. టాక్సీలో శ్రీచందూ, లక్ష్మీ ఇద్దరూ కూర్చున్నారు, నడపడానికి డ్రైవరు ముందూనూ. చలి మిక్కుటంగా ఉన్నందున శాలువను నెత్తిమీది నుంచి వచ్చేలాగున కప్పుకొని ఉన్నాడు లక్ష్మీ. అందువల్ల బయటివాళ్లకితనిముఖం బాగా కనపడడంలేదు. ఇతరులను మట్టుకూ జూడడానికి ఇతనికి మంచి అవకాశముంది. బ్రహ్మచారిగారి కుటీరంముందుగా వెళ్ళింది టాక్సీ. ఆసమయంలో ఎడిటరుగారు వరాండాలో పచారుచేస్తూ మోటరు దగ్గిరకు రా దాన్ని చూడడం మొదలెట్టారు. శాలువ కప్పుకొని కూర్చున్న లక్ష్మీచందు కన్నులు అప్రయత్నంగా వరాండాలోని బ్రహ్మచారిమీద పడ్డాయి. వళ్లు ఝుల్లుమంది. అమితమైన ఆశ్చర్యంతో వెనుకకు దిరిగి చూస్తున్నాడావ్యక్తిని. మోటారు రివ్ రివ్ న ముందుకు పరుగెత్తి పోతుంది మనస్సులో ఆందోళనం మందలైంది. ముఖం కొంచెం గంభీరభావం వహించింది. ఇతని ముఖవైఖరిని చూసి విస్మితుడై ఏమిటని అడిగాడు శ్రీచందు. ఆలోచనా పరవశుడయ్యే ఏమీ లేదన్నాడు. శరీరాన్ని మాత్రం లాక్కొని పోతున్నది మోటరతివేగంతో. కాని మనసు ఆ వరాండలోని వ్యక్తిని వదల్లేదు. పావుగంటలో మోటరు కీరింటిముందు నిలిచింది. శ్రీచందు బండిలోనుంచి దిగుతూ మనమణ్ని కూడా దిగమంటే మళ్ళీ అప్పుడే వెళ్లతానన్నాడు ఇతను ఆశ్రమానికి. ఇంతలో వీరి సంభాషణం విన్నవారె వగో లోపలనుంచి వచ్చి కొంచెం కాఫీ పుచ్చుగుని వెళ్లమంటూవుంటే ఆమాటే వినిపించుకోలేదు—లక్ష్మీ వెన్ను చరుస్తూ తొందరపెట్టగా ఫుల్ స్పీడు వదిలాడు డ్రైవరు ఫైర్ ఇంజన్ మోటారులాగు టాక్సీని. పోవడానికి పదిహేను నిముషాలు పట్టితే ఇప్పుడు రావడానికి పది నిమిషాలే పట్టింది.

కానిమళ్లీ వచ్చేసరికి బ్రహ్మచారి కుటీరంతలుపు తాళంవేసిఉంది. చుట్టుప్రక్క ఉన్నవాళ్లను అతని గురించి అడిగి ఎక్కడికి వెళ్లాడని ప్రశ్నింపగా వాళ్లు తమకు తెలిసినమటుకు లక్ష్మీకి చెప్పి అప్పుడాయన 'యంగ్ ఇండియా' ఆఫీసుకు వెళ్లివుండవచ్చునన్నారు. అంత టాక్సీని తమ కుటీరానికి తీసికెళ్లమని డ్రైవరును ఆజ్ఞాపించి

తాను నడిచే వెళ్లాడు ఆఫీసుకి. రహస్యంగా వెళ్లి తనకు గలిగిన అనుమానం తీర్చుకోవలెనని ఇతని అభిప్రాయం. అందుచేత శాలువను పూర్వంలాగే కప్పుకొని ఆఫీసును సమీపించి, ముఖద్వారంగుండా లోపల ప్రవేశింపక తూర్పుప్రక్క గోడలోని కిటికీలదగ్గరగా వరాండాలోనుంచి ముందుకు వెళ్లుతూ, తన అభిలషిత వ్యక్తి కనబడగానే ఆగి లోపలఉన్న బీర్వానొకదాన్ని అడ్డం చేసికొని అతన్ని పరకాయించి చూడడం మొదలెట్టాడు. లోపలిపురుషుని ముఖం మారింది మొదలుకొని లక్ష్మిచందుని ఆవరించి అతనికి తత్తరపాటు కలుగజేసింది ఆనందమో, విస్మయమో, ఆవేగమో, సంభ్రమమో, మతిభ్రమమో తెలియదు. క్షణమాత్రం తన్ను తానే ఎరుగడు. ఉత్తేజమెక్కువై లోపలికి పరుగెత్తబోయి కష్టంమీద ఆలాలసను అణచుకొన్నాడు. దుఃఖాతిరేకంచేత శరీరం కంపిస్తూ ఉండగా, పెదవు లదురుతున్నాయి. "ఆహా నే డింతటిసుదినమూ? నే నెంతధన్యుణ్ణి? నామూలమున కలిగిన అనర్థాన్ని బాపుకోడానికి నాకే అవకాశం గలుగచేశాడు భగవంతుడు." అని మనసులో తలచుకొంటూ ఇక నక్కడ ఒక్కక్షణమైన నిలువక కుటీరానికి బరుగెత్తాడు వాయువేగమనోవేగాలతో లక్ష్మి...

ఇక విస్తరించి రాయవలసిన అవసరంలేదు. 'యంగ్ ఇండియా'ను నడుపుతూఉన్న జటాధారి యువకబ్రహ్మచారి మన రంగారావే. ఈవార్త కొన్ని నిముషాల్లోనే ఆశ్రమమంతా తెలిసిపోయింది. నగరంలో శ్రీచందుగారి యింట ఈ సమాచారం తెలియగానే ముహూర్త మాత్రంలో అందరూ ఆశ్రమం చేరారు. నేత్రసాఫల్యం గానలసిన ఆనాటి లీలావదనాన్ని చూసి తీరాలి. రెండేళ్లరోగం క్షణమాత్రంలో వదిలింది. మహాత్మునికి గలిగిన ఆనందానికి పరిమితే లేదు. వారి సమక్షమందు ఆ యాశ్రమంలోనే కొన్నాళ్లకు లీలారంగ పరిణయం సంపన్నమైంది. అప్పటినుంచే మహాత్మునకు మన ఆంధ్రదేశమంటే ఎక్కువ అభిమానం, ప్రేమానూ.

లక్ష్మిచందు మూలాన్ని విడిపోయి రావుజీ లక్ష్మి కారణాన్నే దొరికాడని అందరూ సంతోషించారు. రావుజీని కనుగొన్నందులకు దొరికిన బహుమానం ఇరువది అయిదువేల రూపాయలనూ ఆశ్రమానికే ఇచ్చివేశాడు లక్ష్మి.

[వేలాల సుబ్బారావు]

మందమారుతము-ఝంఝామారుతము

సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

౧

తన సహస్రామృత కరాబ్జతతినిఁ జూఁచి
ప్రకృతిమాత స్వకీయ పుత్త్రికలఁ బ్రీతి
యొలుకఁ గౌఁగిటికిఁ జేర్చు చున్న దేమొ?

స్వర్గమును బొంది నందనవనమునందు
నమర యువతుల కేళీ విహారములకు
మరగి తత్కథల్ వర్ణించు సరసకవుల
యమల రసవత్ప్రబంధ పద్యంబు లేమొ?

వలపుఁగొని యున్న నూత్నదంపతులభావ
బంధురమగు రహస్యంపు భాష లేమొ?

దట్టముగ మింట వ్యాపించి మొట్టమొదట
ఖండ ఖండంబులై క్రమక్రమము గాను
గరగి కరగి యణుత్వంబుఁ గని యగోచ
రంబు లయి పోయిన వలాహకంబు లేమొ?

పటు తిరస్కరిణీ ప్రభావమున డాఁగి
పైఁట చెఱఁగుల దాఁకు స్వైరవనిత లేమొ?

కానివో నింత హాయియుం గాని యింత
కమ్మఁదన, మింత మెత్తఁదనమ్ము, నింత
చల్లఁదన, మింత మోహాతిశయము గాని
మానవుల కిచ్చునే మందమారుతములు?
ఎవఁడు కల్పించె వీనికి నిట్టి మహిమ?

౨

ఓయి మందానిలంబ! నిన్నొక్క మాట
యడుగఁ దలఁచితి; నీవు బ్రహ్మాండ మెల్లఁ
దఱచు తాల్చి సహస్రావతారములను
దిరుగు చుందువు గద ప్రతిదినముఁ బనిగఁ
గలదు పదునాల్గు భువనముల్ కాక కవి శి
ఖామణులకుఁ బ్రత్యేక లోక మని విందు
నచటి శృంగారవనముల కరిగి నావె?
చెప్పుమా! నాకుఁ దత్తద్విశేషములను
బ్రథిత చారిత్ర గంధ సంవాసిత మయి
పుడమి దుష్కాల భూకంపముల నడంగి
పాడుపడిన పురాతన పట్టణములు
గంటివే? తెల్పు నాకుఁ దత్కథల నెల్ల
నర్థమెఱుఁగని పరభాషలందుఁ జెలఁగు.
మంచి కబ్బంపుఁ దోఁటల మసలి నావె?
చెప్పుమా! నాకుఁ దత్తద్విశేషములను
నీ పరిమళమంతయు నిశ్చయముగ
వాని సంబంధి యనుచు భావన మొనర్తు
మరియు నిన్నొక రహస్యంపు మాట యొక్క
టడిగెదను గాదనాక సత్యము వచింపు.
మానినీ రత్నములను సమర్పణంబు
సేసి ప్రియులకుఁ గొన్న విశేష పుణ్య
పరిమళము గాదె? యీ నీదు పరిమళంబు.

3

ఓ మరుద్దేవ! విశ్వ మహోత్సవంబు
నెఱపుదువు సౌమ్యమూర్తివై నింగిమెరసి
యట్టి తఱియందు లేఁడు నీ యట్టిఁ డనుచుఁ
బ్రజలు నుతియింత్రు నిను జగత్ప్రాణము వని
కాని యున్నట్టు లుండి యకారణముగ
మిక్కిలి భయంకరంబుగా మేను బెంచి
తరులఁ బెఱుకుచు, సౌధముల్ విఱుఁగఁదన్ను
చిండ్లకప్పులు లేపుచు; నెల్ల కొండ
లూఁచ ముట్టుగఁ గదల నుఱ్ఱూఁతలూఁపి
వేయుదువు; యంతకంతకుఁ బెరుగ నోడలు
పీనుగుం బెంటఁ జేయుచు విశ్వ మెల్ల
మ్రింగ వేమొగంబుల హుంకరించుకొనుచు
వచ్చుచున్న చండమునఁ గిన్పడెదు త్రుటిని
మరియొకప్పుడు వహ్నితో మైత్రి సేసి
చేతమందు లేశముఁ బాప భీతి లేక
లోకసంహారమునకుఁ జాలుదువు మిగుల.
బాల్య దశయందు నినుఁ గన్నవార లెవరు
ని ట్లగుదువంచుఁ గలనైన నెంచియుండ
రీవు కంటికిఁ గాన్పింప నిట్టి వేళ
జనులు కడికండలుగ నిన్నుఁ జఱుపకుంద్రె?

౪

ఒడలెఱుంగని నివమెత్తి పుడమిఁ బాడు
పఱచి తుదకుఁ బశ్చాత్తాప పడుచునున్న
కరణి నుఱుముల యెలుఁగెత్తి తెర శెరలుగ
వాన కన్నీరు వరదలై పాఱుచుండ
నెవ్వరికి నాఁపఁగా రాక యేడ్తు; కాని
యేమి లాభంబు గలుగు నీ యేడ్పు చేత
నష్టముం గొన్న బీద జనంబులకును?

౫

అట్టి సుప్రసన్నాకృతి వట్టి మృదుల
సరళ సుస్వభావుఁడ వట్టి శాంతమతివి.
కాంచుచుండంగనే యిట్లు కాలమృత్యు
వునకు నపరావతారంబవో! యనంగ
నుగ్రమూర్తివై చరియించుచుందు వేల?

అణురూపము

క్రమధాటి వెంకటగిరి గారు, బి. ఎ. (M. Sc. విద్యార్థి)

నేడు రసాయన చరిత్రములో నూతన శకము ప్రారంభమయినదని చెప్పవచ్చును. కాలముతో పాటు వాతావరణము, వాతావరణముతో మానవప్రకృతి, మానవప్రకృతితో శాస్త్రములును ఎన్నియో విధముల, ఎన్నియో మార్గముల విస్తరిల్లిపోవుచున్నది. అంతేయును క్రొత్త. ఇది యొక్కటియే కాదు. అన్నియును నూతనజీవములను దాల్చి నూతన రూపములతో తొలుతటికన్న వేగమున సర్వతోముఖముగా వ్యాపించుచున్నవి.

నిరుపమానమగు శేముషీప్రకర్షకు నసాధ్యమగు కార్య మెద్ది గలదు?

రసాయనశాస్త్రము ప్రాపంచిక సృష్టికి ఆధారభూతమని చెప్పిన ఉత్ప్రేక్ష కాదు.

పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రవిచారణమునకును, రసవాదశాస్త్రపరిశోధనకును అణురూపము, దాని తత్త్వమే ప్రధానకారణమై యుండుటచే ఆధునికరసాయనశాస్త్రవేత్తలు కాయక్లేశముల నోర్చి, యావచ్ఛక్తిని వినియోగించి అణుపరిశోధన విషయమునకు తమ యమూల్యములయిన జీవితములను ధారపోయుచున్నారు; ధారపోసినారు

ఈ ప్రపంచసృష్టితత్త్వమును సంపూర్ణముగ నెరుంగుటకు పదార్థలక్షణమును, దాని నియమమును తెలిసికొనుట ముఖ్యావశ్యకము. ఈ శాస్త్రసంబంధమయిన పరిభాషాపదములు లేకపోయినను రసాయన లోకమున ప్రాధాన్యము వహించిన యీ విషయగ్రహణమే మనకు ముఖ్యావశ్యకము.

మనహిందూశాస్త్రానుసారము అణువుకన్న సూక్ష్మమయిన పరిమాణము లేదని తెలియవచ్చుచున్నది. అణుపరిమాణముకంటె సూక్ష్మపరిమాణముగ విభజించుటకు రసవాదశాస్త్రసంబంధమయిన పరికరములు లేనప్పటికిని నూతనపరిశోధనములచే అణువు భిన్నాంగ మిశ్రరూపమని నిరూపించినారు. అణువును చిన్నిచిన్ని కణములుగా విభజించుటకు తగినమార్గములు కలవు. అణులక్షణమును, దానివలన మూలపదార్థప్రకృతియు విపులమును, స్వచ్ఛమునైన అణురూపముపై నాధారపడియుండును. కనుక అణురూపవిమర్శనమునకు ప్రథమమున గడంగుదము.

ఈ అణురూప తత్త్వవిమర్శనమున, నవీనపదార్థవిజ్ఞానకారులలో కేమ్‌బ్రిడ్జి విశ్వవిద్యాలయ (Cambridge University) అధ్యాపకుడుగా నున్న (Sir Ernest Rutherford) సర్ అర్నెస్టురూధర్‌ఫోర్డుఅను ఆంగ్లేయశాస్త్రజ్ఞుడు మిగుల మేధావంతుడు. ఇతని విమర్శనముపై భోర్ (Bohr) అను మరియొక శాస్త్రవేత్త అనేకనూతన విషయములను గ్రహించి, ఆ అణురూపవిమర్శనమును వికాసవంత మొనరించెను. ఇతనివాదము ననుసరించి అణువు ధనరాశిసంబంధమయిన విద్యుచ్ఛక్తి (Positive Charge of Electricity) చే నావరింపబడిన నాభిస్థానము కలదనియు, క్షయరాశి సంబంధమైన విద్యుచ్ఛక్తి (Negative Charge of Electricity)తో గూడిన లవలేశములు (Electrons) ఆ బీజస్థానమును పరివేష్టించియుండుననియు తెలియవచ్చుచున్నది. అ నాభిస్థానమునందు ధనరాశిసంబంధ విద్యుచ్ఛక్తి మాత్రలు కొన్ని నిర్బంధింపనివియై యుండును. వీని మొత్తము నాభిస్థానమును నావరించియుండు లవలేశములతో సరిసమానముగ నుండును గనుక ఆ అణువు విద్యుద్విహీనమయియుండును. కొంచె మించుమించుగా అణుపరిమాణమంతయు నాభిస్థానమునందు చేరియుండును.

ధనరాశి సంబంధ విద్యుచ్ఛక్తి కణములను అణువుపై మిక్కిలి వేగముగ ప్రసరింపచేసిన దాని ప్రకృతి కొంతమట్టుకు విమర్శనీయ మగును. (Radio active) "రేడియో ఆక్టివ్" అను వస్తువులు కొన్ని కలవు. అవి ఎల్లవేళల ధనరాశిసంబంధమయిన విద్యుచ్ఛక్తి కణములను వెదజల్లుటవలన ఈకార్యమునకు చాలప్రయోజన

కరములైనవి. ఈకణములే రెండు ధనరాశి సంబంధ మయిన విద్యుచ్ఛక్తిమాత్రలతో కలసిన "హీలయం" (Heliam) అను కణములు. 'హీలయం' అనునది ఒక విధమయిన వాయువు. ఈ హీలయం అను కణములనే ఆంగ్లమున (*Alph aparticles*) 'ఆల్ఫపార్టికల్స్'అని కూడపిలుతురు.

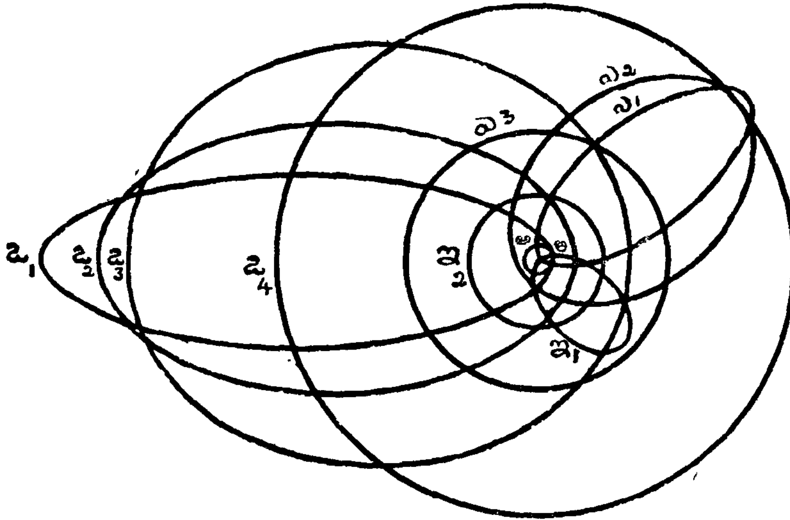
సి. టి. ఆర్. విల్సన్ అను నొక పదార్థవిజ్ఞాన శాస్త్రకారుడు ఈ 'ఆల్ఫపార్టికల్స్' యొక్క మార్గ మును స్పష్టముగా తెలిసికొనుటకును ఆ మార్గముయొక్క ఛాయాపటమును దీయుటకును, తగిన సాధనసామగ్రి నంతయు బహు ప్రయాసముపై కనిపెట్టినాడు. ఈకణములు పూర్ణముగా నలము కొనిన నీటియావిరినుండి ప్రసరింపచేసిన యెడల ఆ కణ ములమార్గము మంచుతోకలసిన రేకవలె కానిపించును. కొంచె మించుమించుగా ఈ "ఆల్ఫ పార్టికల్స్" అన్ని యును వంకరగా కాక తిన్నగా ప్రవేశించును. కాని కొన్ని మాత్రము అరుదుగా త్రోవనుండి విడివడును. ఈ కణముల మార్గమందుండు అణువులద్వారా ఈ 'ఆల్ఫ పార్టికల్స్' చొరగలవని నమ్ముటకు నిదర్శనములు గలవు. అణువులనుండి ప్రవేశించు నపుడు అవి నాభి స్థానమును చుట్టుముట్టుకొనియుండు లవలేశములను సమీ పించిన వాటిమార్గమున కేమియు నాటంకముండదు. కాని నాభిస్థానమును సమీపించిన యెడల ధనరాశిసంబంధ విద్యుచ్ఛక్తితో కూడిననాభిస్థానము క్షయరాశిసంబంధ విద్యుచ్ఛక్తితో కలసిన ఆ కణములను వెనుకకు నెట్టి వేయును. నాభిస్థానపరిమితి అణువుపరిమితి కంటె మిక్కిలి సూక్ష్మముగ నుండును. జలవాయువుయొక్క అణువును భూపరిమితికి తీసికొని వచ్చినయెడల ఆ నాభి స్థాన మొక నారింజపండువలెను, దానిని చుట్టు ముట్టు కొనియుండు లవలేశపరిమితి ఒక గృహమువలెను పొడ గట్టును. చాలవరకు ఆ అణువుయొక్క ఘన పరి మాణమంతయు శూన్యప్రదేశమయి యుండును. ఈ యుదాహరణమును పట్టి నాభిస్థానము అణుపరిమితి కన్న మిక్కిలి సూక్ష్మమయినందువలన "ఆల్ఫ పార్టి కల్స్" అణువుద్వారా ప్రవేశించునపుడు నాభిస్థాన మును సమీపించుట చాల అరుదు. పైని జెప్పిన రీతిని ఈ 'ఆల్ఫ పార్టికల్స్' తమమార్గములనుండి విడివ డుటయును కూడ చాల అరుదు. ఈ యథార్థము లన్ని యును సి. టి ఆర్. విల్సన్ కనిపెట్టిన సాధనసామగ్రి సహాయమున ప్రత్యక్షముగా చూడవచ్చును కనుక 'భోర్' శాస్త్రవేత్తయొక్క అణురూపవాదమును అం గీకరించుటకు గాని, నిదర్శనముగా స్థిరపరచుటకు గాని ఎంతమాత్రమును సంశయ మొంద నవసరము లేదు.

నాభిస్థానముయొక్క ఆకారరూపముకన్న దాని నావరించియుండు లవలేశముల లక్షణములు స్ఫుటముగా తెలియనగును. గ్రహములు సూర్యబింబమును చుట్టుకొని ఏరీతిని తిరుగునో ఆరీతినే ఈలవలేశములు వేరువేరు మండల మార్గములను చుట్టుచుండును. ఒక మండల మార్గమునందే వివిధ లవలేశము లుండవచ్చును. లేక నానా మండల మార్గములను చుట్టి తిరుగుచుండవచ్చును. లవ లేశములు వలయాకార మార్గములనే కాక అండాకార మార్గములందును తిరుగుచుండును. మఱియు ఆ మండ లము లొక సమతలమునందే కాక అనేక సమతలముల యందును సంచరించుట కూడ గలదు.

జలవాయువుయొక్క అణురూపమును ఉదాహ రణముగా గైకొనిన పైని వివరించిన విషయము లన్ని టిని తెలిసికొనుట సులభము కాన దానిని చర్చింతము.

జలవాయువుయొక్క అణుమధ్యమున గల నాభి స్థానమందు ధనరాశిసంబంధవిద్యుచ్ఛక్తిమాత్ర ఏక మాత్రముగా నుండును గాన ఈ అణువు విద్యుద్విహీన మయి యుండుటకు దాని నావరించి యుండు లవలేశము కూడ ఒక్కటే యయి యుండవలయును. ఈలవలేశము ఆ అణుమధ్యమునయందు నాభిస్థానము చుట్టు వివిధమం డలమార్గములను చుట్టుచుండును. ఇంతియే కాక వివిధ మండలములు చేరి ఒకరాశి (quantum) యందుంట కూడ కలదు. మఱియు లవలేశము అండాకారమార్గము నందుకూడ సంచరించుచుండును ఈ విషయ మిదివరకే వక్కాణించితిమి.

జలవాయువుయొక్క అణుప్రతిమ ఈక్రింద పొందుపరుపబడినది:—

జలవాయువుయొక్క అణుప్రతిమ (చిత్రము)

ఈప్రతిమయందు, అ, ఇ$_1$, ఇ$_2$, ఎ$_1$, ఎ$_2$ ఎ$_3$, ఒ$_1$, ఒ$_2$, ఒ$_3$, ఒ$_4$, అను వివిధ మండలములయందు ఆ లవలేశము సంచరించుచుండును. ఒ$_1$, ఒ$_2$, ఒ$_3$, ఒ$_4$ చేరి ఒకరాశియందును, ఎ$_1$, ఎ$_2$, ఎ$_3$ మండలములు చేరి ఒకరాశియందును, ఇ$_1$, ఇ$_2$ మండలములు చేరి మరియొక రాశియందును ఇమిడియుండును.

మాంసాశనులకు మనవి

శ్రీ విక్రమదేవవర్మ గారు

ప్రాణి జీవంబుఁ దీయుట యతిసులభము
జీవమొసఁగుట యేరికిం జేతఁగాదు
జీవదుఁడు తదీశుఁడు వాసుదేవుఁ డొకఁడ
కాన దానిని హరియింపఁ బూనఁజనదు.

శవముఁ బూడ్చెడుచోటు శ్మశానమకద
దానిఁ గడుపునఁబూడిచి తనదుకడుపు
వల్లకాడుగాఁ జేయుట భవ్యమగునె?
తెలివి యేపాటియైనను గలుగునేని.

తృణముఁ దిని మాంసమును బెంచుమృగము
జేసి మేనిచర్మంబును జీరుచుండ　[వ్రేలఁ
మాంసమును దిని మాంసంబు మానుగాను
బెంచు నరుగతి యేమౌనో పెఱభవమున?

విద్యమాన విద్యావిధానము

పూతలపట్టు శ్రీరాములురెడ్డి గారు

మన యదృష్టవశమున సంగలి రంగని పాఠముతీసి వేయఁబడినదని సంతసించుచుండఁగా మరల నొక వంక నాశ్చర్యచకితులను గావించుచు మఱొక వాచకమున యాఁడునెమిలి అందముగా ఆడుచున్నదే? ఈ పడమటిగాలి సోకుచుగాండ్రు, వర్ణమాని మనుష్యులు గ్రంథకర్తలగుచుండు నంతకాలము మనకీగతి తప్పదు గాఁబోలు!

కుక్కలు పిల్లులు ఉడుతలు చేఁపలు ప్రేవులు కనుగ్రుడ్లు మున్నగు పెక్కువస్తువులఁ బాఠశాలలలోనికిఁ దెప్పించిచూపి బాలుర ననుభవ విద్యావిశారదులనుగాఁ జేయుచున్నారు. ఇదియెంతమాత్రము ప్రయోజనకారి యగుచున్నదో యరయుదము. ఎల్లప్పుడు బాలురు చూచుచుండు కుక్క పిల్లి ఎలుక మున్నగు వానిమరలఁ దెప్పించిచూపుటలోఁ బ్రయోజనమగపడదు. అయ్యవారికంటె బాలునకే వానింగూర్చి యెక్కువ తెలియును. వానితోనే వాఁడాడుకొనుచుండును.

ప్రకృతిశాస్త్రమను పేర నేర్పఁబడు పాఠములు సామాన్యముగా నాకులు పూవులు కప్పలు పిల్లులతో నారంభమై పోనుపోను గారడివిద్యను మెఱపించుచు నవి తమ జీవితదశయం దెంతప్రయోజనకారులో తెలియనేరని స్థితిలో నాస్తికతాంకురార్పణముచేసి విడుచుచున్నవి. కృతార్థుఁడైన విద్యార్థి విధివశమున నుపాధ్యాయుఁడయ్యెనేని మరల బాలురకుఁ జెప్ప నుపకరించు మున్ను భూగోళశాస్త్రము జ్యోతిశ్శాస్త్రముతో సమ్మేళనమై మనుజుని జీవితదశయందలి భావిఫలితముల నెఱుఁగఁదోడ్పడుచుండె. ఈశాఖయం దిప్పటివిధానముల మార్చినచోఁ బొరుగువారు కోట్లకొలఁది నష్టమనుభవింతురు. ఇప్పటి విద్యాఫలితమునందది అణఁగినదియ. ఇందుఁబూర్వశాస్త్రనాశనము పైకారణము చేఁ గాఁబోలుఁ బ్రధానమయ్యె. మనుష్యతత్త్వమెఱుఁగుటయన్న స్వప్నవార్త. ఆ! ఆ! ఇంత తెగడికయా? మనుజుని ప్రేవులెంతపొడవు? నరములెన్ని? కనుగ్రుడ్లలో నెన్ని పొరలు? చెవిలోని శబ్దాకర్షక చర్మతత్త్వము, పైత్యరసము, మలమూత్రకోశములు, సంధిబంధములు, అస్థిపంజరము, రక్తాదిద్రవభాగనిర్ణయము, ప్రాణవాయువు, ఉప్పుగాలి, బొగ్గుపులుసుగాలి మున్నగువిషయములఁ బ్రత్యక్షప్రమాణములఁ జూపి నేర్పినట్లు నేర్చినట్లు మునుపటివారు నేర్పిరా? నేర్చిరా? ఇట్టివారికి మనుజతత్త్వము స్వప్నవార్త యెట్లగునని కొందఱనవచ్చును. ఆవు, కుక్క, పిల్లి, ఎలుక, పక్షి మున్నగునవి లేనివాచకపుస్తకములు లేనట్టులే, సంపూర్ణాస్థిపంజరము సంపాదింప శక్యముగాకున్నను, నరునిపుఱ్ఱె, కుక్కపుఱ్ఱె, చచ్చిన బల్లుల పిల్లుల కళేబరములుంచి శారదాశాలలఁ బ్రేతశాలలుగాఁ జేసినందులకుఁ జింతింపఁబనిలేదు శరీరతత్త్వమెఱిఁగినందులకు సంతసింపవలసినదే కాని యాశ్వాసాంతమున సర్వమేకాశ్వాసమనుటకు దుఃఖింపవలసినదే కదా! శరీరతత్త్వముతోఁ బాటు మనస్తత్త్వము (ఈ మనస్తత్త్వమొకచో మాత్రము నేర్పఁబడును ఆపాఠము విషయమునఁ బరీక్షలో విద్యార్థులకధిక ధైర్యము. కారణము చదువరులే యూహింపగలరు.) బుద్ధితత్త్వము, ఆత్మతత్త్వము వీని గతియేమి? మనస్సు పోయిన జాడను బోవలసినవారికిఁ దక్కిన తత్త్వములతోఁ బనియేమని మీరన్నచో నిరుత్తరుఁడనై మఱియొక విషయమునకుఁ గడంగుచున్నాను.

ఇప్పటి భూగోళశాస్త్రము, దేశచరిత్రయు నిట్టిదే. దేశయాత్రచేయఁ గోరినవాఁడప్పుడు చూచుకొనఁదగిన వానిని బాఠశాలలోఁ జిన్నతనముననే కంఠస్థముచేయవలసియున్నది. దేశయాత్రికుఁగాకున్నను లోకజ్ఞానమనఁ బ్రయోజనకారి యనవచ్చుఁగాని స్వదేశవిషయ సంపూర్ణవిస్మృతియుఁ బరదేశ విషయసంస్మృతియు నెంతలాభకారమో యోజింపకుంటపరితాపకరముకాదా? అమెరికాలో నేయే నదులున్నవో దేనిదేనికి వంతెనలున్నవో ముఖస్థముగా బాలురు చెప్పఁగలరుగాని మనదేశమున

నెన్ని జీవనదులున్నవన్న బెదవులు విఱుతురు. పరదేశ వీరులచరిత్రల సామాన్యాగ్రముగా నొప్పఁజెప్పఁగలరు గాని స్వదేశవీరుల నామములఁగూడ నెఱుఁగరు. ఆఫ్రికాలో నెడారులకు సమీపమున నెన్నిపట్టణములు పల్లెలున్నవో తొందఁకక వడివడి వాకొనఁగలరుగాని స్వగ్రామమునకుఁ జుట్టునున్న పల్లియల నెఱుఁగరు. ఇట్టి జ్ఞానమెవ్వరి నుద్ధరింపను?

ఇట్లని నేనీవిద్యల నిందింపను. దేనిదేనియందు దేనదేని బుద్ధియాసక్తితోఁ బరుగులువాఱునో దానిదాని వారు శ్రద్ధమెయిఁజదివి మననముచేసి ప్రయోజకులగుచున్నారు. పైతరగతులలో నిది యాచరణీయమైయుండు టెంతయు సమంజసమైయున్నది. అన్నియు నిర్బంధపఠనీయములుగా నుండుటచే బాలురు దేనికిఁ గొఱగాక చెడుచున్నారు. పై తరగతులలో స్వదేశ సంబంధవిద్య సన్నగిలుటవలన ఆకలిగినకొలఁది పాఠమున శ్రద్ధమెయి నంతరింపఁజేయుచున్నారు. దేశభక్తి, దేశోద్ధారక బుద్ధి యిఁక వారికెట్లు గలుగును? కలుగుటకు వారికిందేమి గొప్పతన మగపడినది? కావుననే యిప్పటి సభలలో నెచ్చటఁజూచిన దేశభక్తి వలయును, దేశముద్ధరింపవలయునను మొఱ్ఱలు మిన్నుముట్టుచున్నవి.

నిర్బంధపఠనీయ మెయ్యదో వినోదార్థపఠనీయ మెయ్యదో తాత్కాలికావసర పఠనీయమెయ్యదో పారమార్థిక మెయ్యదో వివరముగాక కలగూరగంపయై బాలురకు విసుగు భయము గలిగించుచున్నది. పురుషార్థములు ధర్మార్థకామమోక్షములని పూర్వులు నాలుగుమాటలలో వక్కాణించిరి. వారితోవలకుఁ గంపలుగొట్టితిమి సరిగదా మనత్రోవలు భయదారణ్యసంచారములయ్యెను. వర్ణక్రమపద్ధతిని వారు బోధించుచుండిరి, అనవసరకాలకాలక్షేపమని మనము బొమ్మలనుజూపి పదములనే మొదలిడితిమి. ఓం నమశ్శివాయ యనివారు ప్రారంభించిరి. తల, లత, వల, కుక్క, ఎలుక, పిల్లియని మనము మొదలిడితిమి. ఈపద్ధతి నడచిన బి. ఎ. విద్యార్థికూడ సంయుక్తాక్షరములను నుచ్చరింపఁజాలకయుఁ గొన్నియక్షరంబు లెఱుంగకయుఁ గ్రిందుమీఁదు చూచుచున్నాఁడు. పూర్వులీవర్ణక్రమపద్ధతి నేల యేర్పఱచిరో యాలోచింతము. "ప్రాణికోటి శబ్దింప నోరుదెఱవఁగనే మొదట "అ" పుట్టుచున్నది. తచ్ఛబ్దదైర్ఘ్యము "ఆ" అగుచున్నది. పదపడి అడ్డముగ వదన గహ్వరము దెఱచిన "ఇ" పుట్టుచున్నది. దాని దీర్ఘభావమే "ఈ" అయ్యెను. ఊర్ధ్వాధః పక్కగను బ్రక్కలకును దెఱచిన పిదపఁ బెదవులఁగూడి చేసి శబ్దింపవలసియున్నది అందు 'ఉ ఊ' లుత్పన్నములగును. కొననాలుక కొంచెముగ నడఁచిన "ఋఋా" లుదితంబులగు. మరల నాలుక నెక్కువగఁ బైకి నదిమిన 'ౡ ౡా' లేర్పడియె. ఆపైఁ బ్రాణాక్షరములు పుట్టుటకు వీలులేమిం జేసి మొదటి యక్కరంబును మూఁడవ యక్కరంబును గలుపఁగా (అ + ఇ) "ఎ" ఏర్పడు. ఏతత్క్రమంబున అ + ఈ = ఏ. అ + ఉ = ఒ. అ + ఊ = ఓ. ఐనవి. జిహ్వాగ్రమును మూర్ధమున నణఁప 'ఋ ఋా' లేర్పడినట్లు నాలుక మొదటిభాగము నదిమిన 'క్' ఏర్పడును. ఆధ్వని నొత్తిన 'ఖ్' అగును. కకారమును సరళముగా నుచ్చరించిన గకారమును దాని నొత్తిన ఘకారము నగు. ఇట్లే సర్వవర్ణములు స్వభావసిద్ధముగ సముత్పన్నములు—కాఁగా వర్ణక్రమంబును వ్యత్యస్తంబుచేసి బాలుర గష్టపెట్ట నేల? ప్రకృతిసిద్ధంబులే కదా బాలురకు లభ్యంబులు"

(సుజ్ఞానబోధిని 4 భా)

ఇట్టి సక్రమపద్ధతిని పాడుచేసి దృష్టిపరిశీలన చేయు భిషక్శిరోమణి కరణిఁ గ్రాఁగుమాఱుగఁ బరీక్ష చేయుటకు మారుగ నేరుప నేల?

బాలశిక్ష లనుపేరున నిప్పుడున్న పుస్తకములన్నియు నొకమచ్చున దింపినవే గావున నొక యచ్చులోని ప్రతులే యనవచ్చు. ప్రతిబింబము లను నంతదూరము పోనక్కఱయుండదు. పై యెనిమిదవ తరగతి (iii Form) వఱకు నట్టివే. జంతుపాఠములు 4, ప్రాణుల స్వభావములఁ దెలుపునట్టివి పిల్లి, ఎలుక, ఆవు, ఎద్దు మున్నగునవి 4, చరిత్రాంశములఁ దెలుపునట్టి పాఠములు 4, ఇతర కథలు 4, మఱికొన్ని యేవో కలిసి యొకవాచకపుస్తక మగుచున్నది. కుక్క నక్క పిల్లి కప్ప ఆవు పాఠములు లేని వాచకము లగోచరములు; అశ్రుతములు. Non-details అను పేరున నున్న పాఠ్యపుస్తకములు

అశ్రద్ధామూలక పతనీయములు. అవి గొప్ప పుస్తక శాలాధికారులు పలువిధములఁ బ్రకటించుచున్నారు. కొందఱు తమ యుద్దేశముల కానుకూల్యముగ వ్రాయించుచున్నారు. ఉదా—"అక్కడక్కడ తిరుగుచు, తిరుగుచు, బలరాముఁడు చెట్టుపద్దకు రాగా, కల్లువాసన వేసినది. తత్క్షణమే మునుపు తాను త్రాగిన సంగతి జ్ఞప్తికి వచ్చినది. మరల మునుపటివలెనే కల్లుత్రాగుటకు బుద్ధి పుట్టినది. చెట్టునుండి కల్లు బొట్టుబొట్టుగా కారుచుండుట చూచి చాలసంతోషించి కొంతకల్లు పట్టి త్రాగెను. రుచిగా నుండుటచేత మఱికొంత పట్టిత్రాగెను. త్రాగగా త్రాగగా కైపెక్కి బుద్ధిచెడి ఇది మంచిది ఇది చెడ్డది అను జ్ఞాపకము పోయినది. తుదకు దేహమున స్మృతి తప్పి తన్నుతాను మఱచినాఁడు. ఏమిటి అనుచున్నాడో తెలియక......"

పైవిషయమునుగూర్చి ఏమనుటకుఁ దోఁపకున్నది.

రెండవతెగవారు మొదటి వారిని నిందించుచుఁ బూర్వుల యౌన్నత్యమునంద వారి యుత్తమ చరిత్రములఁ బఠింపవలయుననియు మేమట్టి చరిత్రములను దగిన ప్రసిద్ధ విద్వాంసులచే వ్రాయించి ప్రకటించితిమనియు గ్రంథపీఠికలయందు నుడువుచు లోభబుద్ధిచేఁ బప్పులో నడుగుపెట్టుచున్నారు. ఒకకంపెనివారొకే గ్రంథకర్తచే నొకసారిగ వ్రాయించి యొకే పరి ముద్రించిన గ్రంథ గ్రంథములనుండి కాఱు సారమునిటఁ జూపుచున్నాఁడను.

గ్రంథనామములు 'బాలనీతి చంద్రిక బాలనీతి ప్రకాశిక, బాలనీతికథావళి, బాలనీతికథలు' అని పర్యాయపద పదలోపమాత్ర భిన్నములు. అందలి విషయములు నంతియ. గ్రంథకర్తకేదో యొక తీరున గ్రంథసంఖ్య పరిమితకాలమునకుఁ గావలసి యుండెఁగాఁబోలు!

ఒక గ్రంథమున

సత్యముపలుకుము	(హరిశ్చంద్రుఁడు)
రాజానుసేవింపుము	(కర్ణుఁడు)
మాటతిరుగరాదు	(బలి)
దేవునియందు భక్తియుంచుము	(అంబరీషుఁడు)
దానముచేయుము	(శిబి)

రెండవ పుస్తకమున

రాజభక్తియుంచుము	(కర్ణుఁడు)
అసత్యమాడరాదు	(హరిశ్చంద్రుఁడు)
దైవభక్తియుంచుము	(అంబరీషుఁడు)
ఆడినమాట తప్పరాదు	(బలి)
దాతృత్వము ఉండవలయును	(శిబి)

ఇట్లే మూఁడవ నాల్గవ పాత్రములలోఁ బర్యాయ పదభేదములతో నొకేశైలి నొకే పరిమితవ్యాప్తినొంది యాకథలే గలవు. ఒకగ్రంథము ననేకగ్రంథము లొనర్చి "కీలకంకుల దాసరీ! యన్న రాలినపుట్టునకు రాలనీ" యన్న సామెతగా ధనము గడించుటలో వీరద్వితీయులు. ఇప్పుడిట్టి కథలపుస్తకముల యిసుళ్లపుట్ట నోరుతెఱవఁ బడినది. బయలుదేఱిన పెక్కుచెదలు పాత్రము లొకపరి పరిభ్రమించి పునర్జన్మ రాహిత్యమునొందుచున్నవి.

మూఁడవ తరగతివారు పైరెండు తరగతులవారి యవగుణముల వెలిపుచ్చుచు మేము కేవలము లోకోపకారమునకే పాటుపడుచున్నారమని పాఠశాలా పండిత బిరుదములతోఁ బుస్తకప్రకటనము గావించి రెండుమూఁడు విధముల సంతుష్టినందుచున్నారు. ఏవోకొన్ని యోగ్యతా వచనముల (సిఫారసు) బలిమి కలిమిని బండిత పదవినందినంతన పండితమానులై గ్రంథనామక శిలీంధ్రముల సృష్టించి పుస్తకవ్యాపారుల కీయఁబోయి స్వామ్యవిక్రయ ధన వివాదమున మాఱాటపడి "యోలిసులువున గ్రుడ్డిదానిం బెండ్లాడే"నను న్యాయమున నల్పధన గృహీతగ్రంథములను పుస్తకప్రకాశక శాలాధికారులు నిరాకరింప వారిపైన సూయవహించి యెవరినో కాళ్లు గడుపులు పట్టి యెరవో సరవో సంపాదించి యచ్చొత్తించి తద్విక్రయకార్యమున పరస్పర పండితసాహాయ్య మత్యావశ్యకమని యితర పండితులఁ బ్రార్థించుచున్నారు.

పైవారిగ్రంథములందుకంటె వీరిపాత్రములయందు గుణముకొంత యెక్కువయుండుఁగాని తప్పులంతకంటె విరివిగనుండును.

తాము వ్రాసిన తప్పుల తరకలు కొన్ని, పరులచే వ్రాయించి తమపేరుంచు కొన్నవి కొన్ని చేర్చి కొందఱు

ప్రకటించుచున్నారు. ఎట్లు ప్రకటించిననేమి? తమప్రార్థనముల వలనను మిత్రులమాట సాగుటవలనను ఎక్కువ కమిషను నిచ్చుటవలనను దమగ్రంథము లమ్ముడు వోవుచున్నవి.

విద్యాశాఖవారు సద్గ్రంథముల నంగీకరించు సభయొండు సమ్యగ్రీతి[?] స్థాపించియున్నారు. అందలి సభ్యులెన్ని గ్రంథములని విమర్శకబుద్ధితోఁ జూడఁగలరు? పైపేళ్లను పుటలను విషయసూచికలఁ గాంచి యంగీకారానంగీకారముల సూచింపఁ దటస్థింపఁవచ్చుఁగదా!

ఉత్తమగ్రంథముల కీకాలమునఁ బ్రచారము లేదు. అట్టిగ్రంథములఁ గైకొను ప్రకాశకులరుదు. వారియొద్దనున్న పండితమ్మన్యులవ్రాత నేమేని మేఁతవేయఁ కున్నఁ దమపాత్రము లంగీకరింపఁబడవు. అత్తగోడలి నైతమవని యందెల్లరకు వెల్లడింప మూర్ఖులవలనఁగాదని పండితులపాలఁబడినదన నొప్పి యాగర్భదరిద్రులైన విద్వాంసులకు స్వీయగ్రంథప్రచురణము నైతిగాదు. ఒకవేళ చందాలను పేరున బిచ్చమెత్తియైనఁ బట్టుపట్టుమని కష్టముతో నొక్కపాత్తమును బ్రచురించినచో నది బీదబాలిక లాగునఁ బైయలంకారము లేమియు లేమి మినమిన లాడదు. మఱియు వెలయెక్కువ యగు. సామాన్యగ్రంథములు సామాన్యలంబోలి పైనిగనిగలు గలిగి కనులకు మిఱుమిట్లు గొలుపుచుండును. వెలయుఁ దక్కువ. ఈ కాలరీతి విజ్ఞులకెఱుకయే. తరువాతి సంగతి స్పష్టము.

ఇప్పటుత్పత్తియగు గ్రంథములకుఁదోడు గుణముల (మార్కుల) నియమమొండు గలదు. రాముఁడను పదమునకు మూఁడుమార్కు లన్నచో రాఁడని బాలుఁడువ్రాసినచో రెండీయవలసి యుండును. ఈ విధమున నూటికి ముప్పదియైదు మార్కులువచ్చినఁ జాలును. తక్కిన యఱువదియైదు మాట చెప్పనేల? ఈప్రశ్నము నే యొక బాలుఁడు నన్నడిగెను. చిఱునవ్వుతో వానిమొగము జూచితి. ఏల నవ్వెదరని బాలుఁడు మరలనడుగ నీయట్టి బుద్ధిమంతులు పెక్కండ్రు లేరని నిన్నుఁగని సంతసించుచుంటి నంటిని. పైవారు మనమేలుకొఱకే నూటికి ముప్పదియైదు చాలుననిరని రెండవ బాలుఁడనెను. మన వినాశముకొఱకని నీవెఱుఁగకపోవుట చాల శోచనీయము. మన విద్యలో నఱువదియైదుపాళ్లు నిరర్థకమేకదా యని మొదటి బాలుఁడనెను. సారమూహించిన బాలుఁడెంత ప్రశంసనీయుఁడు!

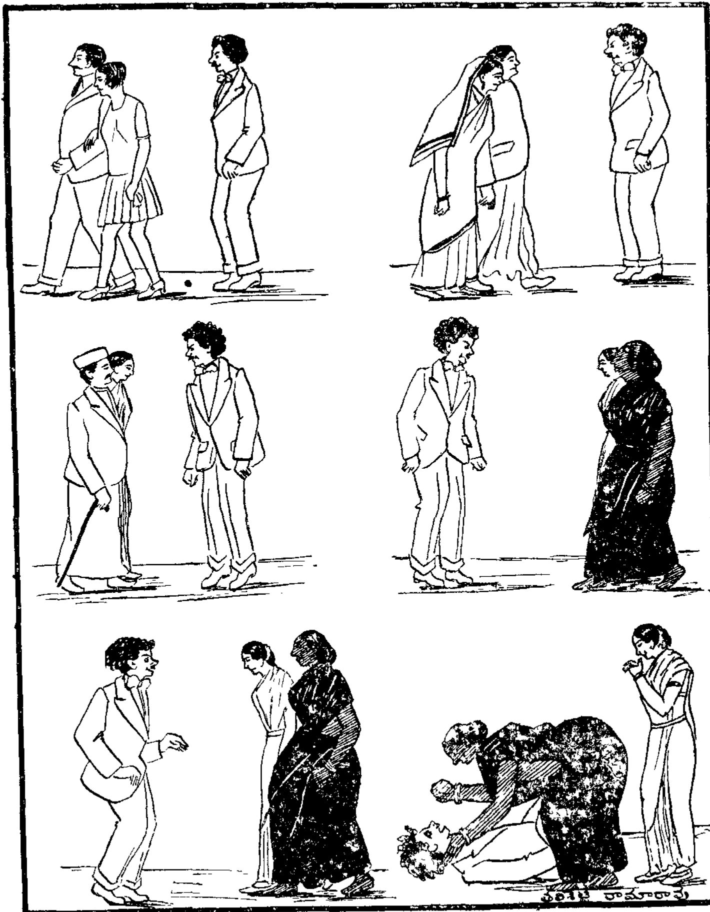
పై తరగతులలో భావమున కిన్నియని, భాష కిన్నియని యక్షరసౌందర్య పత్రపారిశుధ్యమున కిన్నియని గుణములు విభజింపఁబడుచున్నవి. వేనిలో బాలుఁడు మార్కులు గొన్నను అవి మొత్తమై వాని యుత్తీర్ణతకు సహాయభూతము లగుచున్నవి. ఇదియుం గడుం గడు విచారణీయాంశము. గుణగణనముం బట్టి బాలునకు విద్యాసక్తి యెంత పొడవగునో సులభముగ నూహింపవచ్చు. దీనినెఱుఁగక కొందఱు బాలుర తండ్రులా ముప్పదికిం దక్కువ మఱుంగులుగొన్న తమబాలురఁ బైతరగతుల కంపుఁడని ప్రార్థించుచున్నారు. బాలుర జ్ఞానాభివృద్ధికిది యొకప్రక్కశూల వ్యాధియని పాపము వారే మెఱుఁగుదురు! ఏదో యొకవిధమున నీపరీక్షలోఁ గడతేఱినాఁడని యోగ్యతాపత్రముగొని వోట్లకొఱకువచ్చువారింబట్టుకొని యేదోయొక యుద్యోగ మిప్పింతమని వారి కోరిక.

ఇప్పటి చదువులకుఁ బరిపూర్ణ గమ్యస్థాన ముద్యోగమే యని వారికిఁగూడఁ దెలియును. ఇప్పటి విద్య యుద్యోగేతరవృత్తికి విద్యార్థిని లోఁగింపదని కొందఱు తమబాలుర నీబళ్లకుఁ బంపఁజాలమనుచున్నారు. లక్షలకధికారులగు వృద్ధులు గృహకృత్యముల నెగ్గించుకొనఁజాలక విద్యమాన విద్యావిశారదులగు కుమారుల వేడుకొన్నను లేఖకుల నుంచుకొమ్మందురు. తాము కచ్చేరిలో లేఖకులై సంపాదించునది నెలకు ముప్పదియైదు రూపికలు ఇంట లేఖకునకు వేతన మేఁబదిరూపాయలు. ఇంటినుండి నెలనెలకుఁ దమకుఁ గావలసినదేఁబది. లేకరులు తమయాస్తి నెంతలేమికిఁ దెచ్చిన నోర్తురుగాని తాము పనిం జూచుకొనుట కేవగింతురు. ఇట్టివా రిప్పుడు పెక్కండ్రున్నారు.

పరీక్షలో నుత్తీర్ణతకు వలయు గుణములసంఖ్య హెచ్చింపవలయునని కోరఁగా మఱికొందఱు మేధాని

ఘులు విద్య సమష్టికి సులభసాధ్యమై యుండవలయునని పై ప్రతిపాదనమును నిషేధించిరఁట!

విద్య స్త్రీల కత్యావశ్యకమని యందఱొక గ్రీవముగ సమ్మతించుట సంతోషదాయకము వలదన్నవారెవరో నిర్ధారణగా నగపడరు. ప్రపంచోద్ధరణమునకు స్త్రీ స్తంభ ప్రతిష్ఠయగు నిమ్మహాకార్యము నెట్లు నెగ్గింపవలయునో యాలోచింపక పోవుటయే విచారదాయకము. ఎట్టి విద్య వారి కావశ్యకమో నిర్ణయింపఁబడలేదు. తమ నేర్చిన విద్యయే వారికిని దగినదని ప్రత్యేక నిర్ణయము నవసరమని యూహించిరి గాఁబోలు! తాము తమవిద్యలకుఁ దమ యాచారములకుఁ స్వస్తిచెప్పి పర విద్యలఁబఠించి పరాచార సంగ్రహణంబునఁ బంకజాక్షుల పాపిటల గ్రహించిన యనువున నన్నులమిన్నులను దమ విద్యలఁ బరిహరించి పురుషుల విద్యల గ్రహించి పసుపు పాపిటలు పరిత్యజించి శిఖండులై మగమూతులఁ దెచ్చుకొనవలసినదే యని యూహించిరా? జగమున సర్వప్రాణులు సములు. సమవిద్యయే సమాదరణీయమని వేదాంతసూక్తి నాదరించిరా? వీరట్లే భావించిరో లేదో కాని నవవిద్యా విశారదలగు నారీమణులు పెక్కురా సూత్రముతోనే గుణపథకములఁ గ్రుచ్చుచున్నారు. ఇట్టి నేటి విపరీత విద్యావిధానమున సంస్కరణ మావశ్యకము కాదా!

గ్లాస్గోపట్టణమున భారతీయోత్సాహములు

టి. వెంకాజిరావుగారు

భారతీయ విద్యార్థుల విషయమున గ్లాస్గోవిశ్వవిద్యాలయము లండను, ఎడింబరో విశ్వవిద్యాలయములంత వాసి కెక్కలేదు. ఎంజినీరింగు ముఖ్యముగ చదువు విద్యార్థులు సాధారణముగ ఈ విశ్వవిద్యాలయమే నయమని యెంతురు; ఏలయన గ్లాస్గోకును, క్లైడునదికిని చుట్టుపట్ల గొప్ప ఎంజినీరింగుసంస్థ లున్నవి. ప్రస్తుతము గ్లాస్గోయందు ౭౦-౮౦ మంది విద్యార్థులకంటె నెక్కువగ లేరు; ఆ ఉన్నవారిలోను ఆంధ్రదేశమునుండి తిన్నగ వచ్చిన విద్యార్థి ఒక్కడు లేడు. ఆర్. యన్. సోదరుల కుటుంబమువారు మాత్రము తెలుగు కొంచెము మాటాడగలరు.

విద్యార్థి జనము కాక భారతీయులగు సరంగులు కూడ పెక్కుమంది యున్నారు. అందు చాలమంది పంజాబు ఉత్తరహిందూస్థానములనుండి వచ్చినవారు. వారొక్కొక్కపుడు వందమందికూడ కానవత్తురు. వారి నిలుకడ మాత్రము నిత్యము కాదు. సరకు వేసికొనుటకు గాని, శుభ్రముచేయబడుటకు గాని గ్లాస్గోరేవులో లంగరువేయబడు ఓడలతో వచ్చు ఈ సరంగులు కాక అయిదుపది సంవత్సరములనుండి యిచ్చట శాశ్వతవాస మేర్పఱచుకొనియున్న సరంగులును గలరు. దుష్ప్రవర్తనమున ఓడలనుండి వెడలగొట్టబడినవారు గాని, నౌకాజీవనమున విసిగినవారు గాని, ఊరక సంచారము చేయువారు గానియై గ్లాస్గోయందు అత్తుకొనిన సరంగులును గలరు. వారు నూరు నూటయేబది మందివఱకుందురు. వారికొకచక్కని వృత్తి లభించెను. వారు ఆడవాండ్ర చౌకరకము బట్టలు వీథులలో అమ్ముకొని జీవింతురు. ఈ బట్టల కొఱకే చూచుచుండు పేద కూలిబాలికలు ముఖ్యముగా కొని కొందురు. ఈ సరంగు లైదారుగురు కలిసి ఒక అంతస్తున బసచేయుదురు. సాధారణముగ మంచి పడకసదుపాయము లుండవు. నేలపై రెడ్డికము వైచికొని కూరుచుండి, తమ మామూలు చపాటీలు, కూర వండుకొనుచు, హుక్కా గంజాయి గొట్టములు మఱవక, తమ సజాతీయులైన మిత్రుల యిండ్లకు తిరుగుచు వారు కాలక్షేపము చేయుదురు. వారి అంతస్తు లందు రెండేసి గదులుమాత్ర ముండును. ఒకగదిలో ఆదరబాదరగా వేసిన ప్రక్కలపై అడ్డదిడ్డముగ పండుకొందురు. వేఱొకదానియందు వంట, తిండి, సామానుల దాపరికము. నికృష్టజనము నివసించు పాడు పెరళ్లవంటి దుర్గంధమయములగు పట్టణభాగములందు వీరి బసలు.

వీరిమాట అటుంచి, 'జహంగీర్ అండుకో' అను ఒకభారతీయౌషధ వాణిజ్యనిలయము (Indian Medical Firm) వలన గ్లాస్గో గర్వపడదగును. అదియొక భారతీయ వైద్యుడు నడుపుచున్నాడు. అతడు ౨౧, ౨౫ వత్సరములనుండి ఇచట వర్తకము సాగించుచున్నాడు. నేత్రవైద్యమున మిక్కిలి ప్రసిద్ధుడు. సామెతకు కూడ నెక్కినాడు.

మఱికొందఱు భారతీయ సజ్జనులు ఇచట వర్తకము చేయుచున్నారు. వారిలో అహమదుగా రొకరు. వీరొక బ్రిటిషుస్త్రీని పెండ్లాడి యీ దేశములనే స్థిరపడి గ్లాస్గోనుంచి 'బాలచ్'కి మోటారుబస్సులువేసి నడుపుచున్నారు.

ఇంకొక వంగదేశీయు డొక ఐరోపీయస్త్రీని వివాహమాడి యిచ్చట స్థిరపడి, 'మెస్సర్సు వేణా అండ్ సై' అనుపేర నొక ఉన్నికొట్టున వర్తకము చేయుచున్నాడు; అతనికిని చాల సంవత్సరములనుండి వర్తకము బాగుగ సాగుచున్నది.

ప్రభుత్వపు ఆసుపత్రియందు కొలదిమాసములు ఉమ్మేదువారీలుగా నుండుటకై భారతీయ వైద్యవిద్యార్థులు కొంద అప్పుడప్పుడు గ్లాస్గోకు వచ్చుచుందురు. ఈ నడుమ నిచటకు వచ్చిపోయినవారిలో పూర్వమంత్రి ఆరోగ్యస్వామి మొదలియారుగారితోబుట్టువుకూతురగు రోజీస్వామికణ్ణన్ కన్య యొకతె; మద్రాసునుండి వచ్చిన మఱియొకామె హోప్‌లాజరస్ కన్య: ఇరువురును ఎడింబరోయందు వైద్యము చదువుచున్నవారే.

భారతీయులకు సంబంధించినవి మూడు సమాజములున్నవి—

౧. గ్లాస్గో భారతీయ సంఘము (The Gla:gow Indian Union).

౨. గ్లాస్గో ముస్లిముసమాజము (The Glasgow Moslem Association`

౩. హిందూ మహాసభ (The Hindu Maha Sabha).

గ్లాస్గో భారతీయ సంఘము

ఇది యెప్పుడు జనించెనో తెలియుటకు తగు రుజువైన ఆధారములు మృగ్యములు. కాని, ౧౯౧౪ మహా యుద్ధము మొదలుకొనియు నిదియున్నదనుట నిశ్చయము.

ఈసంఘముయొక్క ఆశ్రయము లివి:— ౧ గ్లాస్గోయందు భారతీయులను ఏకత్ర పఱచి, తగుపరిజ్ఞానమొసగుచును, భారతదేశమునకు సంబంధించు పుస్తకములు, పత్రికలు మున్నగునవి పంచిపెట్టుచును, అపుడపుడు సభలు, చర్చలు జరుపుచును వారిలో భారతదేశమునకును, భారతీయ ప్రజలకును, సంబంధించు విషయములయెడ ఆసక్తి పెంపొందించుట.

౨. సంఘమునకును, సభ్యులకును మేలుగూర్చు విషయములందు సభ్యులు పరస్పరము విచ్చలవిడిగ సంప్రతించుకొన ప్రోత్సహించుట.

౩. బ్రిటిషు జనకోటియందును, విదేశీయులయందును భారతదేశమును గూర్చిన పరిజ్ఞానమును, అచ్చటి ప్రజలయెడ ఆసక్తియు విస్తరింపజేయుట.

౪. అప్పుడప్పుడు గణ సమావేశముల చేతను ఉచితమని తోచు ఇతర విధములచేతను సంఘసభ్యులందు దోస్తీ సంభాషణములు పెంపుచేయుట.

ప్రస్తుతపు (౧౯౨౭-౧౯౨౮ నిర్వహణ సభాసభ్యులు:—గౌరవాధ్యక్షులు: ప్రొ. జె. డి. కార్మాక్, డి. యస్-సి., సి. బి. ఇ, యమ్.ఐ. మెక్. యమ్. ఇ సి హెచ్) ఇ., డీన్ ఆఫ్ ది ఫాకల్టీ ఆఫ్ ఎంజినీరింగ్, గ్లాస్గో విశ్వవిద్యాలయము.

అధ్యక్షులు: సైయద్ ఆలీ అహ్మద్, యల్. యమ్. ఇ. (బొం.)

ఉపాధ్యక్షులు: ఎ. యస్. తెహెరా.

కార్యదర్శులు: బి ఆర్. ఘోష్, బి. యస్-సి. (ఎంజినీరింగ్); జె. యల్. సాహా, బి. యస్-సి. (గ్లాస్)

భోగట్టా కార్యదర్శి: సాధుసింగ్.

ఈ పై యుద్యమములు గాక, భారతీయసంఘము Rag day కార్యమున విశ్వవిద్యాలయమునకు తోడ్పడుచుండును. కార్యసన్నాహములందు భారతీయులు దీక్షకును, ఫలవంతమగు నుత్సాహమునకును చాల ప్రశంసాపాత్రు లగుచుందురు. 'రంగు' తెగులు వలన భారతీయులను కొన్ని నర్తనశాలలు రానీయకుంటచే వివిధ నర్తన ఋతువులలో ఈసంఘము నర్తన ప్రదర్శనముల నేర్పాటు చేయుచుండును. సభ్యుల యుపకారమునకై యిది వివిధ కార్మిక సంస్థల కెడనెడ సందర్శనార్థమేగుట కేర్పాటులు చేయుచుండును. దీనితోడి ఛాయాచిత్రము గ్లాస్గోలోని 'మిల్న గేవీ' యందలి 'ఎల్లాంగో' వను కాగితపు పరిశ్రమాలయము దర్శింప నేగిన ఈ సంఘసభ్యుల దళమునకు సంబంధించినది. ఈ సంఘము ౧౯౨౪ నవంబరు ౨౧వ తేదీని ఒక వ్యాయామశాలను కూడ స్థాపించినది. సభ్యులలో సభ్యులకును, స్థానికములగు టెన్నిసు మండలులతోను తరుచుగ టెన్నిసు పందెములు జరుగుచుండును.

హిందూ మహాసభ

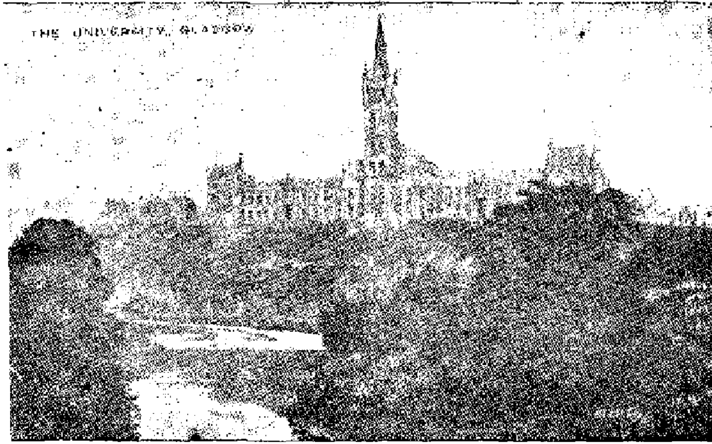
ఇది ౧౯౨౩ ప్రాంతముల స్థాపితమైనది. దసరా, దీపావళి, వైశాఖ సంతర్పణములు మొదలగు సాంఘికములు, మతసంబంధములు నగు పండుగలు జరుపుచు, అందుమూలమున గ్లాస్గో నివాసులగు హిందువులకు మతానుష్ఠానములందు తోడ్పడుట దీని ఆశయములలో నొకటి. బాల్యవివాహములు, వర్ణాంతరవివాహములు, 'మతము నిరర్థకమా' మొదలగు విషయములపై నిది సభలును చర్చలును జరుపుచుండును. ఈ సభ కావించు ముఖ్యమగు మఱియొకపని పరంగుల మతాంతర స్వీకరణమునకు జెందినది. ధనము శీలసంపదయు కొఱవడిన పరంగులు సులభముగ దురభ్యాసములకు లోనై, తమ చిక్కులు తొలగుటకు మతాంతర స్వీకరణము మంచిమార్గమని తలంతురు. హిందూమహాసభ యీ అనావశ్యక పరివర్తనముల మాన్పసమకట్టి, అచ్చటిభాష తెలియక మిగుల నిబ్బందిపడు వారికి 'పాస్ పోర్టులు' (నిర్గమన అను మతులు) సంపాదింప పాటుపడును.

గ్లాస్గో ముస్లిము సమాజము

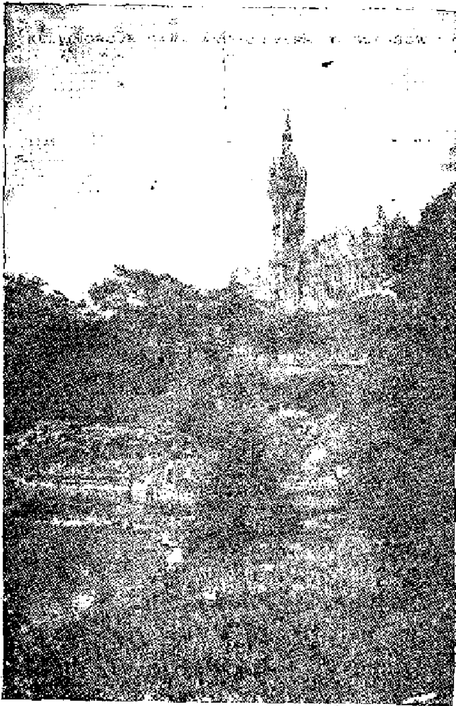
ఈ సమాజము సైతము పెక్కు వత్సరములకు పూర్వమే స్థాపితమయ్యెను. బహుశః, అప్పటి కిట్టి యేర్పాటుల కుజ్జీవన మిచ్చుటకు చాలమంది ముసల్మానులుండియుందురు. ఇప్పుడు దానికి ప్రత్యేక కార్యధోరణియేమియు లేదు; ముసల్మానులును హిందూసోదరులతో కలయుచు మెలయుచు హిందూభోజన సంతర్పణములందే పాల్గొనుచున్నారు. ఇప్పు డీ సమాజము నామమాత్రావశిష్టమై యున్నది. సభ్యులు కడు తక్కువమంది. ఇప్పుడు సభ్యులుగా నున్న వారెల్ల అధ్యక్షుడును, కార్యదర్శిమాత్రమేయని తోచును.

తామీనడుమ నాంగ్లమున గావించిన రాణాప్రతాప్ ప్రదర్శనము గ్లాస్గోయందలి భారతీయ సమాజములు గాంచిన ఒక ముఖ్యమగు అభ్యుదయము.

గ్లాస్గో చిత్రములు

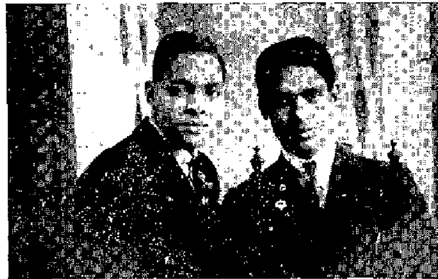
గ్లాస్గో విశ్వవిద్యాలయము (౧)

గ్లాస్గో విశ్వవిద్యాలయము (౨)

గ్లాస్గో రాజకీయ చికిత్సాలయమునకై Rag day సందర్భమున చందాలు వసూలుచేయ వెడలిన ఇద్దరు భారతీయ విద్యార్థులు

గ్లాస్గో భారతీయసంఘకార్యదర్శులు

౧౯౨౮ ఆగస్టు ౨ వ తేదీని గ్లాస్గో మిల్న్గేవీయందలి ఎల్లెన్‌గోసన్ కాగితపు పరిశ్రమాలయమును సందర్శింప వేగినప్పు డాకస్మికముగ తీసిన భారతీయసంఘసభ్యుల సముదాయచ్ఛాయాచిత్రము. ఆ కర్మాగారముననే పనిచేయుచున్న శ్రీ. టి. వెంకాజీగారు వారి కాతిథ్యమిచ్చి కావలసిన విశేషములు చూపెంచిరి.

ఎడమనుండి కుడికి—పై వరుస

౧. అరవిందకుమార సేను, బి. యస్-సి. (కలకత్తా)
౨. రమణీకుమార మిత్ర, బి. ఏ.
౩. టి. వెంకాజీ, బి. ఏ.
౪. అశోకకుమార రాయి.
౫. పహానీచరణ రాయి.
౬. పన్నామ్ పులము (సింహళము.)
౭. యస్. యమ్. జోషీ.
౮. అబ్దుల్ గఫూర్.

ఆసీనులు

౯. దీనబంధునాథ దాసు.
౧౦. హరిపద పాలు (వ్యవసాయ విద్య)
౧౧. యోగేశలాలు షహా.
౧౨. బిరజకుమార మజుముదారు
౧౩. గోస్వామిబిహారీ షహా
౧౪. రఘునాథ లాహిరీ.

(౩, ౮, ౧౨-అంకెలవారు తప్ప సందఱును ఎంజినీరింగు చదువువారే.)

ఆరవీటి వంశచరిత్ర

నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారు, యం. ఏ., పి-హెచ్. డి.

పీఠిక

ఇందువెంట ప్రకటించిన ౨౪౩ ద్విపదపాదములును ద్విపదబాలభాగవతమను గ్రంథమునుండి కైకొనబడినవి. ఈగ్రంథమును దోనూరి కోనేరునాథు డనుకవి శక. ౧౪౬౨ లో వ్రాసి ముగించి ఆరవీటి బుక్కరాజునకు ముని మనమడును, అళియరామరాజునకు జ్ఞాతియు, సమకాలికుడును నయిన అవుకు చినతిమ్మరాజునకు అంకితమిచ్చెను. ఈకవియే సదరు బాలభాగవతమును పద్యకావ్యముగ వ్రాసి పై చినతిమ్మరాజు నానతిచే నాతని తండ్రియైన ఆరవీటి రామరాజు తిమ్మరాజున కంకిత మిచ్చెను. ఈరెండు గ్రంథములును మద్రాసు ఓరియంటల్ మ్యానుస్క్రిప్టు లైబ్రరీయందు బ్రౌన్ దొరవారిహయాంనుండి యుంటున్నవి. అయితే యీ గ్రంథములను జదివినవారనేకులు లేరు. లైబ్రరీలోని చెదపురుగులకు ఆహారమగుచు వచ్చినవి. వాఙ్మయపక్షమున వాటివిలువ యెట్టిదైనను అనర్ఘములైన చారిత్రకవిషయము లనేకము లుండుటచే, చరిత్ర రచయిత కవి పెన్నిధులవంటివి. వీటి ప్రాముఖ్యమును పాఠకులకు దెల్పుటకు సదరు లైబ్రరీపండితు లేప్రయత్నమును జేసిన ట్లగపడదు. క్యాటలాగులలోనికి ఎక్కక శిథిలమగుచుండు నుద్గ్రంథము లనేకములు గలవు. క్యాటలాగులోని కెక్కిన గ్రంథములోని ముఖ్య చరిత్రాంశముల సంగ్రహవర్ణనయు బహుఅజాగ్రత్తతో జేయబడియున్నది. కావున చరిత్ర పరిశోధకులు లైబ్రరీ క్యాటలాగులు చూచుటతో తనివినందక, బ్రౌన్ దొరగారుసంపాదించిన మాతృకలను (చెదపురుగులు వానినుపేక్షించియున్న) గూడ శోధింపవలయునని వేడుకొనుచున్నాను.

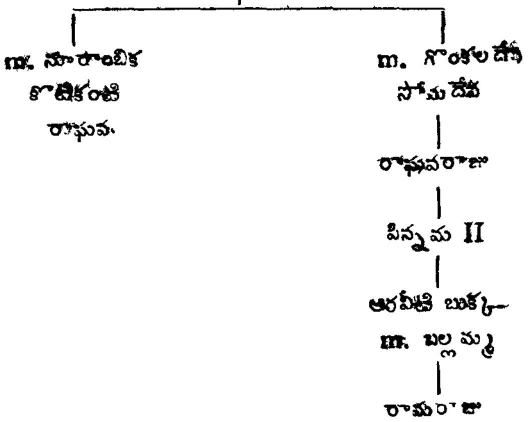
ద్విపద బాలభాగవతములోని ఆరవీటివంశావళినిందు ప్రత్యేకముగ నెత్తివ్రాసి, అందలి ముఖ్యాంశములను గూర్చి నాకెరుక యున్నంతవరకు ఇతరగ్రంథములయందు చెప్పబడిన విషయములను అధోజ్ఞాపికలనుగ బ్రకటించితిని. ఆరవీటిచరిత్ర ద్విపద బాలభాగవతములో రెండుచోట్లయందు వర్ణింపబడియున్నది. పీఠికయందలి వంశచరిత్రసంగ్రహము; కడపట ఈ వంశచరిత్రయే విపులముగ వ్రాయబడియున్నది. ఈకడపటిదానిని ఇచ్చట మూలముగ గ్రహించితిని. పీఠికలోని వంశవర్ణనను తత్తదుచితస్థలములయందు స్క్వేయర్ బ్రాకెట్లలో [ ]నిమిడ్చితిని. ఆరవీటివంశచరిత్రాత్మకము లగు ననేకసమస్యలను గూర్చి నాతోడ జర్చించియు, నిరంతరము నాకు ప్రోత్సాహము కలుగచేసియు నాకు దోడ్పడిన నామిత్రులు మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మగారికి నా కృతజ్ఞతాపూర్వక నమస్కారముల నర్పించుచున్నాడను.

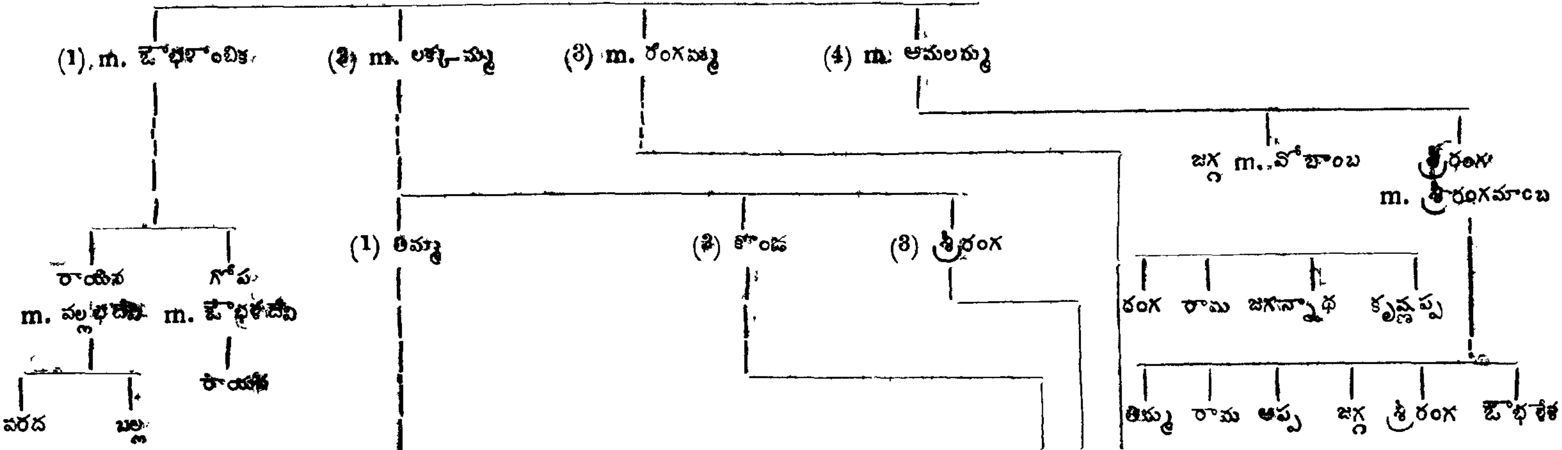
ఈచరిత్రయం దుదాహృతములయిన గ్రంథములయొక్క సంగ్రహనామ సూచిక

రా. రా.=రామరాజీయము, నర. భూ.=నరసభూపాలీయము, రా. = రామాభ్యుదయము, పరమ =పరమయోగివిలాసము, సాం. పా. = సాంబోపాఖ్యానము, వసు చ. = వసుచరిత్రము, స్వ మే.క.=స్వరమేళకళానిధి, ద్వి. బా. భా.=ద్విపద బాల భాగవతము, పద్య బా. భా.=పద్యబాలభాగవతము, సోర్సస్ = ది సోర్సస్ ఆఫ్ ది విజయనగర ఎంపైర్, కృ. రా. వి. = కృష్ణరాయవిజయము, క. పూ.=కళాపూర్ణోదయము.

ఆరవీటివంశవృక్షము

ద్విపద బాలభాగవతంలో వర్ణింపబడిన ఆర్వీటి వంశము.

- (1) m. చెట్టమ్మ
  - కొండరాజు
    - (1) m. జానమ్మ
      - వెంకటేశ్వర
    - (2) m. కోనమాంబ
      - కోనేరుతిమ్మ
      - కొండరాజు
  - తిరుమల
  - అప్ప
  - రామ m. వెంగళాంబ
    - ఓబళ
- (2) m. లక్ష్మమ్మ
  - తిమ్మ
  - ఎఱతిమ్మ
- (3) m. గోపమ్మ
  - తిరుమల
  - విట్ఠల
  - చినతిమ్మ
  - పాపతిమ్మ
- (4) m. తిరుమలమ్మ
  - కోన
  - శ్రీరంగ

- మూర్తి m. తిమ్మాంబ
  - ఓబళ
  - పాంచాల
  - రామ
  - కృష్ణ
  - సింగర
  - విట్ఠల
- రంగ

- (1) m. కొండమ్మ
  - కోనేటిరాజ m. తిరుమలదేవి
    - ఓబళ
    - కొండ
    - తిమ్మ
    - రంగ
  - పెదతిమ్మ
  - చినతిమ్మ
- (2) రంగమ్మ

- m. తిమ్మాంబ
  - కోన
  - తిమ్మ
  - అళియరామ
  - ఎఱతిమ్మ
  - వెంకటాద్రి

మూలము

నమి తారితాతపిన్న[1] మహావిభుండు
సమితిల్లో జెరకు రాచనరేంద్రు గెలిచి[2]
అలవుగా సప్తాంగహరణం బొనర్చి
పొలుపొందె భువి మన్నెపులియను పేర
బిరుదాంచితుండు తాతపిన్న భూవరుడు.
హరికాంతబోలు సూరాంబికయందు
ఘనశౌర్యుడా కొటికంటి రాఘవుని*
గనియె నతండు సంగ్రామంబునందు
రాజిల్లుకంపిలి[లి] రాయసైన్యముల
దేజంబు మెరయంగ దెగువమై గెలిచి
గిరిమె గైకొనియె నగ్గండరగూళి
బిరుదంబు సరి నృపుల్ బేర్కొని పొగుడ
మరియు నాపిన్నయ మనుజేంద్రచంద్రు
కొరలు రెండవపత్ని గొంకలదేవి
సోమమంశాంబుధి శోభితసోము
సోమిదేవుండను శూరుని గనియె[3].
నరులకసాధ్యమైన మొసలిమడుగు
ధర నెన్నదగినసాతానికోటయును
కడు నుతింపగజాలు కందనవోలు
కడిమివిశేషంబు గలకల్వకొలను
అరుదైనరాచూరు నలమేతగిరియు
నిరుపమంబగు గంగినేని కొండయును
ననగ నొప్పారు నేడైనదుర్గముల
వినుతధాటీ మహావేశంబు నెరపి

---

1. రా. రా. 172, 173, 174, 175, 176, 177.

పద్య బా. భా:—"ధర బ్రసిద్ధుండైన తాత పిన్నమరాజు తగ సన్న సేరాజు తాత తాత."

2. చెరకు రాచనరేంద్రునిగూర్చి రా. రా. నందు నేమియు చెప్పియుండలేదు. సదరు గ్రంథములోని తాత పిన్నమరాజుయొక్క బిరుదుగద్యయం దారాజుకు "సమస్తదురాచార చెరకు రాచనాయకరాజ సప్తాఙ్గహరణ" యను బిరుదున్నట్లు చెప్పబడియున్నది. ఈ చెరకురాచనాయకు డెవ్వడో, యెచ్చటివాడో తెలియదు. 'సమస్త దురాచార' యన్నమాటవల్ల అతడు దుర్మార్గుడని యెరుకపడుచున్నది.

* ఈకొటికంటి రాఘవునివృత్తాంతము రా. రా. లో కానరాదు. ఇతడు కంపిలిరాజు సైన్యములను జయించి, యతని రాజ్యసంప్తాంగములను, హరించి 'గండరగూళి' యను బిరుదంబు గొనియెనట! ఆరవీటి వంశజులగు రాజులందు కొందరు ఈబిరుదును ధరించినవారు కలరు. ఆరవీటి బుక్కరాయని మనుమడును, అవుకువంశమునకు మూలపురుషుడును నగు రామయ తిమ్మరాజుగూడ కంపిలిరాజును జయించి యాతనిరాజ్యపు సప్తాంగములను హరించి గండరగూళి, యన్నబిరుదును గొన్నట్లు పద్య బా. భా. నందలి "సంగరాంగణచర్య కంపిలిరాయ సప్తాంగ గండరగూళి సద్బిరుదాది సంగ్రహణోజ్వలా" యన్న పద్యభాగమువల్ల దెలియుచున్నది. ఈతిమ్మరాజు కాలమున కంపిలిరాజ్యము లేదు. కావున ఇత డారాజ్యమును గెల్చుట యసంభవము. మఱి, దీనికి సమన్వయ మెట్లన్న "బిరుదులు" వంశపారంపర్యముగ వచ్చుచుండెనని తలచుటయే.

3. సోమిదేవునిచరిత్ర రా. రా. 178-186 పద్యములలో వర్ణింపబడి యున్నది. అందు 179 పద్యములో నితడు పెక్కుయజ్ఞములను జేసినట్లు చెప్పబడినది. "ప్రకటముగ ధనము విప్రతతికి నిచ్చి సవనములు సోమదేవు డొనర్చెన్" అని. మఱియు నీసోమదేవుని ప్రస్తావన మఱికొన్ని గ్రంథములయందును గలదు చూడుడు:

పద్య బా. భా:—"భావజ్ఞుడగు సోమిదేవభూపాలుం డేకధర్మప్రవర్తకు తండ్రి తండ్రి."

సురపతియోగి యాశుభ్రాంశువంశ
కరు డొక్కనాడు లగ్గల గొన్నవాడు.[4]
కలిత చౌరాశిదుర్గవిభాళబిరుదు
డలఘుతేజోఘను డా రాజమౌళి
దండిమీరంగ నాతడు గంగినేని
కొండలగ్గలచేతగొనియందు పరుల
సుడియంగనీని గుజ్జులవీరినేని
నడబాలయన్న [5]రుద్రప్పనాయకుని[6]
ఘనుని గౌరారెడ్డి[7]గంగినాయకుని[8]
గినిసినరిపులెల్ల గగ్గోడుపడగ
చట్టలు చీరిచి సంరంభ మెసగ
గట్టించెదూరుపుగవనికంబముల[9]
[10]మణిగిల్లదుర్గంబు మదిలోన గలుగు
కణక దాడిగ నేగి కైకొని నిలిచి
గోసంగిమన్నేని గుపితాన్యనృపతి
శాసకుండగుట మస్తకము గొట్టించి
ఆరసి తత్పట్టణాగ్రతటాక
భైరవుముంగలబలియొసగించె.
మరియు నతం డాజిమహామండు మలక
గరకరి యలిగి యగ్గలిక బుట్టించి
బెలుకురి యాతండు బిడ్డపే రిడిన
దలకెల్ల దొలగించి దయసేసి కాచె

---

4. ఈ యేగుదుర్గములను గూర్చి రా. రా. 182 పద్యములో చెప్పబడియున్నది. ద్విపద బా. భా.లో నీయేడుకోటలను సోమదేవు "డొక్కనాడ లగ్గల గొన్నవాడు" అని చెప్పబడియున్నది. ఆరవీటి వంశీకుల శాసనములలో పెక్కింటియం దట్లే యున్నది. రా. రా. లో యేడుకోటల ప్రస్తావమున్నను, "ఒక్కనాడే" లగ్గలు గొన్న ప్రస్తావములేదు. దీనినే ఊతగాగొని మామిత్రులు రంగస్వామి సరస్వతిగారు తమ 'సోర్సస్' లో ఇట్లు వ్రాసియున్నారు: "It (నరపతివిజయం) does not say that he captured them all in a single day which statement is an addition made by the latter day courtiers of the empire."

"ఒక్కనాడు లగ్గలుగొన్నవాడు" అనువాక్యము బాలభాగవతమం దున్నట్లు శ్రీ సరస్వతిగా రెఱుగరు. మఱియు నీగ్రంథము రామరాజీయముకంటె పూర్వము అనగా శ 1469 లో వ్రాయబడినదనియు వీరెఱుగరు. "ఏకదినసఘటికైక ధాటీహరాహృత కోటరానూరు, సాతానికోట, కందనవోలు, యాతగిరి, కలువకొల్లు, మొసలిమడుగు, గంగినేని కొండాభిధాన సప్తదుర్గ" అను రా. రా. లోని వాక్యమువంక గన్నెత్తియయిన చూడరైరి. కావుననే యిట్లువ్రాసిరి. నిజమో, అబద్ధమో, సోమదేవుడు పైయేడుకోటలను ఒక్కనాడే పట్టుకొన్నాడన్న ప్రతీతి పురాతనమైనదే.

5. "నడబాలనాయకుని" అని రా. రా. 180.

6. "రౌద్రరసోన్నిద్రు రుద్రపాధిపు" అని రా. రా. 180.

7. "మహాశౌర్య గౌరారెడ్డి" అని రా. రా. 180.

8. "సాహసాంకు గంగినాయకుని" అని రా. రా. 180.

9. ఈవిషయము రా. రా. 180 లో వర్ణింపబడి యున్నది.

10. ఈదుర్గము రా. రా. లో పేర్కొనబడలేదు. ఈదుర్గ మెచ్చటిదో, యీగోసంగిమన్నీ డెవ్వరో మన కెరుకపడదు. ఒక్కగోసంగిమన్నీ డే కాదు. సోమదేవునిచే జయింపబడిన యితరదుర్గాధిపతు లెవ్వరో మనకు దెలియదు. భావిపరిశోధనవల్ల వారిచరిత్రము బయలుపడవలసి యున్నది.

తెలివి సర్వదినూను తేజీల సచట
గలుగునర్థులకు ద్యాగంబుగా నొసగ[11].
అరుదుగా మరియును సతడరి బిరుద
తురియఘట్టసమస్తదుర్గవిభాళ
మాళవరాజేంద్రమస్తకశూల[12]
చాళుక్యచక్రేశ జగనొబ్బగండ
మన్నె సురత్రాణమానిత బిరుద
మన్నెరగండసోమకుల ప్రదీప
ధరణీంద్ర యే బిరుదరగండముఖ్య
బిరుదజాలంబుచే బెంపువహించె[13]
నయవిశారదుడు పిన్నయసోమవిభుడు.
జయశాలిభూపాల సార్వభౌముండు
మనుజేశయతడు కామలదేవియందు.
గనియె మహాత్ము రాఘవదేవనృపతి[14]

11. రా. రా. 180 పద్యమునందు సోమదేవుడు మహమ్మదును పెక్కుపర్యాయము లోడించిన ట్లున్నది:
సీ. కదనరంగంబునఁ గరితురంగమవీర వితతితోఁ బలుమారు విఱుగదోలి
యమితోగ్రశౌర్యు మహమ్మదుబట్టి నీ పేరుబెట్టెదను గుమారున కథి
గాక భవత్పాదకమలంబు నదురంట దండంబుబెట్టెద దన్నుగాచి
విడువుమన్నను గాచి విడిచియర్థులకును షష్టిశతంబు నశ్వములవాని
తే. చేత నిప్పించి శరణన్న బ్రీతిఁగాచు...............
ఈ మహమ్మదు మలక బహమనీ సుల్తానగు మహమ్మదు I అని సరస్వతిగా రనుచున్నారు. అట్లునేని సోమదేవుడు బుక్కరాయలు I కు సమకాలీను డగును.

12. ఈ బిరుదు ఆరవీటి బుక్కరాజు మనుమడును నవుకుప్రభువును నగు తిమ్మరాజుకున్నట్లు పద్య బా. భా. లోని యీక్రిందిపద్యమువలన తెలియుచున్నది:—
క. మన్నెదళ ధూమకేతువ, మన్నియ మృగ బేటకార మాళవరాయా
త్యున్నత మస్తకశూలా, మన్నె సురత్రాణబిరుద మన్నెవిభాళా.

13. రా. రా. లోనిబిరుదు గద్య (183) యందు సోమదేవుని బిరుదులు పెక్కులుగలవు. అందు చరిత్ర పరిశోధకునకు బనికివచ్చునవి యీక్రిందివి:—
"నాకులపాటి ముదుగంట్యానెగొందికుంతి సరవిజయలక్ష్మీ సమత్వీకరణలక్షిత, నాకులపాటి వీరక్షేత్ర భారతీమల్ల, ముదుగంటి వీరక్షేత్ర భారతీమల్ల, ఆనెగొంది వీరక్షేత్ర భారతీమల్ల, కుంతి వీరక్షేత్రభారతీమల్ల, (సర) వీరక్షేత్ర భారతీమల్ల బిరుదభరితానుభావ, "సత్యగుణవాసుదేవ", ఇత్యాదులు. ఈ బిరుదులగూర్చి చింతించిన సోమదేవుడు పెక్కు కదనరంగములయందు జయలక్ష్మిచే వరింపబడిన ప్రోడయని తోచుచున్నది.

14. ఇతనిచరిత్రము రా. రా. 187–193లలో వర్ణింబడియున్నది. రాఘవరాజు పెక్కుజన్నములనుజేసినట.
"పరబలభేది రాఘవనృపాలుడు పంకజనాభుగూర్చి య
ధ్వరములు నగ్రహారము లుదాత్తమతిన్ దగజేసి ధారుణీ సురులకొసంగె..." రా. రా. 183.
ఇతనిగురించి నర. భూ. లో—"ఘనభుజాశౌర్య రాఘవుడు రాఘవదేవ ధరణీశు డేరాజు తాతతాత" అనియు, పద్య. బా. భా. లో "గురుశౌర్య ధైర్యభాసురుడు రాఘవదేవవసుధీశు డేశూరు తండ్రితండ్రి" అనియు చెప్పబడియున్నది. ఇతనికి పెక్కుబిరుదులున్నట్లు రా. రా. లోని 189 బిరుదుగద్యవల్ల తెలియుచున్నది. అందు చరిత్రాంశములను దెలియజేయునవి యీక్రిందివి. "యవనబల మర్దనోత్సాహ", "తురుష్క బలసంహార విహార", "శబర కులబల నిహననవినోద". "వాసుదేవ చరణకమల సేవాసక్తచిత్త" అన్న బిరు దీతడు వైష్ణవుడని తెల్పుచున్నది.

అతనికి బిన్నభూపాగ్రణి[15]యొదవె
సతతసౌభాగ్యబాచలదేవియందు
ఆపిన్నభూపాలుఁడారె వీడనగ
నేపారుపురి దన కిరవుగా నిలిచి[16]
సకలమహీపాలజాలంబు గొలువ
ప్రకటితతేజుఁడై రాజ్యంబుఁజేసె.
ప్రభవించె నతని కౌభళదేవియందు
ప్రభుమణి బుక్కభూపాలచంద్రుండు[17]
యెక్కువగుణముల నిమ్మారెవీటి
బుక్కనరేంద్రుండు భువిబుట్టినంత
వారిజాప్తోదయవర్ణితవేళ
దారలగతియయ్యె దక్కురాజులకు.
నరనాథమణి సాళ్వనరసింగరాయ
వరసఖుండయి బుక్కవసుధేశుఁ డమరె.[18]
బుక్కభూపాలుండు బుధులకునెల్ల
దిక్కతండె యనంగ దేజంబునందె.
[అనవద్యగుణుఁడైన యతని వంశమున
ఘనుఁడారెవీటి బుక్కనృపాలు డెసగ
నరనాథమణి సాళ్వనరసింగరాయ
వరసఖుండయి బుక్కవసుధేశుఁ డలరె.]

---

15. పిన్నదేవుని వృత్తాంతము రా. రా. 194-198 లలో వ్రాయఁబడియున్నది. ఇతని ప్రస్తావన యితర గ్రంథములలోను కలదు.

పద్య బా. భా. "పెన్నమరాజన్యుఁ డున్నతసౌజన్య వినుతప్రతాపుఁ డేఘనునితండ్రి."

నర. భూ. "నరనుతుఁడైన పిన్నమరాజసౌజన్య ధన్యుఁ డేరాజన్యు తాతతండ్రి "

16. ఇచ్చట పిన్నభూపాలుఁడారవీడు దనకు ఇరవుగ నిలిచినట్లు జెప్పబడియున్నది గదా. రా. రా. 182 లో నీపిన్నయతాతయగు సోమదేవునికే ఆరవీడుపురము రాజధానియైనట్లు జెప్పబడియున్నది. "ధరకు దొడవని వినుతింప దగినయట్టి, యారవీటిపురాధ్యక్షుఁ డగుచుదాత, పిన్ననృపసోమ దేవుండె యొన్నదగియె..." వీటి రెంటికి సమన్వయ మెట్లో?

17. ఆరెవీటి బుక్కరాజు రా.రా. 199-206 పద్యములలో వర్ణింపబడియున్నాఁడు. ఇతరగ్రంథములుకూడ నీతనిగూర్చి చెప్పుచున్నవి. రా. "సోమవంశంబునకు మేటియగు నార్వీటిబుక్కభూపాలసుత్రాముఁ"డని కీర్తింపబడి యున్నాఁడు. మఱియు, క. పూ. లో,

"ఆచంద్రునివంశంబున, భూచంద్రుం డారెవీటిబుక్కనరేంద్రుం
డాచక్రవాళశైల, క్ష్మాచక్రమ్మూర్తికీర్తిసాంద్రుఁడుఁ పుట్టెన్ " అని ప్రశంసింపబడియున్నాఁడు.

నర. భూ. లో "యమిత్రవైభవుఁడైన యార్వీటిబుక్కభూతలనాథుఁ డేరాజుతండ్రితండ్రి" అనియున్నది. కృ. రా. వి. "చక్కరవిలుకాని చక్కఁదనముగల్గి చొక్కమా నార్వీటిబుక్కరాజు". ఇంకను నితనిగురించి పద్య బా. భా. నందును గొంతకలదు.

18. "సాళువ నరసింహరాయరాజ్యప్రతిష్ఠాపనాచార్య" అను రా. రా. లోని బిరుదవాక్యము ఈవిషయముసే దెల్పుచున్నది మఱియు పద్య బా. భా. లోని

"అతఁడు దను మన్నె పులిఁయని యఖిలదిశల, జెలగి పొగడ సాళువనరసింగరాయ
రాజ్యసంస్థాపకుండయ్యె ప్రౌఢినారి, వీటిబుక్కనరేంద్రుఁ డుద్ఘాటితారి."

యనుపద్యము సైతము పైవిషయమునే యెఱుకపఱచుచున్నది.

ఆమహీపతికి బల్లాంబికయందు
రామనృపాలుండు రాజేంద్రుడౌదవె.[19]
హరిపాదతీర్థంబునందు బాంధవులు
గరళంబు వెట్టినగతి యెఱింగియును
తెరగొప్పబుద్ధి తత్తీర్థంబునాని
యరిగించుకొనిమెరామావనివిభుడు.[20]
[నామహీపతికి బల్లాంబికయందు
రామనృపాలుండు రాజేంద్రుడౌదవె.
నెంచ: నెన్నగజాలు నిద్ధశౌర్యమున
గందనవోలి దుర్గంబులోనుండి
బుక్కయరామ భూభుజు డెల్లనృపుల
నెక్కువ యిది యని యెన్నంగజాలి
వీరులు డెబ్బదివేవు రాశ్వికులు
జేరి కొల్వంగవచ్చిన సవా నెదిరి
కలనంది పంచబంగాళంబు సేసి
గెలిచె దచ్చరితంబు గీర్తింపదరమె?[21]
వినుతింపదగు నాదవేని దుర్గమున
ననతుడై యుండు కాచాధీను గెలిచి
అరుదుగా సప్తాంగహరణంబు సేసి

19. రామరాజుచరిత్ర రా. రా. 207-215 పద్యములయందు వర్ణితము.

ఇతరగ్రంథములయందును నీతనిప్రస్తావము గలదు. నర. భూ. ౧-౨, "అసమానదాన విద్యాధురంధరుడగు' రామరాజేంద్రు డేరాజుతండ్రి"

20. రా. రా. 209. ఈజ్ఞాతులెవ్వరో వారు రామరాజునకేల విషమిడిరో తెలియదు.

21. ఇచ్చట రామరాజుసైన్యమునుగూర్చి యేమియు చెప్పలేదు. రా. రా. లోని 208 పద్యములో సదరు దండుయొక్క వివరణము వర్ణింపబడియున్నది. చూడుడు:

మదకరికోకటి కిర్వదిగుఱ్ఱములు గుఱ్ఱమునకును విలుకాండ్రు మువురు విచ్చు
కత్తులవారికెకాండ్రట్లనల్లిల్ల నిట్టియేనుగులును జట్టు మూడు
వేలయేనూరు నుద్వృత్తితో నడవంగ గందనోల్సాధింపగా దలంచి
మొనదుర్గించి గట్టిగా ముట్టడిదిగిన సాబిబ్బిని మిక్కిలి యుబ్బణంచి"

అనగా రామరాజుసైన్యములో 8,500 ఏనుగులు, 70,000 గుఱ్ఱములు, 630,000 కాల్బలమును ఉండెను. ఇట్టిభీకర సైన్యముతో 70,000అశ్వికులతోవచ్చి కందనవోలును ముట్టడించిన సవాబిబ్బిని(అనగా అడిల్ ఖానని)ఉబ్బణగించెను. ఈవిషయము పద్య బా. భా. లోగూడ జెప్పబడియున్నది.

"గబ్బిల్ డెబ్బదివేవురాశ్వికులు వేడ్కగొల్వగా గిన్కపె
న్మబ్బిల్ గప్పగ గందనోలు గొనువేడ్కజుట్టుముట్టక సవా
బిబ్బి నుబ్బణగించి తోలె నరిరాడ్భీముండు లంకాసత
ద్యబ్జాంద్రాభుడు బుక్కభూవిభుని రామాధీశుడావాయనన్."

ఈపద్య మెట్లో మ్యాన్యుస్క్రిప్టు లైబ్రరీవారి ట్రయన్నియల్ క్యాటలాగునకెక్కక తప్పించుకొన్నది.

గరిమోన్నతుండు బుక్కయరామవిభుఁడు[22],
సహిమాసువంతుఁడు చిత్తమతక్కతాంతుండు
సహజధైర్యుఁడు రామనుజనపతి వెలసె.]

*　　*　　*　　*

ఆరామభూపతి కంగనామణులు
పేరైనయా శోభళాంబిక లక్కమమ్మ
యంబుజనేత్రి రంగమ్మయు నమల　　గాని
మాంబయు ననునల్గు రైరందులోన[23]
శోభళాంబికకు రాయనరాజుగోప

22. చూడుడు : పద్య బా. భా. "హరిభోగోన్నతు ఁ డవనిపతి కాచాధీశ సప్తాంగసం। హరణోద్దండుఁడు దారవీటి నగరాధ్యక్షుండు బుక్కక్షమా పరపుత్రుండగు రామభద్రుకు హరిద్వల్లభ ద్యశో జాహ్నవీ। స్థిరసౌభాగ్యకు వత్సరుల్ గలరె ధాత్రిన్ మూఁడుగాలంబులన్."

ఈపద్యముగూడ మ్యాన్యుస్క్రిప్టులైబ్రరీ ట్రయన్నియల్ క్యాటలాగులో కాన్పింపదు.

ఆదవేనికోటమహాబలిష్ఠమైనది. ఈకోట రామరాజుపట్టుకొన్న వృత్తాంతము రా. రా. లోని 210 వ బిరుదగద్యయందలి "నిగవాపాదవనీదుర్గ నివాసికాసవుడయ దుర్మదఖులనిర్మథన" అన్న బిరుదవాక్యముచేత సూచితము. ఈ "కాచాధీశుడు" లేక "కాసవుడయ" డెవ్వరికి "అనతు" డో, తత్కారణముగ రామరాజాతనిపై నేల దండు వెళలవలసివచ్చెనో తెలియదు. ఈకాచాధీశుడు సంగమవంశముపక్షమువాడైయుండి, తద్వంశజులకడనుండి విజయనగరసింహాసనము నొడిచికొన్న సాళువనరసింగరాయలను గికురింపగా ఆతని యధికారమును స్థాపించుటకై ఆరవీటి రామరాజు ఆదవనిపై దండువెడలియుండును. ఇది మాయూహ. నిజము భావిపరిశోధన వల్లగాని బయల్పడదు. రా. రా. ఇతనిబిరుదుల ననేకములను దెలియజేయుచున్నది. (1) "హల్లిసుసేనోల్లాసిత సప్తదళ సైంధవ గ్రహణపరాక్రమధుర్య". ఈ హల్లీసుసే నెవ్వరు? క్రీ. శ. 1492 మొదలుకొని 1528 వఱకు కళింగదేశముపై ప్రభుత్వముసల్పిన ప్రతాపరుద్ర గజపతి తన "సరస్వతివిలాసము"లో జమునాపురాధీశ్వరుడగు హుసేన సాహియను తురుష్కుడు శరణాగతుడుకాగా శత్రువులనుండి వానినిరక్షించితినని చెప్పుకొనియున్నాడు. (విభవసంవత్సరాది సంచిక, పుట 172) ఆరవీటి రామరాజుతండ్రియగు బుక్కరాజు "సాళ్వ నరసింగరాయనరసఖుం"డని బా. భా. తెల్పుచున్నది. ఇంతేగాక ఈబుక్కరాజునకు "సాళ్వనరసింహరాయ రాజ్యప్రతిష్ఠాపనాచార్య" యన్న బిరుదొకటి గలదు. కావున ఆరవీటి బుక్కరాజు సాళువ నరసింహరాయలకు సమకాలీనుడని నిస్సంశయముగా మనము నిర్ధారణ సేయవచ్చును. పై ఆరవీటి రామరాజు కుమారుడగు తిమ్మరాజు కృష్ణరాయల యన్నయగు వీరనరసింహరాయల సమకాలీనుడని పద్య బా. భా. తెలియజేయుచున్నది. కావున సదరు రామరాజు సాళువ నరసింహరాయలయొక్కయు, ఇమ్మడి నరసింహరాయల యొక్కయు సమకాలీనుడని మన మనుకొనవచ్చును. ఇందసాధ్యమేదియును లేదు. ఇమ్మడి నరసింహరాయల యధికారము క్రీ. శ. 1505 వఱకు జెల్లెను. ప్రతాపరుద్ర గజపతి 1492 లో సింహాసనము నధిష్ఠించి 1500 లలో దక్షిణ దిగ్విజయయాత్రకు బయలువెడలెను.

పైదానివల్ల ఆరవీటి రామరాజుచేత నిర్జితుడైన హల్లీసుసేనుడును, ప్రతాపరుద్ర గజపతికి శరణాగతుడై శత్రువులనుండి సంరక్షింపబడిన హుసేనసాహియును నేకకాలమువారగుట నిజము. అయితే వీరొక్కరా లేక భిన్న పురుషులా యనునది చింతింపదగినయంశము.

(2) "దుర్వారతర సవ్వాయి సైనికహరణ." (3) "సవాబిబ్బిరాజ సప్తాంగహరణ మార్గనరణ." (4) "నిరావాపాదవ నీదుర్గనివాసకాసవుడయ దుర్మదఖులనిర్మథన." ఈబిరుదులను గూర్చి యింతకుపూర్వమే చెప్పియున్నాము.

23. ఇచ్చట రామరాజుయొక్క నలుగురు భార్యలపేరులున్నూ చెప్పబడినవి. వారిసంతతి వర్ణింపబడినది రా. రా. లో లక్కమాంబమాత్రము పేర్కొనబడినది. లక్కమసంతతిమాత్ర మందు వర్ణితము.

భూభుజుండను ననుపుత్రు లైరందు
శ్రీలుండు రాయనక్షితిపతి శీల
లాలితయైన వల్లభ దేవియందు
వరదభూపతి బల్లవసుధేశమణుల
నిరువురు తనయుల నేపార గాంచె
గోపభూవరునకు గులశీలరూప
దీపితయాభళ దేవి మోదమున
యెనలేని పంచరాజేంద్రుని రాయ
జననాథు గనియె రాజకము నుతింప.[24]
యింక లక్కమదేవి కెనగుసంతాన
మంకించి పలికెద నాలింపు మధిప
ఆరామన్నపులక్కమాంబపుణ్యమున
ధీరత హేమాద్రితిమ్మభూవరుని
వరకీర్తికొండభూవరుని శ్రీరంగ
ధరణీశు ముప్వురు తనయుల గాంచె[25].
అందగ్రజుండైన యా తిమ్మనృపతి
యిందువంశవతంసు డితడన వెలసె
రాజశిరోమణి రాజులరాజు
రాజచంద్రుడు రామరాజు తిమ్మయ్య.[26]
[యపదృష్టియగు నొక్క యాభీరునకును
నిపుణుండు వెంకటనిలయుండు చక్రి
యొకకంటిచూపు తానొసగి స్వప్నమున
బ్రకటుడై తిమ్మభూపాలు మన్నించి
ఓకృతకృత్య నీ కుర్వీశు లెనయె?
నీకహోబలపుణ్యానిధి మోక్షమిత్తు
గరుణగోపాలునికడమచూపిమ్ము,
నరనాథయనుచు నానతియిచ్చుటయును
[27]గొలువులో నగ్గోపకునకు చూపొసగె.
బలబలభద్రు డాపాండువంశజుడు
ధన్యుండు రామభూధవు తిమ్మ నృపతి
సైన్యసమేతుడై చైత్రమాసమున
దండువోవుచునుండి తనభటుల్ త్రోవ
నెండినవోల్ల దప్పెఱగించుటయును
నిండుచిత్తమునదోనిసిరంగరాజు
కొండనెత్తమున వైకుంఠునిదలచి
గోవిందు వేడ్క్రిగక్కునవొక్కబుగ్గ
భూవినుతంబుగా బొడమంగజేసె
నందఱు జూడగా సన్నీర మచట
గ్రందుగావిలసిల్లె ఘటికాద్వయంబు.[28]
కడిమిమై మానువకడ రణక్షోణి

24. ఔభళాంబిక సంతానప్రస్తావన రా. రా. లో లేదు. చూ. రంగప్పరాజు సాం. పా. పీఠికను.

25. చూడు: రా. రా. 215, 216.

26. రా. రా. 219:

క. ఆతిమ్మనృపతిభూకాం, తాతిలకం బైన యవుకు దానేలుచు వి
ఖ్యాతిగ నప్పురిపేరఁ, బ్రీతిని తనకులము వెలయ బెంపొందె మహిన్.

27. పద్య బా. భా.

"వెంకటేశ్వరునాజ్ఞ విగతదృష్టికి దృష్టి దయమీరనిచ్చె నే ధర్మమూర్తి
* * * *
తిమ్మభూపాలమణికి పుణ్యమ్ముగాగ, బలుకజెన్నొందు శ్రీబాలభాగవతము."

28. పద్య బా. భా. "కరుణమీగాములగట్టుపై వేసవి బుట్టించె జలము లేభూసుతుండు."

తిమ్మరాజు తనసైనికులడప్పిని దీర్చుటకు జలము లుప్పతిల్ల జేసిన స్థలము ద్వి. బా. భా. లో "దోనిసిరంగరాజు కొండనెత్తమున" అని చెప్పబడియుండగా నిచ్చట "మీగాములగట్టుపై"ననియున్నది. ఇచ్చట దోనిప్రస్తావము

గడుసరి నేదులఖానుజయించె.[29]
విక్రమంబున నాదవేని దుర్గంబు
విక్రాంతు లెన్న వేవేగసాధించి
సిరులతో వీరనృసింహరాయలకు
బరుషాత్మ దుర్గాధిపతి నొప్పగించి
గరిమస్వామిద్రోహగండపెండార
మరిభీకరముగ రాయ లొసంగ నొందె.[30]
లాలితకీర్తివిలాసుండు పద్య

లేదు. "కోనిసిరంగరాజుకొండనెత్తము"న్ను, "మీగామలగట్టు"న్ను ఒకస్థలముయొక్క పేరులే యని తోచెడిని. స్థలజ్ఞులు ఈసంశయమును దీర్పగలరు. అట్టివారెవ్వరేని భారతిపాఠకులలోనుందురేని, వారు సదరు పత్రికమూలమునగాని, వేరువిధమునగాని మాసంశయమును దీర్ప బ్రార్థితులు.

29. చూడు: పద్య బా. భా.

"... ... ...
మానుపక డసవ బూనిపోరను బరాజయమునొందించె నేశౌర్యశాలి
అట్టిసుజ్జనకుసకు సత్యాభిరతున, కారవీటిరామక్షితిపాత్మజునకు
తిమ్మభూపాలమణికి బుణ్యమ్ముగాగ, బలుక జెన్నొందు శ్రీబాలభాగవతము."

30. ఈవిషయమే పద్య బా. భా. లోనుండి యీక్రింద నుదాహరించిన పద్యములవల్లను సూచింపబడినది. అయితే, ఈసందర్భమునందు పద్య బా. భా. లో ఆదవేని ప్రస్తావన లేదు.

సీ. "శ్రీవీరనరసింహుచే బత్రిద్రోహర గండపెండార మేఘునుడుగాంచె" మఱియు,

శా. "శ్రీమద్వీరనృసింహరాయనృపతి శ్రేయోదయాసాధిత
స్వామిద్రోహరగండనూపుర విరాజద్దామరా ట్తిమ్మభూ
పామిత్యర్జిత పుణ్యసత్ఫలసమస్తాశాంతవిక్రాంతని
స్సీమోర్విప్రతిపాదనప్రతయశా శీతాంశువంశోనిధీ".

ఈసందర్భమునఁనొక సంశయమునుమనమనస్సునకుఆపాదించుచున్నది. ఈతిమ్మరాజు, తండ్రియగు "బుక్కయరామవిభుడు"

" వినుతింపదగు నాదవేనిదుర్గమున
ననతుండైయుండు కాచాధీశు గెలిచి
యరుదుగాసప్తాంగహరణంబు నేసె."

అని పైనజెప్పిబడియున్నదిగదా. మరల నీతిమ్మరాజు ఆదవేనినేల జయించవలసివచ్చెను? కాచాధీశు డోడిపోయిన పిమ్మట నాదవేని యెవ్వరి స్వాధీనమందుండినది? ఆరవీటి రామరాజు స్వాధీనమందా? అట్లనుకొనుటకు గొంత యెడమున్నది. ఈరామరాజు రెండవకుమారుండైన కొండరాజు ఆదవేని నేలుచుండెననియు, దత్సంతానమునకు ఆదవేనివారని పేరువచ్చెననియు రా. రా. 220 చెప్పుచున్నది.

క. దీనావనుడౌ కొండమ, హీనాథుం డాదవేని నేలుచ బరగెన్
దానును సుతులును దత్సం, తానం బాయాదవేని ధామము పేరన్.

కావున బుక్కయరామయరాజు ఆదవేనికాచాధీశునిగొట్టి యాదుర్గమును దన ద్వితీయపుత్రుడగు కొండరాజునకిచ్చెననుట సమంజసముగ గప్పట్టుచున్నది. అట్లయిన, వీరనరసింహరాయడు, ఇమ్మడి నరసింహరాయని సింహాసనము నొడిచి కొనగా సదరుకొండరాజతనిపై గోపించి తిరుగబడెననియు, అతనినిజయించియే రామయ తిమ్మరాజు వీరనరసింహరాయలకృతజ్ఞతకు పాత్రుడై యాతనివల్ల స్వామిద్రోహర గండపెండెరమును బొందెననియును మనమునుదలంచవలసియున్నది. లేదా, బుక్కయరామరాజుచే జయింపబడిన కాచాధీశుడే ఆదవేనినేలుచుండి వీరనరసింహరాయలు సింహాసనము నధిష్ఠించిన పిమ్మట నాతనికి దిరుగబడగా స్వామిభక్తుడగు తిమ్మరాజు ఆతని జయించియుండవలయును.

బాలభాగవత ప్రబంధనాయకుడు.31] * * * *

31 ఇతడు దోనేరు కోనేరునాథకవిచే విరచితమైన పద్యబాలభాగవతమునకు కృతిపతి. ఈ గ్రంథమునందు తిమ్మరాజునకు సంబంధించిన పెక్కు చారిత్రకాంశములు చెప్పబడియున్నవి. ఇతడు ఉద్దండరాయడను నాతని జయించెను. పట్టినాడు ప్రభువు నోడించెను.

క. గండరగూళికి గండర, గండని యుద్దండరాయగణవారణ శ్రీ
గండాంకున కెంతెంబర, గండనికిఁ బట్టివాడ గజసింహునకున్.

ఉత్సాహ. పండితాంబుజాతమిత్ర భయదజన్యమేదినీ
ఖండితాహితప్రకాండ కాండమండలీ జితా
ఖండలప్రశస్తశస్త్ర ఘనతరానుభావ వు
ద్దండరాయహృదయ భల్ల దానకల్పభూరుహా.

పట్టువాడరాజును జయించిన ట్లీక్రింది పద్యపాదము సైతము దెల్పుచున్నది:

"... ... ... ని
త్యహితశ్రీపదపట్టువాడగజసింహా దానశౌర్యోదయా."

ఇతడు కళింగరాజును జయించెను. మహమదములకకు ప్రాణదానము నొసగెను.

"సహజాంభోజదినేశ గౌడవరరాజ్యస్థాపనాచార్య ! య
స్తుహరిద్రాయమనోభయంకర ! మహాజన్యస్థలీపార్థక
స్త్రహతానమ్రనృపాలపాలిత కళాసామ్రాజ్యసంపూజ్య... .."

"కదనధనంజయునకుమహా, మదమల్కప్రాణదాన మతి కొడ్డియరా
యదిశాపట్టునకరిరా, యదళవిభాళునకుపాండవాన్వయపతికిన్."

ఈతిమ్మరాజు అవుకుపంశమునకు మూలపురుషుడు. క్రీ. శ. 1505 మొదలు 1542వ సంవత్సరమువరకు కర్ణాటక రాజులయుద్ధములలో తరచు పాల్గొనుచుండెను. కృష్ణరాయల రాజ్యాభిషేక సమయమున నితడు విద్యానగరరాజ సభయందుండి, యటుపిమ్మట నారాజునకు సలహానిచ్చుచుండెను.

"సాకల్యముగఁ గీర్తి సర్వదిక్తటులందు బ్రాకటస్థితి నిల్పునౌకువారు"

అను కృ. రా. వి. లోని సీసపాద మీ పైయూహ కాధారము. కృష్ణరాయల కళింగదండయాత్రయందు అవుకు వారు పాల్గొనిరి. కృ. రా. వి. లోని యీక్రిందిపద్యమువల్ల పైవిషయము తెలియుచున్నది:

ఉ. ఠీవిగనౌకువారును కడిందిరహిన్ వెలుగోటివారలా
రావెలనారుగూడుకొని ... ..." ఇత్యాది.

కావున కృష్ణరాయలతో కటకమునకుకు బోయినందుచేత పైబిరుదులను సంపాదించినాడు.

ఇతడు ప్రాణదానమిచ్చిన మహమదుములక ఖహమనీసులతాను.అటయిన నే మహమ్మదు? మహమదు IV అని మాయభిప్రాయము. ఇంకను ఈతడు మాళవరాజును తదితరులను జయించినట్లు పద్య బా. భా. లోని యీక్రింది పద్యములవల్ల తెలియుచున్నది:

చాళుక్యనక్షత్రకి-మాళవమదభంజనునకు మర్దితళకసే
పాళునకుబిరుదమన్నెవి. భాళునకుం మన్నెపులికి భాసురమణికిన్.

మన్నెవిళధూమకేతువు-మన్నియమృగబేటకార మాళవరాయా
త్యన్నతమస్తకశూలా-మన్నెసురత్రాణ బిరుదమన్నెవిభాళా.

మఱియు, నీతని తమ్ముని పుత్రుడగు నళియరామరాజునకు సలకము తిమ్మనను చంపుటయం దీతడు చాల తోడ్పడినట్లున్నది.

సలకయతిమ్మాసురదు-ర్విలసితవిలయానిలగన విహ్వలసుధా
వలయస్థితికృతివివృతో-జ్వలతరధరణీవరాహ వరబిరుదాంకా.

ఆవిభునకు సెట్టమమ్మయు లక్ష్మి
దేవి గోపమదేవి తిరుమలదేవి
యనగ నల్గురుభార్య లైరందులోన[32]
ననుమోదమున బెద్దయగుసెట్టమాంబ
రాజితకీర్తివిక్రములగు కొండ[32 (a)]
రాజును తిరుమలరాజప్పరాజు
రామరాజు ననంగ రహిమించుసుతులు
క్షేమానసీయుల దిరముగా గనియె.
అందుకొండ్రాజు తొయ్యలికోనమాంబ
యిందుజిద్యశుడు కోనేరుతిమ్మయ్య
బలమరుకొండ్రాజు పోలుపార గనియె.
వెలయంగజానమ్మ వెంకటేశ్వరుని
తులితశాత్రవమహీధుర్యుని గనియె

* * * *

వినుతింపదగురామవిభువెంగళాంబ
యిన తేజుడగు నోభళేశుని గనియె.[33]
అమితవైభవుడైన యప్పలరాజు
రమణీయమైన కూరకచేర్ల యొద్ద
కడుమించునాజిరంగంబున గడిమి
దొడరిన[స]వాబరీదుల నిర్జయించి
తరణిమండల విభేదనపూర్వకముగ
సురలోకములకు రాజులు మెచ్చ నరిగె[34].

---

32. చూ. సాం. పా. పీఠిక.

32 (a). సాం. పా. పీఠికలో నీతనిగురించి యిట్లు వ్రాసి యున్నది:—

"ఇట్లాత్రేయగోత్ర పవిత్రుండును నాపస్తంబ సూత్రుండును నైరాజిల్లు రాజాధిరాజ పరమేశ్వరాష్టదిగ్రాజ మనోభయంకర సమరాంగణ సాహిత్యసార్వభౌమబిరుద సరస నరసవిభుకృష్ణరాయ రాజ్యలక్ష్మీ నిరీక్షు పక్ష్మలంబగు కొండవీడక్షీణ కొక్షేయుండగు పినకొండ్రాజును." ఇందువల్లకొండవీట నీపినకొండ్రాజు తాణ్యము ఉండెనని తెలియుచున్నది. రాయవాచకమున కొండవీట కొండయ్యను తాళ్యం వుంచినట్లు చెప్పబడియున్నది. "అదుర్గమందు (కొండవీడు) కొండయ్యను తాళ్యంవుంచి" అనియున్నది. ఇతడే మనతిమ్మయ పినకొండ్రాజు.

33, ఈరాజులశాసనములు గలవు. చూ. సాం. పా. పీఠిక.

34. అప్పలరాజు సవాబరీదుల నెప్పుడెదిర్చెను? ఈవిషయమును నిర్ధారణచేసి చెప్పుట బహుకష్టమైనపని. ద్విపద బాలభాగవతము శా. శ. 1469 అనగా క్రీస్తు.1547 లో వ్రాయబడెను. అంతకుపూర్వము అప్పలరాజు సవాబరీదుల నెప్పుడో యెదిరించి మరణము నందియుండవలయును. ఎప్పుడు? క్రీ. శ. 1500-1547 ల మధ్య మహమ్మదీయులు నాలుగుపర్యాయములు విద్యానగరముపైకి ఎత్తివచ్చినట్లు తెలియుచున్నది, (1) 1512 లో; (2) 1520 లో; (3) 1536 లో; (4) 1541లో. 1512 లో బీజపూరు, గోలకొండ, అహమదనగరపు తురకరాజు లేకీభవించి కృష్ణను దాటిరి. వారిని కృష్ణరాయలు చిదుగబొడిచి తరిమెను. ఇచ్చట బరీదు లేడు. ఆకాలమున సవాకు బరీదుపట్ల గొప్పవైరముండెను. కావున, అప్పుడు సవాబరీదులకు సఖ్యముకుదిరెనని తలచుట కవకాశము లేదు. మామిత్రులు రంగస్వామి సరస్వతిగారు తమ "సోర్సస్" లో కృష్ణరాయలచేత 1512 లో నిర్జితులైన తురకరాజులలో బరీదా కడని రాయవాచకమునందున్నట్లు చెప్పుచున్నారు.

"There the three Muhammadan Sultans (Adıl Shah of Bijapur, Kutbshah of Golkonda and Barid Shah of Bidar) had collected their troops, and crossing the river (Krishna), had fixed their camp on its southern bank, with 100,000 horse and a thousand elephants." P. 112.

రామయ తిమ్మభూరమణుని కీర్తి తిమ్మభూవరు నెరతిమ్మనరేంద్రు ౧౩౦
ధామమహా రెండవతరుణి లక్ష్మమ్మ సమ్మదంబున గాంచె సౌభాగ్యమలర[35]

రాయవాచకములో బరీదుషా ప్రస్తాపనయే కాన్పించదు. అందు బీజపుర, గోలకొండ, అహమదనగరరాజులే కృష్ణరాయలపైకి ఎత్తి యాతనిచే నిర్జితులయినట్లు చెప్పబడియున్నది. రాయవాచకము జెప్పినదానిని కృ. రా. వి. బలపరచుచున్నది.

“ఏదులవాహాుడు” రహస్యముగా “గోలకొండకు నిజాముశాహునకు”, “జాబులంపించె.”

“ఆమూడిండ్లదునీలు నేకమగు సౌహార్దంబుతో” కృష్ణరాయల నెదుర్కొనుటకు దగుప్రయత్నములు సేయుచుండిరట. తుదకు పై మూడిండ్లవాండ్రే కృష్ణరాయనిచే జయింపబడిరి. కృష్ణరాయచరిత్రకు మనకుగల యాధారములన్నియు నీసందర్భమున బరీదు ప్రస్తావనసేయక మిన్నకుండగా శ్రీ సరస్వతిగారు మాత్రము పై విధమున వ్రాయుట యేకారణముచేతనో! సరస్వతిగారి యభిప్రాయమెట్లున్నను బరీదు 1512 లో తురకల మూకలలో గలసి కృష్ణరాయనిచే నిర్జింపబడలేదనుట నిక్కము. కావున అప్పలరాజు సవాబరీదుల నెదిర్చి 1512 లో మృతినందుట యసంభవము.

ఇక 1520 లో కృష్ణరాయలతో యుద్ధముచేసినది బీజపురసుల్తానొక్కడే. కాబట్టి బరీదు సవాతోగలిసి రాగా ఆతనినెదిర్చి యప్పలరాజు మరణించినాడనుట కవకాశములేదు.

1536 లో అచ్యుతరాయలు ప్రార్థింపగా అదిల్‌షా విజయనగరమునకు వచ్చెనట. రాయ డాతనికి విశేషధనము నిచ్చి తరల్చెనట. ఇదంతయు నిజముగాదనియు ఫెరిస్టా పెట్టిన చిక్కనియు మాయభిప్రాయము. ఒకవేళ ఫెరిస్టాచెప్పినదే నిజమైనను బాధకములేదు. విజయనగరమునకు వచ్చినది అడిల్‌షా యొక్కడే. మఱి యుద్ధప్రసక్తియే కాన్పించదు. యుద్ధమే లేనప్పుడు అప్పలరాజు సవాబరీదుల నెదుర్చుటయు, మృతినందుటయు పొసగియుండెనని యూహించుటకు వీలులేదు.

మిగిలియుండునది 1542 ఒక్కటియే. వెంకటాద్రి I ని చంపి సలకము తిమ్మయ కర్ణాటక సింహాసనము నెక్కుటకు బ్రయత్నించెను. ఆరవీటివారిని పురస్కరించుకొని కర్ణాటకపు దొరలాతని కెదురుదిరిగిరి. ఈయవస్థయం దాతడు తురకరాజుల సాయముకోరెను. నాలుగిండ్లవారును స్వసైన్యములతో గూడ విజయనగరమునకువచ్చిరి. “ఈవర్తమానమును చారులవల్ల ఆసలకంతిమ్మయ్య విని తనకు సహాయనిమిత్తము కుతుబుషహా! బరీదుషహా! నిజాంషహా! అల్లీ అడల్‌షహా! వీరు మొదలైనవారికి మీరు చతురంగబలసమేతులై వస్తే యీరాజ్యంయావత్తు మీస్వాధీనం చేస్తానని జాబులువ్రాయించి పంపించెను; వారును వచ్చిరి. యుద్ధమున సలకము తిమ్మయ్య మడిసెను. ఇక తురకరాజులను నారిసీమలకు దరుమవలసినపని మిగిలియుండెను. నిజాముశాహుని దరుముటకు హండే హనుమప్పనాయడాతనిపైకి గొప్పసైన్యముతో బంపబడెను. “రామరాయలవారు కొంతసైన్యముతో కుతుబుశాహ మీదికిన్ని, తిరుమల రాయలవారు కొంతసైన్యముతో బరీదుషహా మీదికిన్నిపోయి, అఘోరయుద్ధము సేయగా పాదుషహాలు యుద్ధరంగమునందు నిలువలేక పలాయితులైరి.” (సోర్సస్ పుటలు 180-181.) ఇచ్చట అడిల్‌షా యేమయ్యెనో తెల్పబడలేదు. ఒకవేళ బరీదుతోగూడ నతనిగూడ తిరుమలరాయలెదిర్చి తరిమెనేమో. ఈసందర్భముననే పైయప్పలరాజు మడిసియుండవచ్చును. ఇది మాయూహ. నిజము భావిపరిశ్రమ మూలమున బయల్పడవలసియున్నది.

35. వీరివి శాసనములు కలవు. చూడు: సాం. పా. పీఠిక.

ఆపార్థివోత్తము నర్ధాంగలక్ష్మి
గోపమాంబిక సతి గుణనిధానంబు
గోపమాంబయు తిమ్మకుంభినీశుండు
నేపైన భక్తిలక్ష్మీశుబూజించి
మహిమతో దిరుమలమనుజ నాథుండు
విహితదిగ్విజయుండు విట్ఠలేశ్వరుడు
రాజిల్లు చినతిమ్మరాజేంద్ర నీవు
తేజంబుగల పాపతిమ్మ భూపతియు

ననునట్టి నలువుర నాత్మసంభవులు
గని రిందువంశంబు ఘనతకునెక్క.[36]
శూరుండు భూషితసోమ వంశుండు
ధీరత హేమాద్రి తిరుమల నృపతి.
* * * *
అతనికి నవరజుం డతులవైభవుడు
జితవైరివిట్ఠలక్షితినాయకుండు.[37]
సరినృపుల్ ప్రజలును జయవెట్టచంద్ర

36. యాదవాభ్యుదయవ్యాఖ్యలో (సోర్సస్: సరస్వతి)—

“ వంశే మహతి సుధాంశోః పాణ్డుసుతప్రవరచరితపరిపూతే
ఆసీ దపారమహిమా మహీశ్వరో రామరాజయితి.
ఉదపాది తిమ్మ స్తతో మ్బుధేరివసుధామయాన్మణిరాజః;
హృదయంగమం మురారే ర్యమలం చక్రే ప్రభేవ గోపీదేవీ.

* * * * * *

ఆరాధ్యవేంకటేశ్వర మలభత లోకోత్తరాన్ పుత్రాన్
తేషు మహాతేషు జయతి త్రిదివాధీశేషు పద్మ బంధురివ
శ్రీచిన్నతిమ్మరాజః ప్రతాపనీరాజితక్షమావలయః.”

37. విట్ఠలదేవమహారాయలు గొప్పసేనాని. ద్వి. బా. భా. లో చిన్నతిమ్మరాజువని వర్ణించిన విజయములీతనివనికూడ చెప్పవలయును. ఏలన, సదాశివరాయలను విద్యానగరసింహాసనముపై గూర్చుండబెట్టిన పిమ్మట చక్రవర్తి యధికారమును దిరస్కరించుచుండిన దక్షిణరాజులను మొత్తుటకు వాస్తవముగ కర్ణాటాధీశ్వరుడని పిలువదగిన యళియరామరాజు క్రీ. శ. 1542-3 లో విట్ఠలరాయలను సర్వసైన్యాధిపతినిగ నియమించి దక్షిణదేశమున కంపెను. చంద్రగిరిరాజ్యము నేలుచున్న చిన్నతిమ్మరా జాతనిగలసిపోయి దక్షిణదేశమునందలి కయ్యములలో బాల్గొనెను. ఈవిట్ఠలుని ప్రతాపము పద్య బా. భా. లో నిట్లు వర్ణింపబడియున్నది:—

సీ. కటకాఖ్యకటకస్థకరటిరాడ్గజఘటాసంభూతమదభరస్తంభకంబు
పాండ్యభూమీభృత్సభాసభాజితభటోద్భటభుజాబలగర్వభంజకంబు
మఖ్ఖా-మహోదుర్గతుఖ్కారపతి వపుస్థాయి వేపథుసముద్ధానదంబు
ఢిల్లీపురాధీశపల్లవోష్ఠీభావి విప్రలాభకదాభయప్రదంబు
రామనరనాథ తిమ్మభూరమణపుత్ర, విట్ఠలేశాభిధాన పృథ్వీకళత్ర
ధాటికాగంభ సంభ్రమధ్వనితపటహా, గణసముత్థిత ధణఘణంధణరవంబు.

ఈపద్యము ప్రథమపాదము ఇంచుక గమనింపదగ్గది. దానివల్ల విట్ఠలదేవరాయలు కటకమనుపేరుగల కోటను ముట్టడించినట్లు తెలియుచున్నది. ఒక కృష్ణరాయలకాలమునందుదప్ప మనకు దెలిసినంతమట్టు కర్ణాటకసైన్యము

గిరి ముఖ్యదుర్గముల్ గినిసి కైకొంటి.[38]   శ్రీరంగనాథుని సిరి నిల్వజేసి ౧౫౦
నిలిచి వెంటాడి తా నెమ్మెలు దిరుగు   తారసి పలుదుర్మదాంధుల నణచి
ఖలశత్రురాజమ్మ్యగ్రేణిమీద   నాగూరుగైకొని నవహూత్తికముల

లెప్పుడున్ను కటకమును ముట్టడించి యుండ లేదు. కృష్ణరాయని కళింగ దండయాత్రలో అవుకువారు బాల్గానిరని కృ. రా. వి. బల్కుచున్నది గదా. ఈదండయాత్రలోనే రాయలు కటకమును గాల్చెనని అల్లసాని పెద్దన్నగారు చెప్పుచున్నారు. అయితే డాక్టరు కృష్ణస్వామి అయ్యంగారు పెద్దన్నగారు చెప్పినది నిజముగాదనుచున్నారు. "తోలువోల్త నుదయాద్రిశిలదాకితీండ్రించు" అను మనుచరిత్రపద్యములోని "కటకపురిగాల్చె" అనుమాట పద్యమున కంగమైన రూపకాలంకారమును సంపూర్ణముగ బోషించుటకై పెద్దనగారు కల్పించిరట! కృష్ణరాయలు నిజముగ కటకపురిని కాల్చలేదట. చూడుడు:—

'This historically simple settlement has, however, been complicated by a couple of ve₁ses from Peddana's Manucharitra which in high poetical language describes Krishna's valour as a fire set aflame by the conquest of Udayagiri. This grows on increasing till it had grown up to a conflagration at Pottanura and reduced Oddadi to ashes. The heat of his great comet fire made Katak too hot for the Gajapati to remain any longer there, and drove him to the shelter of the Vindhyas. This merely poetical statement beautiful as poetry, and as close to facts as poetry can be to history, has been laid hold of by Rai Sahib H. Krishna Sastry to warrant another invasion of Orissa, or at least a continuation of the one which actually terminated at Simhadri-Pottanura on the farther frontiers of the Vizagapatam District.................On general considerations, it seems extremly unlikely...........Setting fire to her father's capital is by no means the best way of wooing the Gajapati's daughter." (The Yet Remembered Ruler, R. 17).

పై మనుచరిత్రలోని పద్యములో వర్ణితవిషయములన్నియు చారిత్రాత్మకములట "కటకపురిగాల్చె" నన్నది; కల్పనయట! తమకిష్టమువచ్చినవి చరిత్రాత్మకములు. తక్కినవి కట్టుకథలు. పద్య బా. భా. లో నుంచి పైనుదాహరించినపద్యము విట్టలరాయడు కటకమును ముట్టడించెనని చెప్పుచున్నది. కృష్ణరాయల కాలముననే విద్యానగరసైన్యములు కటకమును ముట్టడించుట కవకాశముండెను. కర్ణాటకసైన్యములు కటకపురిని ముట్టడించెనని మనుచరిత్ర, పద్య బా. భా. లు రుజువుచేయుచున్నవి.

38. చంద్రగిరిదుర్గము అనాదిగా విజయనగరపురాజులది. ఈచినతిమ్మరాజు క్రీ. శ. 1542 సంవత్సరమున సదాశివరాయలవారితరఫున చంద్రగిరిరాజ్యమును బాలించుచుండెను. అచ్యుతరాయల కాలమున చంద్రగిరి దుర్గమును, రాజ్యమును విజయనగర సింహాసనమునకు అణకువైయుండెను. అచ్యుతరాయలు క్రీ. శ. 1541 లో మృతినొందెను. తరువాత అతనిపుత్రుడు వెంకటరాయలు I, సింహాసనమునధిష్ఠించి ఆరునెలలు రాజ్యముచేసి పరమపదించెను. అప్పుడు సలకముతిమ్మయ రాజ్యము నాక్రమింప బ్రయత్నించి దక్షిణదేశమున నొకగొప్పవిప్లవముగలుగ జేసెను. ఈతిమ్మయకు ప్రతిపక్షులు అళియరాయలు, యఱతిమ్మరాయలు మొదలగువారు. వారిపక్షమువాడే మన చిన తిమ్మరాజు. కావున నీతడు క్రీ. శ. 1542 పూర్వము చంద్రగిరిదుర్గమును బట్టుకొనినది సలకము తిమ్మయకడ నుండియో లేక అతనియనుచరులకడనుండియో అయియుండవలయును.

ద్యాగంబు బెట్టితితనియ నర్థులకు.[39]
పరుషత లగ్గలు పట్టించి బోన
గిరి గొంటి పుప్పాంగి కీర్తి దైవార[40]　౧౫౯
తలచినయంతలో దన్నరసునాట[41]
గలమహీపతులచే గప్పంబుగొంటి.
శరణన్న యాపాండ్యజననాథు[42] రాజ్య
పరినిష్ఠుతునిజేసి పాలించి తర్థిఁ.
బెడిదంబుగల బెట్టుపెరుమాళ్లిమదము[43]　౧౬౦

39. చినతిమ్మరాజు పలుదుర్మదాంధుల నణచి నాగూరు గైకొని, శ్రీరంగనాథునిసిరిని నిల్పజెట్టెనట. రంగనాథునిసిరిని హరింపప్రయత్నము సేయుచుండిన వారెవ్వరు? క్రైస్తవులు. వీరు పరజాతివారు. ముత్యపు చిప్పలను సముద్రమునుండి దేవితెచ్చుట వారివృత్తి. వీరికి సహాయము బుడతకీచులు. హీరాసు ఫాదిరిట్లనుచున్నాడు:

"The Franciscan Fri is, who from the beginning were estab'ished at St. Thome and at Negapatam, caused several Hindu temples to bedesecrated, and id ls destroyed, building in their stead many Christian Churches and Chapels. In the year 1542, they had built at Negapatam two churches, one dedicated to St. Francis and the other to Nossa Senharada Sonde, and about three thousand people embraced the Catholic Faith. The Jesuits who came shortly after followed the example of the Franciscans." (Aravidu Dynasty, p. 67).

నాగూరు-(నాగపట్టణం)లోని రంగనాథునిసిరిని పైక్రైస్తవులు దోచుకొన ప్రయత్నింపగా, విట్ఠలరాయడును, చినతిమ్మరాయడును వారినినిర్జించి, వారియొద్దనున్న నవమాక్తికములను గొల్లకొట్టెనట్లున్నది.

40. ఈరోడ్డుదగ్గర నిట్టిపేరుగల ప్రదేశ మొక్కటి యున్నట్లు తెలియుచున్నది.

41. తన్నరసునాటి ఆనవాలు ఇంకను తెలియలేదు.

42. శరణన్నపాండ్య జననాథుడు విశ్వనాథనాయడు. ఇతనియధికారమునకు ప్రబలులగు శత్రువులవల్ల అంతరాయములు కలుగునట్లుండెను. వారు ఇరుదెగలవారు. (1) తిరునెల్వేలిమండలమును బాలించుచున్న పాండ్యరాజులు. వీరు అయిదుగురు. వీరిముఖ్యస్థానము తెంకాశి. (2) తూర్పుసముద్రతీరగ్రామములయందు పరవజాతివారు నివసించుచుండిరి. సముద్రమునుండి ముత్తెపుచిప్పలను దేవితెచ్చుట వీరికులవృత్తి. వీరికిని లబ్బెలకును వైరముపొడమెను. అప్పుడు మధురనాయకులు లబ్బెలపక్ష మవలంబించిరి. స్వరక్షణార్థమై పరవలు పోర్చుగీసువారి మరుగుజొచ్చి క్రైస్తవమత మవలబించిరి. తదారభ్యము వారు మధురనాయకునికి లొంగియుండరైరి. కప్పముగట్ట నిరాకరించిరి. పోర్చుగీసువారు వారికి సాయముజేయుచుండుటవల్ల, మధురనాయకులకు వారిని స్వాధీనపఱచుకొనుటకు సాధ్యముగాదాయెను. కాబట్టి విశ్వనాథనాయకుడు శత్రుసంహరణార్థము దనయేలిక నాశ్రయింపవలసివచ్చెను.

43. ఈ బెట్టుపెరుమాళ్లెవరో నిర్ధారణచేసి చెప్పుటకువీలు లేదు. తెంకాశి పాండ్యరాజులకు పెరుమాళ్ అని పేరుండెడిది. చిన్నతిమ్మని యెలుగోలుమూకలచే నిర్జితుడైన బెట్టుపెరుమాళ్లు విశ్వనాథనాయకుని శత్రులగు తెంకాశి పాండ్యులలో నొక్కడుగా నుండవచ్చును. కర్ణాటకపుసేనాధిపతి "బెట్టుమాల్" అనువాడొకడన్నట్టు ఆకాలపు పోర్చుగీసు లేఖలు దెల్పుచున్నవి. హీరాసుఫాదిరి "బెట్టుమాల్" అనునది పోర్చుగీసువారు విట్ఠలరాయలకు బెట్టిన పేరనుచున్నాడు. ఇదిపొరబాటు. చిన్నతిమ్మనిచే నిర్జితుడయిన బెట్టుపెరుమాళు విజయనగరసైన్యములగల్పి తిరువడి రాజ్యముపైకి నడిచెను. పోర్చుగీసు లేఖలలోని "బెట్టుమాల్" బెట్టుపెరుమాళేగాని యన్యుడుగాడని మాయభిప్రాయము.

ముడిగించి తెలగొలుమూకలచేత.
పంచతిరుపతుల దర్పంబులు చెరిచి[44]
పంచబంగాళమై పరగంగ జేసి
శరణన్న తిరుపతి జక్కగా నిలిపి
తరుదుగా మున్నటియట్లు రాజ్యమున.[45]
తోవాళఘట్టాఖ్యదుర్గంబు దాటి[46]
సావి జేరి యనంతశయను సేవించి
అక్షీణగతి నిల్పి తాకన్నెకుమరి
దక్షిణాశాజయస్తంభంబు మెఱయ.[47]
రణసమాగమవైరి రాజశార్దూల
గణకంఠనవరక్త కణసిక్తమైన
యడిదంబు గడిగితి వంబోధిలోన.

*   *   *   *

[యీ చినతిమ్మరాజేంద్ర చంద్రముని
రాచక్కమేరికి బ్రణుతింప దరమె
ధీరులు కేరళతిరువడి పాండ్య
చేర-చోళాధిక క్షితినాథవరులు

*   *   *   *

తెలివిమీరగ జినతిమ్మభూపాలు
కొలువువేళల గాచికొని యుందురర్థి
శ్రీరాఘవుడు దక్షిణదిగంతమున
నాహవాధియున్న శౌర్యము పెంపు నెఱపి
పౌలస్త్యలంకలో పట్టంబుగట్టి
యాలీలనిల్ప లేదమ్యో దిరువడిని,
పదపడి యారామభద్రుడే తనదు
కొదువదీర్పుటకునై గొబ్బునమరల
చినతిమ్మనృపతియై సిరిమించబుట్టి
ఘనతనిద్దిశయెల్ల గ్రమ్మర గెలిచి
బలిమిమై దిరువడి బట్టంబుగట్టె.

*   *   *   *

---

44. పంచతిరుపతులు అనగా తిరువడిరాజ్యములోని అయిదుభాగములని యర్థము చేసికొనవలయును. సదాశివరాయని కృష్ణాపురంతామ్రశాసనంలో (Ep. Ind. IX, p. 341) "deprived the insolent king of Tiruvadi rajya of the seven parts of his kingdom." అని తిరువడిరాజ్యమునకు యేడుభాగము లున్నట్లు చెప్పబడియుండ, యిచ్చట పంచతిరుపతులని చెప్పియుండుటకు గతమెద్దియో ?

45. మొదట ఎదిరించినను విట్ఠల-చినతిమ్మరాజులధాటికి ఓర్చుకొనజాలక తిరువడిరాజు లొంగిపోయెను. ఇతనిపేరు ఉణ్ణికేరళవర్మ. విట్ఠలరాయనితో సంధిజేసుకొన బ్రయత్నముజేసెను; సంధికుదురక పూర్వమే క్రీ. శ. 1546 లో యితడు మృతినందెను. ఇతనికి పిమ్మట తిరువడిరాజ్యపీఠము నెక్కినవాడు-భూతలవీరుడు విట్ఠలునితో సంధి చేసుకొనెను. "The King of Travancore on the occasion went perhaps personally to Tinnevelly to sign the treaty. By this treaty the district of Tinnevelly was ceded for ever to Vijayanagara which in return agreed not to molest Travancore. (Heras: Aravidu Dynasty of Vijayanagar, p. 150).

46. ఈదుర్గము పాండ్యదేశమునుండి తిరువడిరాజ్యమునకు బోవుమార్గమందలి అరవామొటికనుకు దగ్గర నున్నది. ఈ విషయము నాకెరుగించిన నామిత్రులు, పూర్వము తిరువాన్కూరు శాసనశాఖాధ్యక్షులుగ నుండిన శ్రీ. ఎ. యస్. రామనాథయ్యరుగారికి నాకృతజ్ఞతాపూర్వక వందనములను సమర్పించుకొను చున్నాడ.

47. ఇట్టి జయస్తంభ మేదియు నచట లేదు. కన్యకుమరికి సమీపమందున్న సుచీంద్రము దేవాలయమునకు విట్ఠలరాయలు గోపురము గట్టించెనని సదరుదేవాలయములోని శాసనమొకటి తెల్పుచున్నది.

కృతకృత్యునకు చంద్రగిరిదుర్గముఖ్య
వితతమహైశ్వర్య విలసితాత్మునకు

* * * *

తిరువడి రాజ్య ప్రతిష్ఠాపకునకు
విరచితపాండ్య భూవిభుశాసనునకు
చేరచోళాదికక్షితినాథమకుట
హీరనీరాజనహృద్యపాదునకు.]

వినుము రామయతిమ్మ విభునకు మరియు
మనుజేంద్ర యాతిరుమలదేవియందు
పౌరుషాఖ్యుడు కోనపక్ష్మావిభుడు ౧౭౫
శ్రీరంగరాజు రాజితయశోధనుడు
గలిగిరి వారలు కల్యాణమతులు
గలుగునర్థులకెల్ల కల్పవృక్షములు.[48]
రామయ తిమ్మభూరమణుని తమ్ము
డైమించు కొండజానాథిపమౌళి
అతడు కొండమ్మ రంగమ్మ నాగల్గు
నతివల చేపట్టె హర్షంబుమీర
అందులో కొండమ్మ యను నీరజాక్షి
కుందేందునిభకీర్తి గోనేరినృపతి
పెదతిమ్మరాజును చినతిమ్మరాజు ౧౭౫
నుదధిగంభీరుల నొనరంగ గాంచె
అందు గోనేటయ్య యతివ సౌభాగ్య
మందిరంబగు తిరుమలదేవి వేడ్క—
శూరుని నొభ శేషుని గొండనృపతి
ధీరాగ్రగణ్యుని దిమ్మభూపాలు ౧౮౦
శ్రీరంగనరనాథు జిరతరకీర్తి
సారప్రతాపవిస్తారుల గనియె.[49]
రాజేంద్ర వినుమింక రామయతిమ్మ
రాజానుజుండు శ్రీరంగరాజలరు.[50]

---

48. చూ. సాం. పా. పీఠికను.

49. చూ. సాం. పా. పీఠికను.

50. చూ. రా. రా. 221-227. రా. పీఠిక, 49, ౯0. నర. భూ. పీఠిక, 75. వసు చ. పీఠిక 32-34. సాం. పా. పీఠిక. ఇట్లు ఇతర గ్రంథములయందును నీతడు వర్ణింపంబడి యున్నాడు; గాని చరిత్రకుసంబంధించిన విషయ మాతనిగురించి యేదియు చెప్పబడియుండలేదు. అయితే రా. రా. 222 పద్య మీతడు "కర్ణాటరాజ్యపదస్థు"డని చెప్పుచున్నది.

"కాంగ నసదృశ బాహువిక్రమనిరూఢి, దనరె కర్ణాటరాజ్యపదస్థుడగుచు
దర్జయాహితరాజ విధుంతుదుండు, రామరాజేంద్ర శ్రీరంగరాజవిభుడు."

ఇందువల్ల నీ శ్రీరంగరాజు విద్యానగరమున రాయల యాస్థానమున నుండినట్లు మన మూహింపవచ్చును.

ఇంకొక విషయ మిచ్చట గ్రహింపదగ్గది కద్దు. అళియరాయల తండ్రినిగూర్చి సూయల్ దొరగారు గొప్ప తిక్కలో పడ్డారు.

The affairs of Beejanuggur being in confusion owing to the death of Heemraaje who was newly succeeded by his son Ramraaje, against whom rebellions had arisen by several roies, he (the Sultan), met with no interruptions to his arms." (Forgotten Empire, p. 166). ఫెరిష్టా చరిత్రలోనిది ఈ పాసేజి. దీనిమీద సూయల్ గారీక్రిందివిధమున వ్యాఖ్యానము జేసియున్నారు: "'Heem' Rajah, or, as Briggs renders the name, 'Tim' Rajah—representing

ఆమనుజేంద్రుని కసమానశీల
కామిని తిమ్మాంబికామణి వెలసె.
వారి కెన్నగ గోన వసుధావరుండు
సారోన్నతుడు తిమ్మ జగతీవిభుండు.[51]

శ్రీసదాశివ రాయ శేఖరమణికి
భాసురసామ్రాజ్యపదవి నొసంగి ౨౦౦
అమితకర్ణాట రాజ్యస్థాపనాంక
రమణీయ్యుడగునట్టి రామభూపతియు.[52]

'Timma' are referring doubtless to Saluva Timma, the great minister of Krishna Deva." ఫెస్టాలో హిమ్మాజుకొడుకైన రామరాజు సాళువతిమ్మరసుకుమారుడని సూయల్ నిర్ధారణచేసిరి. ఈ రామరాజే అళియరామరాజని సూయల్ నమ్మకము. చూడుడు:

"Rama was the elder of the three brothers afterwards to become very famous. He and his brother Tirumala both married daughters of Krishna Deva Raya". (Forgotten Empire, p 168-9).

సూయల్ భ్రమపడి యిట్లు వ్రాసెను. ఈభ్రమ ఫెరిస్టావ్రాతలవల్ల కలిగినది. ఫెరిస్టా శాస్త్రోక్తముగ తిన్నని నిష్పక్షపాతమైన చరిత్రను వ్రాసెనని నమ్మి యాతనివ్రాతల నాధారము జేసుకొని అచ్యుతరాయల చరిత్రను తారుమారు జేసియున్నాడు. ఆవిషయమును చర్చించుటకిది నిదికాదు. ఇచ్చట అళియరామరాజుతండ్రి సూయలనుకొన్నట్లు సాళువతిమ్మరాజు కాదనియు, శ్రీరంగరాజనియు, అతడు కృష్ణరాయలప్రధాని యనుట కేయాధారమును లేదనియు తెలుపుచున్నాము.

51. రా. రా. 228-232. రా. పీఠికలో శ్రీరంగరాజపుత్రులలో పేరు చేర్కొనబడలేదు. నర. భూ. పీఠిక 76-80, సాం. పా. పీఠిక, పరమ. యందును పేరు చేర్కొనబడలేదు. వసు చ. పీఠిక 37-41. కోనరాజును, తిమ్మరాజును విఖ్యాతినిగడించిన ప్రసిద్ధపురుషులుగ గాన్పించరు.

52. ఆరవీటి రామభూపతి శ్రీరంగరాజుపుత్రులలో మేటి. రా. రా. 279-294. రా. పీఠిక 54, 55. నర. భూ. పీఠిక 82, 83. సాం. పా. పీఠిక. పరమ పీఠిక. వసు చ. పీఠిక 43-48. ఇట్లు తరగ్రంథములయందు తనిచరిత్ర కలదు. ద్వి. బా. భా. వ్రాసి ముగించునప్పటికి, అళియరామరాజొనర్చిన ఘనకార్యము సలకము తిమ్మ యనుజంపి, సదాశివరాయలను కర్ణాటకసామ్రాజ్యమున కభిషిక్తునిజేయుటయే. కావున ఆవిషయము మాత్రమింత చేర్కొనబడినది. మేమును ఆవిషయమును గూర్చి ఇతరగ్రంథములయందున్న సంగతిని చెప్ప విరమించుచున్నాము.

పర్య బా. భా:—

ఉ. "ఏపున ద్రోహిభావము వహించిన సల్కయతిమ్మరాజు ద
ర్పాపసహాయు సల్కయయుతంబుగ శౌర్యముమీర ద్రుంచి వి
ద్యాపురియందు చాలఘనుడయ్యె సదాశివరాయరాజ్య సం
స్థాపకుడై సిరంగవసుధావరరామనరేంద్రు డున్నతిన్."

నర. భూ:—

సీ. "ఖలు నతిద్రోహి సల్కయతిమ్మని హరించి సకలకర్ణాటరాజ్యంబునిలిపె"

రా. రా. 280: "సలకవిభుతిమ్మరాజు సేనలను ద్రుంచి-గుత్తి పెనుగొండ మఱి గండికోట కంద
నోలుపుర మాదవే నవలీల గెలిచి-తోలుదోలుతరామనృపతి దోర్బలము మెరసె."

వసు చ:—

సీ. పట్టాభిషేకవిపర్యయంబున బ్రోలు వెడలి ప్రియానుజుల్వెంటగొలువ
జిత్రకూటాభిఖ్య జెలగు పెన్గొండసాంద్ర హరిద్విపేంద్రనాదవని జేరి
ఖలజనస్థానవాసుల బల్వురవధించి మహిమ సలక ఖరస్మయ మడంచి
హరివీరభట మహోద్ధతి నబ్ధి గంపింప దురమున గదిసి దద్ద్రోహి దునిమి
యనఘుతేరపార్థివేంద్రిర నధిగమించి, సాధుకర్ణాట విభవసంస్థాపనంబు
పూని శరణాగతులనెల్ల బ్రోచె రాము, డతడు నిజచరితంబు రామాయణముగ.

స్వ. మే. క:—

యః ఖడ్గైకసఖః సహానుజయుగో నిర్గత్య విద్యాపురాత్
లబ్ధ్వా సత్త్రిగిరౌ సదాశివమహీపాలం నిరాలమ్బవమ్
స్వామిద్రోహకృతః ప్రతీపనృపతిం నిర్జిత్య భద్రాసనే
కర్ణాటే భగవానివ ధ్రువమయం కీర్త్యాసహస్థాపయత్.

సాం. పా: రామరాజుయొక్క ప్రత్యర్థి సలకం పిన తిమ్మయ్యయని తెలియచేయుచున్నది:

మ. మహిసేవ్వా రెనసల్కరాజ చినతిమ్మక్ష్మాపకంఠారుణాం
బుహవిశ్చర్వ్వాంతర్పితాసి శిఖికిం బుష్పాయుధస్నిగ్ధ ని
గ్రహసౌభాగ్య పరంపరాపరిధికిం గర్ణాటకైశ్వర్య ని
ర్వహణావార్య భుజద్వయాయుధ పరీవారుండు రామప్పకుణ్.

హండే అనంతపురచరిత్ర:—

సలకంతిమ్మయ్య అనేవాడు రాజ్యం అరాజకమై బొక్కసం తనస్వాధీనంలో వున్నందున, చతురంగబలాన్ని పదిలపరచుకొని, అల్లుండ్లయిన రామరాయ తిరుమలరాయలనుపట్టి చెరవుంచవలెనని యోచించెను. ఈవర్తమానమును వారు విని ఆ దేశమును విడిచి పారిపోయి, పెనుగొండసంస్థానములో సంచరించుచు కొంతసైన్యమును కూర్చుకొని ఆదవాని చేరి, అక్కడ నాలుగునెలలు నివాసముచేసి, కందనూలు, గద్వాలు ప్రాంతములయందు మఱికొంతసైన్యమును (కూర్చుకొని) సకలసేనా సమేతులై విద్యానగరంపై దండెత్తివచ్చిరి.......ఈసంగతి రామరాయ తిరుమలరాయలువారు విని పట్టపగలు రణభేరివేయించి, యెదుటవున్న సలకముతిమ్మయ్య సేనమీదపడి యుద్ధము సేయగా, ఆసలకంతిమ్మయ్యసేన "వీడుగొల్ల; ఘనవంతుడై సంస్థానమును ఆక్రమించవలెనని ప్రయత్నంచేసినాడు. వీనికి సహాయముచేస్తే మనకు దైవసహాయము కానేర"దని తలంచి యుద్ధభూమిని తొలగిపోయినందున సలకంతిమ్మయ ఆజగడంలో చిక్కి ప్రాణమువిడిచెను. (సోర్సస్. పుట 179-180.)

తాడిపర్తి కయిఫీయతు:—

"యరతిమ్మానాయుడు (పెమ్మసాని) ప్రభుత్వం చేస్తూవున్న కాలమందు శ్రీవిద్యానగర పట్టణమందు కృష్ణరాయలవారి అల్లుడైన అళియరామరాజుగారు రాజ్యంచేస్తూ వుండగా పూర్వము రాయలవారి జ్ఞాతులు రామరాజులమీద ద్వేషించి రాజసింహాసనం నీకు అక్కరపనిలేదు అని బహుశా వుపద్రవం చాయవలెను అని ప్రయత్నం చేస్తూవుండగా యీరామరాజులవారికి ప్రభుత్వము చేసేదానికి నిర్వాహకములేక విజయనగరపట్నం విడిచి ఘండికోటయేలే తిమ్మానాయని ఆసరాకువచ్చి చేరినందున యీతిమ్మానాయనివారు చాలా భరవుసాయిచ్చి నిలుపుకొని

ధృతిశాలియగునట్టి తిరుమలరాజు[53] ననుకుమారులు బుట్టిరాద్రిప్రసిద్ధి ౨౦౫
దితవైరి వెంకటాద్రిమహీవరుండు[54] మనుజనాథులబోలు మాన్యవర్తనులు

వుండిన కాలమందు యీవర్తమానమును విజయనగరములో వున్న రాయలవారి జ్ఞాతులువిని విస్తారము సైన్యముతో కూడావచ్చి యీఘండికోటలోవుండే తిమ్మానాయనితావుకు పెద్దమనుష్యులను పంపించి రామరాజును తమకు పట్టియియ్యమని అడిగినందున యీతిమ్మానాయడు చెప్పినది. మాఆసరాకు వచ్చినవారిని మేము పట్టియిచ్చేదిలేదు. మీతో యుద్ధముచేసేము. అని చుట్టూవున్న పాళెగాండ్లవగైరామందిని గూర్చి సైన్యం స్తోమంజేసుకొని యీఅళియరామరాజులవారితో కూడా యీగ్రామానికి మూడుక్రోసులమీద పశ్చిమానయుద్ధంచేసి కోమలివద్ద వారిసైన్యము విరిచిపోయినందున వెంబడించి రామరాజువారు, తిమ్మానాయనివారున్ను విజయనగర పట్నానకుపోయి అక్కడవున్న సలకముతిమ్మన్న వగైరావారిని హతంచేసి శత్రుభయం లేకుండా అయినందున తదారభ్య రామరాజులవారు రాజ్యభారంచేస్తూ యీతిమ్మానాయణివారికి అనేకద్రవ్యంయిచ్చి ......"(L. R. vol. 12, p 213.) నడిమిదొడ్డిపాళెయగాండ్లకయిఫియత్:—

"(కృష్ణరాయలవారు అస్తమించిన వెనుక) రాయలవారి భార్య తిరుమలాదేవి అనేవారికి వొకకుమార్తెవుండగా ఆచిన్నదాన్ని అల్లుడు రామరాయలవారికి యిచ్చి వివాహంచేసి తమదగ్గరవుంచుకొని వున్నందున అళియరామరాయలు అనేపేరువచ్చెను. ఈరామరాయలవారికి విజయనగరం పట్టాభిషేకం సేయవలెననే యత్నములోవుండగా సలకయ తిమ్మడు అనేవాడు కృష్ణరాయల బొక్కస బండారాలమీదవుండేను. గనుక రామరాయలవారికి పట్టాభిషేకంచేసేది తనకుసరిపడక లోగాలోగానే కొంతిపదార్థం సాగించి తానువెళ్లిపోయి ఫౌజుబందిచేసి అళియరామరాయణ్ణి కొట్టివేయవలెనని విజయనగరానకు కూచు దరకూచుచేయించి ఫౌజుతోవస్తువుండగా యీవర్తమానం అళియ రామరాయలువిని మొహరుతీసుకొనిరాతోరాతువచ్చి పెనుగొండకు దాఖలుఅయి అక్కడినుండి పెమ్మసాని తిమ్మానాయణ్ని, హండేవారిని, మెసాపెద్దనాయణ్ని యింకాజహగీరుదార్లకు శిఖాపత్రాలుపంపించి మీమీ యావత్తువుజులతో కూడా యెకాయెకీవచ్చేదని వ్రాయించివున్నందున అదేప్రకారముగా సకలమైనవారితో కూడా మెసాపెద్దప్పనాయడు పోయినంతలోగా రామరాయలవారు సలకయ తిమ్మనిదుర్మార్గాలు అందరికిచెప్పి తరతరాలనుంచీ మీరు స్వామికార్యములో బహుళామెహన్నతుచేసికష్టపడి సకల బహుమానాలు బిరుదులు సంపాదించుకొన్నారు. ఇపుడున్ను యీకార్యం నిర్వాహకంచేసి శత్రుఖండనచేస్తిరాయనా మీకు విశేషించి బిరుదులు బహుమానాలు యిప్పిస్తున్నామనిచెప్పి సలకయ తిమ్మయవుండేభూర్వోత్తరము వాడు యెక్కడవుండేది, ఫౌజువుండేరీతి ముందరయేతట్టు సాగవచ్చేసంగతి తెలుసుకొని వచ్చేవారుయవ్వరు చాతమీతహాకీకు వర్తమానంవచ్చేటందుకు చోరుహరకార్లను పంపించుమనగా అప్పుడు మెసాపెద్దనాయడు ముందుపడి తహాకీకు ఖబురు నేనుతెప్పిస్తున్నానని తాంబూలం తీసుకొని సలకయ తిమ్మని ఫౌజులోనికి అంపతగినవారిని పంపించి నిజమైనం వర్తమానం తెప్పించి యావత్తువుజును వెంటతీసుకొని ఘండికోటవారు సొన్నలాపురంహండే హనుమప్పనాయడు మెసాపెద్దప్పనాయడు తన జమియ్యతుతో ఫౌజు నడిపించి రాతోరాతు ఆవవానికివచ్చి వుత్తరభాగం తుంగభద్రాతీరమందు సలకం తిమ్మని ఫౌజుమీద చప్పాబడి నరికి హతాహతంచేసినందున హతశేషులైన ఫౌజుతో సలకయ తిమ్మడు పారిపోతూవుండగా పెమ్మసానివారు హండేవారు మెసావారు యీముగ్గురు ఖాసాగుర్రాలు వేసుకొనిపోయి సలకయతిమ్మణ్ని శిరచ్ఛేదనంచేసి ఝూండాకుకట్టి ..." (L. R. 39, p. 16.) ఈపాసేజీని నాకుచూపి, వ్రాసియిచ్చిన నామిత్రులు మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారికి కృతజ్ఞుడను.

53. రా. రా. 234.237, పరమ. పీఠిక; నర.భూ.84: సాం.పా.పీఠిక; వసు చ.పీఠిక.49, 55-62; పీఠిక 69.
54. రా.రా. 265-67; పరమ. పీఠిక; నర.భూ. 85-88; సాం.పా.పీఠిక; వసు చ. పీఠిక 51-53; రా.పీఠిక 74.

తెలివొంద లక్కమదేవి సంతాన
మెలమితో నీరీతి నెఱిగిపేర్కొంటి
ఘనశౌర్యుడయిన బుక్కయరామనృపతి
కనువొందనింక మూడవపత్నియైన
రంగమాంబికకు విరాజితమైన
సంగతసంతాన సంపద వినుము.
ఆరామనృపతిరంగాంబకు మూర్తి
ధారుణీశుడు రంగధరణీవిభుండు
నోదవిరి వారిలో నురుసత్యనిష్ఠ
ముదితచిత్తుండైన మూర్తిరాజునకు
అంగనయైన తిమ్మాంబకు గీర్తి
యంగలించినపుత్రు లోభళేశుండు
పాంచాలుడును రామపార్థివకృష్ణు
లంచితుండగు సింగరయ్య విట్ఠలుడు
అనువార లార్గు రాహవధనంజయులు
జనియించి రిందు వంశము గొనసాగ[55]
కమనీయ కీర్తి బుక్కయరామనృపుని
యమలను దేవుల కభినుతి సేయ
వినుతుండు జగ్గభూవిభుడు శ్రీరంగ
మనుజేంద్రుడును నా గుమారులై రందు
దీపించు జగ్గపార్థివుడు వోబాంబ
జేపట్టి భక్తి లక్ష్మీనాథు గొలిచి
హరిబోలు సుతులు రంగయ్యరామయ్య
నరనుతుండగు జగన్నాథుండు మరియు
నొనరంగ కృష్ణప్పయును ననువారి
గనిరట్టి జగ్గభూకాంతు సోదరుడు.
శ్రీరంగవిభు డతి శ్రీరంగమాంబ
గూరిమి మెఱయ గైకొని పుణ్యవశత
తిమ్మయరామపార్థివు నప్పనృపతి
సమ్మతగుణుడైన జగ్గభూవిభుని
శ్రీరంగరాజును శ్రీయోభళేశు
గోరి కాంచె నృపాలగుణసమన్వితుల
యివ్విధంబున జాల నెన్నిక కెక్కి
యివ్వసుంధర నెల్ల నేపార నిండి
యున్న మీ కులమున నున్నతి కెక్కి-
వన్నియగాంచిన వసుధీశమణుల
జెప్పితి....................”[56]

* * * *

చ. “అరుదుగ శాలివాహనశకాబ్దము లెన్న
నిధానతర్కసా, గర శశిసంఖ్యచే వెలయు
గల్గు ప్లవంగ మనంగ మించువ,త్సరమున[57]
బల్కె దిమ్మనసుధాపతికి గవి సార్వభౌ
ముడీ[58], హరిహిత బాలభాగవత హరిపద
ద్విపద ప్రబంధముగ.”

---

55. చూడుడు: సాం. పా. పీఠిక.
56. చూడుడు: సాం. పా. పీఠిక.
57. శా. శకం 1469, అనగా క్రీ. శ. 1547.
58. దోనేరు కోనేరునాథుడు. “ఈ గ్రామానకు (కమలాపురం తా॥ కోడూరునకు) యీశాన్యం వపుపరువు దూరమున యర్రగుంట్ల అనే గ్రామం దోనూరి కోనయ్యగారికి యీనంద్యాల నారశింహరాజుగారే ధారాగ్రహీతంగా యిచ్చిరి. యిందుకు దాఖలా యీ యర్రగుంట్ల గ్రామంయొక్క పొలిమెర చెతురిదిక్కులయందు ఇలయు వామనముద్రలు రాతిపైన చక్కి దిగువ దోనూరి కోనయ్యగారి అగ్రహారం యెర్రగుంట్ల అని ఆపొలిమేర రెండు యేగ్రామం కలుస్తూవున్నదో ఆగ్రామం పేరున్ను వ్రాసినారు. యీదోనూరు కోనయ్య అనే బ్రాహ్మడే బాల భాగవతం అనే ప్రాకృతగ్రంథం చేసినాడు. అందులో ఆరవేటి బుక్కరాయల ప్రకరణంలో తద్వంశీకులయిన నంద్యాలరాజులవంశావళి వున్నది.” (L. R. vol. 33, p. 244)

ఆబూపర్వతము

పి. ఆర్. చిత్రగారు

ఆబూపర్వత శిఖరము భారతదేశమునందు గల ముఖ్యపవిత్రస్థలములలో నొకటి. హిందువులకు వారణాసి, బదరీనాద్, ఎంత పూజనీయములో, గయ బౌద్ధులకెంత పూజనీయమో, ఆబూపర్వతము జైనుల కంత పూజనీయము. సిమ్లా రాజప్రతినిధికి ఎంత యాహ్లాదమునిచ్చునో, ఉదకమండలము చెన్నపురి రాజధానిప్రజల కెంత యాహ్లాదము నిచ్చునో, ఆబూపర్వతము రాజపుటానా ప్రజలకంత యాహ్లాదము నిచ్చుచున్నది. అజంతా బాఘ్‌లు ఎట్లు పూర్వభారతశిల్పకళావిభూషితములో, తాజమహాల్ ఎట్లు మొగల్ కళావిభూషితమో, ఆబూపర్వతము అట్లు రాజపుత్రచిత్రకళావిభూషితమై విరాజిల్లుచున్నది. ఆబూ శిఖరము ప్రపంచయాత్రికుల నాకర్షించు స్థలములలో నొకటియై ప్రతిదేశమునుండి వేలకువేలు యాత్రికుల నాకర్షించుచున్నది. ఆబూశిఖరము ౮,౫౦౦ అడుగుల యెత్తున సముద్రతీరమునుండి రాజపుటానాలోని షిరాయిసంస్థానపు యాత్రస్థలము. రాజప్రతినిధిగారి ఏజంటు ఈ స్థలములోనే యుండును. బొంబాయి, బరోడా అండు సెంట్రలు ఇండియా రైల్వేలోనున్న ఆబూరోడ్డుస్టేషనులో యాత్రికుడు దిగి, ౧౬౪ మైళ్లు కొండరోడ్డుపై, టోంగాయను గుర్రపుబండిపై ౨౪ గంటల కాలము ప్రయాణముచేసిన ఈశిఖరమును చేరును. యాత్రికుల నాదరించి, సుఖములను చేకూర్చు రాజపుటానా హోటలునందు బసచేయవచ్చును.

శిఖరముయొక్క ప్రకృతి శృంగారము కంటె అటనున్న శిల్పకళాసౌందర్యముతో వెలసియున్న జైన దేవాలయము యాత్రికుల మనస్సుల నధికముగా నాకర్షించును.

దిల్వారాలయములు

జైనులకు ముఖ్యతీర్థములలో మొదటివి దిల్వారాలయములు. దిల్వారాలయములు నాలుగున్న ౧౦౦ అడుగుల చతురములో నతిసుందరముగను, నైపుణ్యముగ నుంటచే శిల్పోపాసనాపరుల నాకర్షించును. ఆలయములన్నియు చలువరాతితో నిర్మింపబడినవి ప్రతిరాయి మూలయు నాజూకయినచేతిపనులచే నలంకరింపబడి ఎంతమంది సుప్రసిద్ధశిల్పులు ఎంతకాలము, ఎంతవ్యయము చేసిరో యీనిర్మాణములకను నాశ్చర్యముజనింపకమానదు.

ఆదినాధ ఆలయము

నాలుగింటిలో ముఖ్యమయినది ఆదినాధాలయము. దీనిని క్రీ. శ. ౧౦౩౨ సం॥రమున గుజరాతు వైస్‌రాయిగనున్న జైనభక్తుడగు విమాలషకు సుమారు ౧౮౫,౬౦౦,౧౦౦, రూపాయలు వెచ్చించి ౧౮ వత్సరములలో నిర్మింపజేసెను. ఈ యాలయపు గోపురముయొక్క సుందరశిల్పము వర్ణింప శక్యముగాదు ఆలయములోనున్న ఆదినాధతీర్థకారుని విగ్రహమును, అలంకార శిల్పమును చూచి ప్రేక్షకులు విస్మయాత్ములగుదురు.

నేమ్నాధ ఆలయము

గుజరాతురాజుయొక్క మంత్రులును, సోదరులు నగు వస్తుపాలు, తేజపాలు అనువారు క్రీ. శ. ౧౨౩౧ తీర్థకార నేమ్నాద అంకితముగ నీ ఆలయమును నిర్మింపజేసిరి. దీని గోపురమున కమలాకృతిని చలువరాతితో శృంగారములు, నేత్రానందకరములు నగు ననేకచిత్రములును కాననగును. ప్రతిఆలయపుటావరణములోను అందములగు చిన్నగదులు తీర్థకారుల విగ్రహములచే నలంకరింపబడి శోభాయమానముగ నుండును.

వీటిలో ముఖ్యము హాథీఖానా. ఇందు చలువరాతితో ౧౦ ఏనుగుల విగ్రహములు వాటి యలంకారములతో చెక్కబడియున్నవి.

నక్కిసాగరము

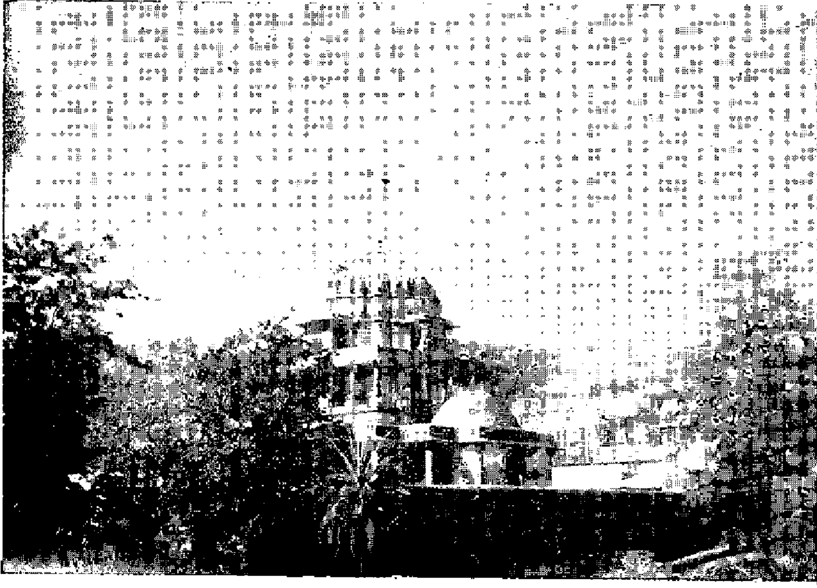
దేవనిర్మితమైనదని యీ నక్కిసరోవరము ఆబూపర్వతముయొక్క సౌందర్యమును యినుమడి చేయుచున్నది.

గోముఖి

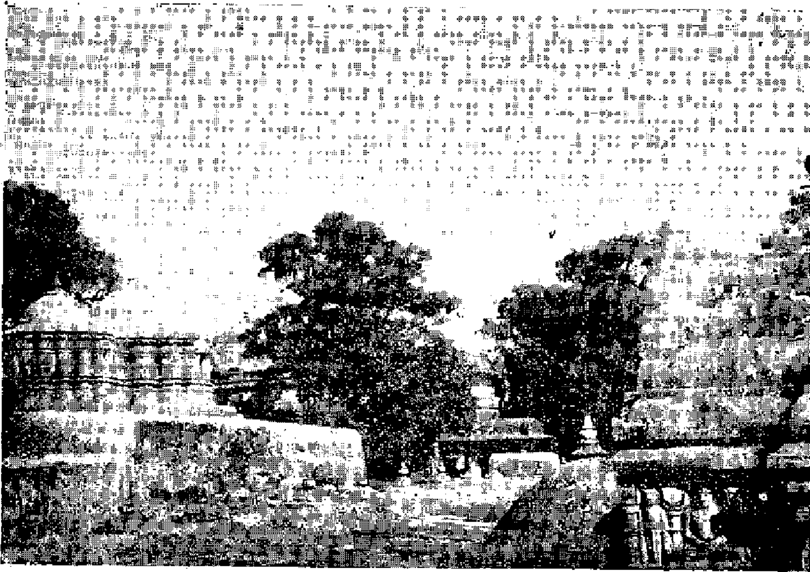
హిందూ పురాణ ప్రసిద్ధమయిన వసిష్ఠాలయమును, చలువరాతితో చెక్కబడిన గోముఖమునుండి సదా ప్రవహించు చిన్నయూటయు నీశిఖరమునకు వన్నె తెచ్చుచున్నవి.

ఈపర్వతశిఖరమున ఒకదినము ఉపవసించిన పాపవిమోచనమగుననియు, యొకవత్సరము తపస్సుచేసిన మహాయోగియగుననియు నెంచి, హిందూసన్న్యాసులు, బౌద్ధభిక్షుకులు, జైనయాత్రికులు, శిల్పసౌందర్య పిపాసువులు నేటికిట నాశిఖరోపరిభాగముల తమ యీప్సితార్థముల పొందుచున్నారు. ఆంధ్రు లీపర్వతశిఖరమును దర్శించి ఈప్సితార్థముల బడయుదురుగాక!

ఆ బూ ప ర్వ త చి త్ర ము లు*

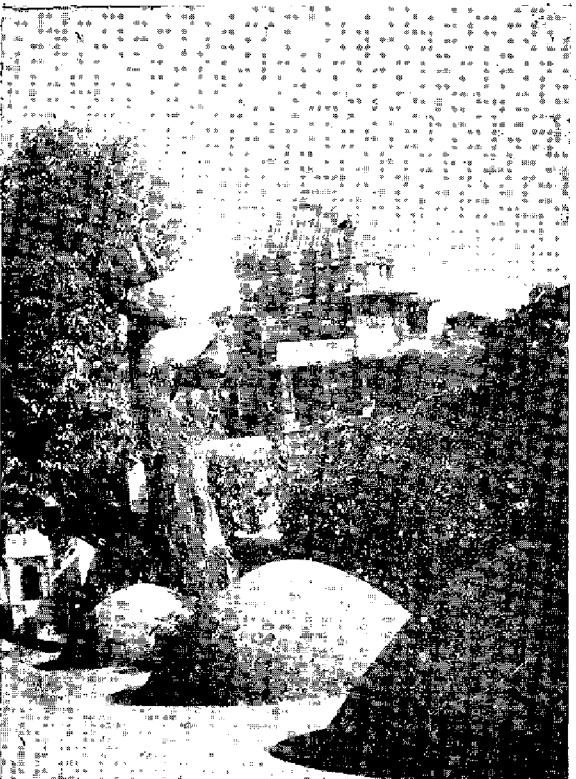

౧. ఆబూపర్వతముపై నున్న 'దిల్వార' చలువరాతి దేవాలయము—ఒకదృశ్యము

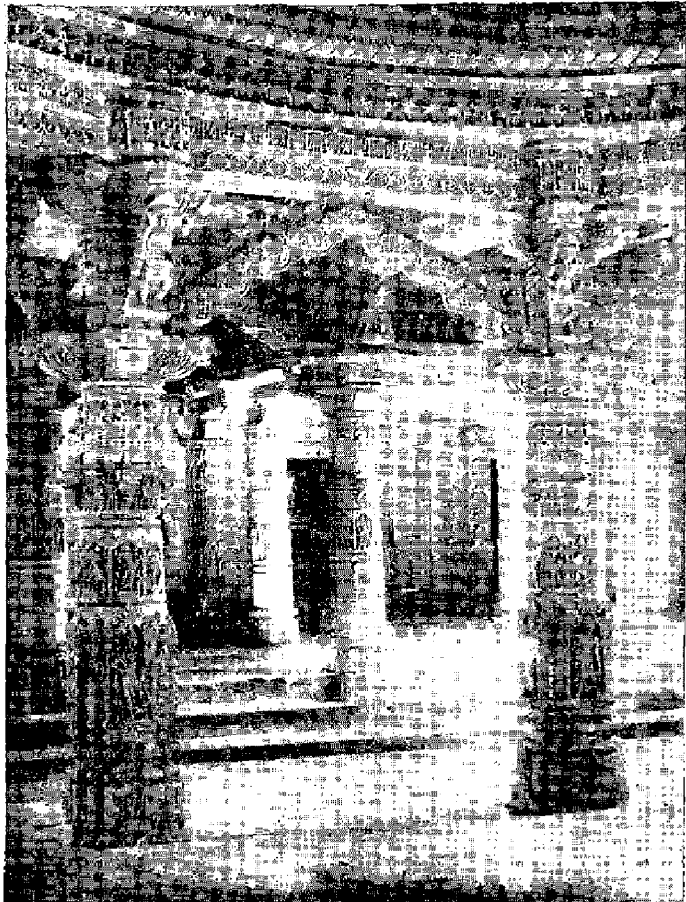

౨. ఆబూపర్వతముపై నున్న 'అచలఘరు కోట'—ప్రాచీనము. జైన దేవాలయములు

* ఈ ఛాయాచిత్రములు శ. శ్రీ వి. ఆర్. చిత్రగారు తీసినవి.

3. ఆబూపర్వతముపై నున్న 'దిల్వార' చలువరాతి దేవాలయము; రెండవదృశ్యము

౪. 'దిల్వార' చలువరాతి దేవాలయమునందలి మంటపము, స్తంభములు, విలువంపుతోరణములు సుందర శిల్పచిత్రములు గలవి

డాక్టరు డి. వి. సుబ్బారెడ్డిగారు

వీరు నెల్లూరివారు. వీరు జెనిటో యూరినరీ అండ్ స్కిన్నువ్యాధు లను గూర్చి మంచి జ్ఞానమును బడయుటకై ఇంగ్లాండునకు పోయి లండను ఎడింబరోలలో పెద్దపెద్ద డాక్టరులవద్ద ఎక్కువ సామర్థ్యమును సంపాదించుకొని స్వస్థానమును చేరిరి. వీరి ప్రత్యేకసామర్థ్యమువలన ఆంధ్రదేశము లాభమును బడయునుగాక.

శ్రీ డాక్టరు డి. వి. సుబ్బారెడ్డిగారు

బిచ్చగాడు

(శ్రీ) కర్లపాలెం కుటుంబశాస్త్రిగారు

శోకరసము ననుభవించుచును జనులకు
కరుణరసము కలుగజేయు కవివి నీవు
నేటిభారతీయుల ప్రతినిధివి నీవు
నీదుజీర్ణవస్త్రపు యవనికల నడుమ

నవ్యభారతదుఃఖాంతనాటకమును
గాంచనగునోయి—
పిచ్చివానివలెనయుండి బిచ్చగాడ
ఎదియొపాడెదవెపుడు; నీకదె విషాద
గీతి—మనకెల్ల జాతీయగీత మదియె.

కోపము

ఒకప్పు డొక రాజు గొప్పపండిత సన్యాసిని తన గురువుగ చేసికొనెను. ఆ గురువునకు కోపమెక్కువ. మన సును స్వాధీనము జేసికొనక యా స్వామి తన యాశ్రమ మునకు గల బాహ్యాచారముల నన్నిటిని శాస్త్రవిధిగ చేయుచుండెను.

ఒకనాడు ప్రాతఃకాలమున నాతడు గంగా నదిలో స్నానముచేసి తిరిగి వచ్చుచుండగా నొక పాకీది యాతని ప్రక్కనుండి బోవుచుండెను. అపు డామెనీడ యీ రాజగురువుగారి పాదముల నంటెను. ఇంతటితోనే యీ సన్యాసి కమితమగుకోపము గలిగి తాను మైలపడె నను యావేశముతో సన్యాసి నను జ్ఞానము సహా మరచి యా పాకీ దానిని నానా దుర్భాషలాడెను. పాప మామె దూరముననె నిలిచి క్రిందికి జూచుచుండెను.

"ఓ దుర్మార్గురాలా, చండాలినీ, నేనెవరో నీకు తెలియుట లేదా?" అని తునకా గురువు తీవ్రముగ యడి గెను. కాని "చండాలినీ" యను మాట పలుకుటతోడనే యామె మరింత దగ్గరగ రాజొచ్చెను. కోపముతో నిండియున్న యా సన్యాసి చేయి పట్టుకొని యామె "ఎన్నాళ్లకు నా నాధుని కలుసుకొంటి" నని కౌగలించు కొనెను. అచట నున్న వారంద రామె సాహసమున కచ్చె రువందుచు నా సన్యాసిని విడిపింపుట కెంతయో ప్రయ త్నించిరి. ఆ గురువును మిగుల సిగ్గుజెంది శక్తిచంపవ లేక తప్పించుకొన బోయెను. "నాతోగాని నా ప్రాణప్రియు నితోగాని మీకెవ్వరికిని పని లేదు. రాజుగారే మా తగ వును దీర్చెద" రని యామె చెప్పెను.

ఎంతబలవంత పరచిన నొప్పుకొననందున రాజ మందిరమున కాయిరువురను దీసుకొనిపోయి వారలు వారిని రాజు యెదుటబెట్టిరి. పాకీదానిచేత జిక్కిన తన గురువుంజూచి రాజునకేమియు దోచక నామె చెప్పునది రుజువుచేయని యెడల నామెను శిరచ్ఛేదము జేయుమని యాజ్ఞాపించెను.

"మహారాజా, సభాసదులారా! నామనవినాలు కింపుడు. ఈ భర్తయెపుడు తన హృదయమందు కోపమున కుతావిచ్చెనో యపుడే నా భర్తయాయెను. సకలశాస్త్ర ములను బట్టి యుగూడ కోపమనునది తప్పక చండాల రూ పమే. కోపమువలన నిదానము చెడిపోవును. కోపము క్రూరకృత్యముల జేయించును. నిజముగ కోపముకంటె యెక్కువ నీచమైనదియు నధఃపతనము గావించునదియు మరొకటి లేదు".

ఈమాట లామె జెప్పుచుండ నా సన్యాసి వాటి యథార్థము బాగుగ దెలిసికొని నిజమగు నమ్రత గలిగి యామెకు బహిరంగ సభలో పాదాక్రాంతుడై యా క్ష ణమునుండియు నామెను గురువుగ నంగీకరించెను. మంచి మాటలెవరు జెప్పిన వినవలెను గదా!

అంతట యా చండాలిని తనంతట తానే యా స్వామిచేయివదలి కోపరహితుడగు నాతడు తనభర్తకాడని దూరమున నొకకడ నిలిచెను. ఆ సన్యాసితో నిపుడామె కేమియు ప్రసక్తి లేదు గాన జరిగినదానికి వాని క్షమా ర్పణ వేడెను. అప్పటినుండియు నా సన్యాసికి తిరిగి కోపము రాలేదు. తన హృదయమునందు నిజముగ చండా లినియగు కోపము ప్రవేశించకుండ నాతడుబహుజాగరూ కుడై యుండెను. ఇట్లు కాలము గడచినకొలదియు నాతడు తన ప్రేమను పరాత్పరుడు సృజించిన క్షుద్రజంతువులపై గూడ ప్రసరింపజేసి మిక్కిలి దయార్ద్రహృదయు డాయె ను (సెంట్రల్ హిందూకాలేజి పత్రిక ౫ సంపుటము)

వినోదశిల్పము—ఇల్లు

కొ. నరసింహాచారి గారు

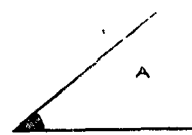
[ఇదిమొదలు బాలబాలికలకు మనఃపరిణామమును, బుద్ధివికాసమును, ఉత్సాహానందములను పెంపొందించు వాఙ్మయమునకు భారతి ప్రతిసంచికయందును (పదిపుటలకు మించని) తావొసగ సంకల్పించినది. ఆ వాఙ్మయమున చిన్నచిన్నకథలు, ముచ్చటలు గూర్చుపాటలు, పద్యములు, (ప్రాతవి, క్రొత్తవి) అట్ట, బెండు, కాగితము, మట్టి మున్నగువానితో బొమ్మలు చేయు పద్ధతి మొదలయినవిషయములు చేరును. ప్రతివిషయమును సచిత్రముగ నుండవలెను. బొమ్మలుచేయుపద్ధతి 'వినోదశిల్పము' అను ఈ శీర్షిక క్రింద వెలువడుచుండును. కావున బాలబాలికలకొఱకయిన వాఙ్మయమున తమకు మంచి ప్రవేశముగల విషయములనుగూర్చి ఆంధ్రసహృదయులు పిల్లలకు సుబోధకముగ నుండునట్లు చక్కనివ్యాసములను ప్రకటింప నొసంగి తెలుగుపిల్లల విజ్ఞానాభివృద్ధితోపాటు భారతి సంకల్పసిద్ధికిని తోడుపడుదురుగాక యని ప్రార్థన.

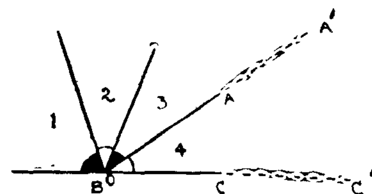
—సంపాదకుడు, భారతి.

పిల్లలకు బొమ్మలను చూచుటచేత ఆనందము కలుగును. వారు తమకు ఆనందమును గలిగించు బొమ్మలను తామే చేసికొనగలిగినచో మఱింత ఆనందింతురు. అందువలన వారి బుద్ధిసూక్ష్మతయు వృద్ధినందును. కావున నిదిమొదలుకొని పిల్లలకు బొమ్మలు చేసికొనుటను నేర్పు కొన్ని యిట్టి వ్యాసముల నీ భారతియందు క్రమముగ ప్రకటింప దలచితిని.

ఒక ఇంజనీయరు ఒకవంతెననుగాని, ఇంటినిగాని కట్టుటకుముందు దానికితగినప్లానులను తయారుచేసికొనును. ప్లానులు లేనిది ఆయన యేపనిని తలపెట్టడు. ప్లానులో ప్రతిభాగపు కొలతయు వేసియుండును. దాని సహాయమున ఇంజనీయరు తాను తలచినకట్టడమును పూర్తిచేయగలుగును. అట్లే బొమ్మలకు చిత్రములసహాయము మెండుగా కావలసియుండును; విషయమును గ్రహించుటకు ఆచిత్రముల సహాయమును గొనవలెను. విషయమున వర్ణించిన ప్రతిభాగమును చిత్రమున గుర్తించియుండును. దాని కొలతయు చిత్రమునందు వేయబడియుండునుగాన చిత్రమును శ్రద్ధతో నర్థముజేసికొని బొమ్మనుచేయుటకు పూనుకొనవలెను. ఇప్పుట అట్టతో ఇంటిని చేయువిషయమునుగూర్చి చెప్పుచున్నాను. ఇందువచ్చు చదరము లేక చతురము (Square), సమకోణము(Right angle)అను పదములు కొందరికి క్రొత్తలుగా నుండవచ్చును. కాబట్టి వాటినిగురించి కొంత వివరించెదను.

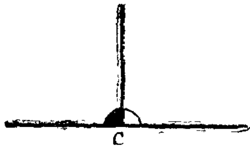
కోణము (Angle) అనగా మూల. రెండు చక్కటిగీతలుఒకచోటచేరిన,ఒకమూలకోణము (Angle) ఏర్పడును. (చి. A). ఒక చక్కటిగీతపై, ఏ భాగమునందైనను ఒకటిగాని ఎక్కువగాని చక్కటిగీతలు వచ్చిచేరిన వాటిమధ్యనంతయు మూలలు (కోణములు-Angles) ఏర్పడును.

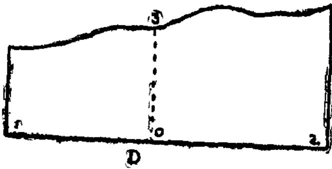

(చి. B: 1, 2, 3, 4). ఒక చక్కటి గీతపైన మరియొక్కటే చక్కటిగీత వచ్చిచేరినప్పుడు ఆచేరినగీతకిరుప్రక్కలనుండు మూలలు సమానముగా నుండినయెడల

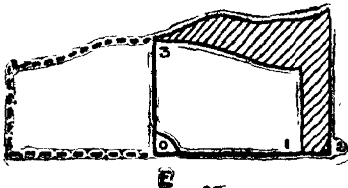
అట్టిమూలలకు సమకోణములు (Right angles) అని పేరు. (చి. C) ౧ సమకోణపుపరిమాణము 9౦ డిగ్రీలు లేక అంశములు. ఒకకోణమును ఏర్పరచు గీతలకు భుజములు (Arms) అని పేరు. ఏదైన నొక కోణముయొక్క భుజముల కొలతనుబట్టియైనను కోణ పరిమాణము మారదు. ఉదాహరణము: చి. B యందు 4 - కోణమునకు OAయును, OCయును భుజములు. ఈ రెండు భుజములను OA వఱకును, OC వఱకును పెద్దవిగాజేసినను 4-కోణము వెడల్పుగాగాని ఇరుకుగాగాని కాక, ముందున్నరీతిగనే యున్నది: కోణపుకొలత మారలేదు.

కోణములను కొలుచుటకు ఒకసాధనము కలదు. దానికి ప్రొట్రాక్టరు (Protractor) అందురు: ఈసాధనముతో ఏపరిమాణముగల కోణమును తన, కొలువవచ్చును. ప్రస్తుతము మనకు కావలసినది ఒక సమకోణముమాత్రమే గాన దానిని ప్రొట్రాక్టరులేకయే కొలుచుకొను ఉపాయము కలదు. ఒక వక్కటియంచుగల కాగితమును క్రింది

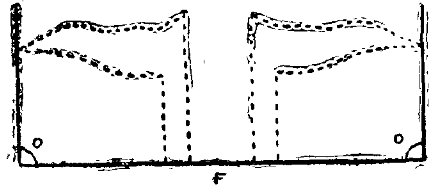
1-2 అంచును O వద్ద మడువవలెను. (చి. D.) అప్పుడు O-1యును, O-2యును, ఒకదానిపై నొకటి

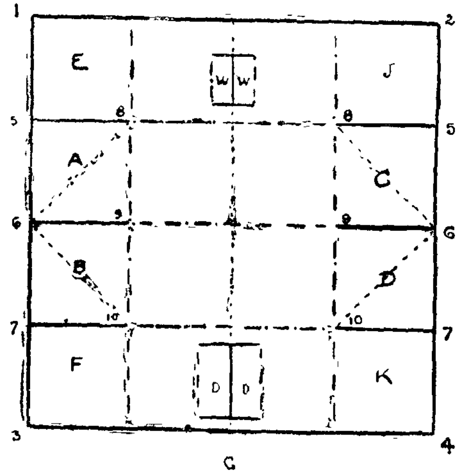
పక్కాగా ఆనియుండవలెను. (చి. E.) 3-O-1 ఒక సమకోణము.

సమచతురము (Square) అనగా నాలుగుప్రక్కలును ఒకేకొలత గలిగి నాలుగుమూలలును సమకోణములుగా నుండవలెను. ప్రస్తుతము మనకు 8 అంగుళముల ప్రక్కలుగల చదరపు అట్ట కావలెను.

ఒక అట్టమీద 8 అం. గీతను ఒకయంచుసమీపమున వేయవలెను. ఆగీతయొక్క రెండుకొనలయందును చి. E యందుగల సమకోణపుకాగితమును పెట్టి సమకోణ

ములను గుర్తింపవలెను. చి. F లో O O చూడుడు. తర్వాత, ఈ క్రొత్తగావచ్చిన ప్రక్కలకొలత ఎనిమిదేసి యంగుళములుగా గుర్తించి, వాటి పైకొలతను చేర్చుచు మరియొకగీత గీయవలెను.

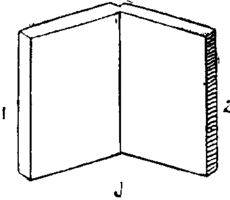

1, 2, 4, 3 (చి. G.) ఒక సమచతురము. ఈ చదరముయొక్క నాలుగుప్రక్కలను నాలుగేసి సమభాగములుగా భాగింపవలయును. తర్వాత చి. G యందువలె అడ్డముగాను, నిలువుగాను గీతలు గీచి మొత్తమునకు ౧౬ చిన్నచదరములు వచ్చునట్లు చేయవలెను.

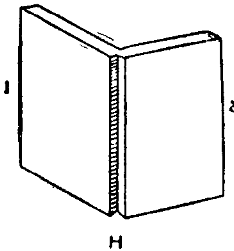
చి. Gయందు మూడువిధములగు గీతలు కలవు. ———ఇట్లు నేరుగానుండు గీతలు అట్టను అడుగంట కోయవలసినదని సూచించును;——— . ——— . ———.

——. ఇట్లుండు గీతలు అట్టను సగములోతుగా మాత్రము కోయవలెనని సూచించును; - - - - - - - - - - - ఇట్టి గీతలు అట్టను కోయగూడని చోట్లను తెలుపును. ఈవిషయమును చిత్రమునుచూచి, చక్కగా గ్రహించి, తర్వాత కోతలకు ప్రారంభించవలెను. తొందరపడి ఆలోచింపక తప్పుకోలత వేసినయెడల ఆ అట్ట ముక్క మఱి పనికిరాకపోవును. చి. G యందువలె 5-8, 6-9, 7-10, గీతలను వేయవలెను. చి. D. అనునవి తలుపులు. చి. W అనునవి కిటికీలు. ఈవిషయములన్నిటిని ముందు చిత్రముగా అట్టమీద గుర్తించుకొని తర్వాత కోయవలసినరీతిని గురించి క్రింద వ్రాసినదానిని గమనింపవలెను.

అట్టను కోయవలసిన రీతి:— అట్టయొక్క అంచులు మనప్రక్కకు వచ్చునట్లు మడువవలెనన్న, (చి. J) కోత వెనుకవైపున, సగము లోతుగా పడవలెను.

అంచులు 1, 2 వెనుకకు పోయి, వెన్ను మన

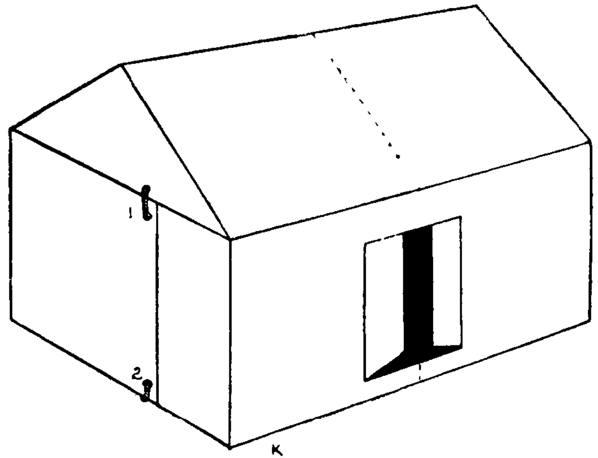

వైపురావలెనన్న కోత మనప్రక్క పడవలెను. (చి. H.) ఈకోతలు పొరపాటున తలక్రిందులుగా చేసినయెడల మనఇష్టానుసారము అట్టను మడచుటకు వీలు లేకపోవును.

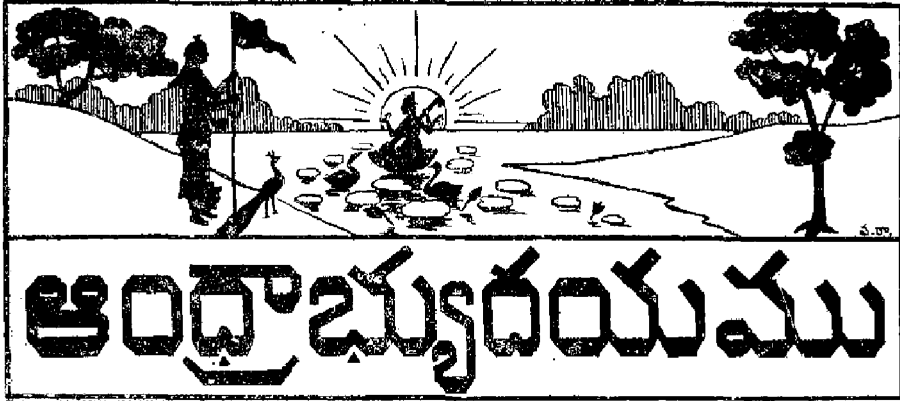
కాబట్టి అట్టలోని ఏయేభాగములను, ఏయేప్రక్కలకు మడువవలెనో నిర్ణయించుకొని, తర్వాత దాని వెనుక ప్రక్క కోత వేయవలెను. మంచి పదును గల కత్తి మొనతో రెండుసారులు గీతమీద అట్టను వంచుటకు వీలగునంత లోతుగ కోయవలెను.

అట్టను (చి. G) 6—6మీదుగా సగమునకు మడువవలెను. 6—6 ఇంటినడికప్పగును. 5-5, 7-7 మీదుగా మడచిన గోడలు ఏర్పడును. తర్వాత A B చదరములను ఒకదానిపై నొకటి పూర్తిగా కప్పునట్లు మడువవలెను. తర్వాత EF చదరములను A, Bల పైకి మడచి 7-10, 5-8 అంచులను ఒకేమట్టమునకు వచ్చునట్లు చేయవలెను.

అదేరీతిగా కుడిప్రక్కకూడ మడచిన యెడల, ఇల్లేర్పడును. మడచినభాగములను వీడిరానియ్యక, చి. K

యందు 1, 2 వద్దనుండు రీతిగ కట్టవలెను. ఇంటి పై కప్పునకు పెంకులవలె చిత్రించిన కాగితమును నతికించిన బాగుండును.

రాధాకృష్ణగారి వీడ్కోలు విందు

ఈ వేసవి గడచి ఆక్స్ఫర్డు విశ్వవిద్యాలయమున 'Comparative Religion and Philosophy' (ఆనుషంగిక మత-తత్త్వముల) కు అధ్యాపకులుగా పోనున్న ప్రొ. రాధాకృష్ణ గారికి కలకత్తాయందలి Post Graduate (బి.ఏ. పైతరగతుల) ఆంధ్రవిద్యార్థులీనడుమ నొక వీడుకోలు విందొసగిరి.

క్రొత్త వింత

ఫిరంగిలో గుండుకు బదులు మనుష్యుని ఉంచి ఫిరంగిని పేల్చుట. న్యూయార్కులోని రింగ్లింగు బ్రదర్సు సర్కసులో 'హ్యూగోజాకిని' అనువారు పెద్దఫిరంగిలో దూరియుండగా ఫిరంగి పేల్తురు. దానిలోనుండి వీరు నిరపాయముగా పైకి ఎగిరిపోయి ఎదుట దూరమున గట్టియున్న వలలోపడుదురు. ఈ వింతను దెలుపు చిత్రమె యీ మొదటనున్నది.

హిందూ మహమ్మదీయ వివాహము

చెన్నపురి పోలీసు డిప్యూటీ కమిషనరుగారగు శ్రీ జియాఉద్దీన్‌గారు హిందూ ధర్మాదాయముల బోర్డు కమిషనరయిన శ్రీ రావు సూర్యారావుగారి వెలమకులము వారి పుత్రిక శ్రీరావు లక్ష్మీదేవి బి. ఏ. గారిని వివాహమాడిరి. వధూవరులిరువురు నాంగ్ల విద్యాప్రవీణులు, ఇద్దఱు నాంధ్రులు. ఆంధ్రులగు హిందూ మహమ్మదీయులలో జరిగిన మొదటి వివాహ మిది. వివాహము అన్యోన్యానురాగమూలకమైనను అనాదిగా విరుద్ధమార్గముల బట్టి పోవుచున్న రెండు భిన్నమతములవారి కిట్లు సంయోగము సమకూడుట యాశ్చర్యజనకము కాకపోదు.

నీటిపై నడచు ద్విచక్ర శకటము

ప్యారిసుచేరువ నొకగ్రామమున నివసించు రోజరు విన్సెంటుగారు 'కెలే'నుండి 'డోవరు' వరకు ఇం

గ్లీషు చానలుపై సముద్రమున ఈ ద్విచక్ర శకటముపై ౭ గంటలలో ప్రయాణించిరి. దీనికి ఆంగ్లమున Hydro cycle అని పేరు.

విమర్శచంద్రిక

౧

మనుజునకు భజనార్హములగు వస్తువులలో ముఖ్యమైనవి మూఁడు. అవి మాత; మాతృభూమి; మాతృభాష. మాతృదేవోభవ; న మాతుః పరదైవతం; జననీ జన్మభూమిశ్చ స్వర్గాదపి గరీయసీ; యనియుఁ జెప్పుటచే మాతృదేవతాప్రాశస్త్యము వెల్లడి యగుచున్నది. మనుజకోటికి మరణము తప్పదు. తనయుఁడు ముందో, తల్లి ముందో. కావున నెల్లరకు మాతృఋణమును దీర్పనశక్యము. మాతృదేవతారాధన చేధన్యులైనవారు బహ్వల్పసంఖ్య యని రూఢిగఁ జెప్పవచ్చును. రెండవది మాతృభూమి. ఆంధ్రమాత పరరాజన్యుల కూఁడిగము చేయుచున్నది. దాస్యజీవనోపాయియై కూటికి గుడ్డకుఁ బరులకొంపకుఁ జేరినది. మాతృదేశారాధన యొక్కరిచే గాదు. అందఱిచేఁ గాదు. ఇఁక మూఁడవది మాతృభాష. భాష ఆచంద్రతారార్కముండునది. జరామరణభయము లేనిది. ప్రభుత్వములు తారుమారైనను, ప్రళయ ముద్భవించినను భాష కట్టి కీడును పరిఢవిల్లదు.

'ఆదట సప్తసంతతుల యందును నొక్కొక కాలమందు, విచ్ఛేదము కల్గునాఁటికిఁ - జెప్ప విపర్యయమే యుగంబునాఁ లేదు కవిత్వసంతతికి-' (పిన వీరభద్రకవి) కావున మనుజుఁడు తన శక్తిసామర్థ్యములఁదలపోసి, యా మూఁడింటిలో నొక్కదానినైనను భజించినచో ధన్యుఁడగును. అందుఁ గడపటిది యగు భాషాసేవయె శాశ్వతమైనది. అది యొనర్చువాఁడె ధన్యుఁడు. అతఁడె పూజార్హుఁడు.

౨

భాషలో నన్యదేశ్యపదములు గలియుటకుఁ గారణము లనేకములు. కవి యొకదేశమున జన్మించి, తద్దేశభాషలోఁ బరరాజాస్థానములందుండిగాని, వానిచే సత్కారములందిగాని గ్రంథముల రచించినచోఁ దద్దేశ్యపదములు కవిత్వములోనికిఁ జొరకమానవు. అట్టి సన్మానము లందక పోయినను బరదేశవాసముచే నాభాషాపదములు నిజభాషలోఁ గలియక మానవు. ఇందు కుదాహరణము నన్నెచోడుడు నాచనసోముఁడు. వీరు కర్ణాటదేశసంపర్కముచేఁ గన్నడపదముల దమ కవిత్వములోఁ జేర్చిరి. ఒకప్పుడు పరదేశీయుల పొత్తుచే అన్యదేశ్యములు భాషలోఁ గలియుచుండును. కర్ణాటసామ్రాజ్య కాలమునందు హిందూ మహమ్మదీయ సమ్మేళనముచే, తత్సామ్రాజ్యరాజ్యపోషకులైన యాంధ్రకవులగు పెద్దనాదులు హిందుస్థానీ పదములు వాడియున్నారు. ఇది పరదేశీయుల పొత్తుచే సంభవించినది. కవి యొక దేశీయుఁడై, మఱియొక దేశమునందు గ్రంథ

మును వ్రాయుచోఁ దన స్వభాషాపదముల కవిత్వము నందుపయోగించుటచే నన్యదేశ్యములు భాషలోఁగలియు చుండును కర్ణాటకుఁడగు కృష్ణదేవరాయకృత ఆముక్త మాల్యదలోఁ గన్నడ పద ప్రయోగములుగలవు. అట్టి సంపర్కముచే సంభవించిన పదజాలము ఆంధ్రసారస్వతమునందు స్వల్పముగా నున్నది.

ఇప్పుడు పరిస్థితులు తారుమారైనవి. ఆంగ్లభాషా సంపర్కముచే నాంధ్రమాంగ్లమై పోయెడి దుస్థితిచే కూరినది. వాడుకలో జనసామాన్యము ఆంధ్రము తక్కువ ఆంగ్ల మెక్కువఁగా వాడుచున్నది. గ్రంథస్థమగు ఆంగ్ల భాషాపదజాల మెక్కుడైపోయినది. సుప్రసిద్ధులగు తిరుపతి వెంకటేశ్వరకవులు ఆంగ్లభాషాపదములు స్వేచ్ఛగాఁ దమగ్రంథములం దుపయోగించిరి. విజయనగరము నందలి యొక కవిశిఖామణి 'పండుగ కట్నము' అను గ్రంథములో నొక పద్యమునంతయు నాంగ్ల భాషా పదములతోఁ గూర్చినాఁడు. ఇఁక వాడుకలో ముప్పాతిక భాగ మాంగ్లము-ఒకవంతు ఆంధ్రము—ఈ ఆంధ్రమనేక రూపములఁ దాల్చియున్నది. ఒక్కొక్క విషయమున నొక్కొక్క యుదాహరణము నిచ్చుచున్నాను.

రైలుతెలుగు

౧. 'ఈ కిటికీవద్ద ప్రయాణీకులను ఏకించుక పోవు ప్రతి బండికి 45 నిమిషములు ముందుగా తెరచి వుంచును' (ఇందు కర్త, కర్మ క్రియ లేవో?)

నిర్ణయించబడిన కూలీల కట్టణములు

ఒక రైలువద్దనుండి మరియొక రైలువద్దకుగాని, రైలువద్దనుండి ప్రయాణీకులకు ఏర్పరుపబడిన విడుదలకు (వెయిటింగురూము)గాని, స్టేషను ప్రవేశద్వారమునుండి రైలుబండివరకుగాని ప్రయాణీకుల సామానుల మోతకు నిర్ణయించబడిన లైసెన్సు కూలీలకట్టణము సామాను ఒకటింటికి—

౨. ప్రభుత్వమువారి తెలుగు

౧. పోలింగుస్టేషనువద్ద ఎలెక్టరుకు సప్లై(సరఫరా) చేయబడు ప్రతి బాలెటు కాగితముపైనను, 6వ విధి క్రింద ప్రకటింపబడిన చెల్లతగిన నామినేషన్ల షెడ్యూలు (పట్టీ)లో చేర్చబడిన, ఎలెక్షను నిమిత్తమైన కాండిడేట్ల పేర్లు అక్షరక్రమము ప్రకారము ఇంగ్లీషు భాషలోను, కమిషనరుయొక్క యిష్టానుసారముగా అవి ఇంగ్లీషులో అచ్చువేయబడిన వరుస ప్రకారము ఎలెక్షను జరుగుచున్న బాపతు డివిజనునందు వాడుకలోనుండు యేదైన దేశభాషలోనుగూడ అచ్చువేయబడవలెను.

ఇంటలి పైకము ముట్టినది: (ఈ బిల్లులో తగ్గించి పుచ్చుకొనుట మూలముగా పూరా పైకము మొత్తము వాపసు చేయబడిన) ఈక్రింద వివరింపబడనవితప్ప, ఈ తేదికి 30 దినములు పూర్వము తీయబడిన బిల్లులలో చేర్చబడిన యానత్తుజీతములును, ఇంటి బాడుగలును, నిర్ణీతములైన కంటింజెన్సీలు (అవసర ఖర్చులు)ను, తగిన మనుష్యులకు చెల్లింపబడినవనియు, నా ఆఫీసులో ఫైలు చేయబడిన జీతముల బట్వాడా పట్టీలలో వారి వారి రసీదులు తీసుకొనబడినవనియు నేను తృప్తిపరుచుకొంటినని సర్టిఫై చేయడమైనది.

3. ఇఁక క్రైస్తవ తెలుఁగువారు ప్రచురించుచున్న సువార్తలఁలో జదువనగును.

౪. సాధారణముగా దినచర్యలలో మాట్లాడెడి భాష ఆఁగ్లమో, ఆంధ్రమో తెలియదు. చూడుఁడు.

Casual leave credit లో లేదురా! **late** గా **office**కు వస్తానని చెప్పి **Attendance** లో **absent mark** చెయ్యవద్దని **request** చేసినట్టు **Tahsildar** గారితో చెప్పు. **Twelve** అవగానే వస్తాను.

3

ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ సమస్య పిట్టపోరు పిల్లి తీర్చినను సామెతగ రాజప్రతినిధి పరిష్కరించెను. దత్తమండలమువారు, చిత్తూరు మండలమువారును చివరకు రెంటికిఁ జెడిన రేవని రీతిగనున్నారు. మన మాంధ్రులము గామా? ఆంధ్రదేశములో విశ్వవిద్యాలయ మెచ్చటనున్ననేమి? పూర్వము విశాఖపట్టణము మండలమువారు మదరాసు విశ్వవిద్యాలయ మున్నపుడేమిచేసిరి? 'రాయలసీమ రాయలసీమ' యని యంగలార్చెడి దత్తమండలము వారి దేశభక్తి, ఆంధ్రభాషాభిమానము నిట్టిదియా.

రాయలసీమవారికి ద్రావిడసంపర్కమే శ్రేయస్కరము. ఆంధ్రదేశములో నరవవారి ప్రాధాన్యమెంత హెచ్చుగా నున్నదో యీ క్రింది పట్టికఁ జూడుఁడు.

1921	జనాభా	ఆంధ్రులు	తమిళులు
ఏజెన్సీ	1,496,3[illegible]8	297,283	259
గంజాము	1,835,562	831,785	378
విశాఖపట్టణము	2,231,874	2,150,263	1,743
గోదావరి	1,470,863	1,448,209	[illegible],480
కృష్ణా	2,133,314	2,0[illegible]7,355	[illegible],057
గుంటూరు	1,809,574	1,676,140	2,998
నెల్లూరు	1,385,55[illegible]	1,281,582	26,226
కడప	[illegible]87,929	793,[illegible]27	2,045
కర్నూలు	914,890	793,[illegible]17	1,815
బళ్లారి	862,370	271,741	5,846
అనంతపురం	955,917	772,984	4,337
చిత్తూరు	1,2[illegible]9,157	916,7[illegible]4	270,794

విశాఖపట్టణ మండలము భరతఖండములో నెక్కువ విస్తీర్ణము గల జిల్లా. 17000 మైళ్ల విస్తీర్ణము కలదు. జిల్లా యంతయు జమిందారుల వశమైయున్నది. విశ్వవిద్యాలయాధ్యక్షుల వాసము. విజయనగరము మహారాజు బొబ్బిలి రాజు మొదలగు సంపన్నులకిరవు. విజయనగర మహారాజుగారు ౨౦ లక్షలరూపాయలు, కొన్ని వందల యెకరముల భూమియు విశ్వవిద్యాలయమునకు విరాళమిచ్చెదరని కింవదంతి కలదని కృష్ణాపత్రిక వ్రాసెను. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమునకు నిత్యకళ్యాణముగు గాక!

౪

గ్రంథమూల్యము కొలఁదియు గ్రంథప్రాశస్త్య ముండునని తలఁచుట చిత్తవిభ్రమము. ఆంధ్రగ్రంథముల మూల్యము పెరుగుచున్నది కాని తగ్గుటలేదు. జనసామాన్యమునందు భాషాభివృద్ధి కల్గవలెనన్న మూల్యము తక్కువగ నుండవలెను. గ్రంథప్రకాశకులు గాని, గ్రంథకర్తగాని గ్రంథమూల్యమును హెచ్చించుట ప్రతిష్ఠావహమైనదిగాను, శ్లాఘనీయమైనదిగాను దలంచినచో భాషాభివృద్ధి కాటంకమును గలుగఁ జేయుటయే. ఆంగ్లభాషా గ్రంథములు జూడుఁడు. పండెండణాలకు షేక్స్పియర్ నాటకములన్నియు వచ్చును; ఆరణాలకు సుప్రసిద్ధ గ్రంథకర్తల పొత్తమేదియైనను గొనవచ్చును. ఆంధ్రమునందు భారత భాగవత రామాయణాది గ్రంథములఁ గొనవలెనన్న నెలజీతము చాలదు. ఏటి ప్రారబ్ధము! ఈమధ్య యొక మిత్రునకు 'క్రీడాభిరామము' కావలెనని వ్రాయఁగా నతఁడు పదిరూపాయలు పంపినచో లభ్యమౌనని వ్రాసెను. అట్టి క్రీడాభిరామము వంటి గ్రంథరాజము లాంగ్లభాషలోఁ బదియణాలొసంగిన దొరకును. కొనదగినవారే వెల యిచ్చి కొనఁగలరు. మాకేమి కొదువ యని ప్రకాశకు లూహించినచో నేమి చెప్పవచ్చును.

౫

బెజవాడనుండి విశాఖపట్టణమువఱకు రైలులోఁ బ్రయాణముచేయువారు పుస్తక విక్రేతలమ్ము గ్రంథరాజములఁ బరికింపనివారుండరు. చెరకుతుద వెన్ను బుట్టినట్లు ఆంధ్రవాఙ్మయమున తత్స్వరస్యమును జెలుపుటకో యనునన్ని ఇప్పుడు నూతన గ్రంథము లనేకములు ప్రచురింపఁబడుచున్నవి. వాని నామములెంత శ్రవణానందముగా నున్నవో చూడుడు— 'దురాశ' 'ఘోరకలి' 'అగ్గిరాముఁడు' 'బుగ్గిరాముఁడు' 'పేటికాంతర శవము' 'ఘోరపిశాచి' 'సురానంద' 'ఘోరప్రతిహింస' 'పాతాళగృహము'. ఈ గ్రంథరాజముల ప్రాశస్త్యము వేఱొకప్పుడు వ్రాసెదను. 'చంద్రమౌళి'

కిష్కింధ, పంచవటి, స్థలనిర్ణయము

వైశాఖమాస భారతిలో చిన్నప్రశంస ఈ శీర్షికతో గనిపించింది. అందులో కిష్కింధ స్థలనిర్ణయము విషయములో నేమీ తకరారులేదు. గాని పంచవటిని నిర్దేశించుటలో తగువు తెగలేదు.

ఈ తగవుకు కారణము రామాయణమునందు జెప్పిన గోదావరియే ఇప్పుడు మనమందరము అనుకుంటూయున్న గోదావరియని నమ్మకమే! పర్ణశాలనుండి బైలుదేరినది మొదలు రామలక్ష్మణులు వెళ్లిన మార్గమును గమనించిన ఈ సంశయము తీరును.

పర్ణశాలనుండి దక్షిణముగా వెళ్లిరి. మొదట (III. 64-22-24) కొంతదవ్వున జటాయువును జూచిరి;

ఇది జనస్థానప్రాంతము - రావణుడు సీతను దక్షిణ దిక్కుగా తీసుకొనిపోయెనని జటాయువు చెప్పినాడు. వానిని దహనముచేసి పశ్చిమమున దక్షిణపువైపున అనగా నైఋతిదిక్కుగా వెళ్లిరి. (III 69-1-2) ఇట్లు జనస్థానమునుండి మూడు క్రోసులు వెళ్లేసరికి దండకారణ్యము దాటి క్రౌంచారణ్యములో ప్రవేశించినారు. అందులో మూడుక్రోసులు ప్రయాణము చేయగా మతంగ వనంలోకి వచ్చినారు. అందులోనే అయోముఖియను రాక్షసి కనిపించుట, తర్వాత కబంధుని బారిబడుట వానిని దహనముచేసిన పిమ్మట వాడు నిజస్వరూపము దాల్చి ఋష్యమూకపర్వతమునకు దారి చెప్పుట. (III. 73.)

కబంధపల్లెనుండి పశ్చిమముగా వెళ్లి రెండు వనములు దాటవలె. అప్పుడు పంపానది గనిపించును. దానిని దాటి దాని పశ్చిమతీరమున వెళ్లవలెను. కొంతదూరములో శబరి ఆశ్రమము అగుపడును. అదిదాటి వెళ్లగా మళ్లీ పంప గనపడును. దాని తీరము వెంట వెళ్లగా మరియొకవనము, కొన్ని సరస్సులు గనపడును. వాటిని దాటగా మళ్లీ పంపకనబడును. అలాగు వెళ్లగా తిరుగానొకవనము దానిని దాటగానే మళ్లీ పంపా, దాని పశ్చిమతీరమున వెళ్లగా యెదుట ఋష్యమూకము గనబడును. (III. 75-12-25) (iv. 1. 130)

దీనినిబట్టి చూడగా కబంధపల్లికి పశ్చిమముగానున్న వనములకును ఋష్యమూకమునకు మధ్య పంపానది నాలుగువంపులు తిరిగినట్లు దోచుచున్నది. పంపానది పశ్చిమతీరమున రామలక్ష్మణులు ఉత్తరముగా వెళ్లినట్లా దక్షిణముగా వెళ్లినట్లా? పంపానదికి పశ్చిమతీరమని చెప్పుటచే, నదియేమో ఉత్తర దక్షిణములకే ప్రవహించుచున్నదని స్పష్టమే. రావణుడు సీతను దక్షిణముగా తీసుకువెళ్లినాడని జటాయువు చెప్పిన వాక్యమునుబట్టి వారు పంపా పశ్చిమతీరమున దక్షిణముగా వెళ్లియుండవలెను. అలాగువెళ్లగా యెదుట ఋష్యమూక మున్నదని జెప్పుటచే పంపానది ఉత్తరవాహినీయనియు దక్షిణమున యున్న పర్వతములలోనుండి ప్రవహించుచున్నదనియు విశదమగుచున్నది. ఋష్యమూకమును దాటిన కిష్కింధ యగుబడును.

ఋష్యమూకమును దాటి, ప్రస్రవణపర్వతమందున్న గుహలో వర్షాకాలము రామలక్ష్మణులు గడపిరి. ఈ గుహయొక్క ద్వారము నైఋతి దిక్కునుందని, దానికి పశ్చిమముగానున్న శిఖరము యెత్తుగానున్నదని చెప్పియున్నది. (IV. 27. 12) ఈ గుహకు సమీపములోనే కిష్కింధయుండెను. ఈపైనచెప్పిన దానినిబట్టి చిన్న ప్లాను వ్రాసిచూస్తే కిష్కింధకు పంచవటి ఉత్తరమున యున్నదో దక్షిణమునయున్నదో తేలుతుంది. అలాగునే నాశికనుండి పైనిజెప్పినట్లు మార్గమును పోల్చిచూస్తే ఆమార్గము వింధ్యకు ఉత్తరముగా వెళ్లునో దక్షిణమందే యుండునో కూడా తెలుస్తుంది. పంచవటి కిష్కింధకు ఉత్తరముగా ఉంటే గోదావరేదియని ప్రశ్న గలుగును.

దక్షిణహిందూదేశమందున్న కొన్ని పట్టణములైతేనేమి, నదులైతేనేమి, పర్వతములైతేనేమి ఉత్తర దేశమందున్న వాటినే బట్టియే పేరుపెట్టబడినవి. నర్మదానదిలో బడే ఒక ఉపనదికి కావేరియని పేరున్నది. ఇది చాలా పుణ్యనదియని మత్స్య, స్కాంధపురాణములలో జెప్పియున్నది. దక్షిణదేశములోకూడా నొక కావేరీనది యున్నది. అయితే మత్స్యపురాణములో జెప్పిన కావేరి యిదియని జెప్పవచ్చునా? అలాగే మధుర. శ్రీకృష్ణునిచరిత్రతో సంబంధించిన మధురయే, దక్షిణమందున్న మధురయనవచ్చునా? అలాగునే వింధ్యకుత్తరమున బండేల్‌ఖండు దేశమందు గోదావరియని యొకనది యున్నదట. రాయిబహద్దూర్ హీరాలాల్ గారు యిట్లు వ్రాయుచున్నారు.

रामायणसे ज्ञात होता है कि वह गोदावरीके किनारे थी। प्रख्यात गोदावरी, जो मध्यप्रदेश और निजामके राज्यके बीच सीमा बनाती चली गई है वह, चित्रकूट और अमरकण्टकके दक्षिणमें सकड़ों मीलकी दूरी पर है। उसकी स्थिति नूतन कल्पनाके अनुसार चित्रकूट और अमरकण्टकके बीचमें होनी चाहिए। निस्संदेह इन स्थलोंके बीच गुप्त गोदावरी नामक एक नदी अवश्य है।

Sardar M. V. Kibe Bahadur of Indore కూడా వారు వ్రాసిన Ravana's Lanka located in Central India అను వ్యాసమందు దీనినే ఆమోదించిరి. ఇంతేగాక భాగేల్‌ఖండు పరగణాలో నదికి 'గోదా' అని అంటారట. ఇట్లు ఆ ప్రాంతమందు

డిప్యూటీ కమిషనరుగా ఉద్యోగము చేసిన రాయిబహదూర్ హీరాలాల్ గారు వ్రాసియున్నారు. గావున పంచవటియనునది గోదావరీతీరమందున్నదంటే ఆగోదావరి వింధ్యకు ఉత్తరమందున్న నదిగాని పశ్చిమ కనుమలలో పుట్టి నిజాము రాజ్యముగుండా పారుచున్న నదిగాదు అని నిశ్చయము. ఇందువల్ల గోదావరినది సంశయము తీరుచున్నది.

గో. రామదాసు.

మహాత్ముడు — దేశభక్త — దేశోద్ధారకులు

గాంధిమహాత్ముడు తన ఆంధ్రదేశ సంచారమును గూర్చి 'యంగ్ ఇండియా' పత్రికయందు వ్రాయుచు, దేశభక్త కొండ వెంకటప్పయ్య పంతులుగారిని, దేశోద్ధారక కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారిని గూర్చి కొంత ముచ్చటగ ముచ్చటించెను. తనకు ప్రయాణమున నొదవినశ్రమ గ్రామజనులు తన ఆశయసిద్ధి కొసగిన అద్భుతమగు తోడ్పాటువలనను, స్వచ్ఛందసేవకులవలె హృదయపూర్వకమైన శ్రద్ధాభక్తులవలనను అపనయమొందెనని తెల్పి మహాత్ముడిట్లు నుడువుచున్నాడు:—

నా సౌఖ్యమునకు ప్రధానకారకుడు దేశభక్త కొండవెంకటప్పయ్యగారు. ఈఋతువులో నన్ను ఆంధ్రదేశమునకు తీసికొనివచ్చినందులకును, ఇంతికఠినమగు కార్యక్రమము నియమించినందులకును ఆయన కొంచెము దూరుపడెను. కాని దేనికిని ఆయన పూర్తిగ బాధ్యుడుగాడు. కార్యక్రమ మాంధ్రదేశమంతను నాచ్ఛాదింపవలసియుండెను. తనకున్న వ్యవధిలో ఇంతకంటె సులభతరమగు కార్యక్రమమున కనిపెట్టజాలకపోయెను. ఆంధ్రనాయకులు నన్ను ఫిబ్రవరిమాసమున రావలదనిరి. మార్చినెల బర్మాకు ఈయక తప్పనదికాదు..అందుచేత నిక ఆంధ్రదేశమునకు అయితే ఏప్రిలు మేనెలలు, లేకున్న ఈయేటికి దాటవెట్టుటే. దాటవెట్టుటలు ఎన్నో అయినవి. ఇకనప్పుడు కూడ దాటవెట్టుట అసాధ్యమైనది. కాని అపర్యటనశ్రమను 'దేశభక్తుని' కంటె నెవ్వరును చులుకపఱుప జాలియుండరు. వేళపట్టులు కనిపెట్టుచు, సద్దులణచుచు, అనైనబసలు కుదుర్చుచు, ఆయనచాల నలుగుడుపడిపోయెను నాకు స్నేహభాగ్యమబ్బజేసిన వారిలో సౌమ్యతములలో ఆయన ఒకడు. కాని అపర్యటనమునందాయన తీవ్రమైకఠినమైన గొంతుక తెచ్చుకొనెను. అది ఆయనకు ఎంతయో స్వభావవిరుద్ధమగుటచే ప్రక్కనున్న సహచరులు ఆయన తీవ్రత నొక పెద్దనవ్వులాటగా చేసికొనిరి. ఎక్కడను, ఎంతకంజాయింపునందును ఒక్కొక్కప్పుడు తప్పులు జరుగుచుండుట సహజమే — దానికై ఆయన తెచ్చుకొనుచుండు కోపము నాకు తరుచు పాడుబాటలయందు ఎడతెగకసాగించు మోటారుప్రయాణపు చీకాకును భంగపరుచుచువచ్చెను. దేశభక్తునివంటి పెత్తనదారుని యేర్పాటులందును. ఆంధ్రులవంటి జనమునున్నను ఇట్టి పర్యటనములు సందసొగ్గచేయవచ్చును.

విశ్వదాత

దేశభక్త కొండ వెంకటప్పయ్యగారిని గుఱించి వ్రాయుచు దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావుగారిని నేను మానరాదు. తీయని పేరు పెట్టి 'ఒకపేటెంటు' తైలము (అమృతాంజనము) వలన డబ్బుచేసికొనుటకు నేను వారినెప్పుడును ఎగతాళి చేయుచుందును. "ఔను, అది తప్పే; ఏమి చేయను? దానివలన వచ్చుడబ్బుతో నేను నాదేశమును సేవింప యత్నింతును. అది సౌమ్యమైన తైలమే కూడ" అనుచు వారెప్పుడును ప్రత్యుత్తరము చెప్పుచుండురు. ఆ 'పేటెంటు' తైలమును గూర్చి నేను పరిహాసము చేసినపుడెంతనిర్లక్ష్యముగ చేసితినో ఈ సమాధానము విన్నప్పుడుగూడ నంతనిర్లక్ష్యముగ వినుచుందును. కాబట్టియే ఆంధ్రదేశమందలి వివిధప్రజాహితోద్యమములకు వారివిక్రయశాల వారిని విశ్వదాతగా నొనర్చిన సద్విషయమును గుర్తించుట నాకు క్రొత్తగ నుండెను. ఆతిథేయమగు ఆయనద్వారమునుండి అర్హుడగు యాచకు డొక్కడును ఊరక తిరిగిపోలేదు. నేనెక్కడ కేగిన నక్కడనే నాస్వాగతపత్రములు ఆయనవదాన్యతను పేర్కొనుచునే వచ్చినవి. అస్పృశ్యులకు 'ఆనందాశ్రమము' విషయమువచ్చెనా, నాగేశ్వరావుగారు ముఖ్యమగు కట్టడములు కట్టివేయును; పాఠశాలకు సాయము కావలసివచ్చెనా, నాగేశ్వరరావుగారు సహాయకుడైనాడు; డాక్టరు సుబ్రహ్మణ్యముగారు తమఆశ్రమమునకు ముద్రాయంత్రము కోరవచ్చిరా, నాగేశ్వరరావుగారే అచ్చటను ఉద్ధారకులు. ఈవికంటె నేదియు నాయన కెక్కువ యానంద మీయదు. మఱియు, నేనెఱుగగలిగినంతవఱకు, ఆయన కుడిచేయి యిచ్చినది యెడమచేతికి తెలియదు. ఆ 'పేటెంటు దోపిడి'ని గూర్చి నాపరిహాసమున కొకప్రముఖుడు సమాధానముగ "వారు చేయుచున్న దానికంటె నెక్కువదోపిడి చేయగలిగిన నేను సంతోషింతును. అప్పుడదియంతయు ప్రజోద్యమములకే సాయముగ వినియోగపడును" అని చెప్పెను. అది నాకు వింతగలేదు. జాతీయ కర్మములపై ఆంధ్రులు బిరుదములు కురిపించుటను నేను రహస్యముగ విమర్శించుచువచ్చితిని. కానియీ దేశోద్ధారకుడు అర్హముగ పొందిన బిరుదమునుగూర్చి నాకు సమాధానము పొసగినది.

అభ్రకపు గని

అభ్రకపు గనులు నెల్లూరుజిల్లా రాపూరు తాలూకాలోను నున్నవి. వ్యవసాయమునకు చాలినంత జలాధారము లేని యీ తాలూకా ధనలోపమును ఈ గనులు తీర్చుచున్నవి. వీనివలన పెక్కుమంది బీదవాండ్రు జీవనము చేయుచున్నారు. ఈ గనులను గుత్తకెత్తుకొని హఠాత్తుగా లక్షాధికారులయిన సామాన్య కుటుంబికు లెందరో కలరు. మఱియు వీనివలన నిందుకు విపరీతముగ సంభవించుటయును గలదు. ఇందుకీ క్రింది విషయము తార్కాణము గాగలదు. నెల్లూరునకు తూర్పున యిందుకూరుపేట యను నొక్క గ్రామము గలదు. ముప్పదియైదు ఏండ్లకు పూర్వ మాగ్రామమున అంచూరు సుబ్బానాయుడు అను సామాన్యుడగు రైతొకడుండెను. అతడు—అదృష్ట దేవతయొక్క ప్రేరణము వలననే యగును—ఈ రాపూరుతాలూకాలో నొక అభ్రకపుగనిని సాహసించి గుత్తకు గొనెను. అప్పటికే అక్కడక్కడ నీ గనులపనులు సాగుచుండినవి. కొందఱు లాభమును, కొందఱు నష్టమును పొందుచుండిరి. విదేశీయులును కొందఱు గలరు. అట్టివారిలో నాయుడిగారి గని పొదలకూరికి 3 మైళ్లదూరమున నొక అడవిలో నున్నది. దీనికి 'డి గని' (D mine) అనిపేరు. ఇతడు గనిని త్రవ్వ ప్రారంభించినది మొదలుకొని అభ్రకము అపారముగ లభించుచుండెను. వ్యాపారము బలముకొనెను. విదేశములకెగబ్రాకెను. కొలదికాలముననే యితనికి కోట్లకొలది ధనము లాభించెను. అభ్రకపు రాజు (Mica King) అని విదేశములయందును ఈతని పేరు ప్రసిద్ధిచెందెను. ఇట్లు మహదైశ్వర్యవంతుడైన అతడు ఐహికములగు సకలభోగముల ననుభవించుచుండుటయేకాక పారమార్థికచింతయు గలవాడై యుండెను. అతడెందరనో పండితులను సత్కరించెను. ఎందరనో బీదలను పోషించెను. ఎన్నియో జీర్ణదేవాలయముల నుద్ధరించెను. బంగరునాణెములను చిల్లపెంకుల వలె చెల్లించుచుండెను. తఱచు ఈతని దాతృత్వమునకు పాత్రాపాత్ర విచారణయు లేకుండెడిది. ఈతనికి భాగ్యదేవతయో యనదగు గూతురొక్కతెయే యుండెను. ఆమె పెండ్లికి కొన్నిలక్షల రూప్యములను ఈతడు వ్యయించెను. ఈ పెండ్లివిషయములు నేటికిని నెల్లూరుమండలమునం దంతటను కథలుగా వాడుకలో నున్నవి. ఇట్లుండగా నీతనిదశ తిరుగజొచ్చినది. తొలుత గారాబుకూతురు కాలగతిని చెందినది; వర్తకము పాడువారినది; ఐశ్వర్యము క్రమముగా అడుగంట జొచ్చినది. రెండు మూడేడులకాలములోనే నాయుడుగారు మునుపటిస్థితికి చేరుకొనిరి. చంచలస్వభావముగల లక్ష్మి ఎవనిని స్థిరముగ ప్రేమించియుండదు. కాని తొలుత నీతడు కావించిన సాహసము మాత్రము మెచ్చదగినది. ఇతనికి తరువాత నెందరో ఎన్నియో గనులను గుత్తగొని త్రవ్వి లాభముపొందుచున్నారు. ఈ 'డి గనిని' కూడ నింకొకరు గుత్తగొని త్రవ్వించుచున్నారు. కాని ఎవ్వరును ఇతనిస్థితికి రాకున్నారు. ఈగనులలో అభ్రకముతోపాటు కొన్ని ఉపయోగకరములగు నితరవస్తువులును ఉత్పన్నములు కావచ్చును. వాని విషయము గుత్తదారులకు తెలియమిచే నట్టివి లాభించకపోవుచున్నవి. తత్శాస్త్రజ్ఞులు పరిశోధనలు కావించినచో వానివలనను అపరిమిత లాభమును బడయవచ్చును. ఈ సంచికయందు 'అభ్రకపు గనుల' ఛాయాచిత్రములు రెండు గలవు. అందు పెద్దది గనిలో నూరుగజముల లోతుననుండి తీసినది. అడుగున మనుష్యుడు నిలిచియున్నస్థలము భూమినుండి ౧౨౦ గజముల లోతున నుండును. అతనికి చేరువనే ఇంకను లోనికిపోవు సొరంగము రెండుమూడు వందల అడుగుల లోతు గలది. ఇనుప నిచ్చెనలపై నుండి లోనికి దిగుదురు. లోపల కటిక చీకటిగా నుండును. కూలీలు చేత క్రొవ్వువత్తి దీపముల నుంచుకొని లోనికి పోవుదురు. లోపల నూరెడు నీటిని యంత్రసహాయమున పైకి తోడుచుందురు.

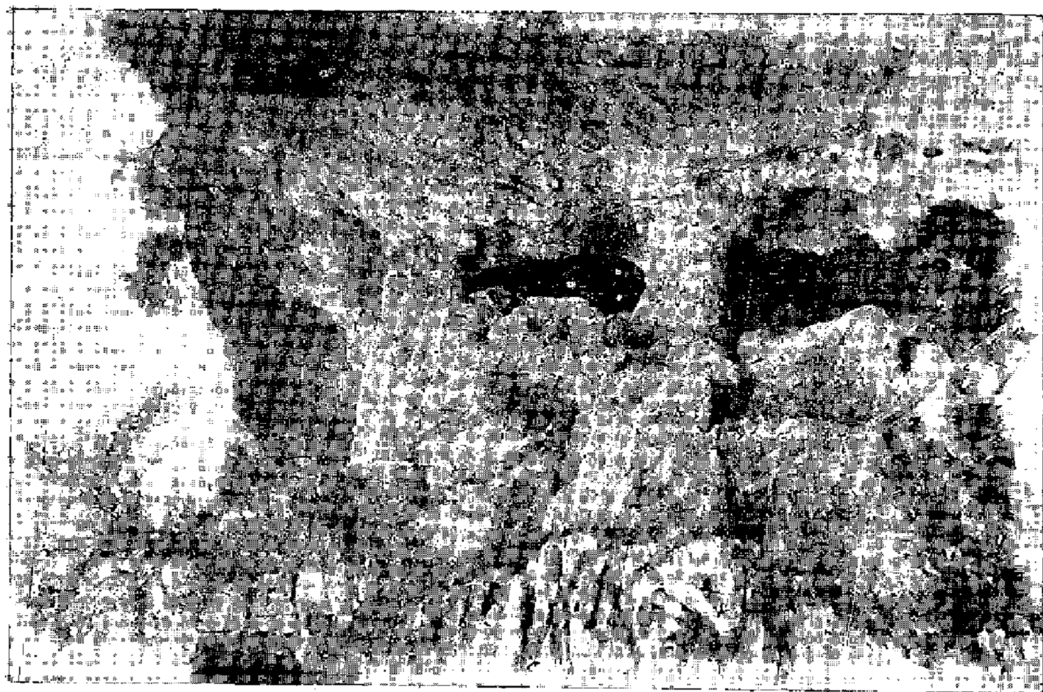
చిన్న చిత్రము ఇంకను పైనుండి తీసినది. ఈగనులకు చేరువనే గనులనుండితీసిన అభ్రకమును రేకులుగ విడదీసి వివిధపరిమాణములుగ కత్తిరించుపనియు జరుగుచుండును.

ఈ అంచూరు సుబ్బానాయడి మహదైశ్వర్య చిహ్నము లిప్పటికిని ఆ గని చుట్టుపట్ల శిథిలరూపమున గాన్పించు చుండును. [కే. యస్. ప్రసాదరావు]

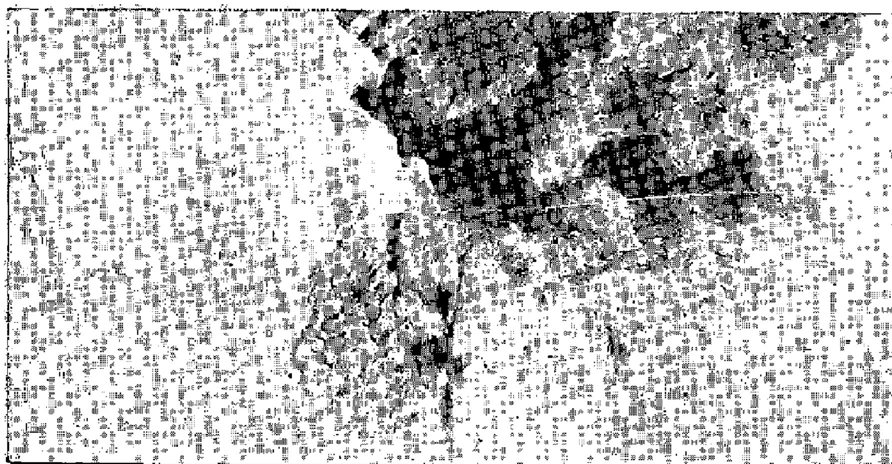
శారదాకాంచిక షష్ఠకింకిణి — సవరణ (ఈ సంచికలో)

పుట	కత్య	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
౭౭౬	౨	౪	కడపటి	కడపట
,,	,,	౧౩	ముదురును	కుదురును
౭౭౭	౧	౧౩	క్రియాపద్మములును	క్రియారూపములును
,,	,,	౨౧	మ్రోఁడొడ్డును	మెండొడ్డును
,,	౨	౬	ద్విత్వమును	ద్విత్వమున
,,	౨	౮	మడఁక	మఱఁక
౭౭౮	౧	౧౮	అనునది విభక్తి	అను విభక్తి
,,	౨	౫	కిమష్ఠి=	కిమష్ఠి—
౭౭౯	౧	౧౧	ఎదురు=ఎదురు	ఎదురు + ఎదురు
,,	౨	౩	నిషిద్ధమైన	నిషిద్ధమైన
,,	౨	౨౬	అటం	అట
౭౮౦	౧	౨౫	నేను	నేనను
౭౮౧	౨	౬	ఊర్వశి	ఉర్వశి
౭౮౨	౧	౧౯	ఊరకయెట్లు	ఊరకయున్న నెట్లు
,,	,,	౩౪	యథాక్రమముగ	యథాక్రమము
,,	౨	౨	పదములు	పదముల
,,	౨	౫	పరుషములకు	పరుషమునకు
౭౮౩	౧	౯	విశేషమును	విశేషణమును
,,	౨	,,	ఇఁదుది	ఆఁదుది
౭౮౪	౨	౧౩	అసమానాధికరణమని	అసమానాధికరణసమాసమని
,,	,,	౧౬	టుం	టు
,,	,,	౧౭	సమాన గౌరవమునకా!	గౌరవమునకా
,,	,,	౨౬	లనియెడి	అనియెడి
,,	,,	౩౩	సూత్రమునసె	సూత్రమున
౭౮౫	౧	౨౫	ఏని	ఏనిఁ
,,	౨	౬	'వుఁవుఁ'	'(వుఁవుఁ'
౭౮౬	౧	౧౫	ఆవివేక	అవివేక
,,	,,	౧౯	పదంబునడిమి	పదంబున నడిమి
౭౮౬	౨	౪	(భాగ)	(భార)

అ భ్ర క పు గ ను లు

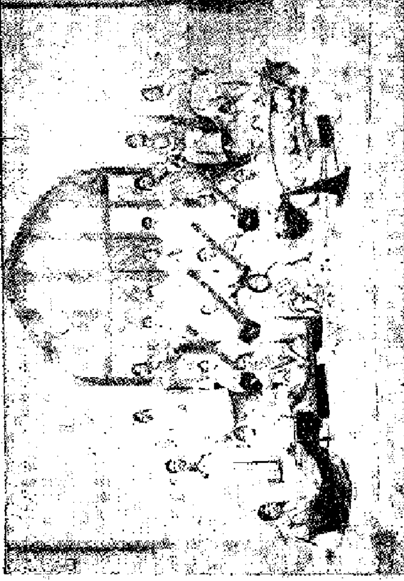
౧. లోపలనుండి తీసిన చిత్రము

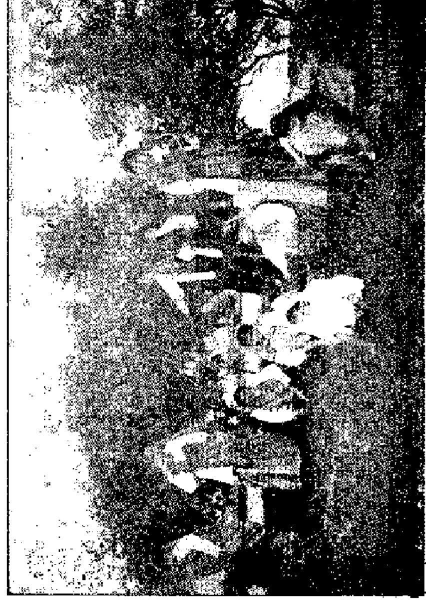
౨. పైనుండి తీసిన చిత్రము

* 'కలగూరగంప' యందు చూచునది.

కన్యామహావిద్యాలయము-జుల్లుందూరు (పంజాబు)

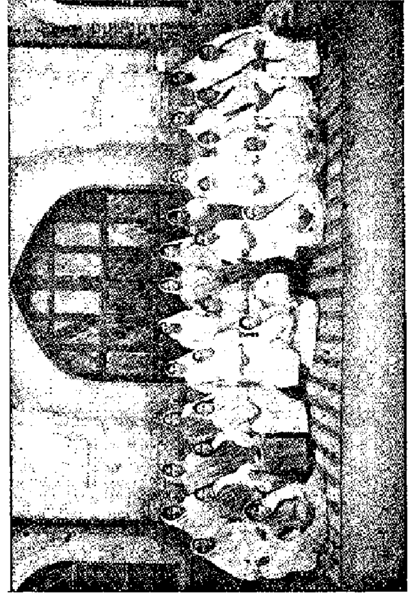
3. గాయనమండలి

౪. కూరలతోట

౧. ఆశ్రమముయొక్క వెలుపలి దృశ్యము (భోజనశాల)

౨. ఉపాధ్యాయవర్గము

శ్రీ కౌతా రామమోహన శాస్త్రిగారు : ఒక యౌవన భారతీయకళాకుశలుడు

ఏప్రిల్ నెల 'మాడర్న రివ్యూ'లో ప్రొఫెసర్ సునీతికుమార ఛాటర్జీ, యమ్. ఏ., డి. లిట్. గారిట్లు వ్రాసియున్నారు:—

శ్రీ కౌతా రామమోహన శాస్త్రిగారి ఛాయాచిత్రము

శ్రీయుత రామమోహన శాస్త్రిగారను యువకులు ప్రతిభా సమన్వితులగు కళాకుశలురు. చిత్రలేఖన

శ్రీ కౌతా రామమోహన శాస్త్రిగారి రూపచిత్రము

మునందు ముఖ్యముగ వీరి ప్రజ్ఞావిశేషము కొనియాడ దగినది. వయస్సున శ్రీ శాస్త్రిగారు ఇరువదియైదు సంవత్సరములకు మించనివారు. ఆంధ్రదేశమందలి మచిలీపట్టణము వీరి నివాసము. ఆంధ్రజాతీయ కళాశాలయందు సంస్కృతమును అభిమానభాషగ విద్యాభ్యాసముచేసి, నాల్గుసంవత్సరము లచట శ్రీప్రమోద కుమార ఛాటర్జీ గారివద్ద చిత్రలేఖన కళాభ్యాస మొనరించిరి. భారతదేశమునం దేర్పరుపబడిన ప్రధానచిత్రకళా ప్రదర్శనములు పెక్కింటియందు శాస్త్రిగారు తమ చిత్రముల

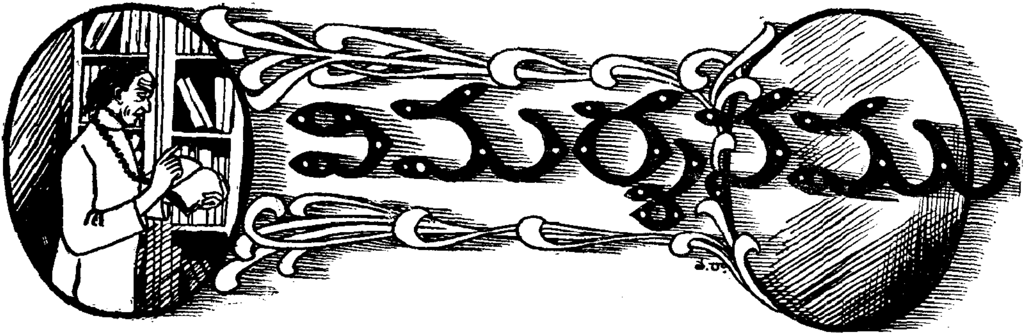
ప్రదర్శించిరి. డాక్టర్ జె. హెచ్. కజిన్స్‌గారు మొదలగు సమర్థులగు కళావిమర్శకులు వీరి చిత్రరచనల సంతయో ప్రశంసించిరి. వీరి చిత్రము లాకళయందలి ఉన్నతస్థితిని గోచరింపజేయును. దీనిని గ్రహింపజాలిన పాశ్చాత్య కళాభిజ్ఞులును, భారతీయులలో కళాప్రియులనేకులును వీరి చిత్రముల కొన్నింటిని కొనియుండిరి. వీరు రచియించిన ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు యొక్క ముద్ర సర్వజనసంస్తుతిపాత్ర మయ్యెను. శ్రీ శాస్త్రిగారి కృషియందు నేను కాంచినంతవరకు, రూపచిత్రముల రచించుటయందు వారి కనుపమానమగు శక్తి గలదని తెలియుచున్నది. పెన్సిలుతో వారు చిత్రించెడి వ్యక్తుల రూపలేఖనములు ఎన్నదగిన భావ గాంభీర్యమును, జీవకళలను కలిగి, ప్రశంసనీయమగు స్వభావ గ్రహణశక్తిని విశదీకరించుచుండును. ఈ కౌశలమునందు వీరు, కలకత్తా ప్రభుత్వ చిత్రకళాశాలాధ్యక్షులును లోహములపై ద్రావకములచే చిత్రముల రచించుటయందును, రూపచిత్రముల వ్రాయుటయందును ఉత్తమశ్రేణికి చెందినవారని పేరుగాంచిన శ్రీ ముకుళ్ దేవ్ గారిని స్మరింపజేయుదురు. శ్రీ శాస్త్రిగారు దక్షిణ భారత దేశమందలి ఉత్తమ పురుషులందరి చిత్రముల రచియించి ఒక మొత్తముగ ప్రచురింప దలపెట్టియున్నారు. కళాప్రపంచమున కియ్యది అత్యంత ప్రయోజనకారిగ నుండగలదు.

శ్రీ నందలాల్ బోసుగారి రూపచిత్రము

[శాస్త్రిగారు రచియించిన నందలాల్ బోసుగారి రూపచిత్రమును, శ్రీ నందలాల్ బోస్‌గారు రచియించిన రామ మోహనశాస్త్రిగారి రూపచిత్రమునుగూడ నీపత్రికయందు ముద్రింపబడినవి.]

వృద్ధికి వచ్చుచున్న యీ ఆంధ్ర యువ చిత్రకారుడు చిత్రించిన 'చిత్రకారుడు' అను త్రివర్ణచిత్ర మీనడుమ వెలువడిన 'ఆంధ్రపత్రిక శుక్ల సంవత్సరాది సంచిక' యందు ముద్రింపబడినది. చిత్రకళయందుత్తమశిక్షణ నందుకొనుటకు వీరు త్వరలో నింగ్లాండునకు పోవనున్నారని తెలియుచున్నది. వీ రచ్చట చిత్రకళాకౌశలమును పెంపొందజేసికొని ఆంధ్రదేశమునకు పేరు తెత్తురుగాక!

విద్యానగర చరిత్రము

రచయిత: సీరిపి ఆంజనేయులుగారు. ప్రకాశకులు విజ్ఞానవల్లికా గ్రంథమాలవారు, అనంతపురము. క్రౌను సైజు. వెల రు ౨-౧-౦.

ఆంధ్రమున దేశచరిత్రరచన కారంభము చేసినది కీ. శే. కొ. వెం. లక్ష్మణరావు పంతులవారు. వీరు నాటిన బీజము నేటికి చెట్టయినది! మహావృక్షముగానున్నది. విద్యానగర చరిత్రమును మొదట రచించినవారిలో వీరొక్కరు. వీరిమార్గముననే పెక్కురు పోవుటనుచూడ వీరొనర్చిన ప్రయత్నము సఫలీకృతమైనదని తోచుచున్నది. చరిత్రకారుల హుంకారములతో ఆంధ్రదేశము మారుమ్రోగుచున్నది. శాస్త్రులు, పండితులు, కవులు, అవధానులు వెఱ్ఱిపట్టినట్లు శాసనములు, శాసనములు అని యుద్ఘోషించుచున్నారు. ఆంధ్రదేశ పండిత బృందమంతయు చరిత్రరచనా మహోద్యమమున దగుల్కొనియున్నది. అట్టి యుద్యమము కార్యరూపముగ బరిణమించగ ప్రస్తుతము మనము బరామర్శింపబోవు గ్రంథము వంటివి బయలు వెడలుచున్నవి.

గ్రంథకర్త గ్రంథమును రెండుభాగములుగ విభజించియున్నాడు. పూర్వభాగమున విద్యానగరసామ్రాజ్యచరిత్రమును ఉత్తరభాగమున ప్రకృత శిథిలభాగములను వర్ణింపబడియున్నవి.

మొదట పూర్వభాగమును గూర్చి కొంత చెప్పుచున్నాము. పీఠికలో "నాంగ్ల చరిత్ర గ్రంథములు, ౧౪-౧౫ శతాబ్దములలో విద్యానగరమున వెలసిన సంస్కృతాంధ్ర ప్రబంధపీఠికలు, చాటువులు, శాసనములుం, గొల్లలుగ నాకు దోడ్పడినవి" అని గ్రంథకర్తగారు వ్రాసియున్నారు. అట్లు వ్రాసియు గ్రంథమునందెచ్చటను పూర్వగ్రంథకర్తల కడనుండి దాము గొన్నయప్పును ఒప్పుకొనరైరి. ఒక్క రిఫరెంసైనను గ్రంథమున గానరాదు. ఇది శాస్త్రగ్రంథరచనాపద్ధతి కాదు. చరిత్రకారకుడు దనచే జెప్పబడు హంశములకన్నిటికిని రిఫరెంసు నిచ్చుటయతనివిధి. అట్లు సేయకపోవుటచే ఆంజనేయులుగారు లేనిపోని యనుమానముల పాలగుచున్నారు. పైనుదాహృతమైన గ్రంథకర్తగారి వాక్యము వారు రాయవాచకము, తంజావూరు ఆంధ్రరాజుల చరిత్ర, లోకల్ రికార్డ్సు, ఆంధ్రమున వ్రాయబడిన కర్ణాటక సామ్రాజ్యచరిత్రలు మొదలగు నత్యంతావశ్యకముగ బఠింపవలసిన గ్రంథములను బఠింపలేదని తెల్లము. ఇది యొక గొప్పలోపము. 'శాసనములు గొల్లలుగ...దోడ్పడినవి' అని యన్నను పెక్కుశాసనములను జూచినట్లు తోచదు. ఏలన గ్రంథమునందు శాసనములసాయమున బరిష్కారముగాదగిన సమస్యలెన్నియోయుండ, అట్టి సమస్యలను బరిష్కరింప బ్రయత్నము సేయకపోవుటయే గాక, యట్టివి కలవనికూడ చెప్పకపోయిరి. ఇందుకు దార్కాణముగ నొండురెండు విషయములను సూచించెదము.

౧. "మల్లికార్జునునకుం దరువాత నాతని సోదరుడు (దేవరాయనికి సింహళదేవివలనగలిగిన) విరూపాక్షరాయుడు రాజ్యపదముం బొందెను. ఈతని పరిపాలనమేమాత్రమును స్వారస్యమైనది కాదు. తులసివనములో గంజాయి మొక్క మొలచినట్లు యశోభరితమైన సంగమవంశమున నీ ప్రమత్తుడు జన్మించెను. ఈభూజాని కేవలము భోగలాలసుడై నిరంతర మంతఃపుర వాసముననే కాలము గడుపుచుండెను." ఈ వాక్యపరంపరను జదివిన యేపాఠకుడు మల్లికార్జునరాయల కిద్దఱు కొడుకులుండిరనియు; వారిని జంపించి మొలబంటి రక్తపు వరదలో

నడిచి విద్యానగర సింహాసనమును విరూపాక్షుడు అధిష్ఠించెననియు నెఱుఁగగలము? ఈ సందర్భమున శాసనములు, ప్రపన్నామృతము మొదలగు గ్రంథములు జర్చింపదగినవే గదా? అయినను మన గ్రంథకర్తగారి కలమీ పట్ల నొక్కమాటనైనను వ్రాయక యడ్డుతిరిగినది.

౨. కృష్ణరాయల నిధనకాల మెప్పుడు? విద్యానగర చరిత్ర విషయకమగు గ్రంథములయందు కృష్ణరాయడు క్రీ. శ. ౧౫౩౦ లో నిర్యాణము నందినట్లు వ్రాయబడియున్నది. అనేక శాసనములయం దిట్లే యున్నది. కొన్ని శాసనములయందు కృష్ణరాయలు క్రీ. శ. ౧౫౨౬ ప్రాంతముల మరణము నందిన ట్లున్నది. ఈసందర్భమున మన మాలోచింపదగిన విషయము వేఱొకటి గలదు. కృష్ణరాయల కడపటిరోజులలో అతనికిని తిమ్మరుసుకును గల సంబంధ మెట్టిది? గ్రంథకర్తగారీసందర్భమున నిట్లు వ్రాసియున్నారు:—

“కాని చరమదశలోఁ దిమ్మరుసు కృష్ణరాయని కుమారున కారేండ్లబాలునకు విషముపెట్టి చంపి యావఱకుండిన గౌరవము నెల్ల గోలుపోయెనని తెలియుచున్నది. రాయడు దుస్సహ పుత్రశోకమున దిమ్మరుసును జెరలో నుంచెను. ఈ యమాత్యుడు కారాగారముననే చనిపోయెనట.”

గ్రంథకర్తగారు పై విషయము నెచ్చటనుండి గ్రహించిరో తెల్పకున్నను పోర్చుగీసు చరిత్రకారుడగు నన్నీసు గ్రంథములో నుండి యని మనకు దెలియును. ఇచ్చట గ్రంథకర్తగారి చరిత్రరచనా పద్ధతిని గూర్చి యించుక వర్ణింపవలసి యున్నది. తిమ్మరుసు తన కుమారుని చంపెనని కృష్ణరాయ లనుమానపడి తిమ్మరుసును జెరలోనుంచెనని మాత్రము జెప్పెనే కాని యాతనికండ్లు బొడిపించెనని చెప్పి యుండలేదు. కృష్ణరాయలవారి యెడ గ్రంథకర్తగారి కత్యంతాభిమానము. తిమ్మరుసును కండ్లుబొడిపించుట యాతని చారిత్రమునం దొక కళంకమని దలచియేమొ ఆ విషయమును స్మరింపనైన లేదు. చరిత్రకారుని ధర్మము సత్యాన్వేషణము. పక్షపాతమునకు చరిత్రకారుడు లోనైన దన యుద్దేశ్యమును నెరవేర్చుకొనజాలడు; కావున చరిత్రరచనయం దిట్టిపద్ధతి నవలంబించుట సత్యమును బురఖాలో దాచుట యగును.

ఇక తిమ్మరుసు వాస్తవముగ కృష్ణరాయల పుత్త్రునకు విషము బెట్టి చంపించెనా? తత్కారణమున గృష్ణరాయ లతని గారాగృహ నిబద్ధుని నేయుటయే గాక, అంధునిగ గూడ చేసెనా? యను విషయములు విమర్శింపదగినవి.

బెంగుళూరుజిల్లాలో నున్న ఒకశాసనము పైవిషయములకు వ్యతిరేకముగ గృష్ణరాయని మరణానంతరము అతని “ఉదరాబ్ధిచంద్రు” డగు తిరుమలదేవ మహారాయడు రాజ్యము నేయుచున్నట్లును, అప్పుడు సాళువ తిమ్మరుసు జీవించియున్నట్లును తెలియజేయుచున్నది. ఆశాసనమిది:—

“స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శక వర్ష ౧౪౪౬ నేయతారణ సంవత్సరద మార్గశిర శుద్ధ ౨ శని స్వస్తి శ్రీమన్ మహారాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీవీర భుజబల ప్రతాపగజపతి అశ్వపతిభార శ్రీకృష్ణదేవ మహారాయ ఉదరాబ్ధిచంద్ర శ్రీతిరుమల దేవ మహారాయ వకాలనలు శ్రీమన్ మహాసేనసాళువ చతుస్సముద్రాధీశ్వర తిమ్మన్న దండనాయకర దేశదలు. స్వస్తి శ్రీ అభినవకాంచీసమకలు ఊరవర్ వరదరాజ దేవర ఉత్తమసంధి దక్షన్నదివ పరకె శ్రీకృష్ణరాయ మహారాయలిగె గంగోదక సేవితిరప్ప... కోనపనాయకరు తిరుమల దేవమహారాయరిగె తిమ్మన్న దన్నాయకరిగె ధర్మవాగబేకు ఎండమారయనహల్లిగె ప్రతినామ దొనాయక పురవను కోనపనాయకరు వరదరాజదేవరిగె సమర్పిసిదరు తావుమాడిదసెన అంచంద్రార్కస్థాయివాగి నడయబేకెందు మాడిదసేవె...” (లక్ష్మణరాయ వ్యాసావళి, పుట ౫౦.)

ఈశాసనము క్రొత్తసమస్య లనేకములను లేవదీయుచున్నది. లక్ష్మణరావుగారన్నట్లు “గంగోదకమును సేవింపజేసె” నన్నందులకు “చరమావస్థయందు గంగ గొంతులోబోయుట” యనియే యర్థము. అనగా శకం ౧౪౪౬ మార్గశిర శుద్ధ ౨ శనివారమునకు బూర్వమే కృష్ణరా

యదు పగముపదమును బొందెనని తెలుచున్నది. ఇంతే కాక ఆ మహారాజు మృతినందిన పిమ్మట నతని యొద్ద రాబిచంద్రుడగు దిరుమలదేవ మహారాయలు రాజ్యము సేయుచున్నట్లున్నది. ఇంకను, పై తిరుమలదేవరాయని రాజ్యకాలములో సాళువతిమ్మన్న దండనాయకుడు (అనగా తిమ్మరుసు) సజీవుడై యుంటగాక దేశాధిపతిగ గూడ నున్నట్లు దెలియుచున్నది.

ఈ శాసనము వల్కుచున్నది నిజమైన పోర్చుగీసు చరిత్రకారుల వ్రాతలు నిజము కాజాలవు. పోర్చుగీసు వారి వ్రాతలు నిజమైన యీశాసనము ఫోర్జరీయని చెప్ప వలసివచ్చును. వీటి రెంటిలో నేది నిజము? సమన్వయ మెట్లు? నిజమిదియని తేల్చక ప్రాతదారులు త్రొక్కుచు ఉండు విషయములను చక్కగ శోధించక చరిత్రలు వ్రాయుటవల్ల గలుగు ఫాయిదా యెట్టిది?

ఇట్టి లోపములను పెక్కింటిని శ్రీ ఆంజనేయులు గారి గ్రంథమున జూపనగును. గ్రంథవిస్తరభీతిచే, వీరికి స్థలజ్ఞానము చాలదనుట కొక్క యుదాహరణమును చూపి విరమించు కొనుచున్నాము.

"విద్యానగరమునకు పందలకొలది మైళ్ల దూరము ననున్న శృంగేరికి సమీపమునందలి కాపలూ"రను నామాంతరము గల హరిహరపురిని, హరిహరుడు కేశవభట్టు కొమారుడగు ననంతసూరికి దానముచేసినట్టు క్రీ. శ. ౧౩౩౬ వ సంవత్సరపు శాసన మొకటి నుడువుచున్నది."

శృంగేరిసమీపమున కాపలూ రొకటి యుండిన నుండవచ్చును. హరిహరరాయలు క్రీ. శ. ౧౩౩౬ సంవత్సరమున కేశవభట్టు కుమారుడగు ననంతసూరికి దానము చేసిన కాపలూరు చంద్రగిరి రాజ్యములోని సువర్ణముఖి నదీతీరమునం దుండెను.

"........చంద్రగిర్యాఖ్యరాజ్యేతు -
పడనాండూస్థా సీమని|నద్యాః సువర్ణముఖ్యాయాః
స్థలేపుణ్యే మనోహరే| ప్రాగ్భాగేపనలూరోస్తు
చిలలూరోస్తు దక్షిణే| ప్రతీచ్యాం గునుపాడోస్తు
ఉత్తరేచాన్నమేడుతః||కాపులూరం మహాగ్రామం."

(Nellore Dt. Insc. vol. 1.)

ఇందువల్ల హరిహరరాయలు దానముచేసిన కాపలూరుగ్రామ మీశృంగేరి సమీపమునది కాదనుట తెల్లము. మఱియు,

"రాయఁడు తన్నెదిరించిన ప్రతాపరుద్ర గజపతిని దఱుముకొనుచు బోయి పోయి యుత్కలదేశము నందలి బెల్లముకొండ, నాగార్జునకొండ, అద్దంకి, కేతవరము, అమ్మనబ్రోలు మున్నగు రాష్ట్రిభాగములను గూడ జయించి" యని వ్రాసియున్నారు.

పై దేశములలో పెక్కు యిప్పటి గుంటూరు జిల్లాలో నున్నవి. ఒక్కటియును ఉత్కలమున లేదు. సర్వసామాన్యముగ నందఱకును దెలిసిన విషయ మిది. గ్రంథకర్తగారి కింతటి స్థలజ్ఞానము లేకపోవుట యాశ్చర్యమే!

ఈచరిత్రయందును, యికనాంధ్రంబున వ్రాయబడు నిట్టి చరిత్రలయందును కేవలము క్రానాలజీ వర్ణనతోడనే కథ ముగియుచున్నది. దేశచరిత్రయనగా దేశములోని జనులయొక్క రాజకీయ, మత, సాంఘిక,ఆర్థిక విషయముల యొక్కయు, వాఙ్మయ, శిల్ప, కళాదుల యొక్క వర్ణనయునై యున్నది. ఇట్టి దాంధ్రమున లేదు. విజయనగర రాజులనాటి దక్షిణదేశమునకు యిట్టి చరిత్ర వ్రాయుటకు ఆధారములు కొల్లలుగ గలవు. తమయింట సుఖాసీనులై ఆయాసము లేక చరిత్రలువ్రాసి కీర్తిగడింపగోరు చరిత్రకారుల కివి యందవు. కావున చరిత్రవ్రాయు పండితోత్తము లందరికిని మావిన్నపమే మన ఉన్నయాధారముల నన్నిటిని వ్యయప్రయాసల కోర్చి, పరీక్షించి, విమర్శించి చరిత్రలను వ్రాయుడనియె.

ఇంతవఱకు ప్రస్తుతము విమర్శింపబడు గ్రంథములో మాకు లోపములుగ గన్పించినవానిని వచించితిమి. గ్రంథము కొన్ని హంశములయందు పొగడదగి యున్నది. శైలి యింపైనది. గ్రంథకర్తగారికి కథ నడుపుటయందు నేర్పుగలదు. దీనితోబాటు తగినంతపరిశ్రమయుండిన నెంతయో బాగుగ నుండెడిది.

గ్రంథముయొక్క రెండవభాగమున విజయనగరమునందలి శిథిలములు వర్ణింపబడియున్నవి. అవి యచ్చ

టకు బోవు యాత్రికులకును, ప్రయాణికులకును మిక్కిలి తోడ్పడగలవు. గ్రంథములలోని చిత్రములు పుస్తకము యొక్క సొంపును చెడగొట్టుచున్నవి. అచ్చు దివ్యమైనది. బైండింగు చక్కనిది. ఈగ్రంథమును ముద్రించిన సాధన ముద్రాక్షరశాలాధికారు లభినందనీయులు.

[వెం. ర.]

అశోకుని ధర్మశాసనములు

గ్రంథకర్త: చిలుకూరి నారాయణరావు గారు, ఎమ్. ఏ, ఎల్. టి. ప్రకాశకులు: ప్రపంచ మతగ్రంథ మాల సంఘమువారు, దానవాయిగుంట, రాజమహేంద్రవరము. వెల రు ౨-౦-౧.

ప్రపంచమునందు సామ్రాజ్యధురంధరులని పేరందిన మహాచక్రవర్తులలో మేటియగు నశోకచక్రవర్తిశాసనములను ఆంధ్రులకు పుస్తకరూపమున సమర్పించుచున్న శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావు పంతులవారు కడుంగడు నభినందనీయులు. దేశచరిత్ర, మతచరిత్రల నెఱుంగగోరు వారికి అశోకచక్రవర్తి శాసనము లవశ్యము పఠనీయములు. వీనిని పఠించిన భారతదేశచరిత్రమున మౌర్యసామ్రాజ్య మెట్టి ప్రాముఖ్యమును వహించినదియు, అశోకచక్రవర్తి హిందూ నాగరకతనే గాక ప్రపంచ నాగరకతనె ట్లభివృద్ధినందించినదియు దెల్లమగును. ఇంతియకాక బుద్ధభగవానుని మతసందేశ మెట్లు భరతఖండముననే గాక ఖండాంతరమందు సైత మీ చక్రవర్తి ప్రోత్సాహమువల్ల విస్తరించినదియు తెలుకపడును. ఇట్టి శాసనసముదాయము ఇంతకుపూర్వము ఆంగ్లమునందే ప్రకటితమగుటచేత నాంధ్రపరిశోధక పండితులు దీని బఠింపజాలరైరి. ఇప్పుడు శ్రీ నారాయణరావుగారు ఆంధ్రపండితుల కొరతను దీర్చిరి. వీరు, పై శాసనములను తెలుగక్షరములతో ప్రాకృత మూలములను మాత్రమే గాక, సంస్కృతఛాయను, తెలుగుతర్జుమాను జేర్చి ప్రకటించుటవల్ల అక్షరజ్ఞులగు తెలుగువారెల్ల నీశాసనములను జదివి యందలి విషయములను గ్రహించగలరు. ఆంగ్లము నెఱుగని పరిశోధకమహాశయు లెందఱో యాంధ్రదేశమునందున్నారు. వారికి నారాయణరావుగారొనర్చిన యుపకారము గొప్పది. ఇంతియకాదు. ఆంధ్రభాషయందు చరిత్రరచనమునకు ప్రబల ప్రోత్సాహము నొసంగిరి. నారాయణరావుగారివలెనే యితరులు ప్రయత్నముచేసి హిందూదేశ చరిత్రరచనకు గావలయుశాసనాదియాధారములను ఆంధ్రములోనికి తర్జుమా చేసిరేని యాంధ్రులకు మహోపకారమును జేసినవారగుదురు.

[వెం. ర.]

ద్రవ్యశాస్త్రము

ఇది శ్రీ యద్దనపూడి వేంకటరత్నముగారు రచియించినది; డెమ్మీ ఆక్టేవో సైజున ౨౨౩ పేజీలుగల గ్రంథము. రాజమహేంద్రవరమునందలి సరస్వతీ పవరు ప్రెస్సునందు ముద్రింపబడినది. గ్రంథమూల్యము తెలియరాదు.

అర్థశాస్త్ర విషయిక గ్రంథములు తెనుగున పరకపాటుగ నున్నవి. వెనుక నెన్నడో వేమా సత్యనారాయణగారు, కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు, మామిడిపూడి వేంకట రంగయ్యగారు అర్థశాస్త్రవిషయిక గ్రంథములను గొన్నిటిని ఆంధ్రమున వెలయించిరి. శ్రీ యద్దనపూడి వేంకటరత్నముగారు ఇప్పుడు ద్రవ్యశాస్త్రమును రచియించి వెలయించుటలో ఆంధ్రసారస్వతమునకు నొక నూతన కుసుమము నర్పించిరని చెప్పవలసియున్నది.

గ్రంథమున ఆఱు అధ్యాయములు కలవు. ప్రథమాధ్యాయమున ద్రవ్యమనగానేమి మొదలగు విషయములు సమగ్రముగ చర్చింపబడినవి. ద్వితీయాధ్యాయమున వాణిజ్యము-జాతీయత మున్నగు విషయములనెల్ల వివరించిరి. ఆఱు అధ్యాయములలోను ఈ అధ్యాయమున విషయవివరణము మిక్కిలి బాగున్నది. తృతీయాధ్యాయము నాణెములను గూర్చినది. ఈయధ్యాయమున కాళ్లులేని పుక్కిటి పురాణగాథలు తెచ్చిపెట్టిరి. శాస్త్రవిషయికమగు నిట్టిగ్రంథమున శ్రీవారు ఏవో పిట్టకథలను గొనితెచ్చి గ్రంథప్రాశస్త్యమును చెడగొట్టిరి. నిదర్శనము-గా ౬౮-౭౧వ పుటలలోని కథలు రెండును చూడనగును. చతుర్థాధ్యాయమున వడ్డీనిగూర్చియు, పంచమాధ్యాయమున భూమినిగూర్చియు సరసముగ విష

రించి, శ్రీవారు తమ విషయ పరిశీలనశక్తిని బాగుగ వెల్లడించిరి. షష్ఠాధ్యాయములో మారకమునుగూర్చి వ్రాసిరి. క్లుప్తముగ వ్రాయ తలపెట్టుటచే గాబోలు ఈ అధ్యాయములోని విషయము సులభార్థబోధకముగ లేదు. ఇంకను విపులముగ చర్చించిన బాగుండెడిది. మొత్తము మీద గ్రంథము బాగున్నది. నవలలు, నాటకములు, స్కూలుపుస్తకములు కురియించుటలో మునిగియున్న ఆంధ్రదేశమున ఇప్పట్టున నిట్టి శాస్త్రవిషయిక గ్రంథములు-పెక్కులోపములతో నైన-వెలువడుచుండుట శుభావహము.

[ఆండ్ర శేషగిరిరావు, బి. ఏ.]

ప్రాచీన హైందవ ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వము

దీనిని అనంతపుర కళాశాలయందు చరిత్రాధ్యాపకులగు శ్రీయుత దేశభట్ల లక్ష్మీనరసింహము గారు, ఎమ్. ఏ., ఎల్. టి. రచియించిరి. క్రౌనుఅష్టపో సైజున ౧౩౦ పేజీలు. రాజమహేంద్రవరము నందలి జాతీయ సారస్వతనిలయమువారు ప్రచురించిరి. వెల ప్రతి ఒక్కంటికి రు. ౦-౧౦-౦.

ప్రాచీన రాజ్యాంగవిషయిక గ్రంథమొకటియు ఆంధ్రసారస్వతమున లేనిలోపమును కొంతవఱకీగ్రంథము తొలగింపగలదు. ఇంతకుముందు వెలువడిన శ్రీ పల్లూరి సూర్యనారాయణగారి రాజ్యాంగతత్త్వము వివిధదేశములందలి రాజ్యాంగవిధానమును ధారావాహికముగ వర్ణించుచున్నదే కాని ప్రత్యేక హిందూదేశ ప్రభుత్వవిధానమును వివరించుట లేదు. ప్రస్తుతము మన విమర్శనమునకు గుఱియైన ఈ గ్రంథమున ప్రత్యేకము హైందవప్రాచీన ప్రజాస్వామిక రాజ్యాంగవిధానములు వివరింపబడినవి.

ఈ గ్రంథమును రచియించుటలో శ్రీవారు పెక్కుగ్రంథములను పరిశోధించిరి. శ్రీవారు సుప్రసిద్ధులైన చరిత్రాధ్యాపకులు. సులభార్థబోధకమగు వారి శైలి వారి చరణసన్నిధానమున కూర్చుండి చరిత్ర మధువును గ్రోలిన నావంటి విద్యార్థులకు మఱపునకు రానేరదు. శాస్త్రవిషయిక గ్రంథమే అయినను ఇది బాలురును, స్త్రీలు కూడ చదివి అర్థముచేసికొనగలిగినంత సులభశైలిలో నొప్పారుచున్నది. వేదకాలమునుండి యీ కాలముదనుకను భారతీయులకు ఏకరాట్ప్రభుత్వములం దెక్కుడు నమ్మకమని శ్రీవారు పీఠికలో వివరించిరి. ఇట్టి అమూల్యగ్రంథముల నింకను రచియించి పరినిష్ఠితమైన తమ చారిత్రకపాండిత్యమును ఆంధ్రలోకమునకు పంచి యీయ గురువర్యులగు శ్రీ దేశభట్ల లక్ష్మీనరసింహము పంతులుగారిని వినీతభావముతో వేడుచున్నాను.

[ఆండ్ర శేషగిరిరావు, బి. ఏ.]

అల్లాహో అక్బర్

గ్రంథకర్త:—భోగరాజు నారాయణమూర్తి గారు. ప్రకాశకులు:—విజ్ఞానచంద్రికా గ్రంథమాలిక వారు, బెజవాడ. వెల:—చందాదారులకు రూ ౧-౮-౦ లు, ఇతరులకు రూ ౧-౧౪-౦లు. ఇది ఈగ్రంథమాలికయందలి 32 వ కుసుమము. పారితోషికము నొందిన నవల.

అల్లాహో అక్బర్-అనే పేరును బట్టియే ఈ నవలయందలి ఇతివృత్తము చారిత్రిక మనియు, అందును అయ్యది అక్బరుకాలమునాటి దనియు చెప్పకయే తెలియుచున్నది. జగద్విఖ్యాతమైన మొగలు సామ్రాజ్యమును అక్బరు ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యముగా పాలించునాడు భారతీయులగు రాజులలో పెక్కు రంగీకరించి, అతనికి సామంతులుగా నుండుట కిష్టపడిరి. కాని మేవాడరాజసింహమగు ప్రతాపసింహుడు ఒక్కడుమాత్రము మొగలు సామ్రాజ్యము నొప్పుకొనక ఎదురొడ్డినిలచెను. సర్వవిధముల బలపూర్ణుడగు నక్బరుతో ఉత్సాహశౌర్యపురంధరుడగు ప్రతాపుడు ఢీకొనుట రాజనీతి ననుసరించి యసమంజసముగా గన్పట్టినను శౌర్యధనులపద్ధతి ననుసరించి సమంజసముగానే యున్నది. ప్రతాపునకును అక్బరునకు జరిగిన యీయుద్ధములో అక్బరుసేనాని ఊపిరి సలుపనీయక యతనిని వెన్నంటి అడవులపాలై దినవెంక యడవిగా తిరుగుచు, దినముకు వంటచేసికొని తినుటకైనను అవకాశము చిక్కనీయకుండ తఱుము సాగినాడు. కాని అంతటి శౌర్యసాహసములు గలిగినప్రతాపసింహుడును ఈదెబ్బ కాగలేక తాత్కాలికముగ లొంగు

బాటు నగుపఱచి మఱల వెంటనే పోరు సాగించినాఁడు. చివఱకు ప్రతాపునికే జయము కల్గినది. ఆసమయమున నక్బరుకుమారుఁడు ప్రతాపునిచేతఁ జిక్కినను నతఁడు ప్రతాపసింహుని యౌదార్యబుద్ధిచే సురక్షితుఁడై అక్బరుపాలికి పంపఁబడెను. దీనితో కేవలము యశస్సుకై జిగీషువైన నక్బరుమానసమునందు ప్రతాపునియెడ నసమానములగు గౌరవప్రపత్తు లంకురించినవి. పిదప నతఁడు ప్రతాపుని తనతో సాటియగు స్వతంత్రరాజుగా అంగీకరించి గౌరవము నెఱపినాఁడు.

ఇది ఇందలి కథాసందర్భము. కథాసందర్భమును బట్టి చివఱకు ప్రతాపునకే జయము కలిగినట్లుండినందున ఈనవలకు ప్రతాపసింహుఁడు అనియే పేరు పెట్టవలసి యున్నను, గ్రంథమునం దాదినుండి యంతమువఱకును అక్బరుయొక్క భావౌదార్యమే చిత్రింపబడియుండుట చేతఁ గాబోలు—దీనికి "అల్లాహో అక్బర్" అని పేరు పెట్టఁబడినది. అల్లాహో అక్బర్—అను నామకరణమును గ్రంథమునకుంచుట స్థూలదృష్టికి అంత యుక్తముగా తోచకున్నను భారతవర్షమునందలి సమస్తజనము నితనిపరిపాలనమున సంతృప్తులై జయధ్వానములు చేసినట్లు ఈ పేరు చదువరులకు ఒకవిధమైన ధ్వనిని తోపింపజేయుచు నెంతయో ఆకర్షవంతముగా నున్నది.

మొత్తమున నల్లాహో అక్బరునందు ౩౮ ప్రకరణములుగా కథ విస్తరింపఁ బడినది. మొదటిప్రకరణమున అక్బరు స్యాలకుఁడు దిలేర్‌ఖాఁ సాహాయ్యముతో ప్రతాపుని వెన్నంటుటకై బయలుదేరిన ఘట్టము ప్రదర్శింపబడినది. ఇందు స్యాలకునిరూపము అతి చమత్కారముగా చిత్రితమై భారతకథయందలి ఉత్తరుని కొన్నిచోటులను, మృచ్ఛకటియందలి శకారుని కొన్నిచోట్లను స్ఫురింపజేయుచున్నది. రెండవప్రకరణమునందు ప్రతాపునిగుఱించి ఆకాలజనులు చెప్పికొనెడి యతిమానుషప్రజ్ఞలను వివరించుచు ప్రతాపసింహుఁడు పట్టుపడెనన్న వార్తకు అబ్బురపాటునొందిన ప్రకృతిజనుల మానసికావస్థలు చక్కగా చిత్రింపబడినవి. మూడునాల్గుప్రకరణములలో క్రమముగా కరుణారణమల్లుల పూర్వచరిత్రమును, రణమల్లుని మరణమునుగుఱించిన పరామర్శాదులును ప్రకటింపబడినవి. ఈప్రకరణములలో నక్బరుయొక్క కరుణార్ద్రహృదయమును, ఆశ్రితవాత్సల్యమును చక్కగా వెల్లడింపబడినవి.

పట్టుపడినయతఁడు ప్రతాపుఁడగునా కాదా—యని చక్రవర్తి పరిశీలనమును నెఱపుకథాఘట్టము అయిదారు ప్రకరణములలో గలదు. ఇందు చక్రవర్తియొక్క 'యోజ'లు ఆతనిబుద్ధికుశలతను వేయినోళ్ల చాటజాలియున్నవి. ఏడవప్రకరణములో కరుణ—దిలేర్ఖానులును, స్యాలకుని వికృతిచేష్టలును ప్రదర్శితములు. ఎనిమిదవదానిలో అక్బరుచక్రవర్తియొక్క ప్రకృతిసర్గము—రాష్ట్రసంశోధనము నొనర్చురీతులను ప్రదర్శించుటతో బాటుగా మాతృకుండగ్రామమును ప్రదర్శించి శక్తిసింగుయొక్క కథను ఆరంభించి క్రమముగా తొమ్మిది పదిపదునొకండు ప్రకరణముల యంత్యమువఱకు క్రమపరిణామమును జాతీయాభిమానవికాసాదులను స్ఫుటముగా చిత్రించినారు. పన్నెండవప్రకరణమునందు అక్బరు దక్షిణ నాయకత్వమును సోపస్కారముగా నిరూపించినారు. ఇది ఈకథకంతకును ఆయువుపట్టు. ౧౩, ౧౪ వ ప్రకరణములలో స్యాలక దామోదరుని విజయోత్సవ ప్రయత్నములును, తద్విఘ్నములును, ౧౫ వ దానిలో అక్బరు దర్బారును ఖైదీయుదంతమును వివరించుటతో కథకు చక్కని యాకృతిని కల్పించి చదువరుల నాకర్షించినారు. ఈఘట్టములోనే ఈనవలయొక్క కథాంశమంతయును సూత్రింపబడినది. పదునారవప్రకరణము—కేవలము కరుణఁగొల్పునట్టిది. అక్బరు సేనానిచే తఱుమబడుచున్న ప్రతాపుఁడు పడుపాట్లు ఇందు నల్లరాతినిసైతము కరగించివేయుచున్నవి. ఈకరుణరసప్రవాహము అనేక రీతులతో నిరర్గళముగా ౨౦ వ ప్రకరణము చివఱకునుక మహోద్దండవేగముతో ప్రవహించి ఇతికర్తవ్యతామూఢుఁడై శత్రునకు లొంగఁబోవుచున్న ప్రతాపునిరూపును మన కనుల యెదుట నిలిపి మనస్సుల నుఱ్ఱూతలూపుచున్నది. ౨౧ వ ప్రకరణములో రాష్ట్రసంశోధనకు ఫలముగా బంగరు జరీచీరవృత్తాంతము వివరింపబడినది. ఇదియు నీకథకు చిక్కలి బలమును కూర్చునట్టి సాధనమే,

ఇక ౨౨ లో ఆగ్రాలోని విశేషములు వర్ణితములు. ఇందు స్కాలకుని పశువర్తనమును, కరుణా అసహాయస్థితియు, ఈమున్నగునవి మిగుల రమ్యములు. ౨౩ ౨౪, ౨౫లలో తాత్కాలికముగా లొంగుబాటును ప్రదర్శించుచున్న ప్రతాపసింహుని సంధికైనయుత్తరమును, అందుపై చక్రవర్తి ప్రకృతివర్గముల యాలోచనములును అక్బరు దర్బారు నందలి చర్చలును, శత్రువశ్యమునకై తన సేనానియొనర్చిన దండగములు నతఁడెఱుంగుటయు మున్నగువిషయములు చాల భావపూర్ణముగా వివరింపబడుచు రాజనీతిధారంధర్యమును వేనోళ్ళ చాటుచున్నవి. ౨౬ లో ప్రతాపునిలొంగుబాటును విన్నశక్తిసింగు ప్రయత్నములును, ౨౮ లో జగమల్లు దండయాత్రయును చిత్రితములు.

౨౯ లో ప్రతాపసింహుని నూత్నప్రయత్నములును. ౩౦లో సరోవరతీరమునందలి విచిత్రదృశ్యములును వర్ణితములు. ౩౧, ౩౨, ౩౩, ౩౪లలో మరల ప్రతాపుడు విజృంభించి చక్రవర్తితో డీకొనుటయును, శత్రుపక్షమునఁజేరిన జగమల్లుని ప్రతాపుడు యుక్తిగా శక్తిసింహునితోపాటు తనవైపునకు ఆకర్షించుకొనుటయు మున్నగునవి అతిసమర్థతతో చిత్రింపబడినవి. ౩౫ ౩౬ ప్రకరణములు యుద్ధవివరములను తెల్పునట్టివి. ౩౭, ౩౮ ప్రకరణములు అక్బరుచక్రవర్తి ప్రతాపుని స్వతంత్రరాజుగా నంగీకరించుటయు, తన్మూలమున సంతుష్టులైన వారిరువురును పరస్పర మౌదార్యమును వెల్లడించుకొనుటయు మున్నగునంశములు చక్కగా చిత్రింపబడినవి.

ఇట్లు లీనవల చక్కని రచనలతోను, ఉపక్రమోపసంహారములందు నైపుణ్యమును ప్రదర్శించు కల్పనాచాకచక్యముతోను ఒప్పి పాత్రపోషణ విధానమునందేమి, భాషానైపుణియందేమి చక్కని యుపజ్ఞను గనంబఱచుచు విలసిల్లుచున్నది. మొత్తమున నీకాలములో నింతటిప్రజ్ఞతో నవలారచనమును సాగింపంగల గ్రంథకర్తలు మిగుల కొలదిమందిమాత్రమే యనుట సాహసము గాఁబోలదు. [పం. ఆ.]

తీర్థయాత్రా ప్రదర్శిని

గ్రంథకర్త ఇజ్జింకి నరసింహమూర్తిగారు, తోలేరు, వీరవాసరంపోస్టు, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా. వెల రూ. ౧-౧-౦. గ్రంథములు గ్రంథకర్తయొద్ద లభించును.

తీర్థయాత్రాప్రదర్శిని—అన్న పేరునుబట్టియే ఇందలివిషయము చదువరులకు తేటతెల్లముగా తెలియుచునే యున్నది. ఈగ్రంథకర్త రామేశ్వరము దగ్గరనున్న సేతువుమొదలుకొని కైలాసపర్యంతము గల సమస్తతీర్థములను, సమస్తక్షేత్రములను సందర్శించి తనసోదరాంధ్రులలో తనవలెనే తీర్థాటనము సేయగోరువారికి మార్గమున సౌకర్యములు కల్గించుటకై తన అనుభవములన్నిటిని ఈగ్రంథరూపమున వివరించి యెంతయో మేలు చేసియున్నాడు. గ్రంథము చిన్నదైనను గుణమునమిన్న. తగినంతమంది జనులతోడ్పాటుగాని ఇతరసహాయముగాని లేకయే తీర్థయాత్రలు చేయదలచువారిపాలికిది యెంతో చింతామణి వంటి గ్రంథము.

ఆయాక్షేత్రముల యొక్క సంక్షేపమాహాత్మ్యములు, మార్గములు, ప్రయాణసౌకర్యములు, అచ్చటచ్చటగల వివిధపరిస్థితులు, యాత్రికులు గమనింపవలసిన విశేషములు ఇందు ఏపాటి అక్షరాస్యులకైనను తెలియునట్టి శైలితో చాల సరసముగా నిరూపింపబడియున్నవి. మొత్తముమీద గ్రంథకర్తచేసినకృషి యపారము; తప్పక ప్రశంసింపదగినదై యున్నది. [పం. ఆ.]

నెలవంక

కర్త: ఆవంత్స వేంకటరంగారావు గారు, బి.ఏ., విజయనగరము. డెమ్మీసైజు 39 పుటలు. వెల అ. 8.

ఈ 'నెలవంక' దృష్టి కాకర్షకమై యాంటిక్ కాగితములపై చక్కని అచ్చుతో అందముగ నున్నది.

ఖండకావ్యముల సంపుటములు నేఁడనేకములు వెలువడుచున్నవి. యువకవులు తమ ప్రతిభ వెల్లడింప యత్నములు సాగించుచున్నారు: తమ కావ్యసంపుటముల వెలువఱచి అభిజ్ఞలోకము మెప్పునకై యెదురు

చూచుచున్నారు. కవిత పవిత్రాశయములు గుర్తించి తగు పరిజ్ఞానముతో వ్రాయువారు తక్కువ. రచనోత్సాహము సామగ్రీసామర్థ్యములమాట దిగద్రొక్కి-తూలిపోవుచున్న దను వాదునకు నేటి ప్రతి నూత్న కావ్యసంపుటమును జడియవలసి వచ్చుచున్నది. శ్రీ వేంకటరంగారావు గారి తొలికృతియగు 'నెలవంక'యు వెలువడినది. ఇది వివిధవిషయములపయి ఖండకావ్యముల సంపుటము.

ఇందలి రచనయం దెంతయో స్వాతంత్ర్య మున్నది. ప్రతి పాఠకుని దృష్టిని ఇందలి అద్భుతకల్పనలు తెరుచుగ ఆకట్టుచుండును. ఛందము, సంధి, ప్రాసము మున్నగు కట్టుబాట్లు వీరి స్వాతంత్ర్యధాటి కాగవాయెను. భావన తీరు క్రొత్త.

'దివి యనంబడు సైకతోద్దేశమందు
చంద్రబింబ జలాశయా సలిలములను
ద్రావ కుండిన మేఘోష్ట్రరాజి సతము
శిశిరజలపూర్తి జనులఁ బోషించు టెటులఁ?'

(ఉద్దేశ మనగా ఉన్నతమగు ప్రదేశమని కవి ఆశయము-పాఠకులు మెలకువతో నర్థము చేసికొనవలెను.) ఒంటెలు శిశిరజలపూర్తి జనుల పోషించు టేమి? ఇత్యాదిగ ప్రశ్నించుకొనుట శ్రీపాఠకునికేనియు మతి చాల కపోదు. ఇట్టి క్రొత్తపోకడలు కావలసినన్ని.

'ముత్తైదువల్......పావన మొనర్చె'; 'ఎండ కాలప్రభావమ్మ'; 'అటవి'; 'పదలజవరాలు' మున్నగు ప్రయోగములును గలవు.

"దేవాలయము" అను కావ్యమున
'ఈ మహాభూధరశృంగ మేపురాణ
జీర్ణ దేవాలయోత్తుంగ శిఖరతలమొ
* * *
శ్రావణాంభోధరప్రవర్షంబు కతన
పల్లవిత మైన యీతాళ పాదపంబు
సవిధసంస్థాపితధ్వజస్థంభ మేమొ.'

ఇత్యాదిగ కవిగారిభావన పరుగులు వారినది. ఈ విధముగ ఏ కవియు (కవిగా) పర్వతశృంగమును దేవాలయ శిఖరముగను, తాటిచెట్టును ధ్వజస్తంభముగను అనుమానింపడు. ఉపమాదికమునకు మాత్రమే యాతడు లోలుపుడగును. వీరో, నిర్మాణశిథిలావశేషము గాంచి 'ఇది యిట్లు కాబోలు' అని సత్యము ననుమానించురీతిని వ్రాసిరి.

ఈ కావ్యమున 'భూధరశృంగ' మనునెడను, 'ఊడుపు' అను కావ్యమున,

'బొమ్మల వ్రాతరంజకి మనుగులీల'

అను పాదమునను ఛందస్సు పోయినది. 'భూధరశృంగ' మనియు, 'బొమ్మలవ్రాత' యనియు శవర్ణవకారముల ద్విత్వము పలుకుదను భ్రాంతిచే వీ రివి యొప్పులని ప్రయోగించిరికాబోలు; కాని యిట ద్విత్వము పలుకరాదు. ఆ 'దేవాలయము'ననే శ్లోకమ్నో,

'పూర్వకాలంబునందు నభోపథాంతరాళ...'

అని యున్నది. ఇచ్చట 'నభః పథాంతరాళము' కవిచేత, యతి వాతబడి రూపు చెడినది.

'బాలారత్నము.........చూ।
పెక్కు లీలాశయనోత్థ............'

ఇట ప్రాసము చెడినది.

ఇక—'వృక్షవర్ణములు' అను ఖండకావ్యమున వారు కొన్నివృక్షములకు బ్రాహ్మణాదిక పంచవర్ణము లొసగిరి.

రావిచెట్లు వైష్ణవులట, 'జువ్విచెట్టులు' శైవులట—ఈ రెండును బ్రాహ్మణవృక్షములు; తురాయి చెట్లు రాచవారట; మఱ్ఱిచెట్లు కోమటులట: సహేతుకముగ వ్రాసిరి. మఱి—

'శివనము అంపములతోడ సేయు గాన
తాటిచెట్లు వడ్రంగులు తరులలోన;
కరముల లవిత్రములు పూను కారణమున
చింతచెట్లను కాపులు చేసె కవిత.'

అన్నారు; ఇంక—

'నిశితకంటకాకీర్ణ వినీలకాయ
రాజి నస్పృశ్యము లయి పర్యంతభూము
లందు జీవించి సంతాప మందుఁ గాన
తుమ్మచెట్లు పంచములు గాఁ దోచు నాకు.'

అనికూడ అన్నారు. అన్నిచెట్లకు వర్ణదీక్ష యీయ లేదు. ఇది యిందలి యొక ఖండకావ్యము. ఇట్టి కావ్యములకును, వాస్తవిక కవిత్వమునకు నంత చేరిక లేదు.

వీరి కవిత్వమునకు సత్యముతో అంతగ సంబంధము కన్పడదు. ఉన్నతభావము లరుదు. రచనయందు విలక్షణత కన్పడును. సమాసముల అల్లిక కొంత పేలవము. ఒక్కొక అన్వయము సంస్కృతముగ గన్పడదు. ఇందలి ధోరణియందు మంచిశైలికి వలయు లక్షణము లంతగ కానరావు. భాషాదోషములును చాల గలవు.

'విద్యాధికుల ప్రోత్సాహము మీదనే ఈ పద్యములు ప్రకటింపఁబడిననని పాఠకులు తెలుసుకొనుటకై' వీరు తమ 'విన్నపము'న తమకవిత్వమునకు సంబంధించిన కథలు కొన్ని వ్రాసిరి. పాఠకు లది తెలిసికొన్నను, వీరాశించు 'రసికజనాహ్లాదము' వీరికవిత అదనముగ గావించినది లేదు.

భావసంపద, భాషాజ్ఞానము బాగుగ నేకరించుకొను నోరిమి కూడినచో నిట్టి కవుల ఉత్సాహ మెంతయేని సార్థకము కాఁగలదు. మాతృభాషాసేవ అప్పుడు సెలవేలును.

పతివ్రతావిభవము

కర్త: ఆంధ్రసాహిత్యాచార్య విద్వాన్ నారాయణవనము కురుత్తాళ్వార్ అయ్యంగారు. మదరాసు నకుశాభరణ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితము. క్రౌను 1/8 సైజు 76 పుటలుగల యీ పుస్తకము వెల 6 అణాలు.

ఇందు ఇరువది నలుగురు పతివ్రతలగూర్చిన కథలున్నవని వ్రాత ప్రారంభించిరి కాని సుశీలమహర్షి భార్య సుశీలయొక్కయు, సునీతి సురుచులయొక్కయు కథలు మాత్ర మున్నవి. మొత్తముమీద ధ్రువునిగూర్చి పెంచిన కథాభాగ మున్నది. బాలురకును, స్త్రీలకును కూడ మిగుల సులువుగ నుండుటకని ప్రచురింపబడిన యీ పొత్తము పెద్దపెద్ద సంస్కృతపదములతోను, కొండవీటి చేంతాడు వంటి వాక్యములతోను, మీదుమిక్కిలి నిర్దుష్టముగాని భాషతోను నిండియున్నది. గ్రంథనామమునకు తగు విషయము లేదు!

శ్రీభగవద్గీత-వచనము

డెమ్మీ 1/16 సైజున ౧౩౬ పుటలుగల యీ చిన్న పుస్తకము వెల 2 అణాలు. ఇది పొన్నూరు హితసమితివారి మొదటి ప్రచురణము. కర్త: ప్రతాప రామకోటయ్యగారు. హితసమితివారి యుద్దేశ్యము "జనసామాన్యమునకు అందుబాటులోనుండు సులభశైలిలోను, మితమూల్యముతోను మతసంబంధ గ్రంథములను ప్రచురించి యథాశక్తిగా ప్రచారమునకు దెచ్చుట". ఈ ఆశయ మెంతయు కొనియాడదగినది. దీని కెంతేని యవసరము కలదు. ఆంధ్రులు పోత్సహింపదగినది.

ఈ గ్రంథమునందు భగవద్గీత ౧౮ అధ్యాయముల శ్లోకముల వరుసక్రమమున వచనమున సారాంశ మీయబడియున్నది. క్షుప్తముగనున్న యీ గ్రంథాంశము సులభముగను, సూక్ష్మముగను చదువరుల కుపకరింపగలదు. కాని యిందక్కడక్కడ భావానువాదమునందు స్పష్టత లేకపోవుట ఇది యథామాతృకముగ లేదేమో యను ననుమానమునకు కారణమగుచున్నది. శైలి సులభముగనున్నను నిర్దుష్టముగ లేదు. భాషాదోషములును, మిక్కిలిగ నున్న అచ్చుతప్పులును ఇట్టి ఆదర్శ మతగ్రంథముయొక్క గౌరవమునకు తగినవికావు. వీలగు నంతవరకు నికముందు వీరు తమ మతగ్రంథములను నిర్దోషములుగ నుండునట్లు ప్రచురింప బ్రయత్నింతురుగాక.

బ్రహ్మనామమాహాత్మ్యము; గురుమహాత్త్వము

కర్త: అంగలకుదిటి షణ్ముఖశాస్త్రిగారు, బల్లిపఱ్ఱు, పాముర్రుపోష్టు, క్రిష్ణాజిల్లా.

ఇది 1/16 డెమ్మీ 48 పుటలుగల పొత్తము. వెల ౪ అణాలు.

ఈ రెండును గేయరూపమున నున్నవి. శైలి సరళము.

రఘురామ శతకము

కర్త: మరువాడ గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు, పెద్దాపురము. ఫూల్‌స్కేపు చిన్నసైజు 24 పుటలు. వెల 2 అణాలు. ఇందు 'దశావతారములు' అని 10 పద్యములును, 'మంగళాష్టకము' అని 8 పద్యములును కలిసి 108 పద్యము లున్నవి.

విహంగ విజయము

ఇది జే. టి. కృష్ణశాస్త్రిగారిచే విరచింపబడి రాజమహేంద్రవరమున లలితా ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపబడెను. క్రౌను 1/8 సైజున 92 పుటలుగల చిన్నినవల. ఇందు 'ఎన్నికలలో నొకపక్షమున జేరి కడుంగడు శ్రమపడి ప్రతిపక్షుల ప్రచండవాగ్దండన దండితుడై తనపక్షము విజయమందగా నా విషయము నీగ్రంథరూపమున వ్రాసినట్లు పాఠకు లెఱింగెదరు. ...ఇందు కొన్ని పద్యములును గలవు...చకోరపక్షి ప్రయత్నము న్యాయసమ్మతమనియు, కంకపక్షి ప్రయత్నము న్యాయవిరుద్ధమనియు గనబడును' అని పుస్తకారంభమున వ్రాయబడిన విషయమే గ్రంథములోని కథాసంవిధానమును సూచించుచున్నది.

చిలంబు ఆదినారాయణప్ప నాయుడుగారి పవిత్రమగు చరిత్రము

వీరు నీతిశాస్త్రాద్యనేకగ్రంథముల జేసి 'అభినవ భర్తృహరి' అనుబిరుదును బొంది కీర్తిశేషులైనవారట. వీరు 1837 న జన్మించి 1913 లో కీర్తిశేషులైరట.

ఈ పుస్తకము వారికుమారుడు చిలంబు చంద్రశేఖరరావుగారు రచించిరి. రాజమహేంద్రవరము సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్‌నందు ముద్రింపబడినది. డెమ్మి 1/8 సైజు 73 పుటలుగల దీనివెల రూ 1-0-0.

పెద్దాపురము ముట్టడి

'ఆంధ్రచారిత్రక సమవాకారము'. గ్రంథకర్త: బుద్ధవరపు పట్టాభిరామయ్యగారు, గాంధినగరము, కాకినాడ. డెమ్మిసైజు 112 పుటలు గలది. వెల రు. 1.

చరిత్రమున వాసిగన్న వ్యక్తుల శీలములను, జీవితములను, రాజ్యముల యితిహాసములను లేనిపోని మార్పులధ్వంసముచేయుచు, జనులకు తమ పూర్వప్రశస్తి యెడను, సత్యచరిత్రము నెడను గ్రుడ్డితనము గూర్చు కొన్ని రచనలవలె గాక, యీ రూపకము చరిత్రమును చాలవర కనువర్తించినదై మెచ్చదగియున్నది. పెద్దాపుర చరిత్రము నవలంబించి వ్రాసిన మొదటి నాటకమిది.

ఈ నాటకమున నీవిషయమును రచయిత గొప్ప నేర్పును చాటదు. పాత్రపోషణమున గొప్ప పోకడలు గన్పడవు. మనఃపరిణామ నిరూపణము చాలదు. 'ఇది యీగ్రంథమునుండి యుద్ధరించుకొనదగినది' అని యెన్న దగిన పద్యభాగము గాని, గద్యభాగము గాని యించేదియు తగులదు. అయినను ఈ నాటకము కొంతవఱకు మనను నాకర్షించును. కథాప్రాముఖ్యము, సత్యావలంబనము, శైలిసారళ్యము ఈ ఆకర్షణకు హేతువులు. కవికి గల ఉత్సాహము, ఆంధ్రత్వాభిమానము, తన పాత్రల యెడ సానుభూతి గుప్తముగ కొంత మెఱుగు తెచ్చినవి. ఇతివృత్త మందముగనే యున్నను దిద్దుబాటు లేని సంకులతకు పాల్పడినది. సూరుద్దీను, కొంపెల్ల లక్ష్మీసోమిదమ్మ, సుబ్రహ్మణ్య సోమయాజి మున్నగు పాత్రలు బాగుగనే అంకితములైనవి. కాని రచయిత తన పాత్రల నధికముగ పరిపోషించుకొనలేదు. పట్లను బాగుగ గమనించి సమర్థముగ నిర్వహించుకొనను లేదు. రంగమున నొక పాత్రచే జెప్పించిన విషయమే వేరుగ నొకరంగమున- అదనముగ రససోషణముగాని, ఇతివృత్త వివరణము గాని కావింపకే- నిరూపించుట, తిరిగి చెప్పించుచుండుట నాటకమునకు దుర్బలత గూర్చును. ఇంకను కళారహస్య పరిజ్ఞానమును, నాటకమున చరిత్రమును లొంగదీసికొను నేర్పును రచయిత అలవఱచుకొనవలెను. ఇందువలె భాషాదోషములు నాటకరచయితల కప్రశస్తి దెచ్చును. కొన్నియెడల వచనమున నందము గనడిభాగములను అనావశ్యకమగు పద్యధోరణి ఆవహించినది. శైలి పటుత్వము లేకున్నను, రంగమున చదువునపుడు ప్రేక్షకునికి విషయము సుబోధమగునట్లు ధారాళముగ నున్నది. [కొం. జి.]

౨౨ శ్రుతులు—స్వరావళి

(అఖిల భారత గాయకమహాసభయందు దొసంగబడిన యుపన్యాసము.) కర్త: పండిత వింజమూరి వరాహనరసింహాచార్యులుగారు, ప్లీడరుపేట, కాకినాడ (తూర్పు గోదావరి). క్రౌను సైజు ౬౩ పుటలు. వెల ౯ అ.

మన గానపద్ధతియందు ౨౨ శ్రుతులు మాత్రమే కలవని యిందు సిద్ధాంతీకృతమైనది. ఈ విషయమున ఆయాకాలముల వెలసిన పలువురు ప్రాచ్యపాశ్చాత్య సంగీత పండితుల వాదములను ఈ గ్రంథకర్తగారు చాల పరామర్శించినారు. మొత్తముమీద పాశ్చాత్యరచనల ప్రోవ్వల మిందు చాలగ కన్పడును. ఒక్కొకచో సుబోధమగు వివరణము లేకున్నను, మొత్తముమీద సంగీతశాస్త్రము కొంత తెలిసినవారికి ఇది చదువదగిన గ్రంథము. అచ్చుతప్పులు, వ్రాతతప్పులు చాల అసౌకర్యము కూర్చుచున్నవి. కొన్ని శ్రుత్యాదుల పేరులు గూడ గ్రంథకర్త సరిగ తెలిసికొనక వ్రాసెను. ధైవతమునకు దైవతము, ద్విశ్రుతికి ద్రిశ్రుతి, కుముద్వతికి కుముద్ధతి, ఛందోవతికి చందోవతి మున్నగు ననేకదుష్టపదములు గ్రంథకర్త వాడినవే. ఆంగ్లలిపిలో అచ్చుపడినవి, ఉచ్చారణరీతి గమనింపక కాబోలు, రచయిత ఉద్ధరించిన కొన్ని సంస్కృతభాగములు కడు దోషభూయిష్ఠములై, కొన్ని యెడల నర్థావబోధమే కాకుండుట శోచనీయము. పండితులచే పరిశోధింపజేసి యింకను శ్రద్ధతో వ్రాసికొనుట యుక్తము.

ఆయా స్వరములకు గల శ్రుతులసంఖ్య విషయమున వాడుకలో నున్నదానికంటె భిన్నముగ నిందుగల ప్రతిపాదన విద్వాంసుల తర్కమునకు తగినది. శ్రుతుల యనంతరము స్వరములుగాని స్వరముల యనంతరము శ్రుతులు కా వనునది వీరి సిద్ధాంతములలో నొకటి. ఇది శార్ఙ్గదేవాదులచే మున్ను అవలంబితమై నేడు వాడుకలో నుండునదే.

ఇందు నెలయు పట్టికములు విషయవివరణమునకు చాల తోడ్పడుచున్నవి.

సంగీతవిషయమై వెలువడు గ్రంథజాలమున దీనికి నొకముఖ్యస్థానము లభింపక పోదు. దీనిని శ్రీ విష్ణుదిగంబర్ పులస్కర్ మున్నగు విద్వాంసులు చాల ప్రశంసించి తమ యభిప్రాయము లొసంగియున్నారు.

శ్రీ తులసీరామాయణము, ఆరణ్యకాండము

ఇది గంజాంజిల్లా బరంపురం, పూడిపెద్దివారి వీధిలోని వేగుంజుక్క గ్రంథమాల వారి 31 వ కుసుమము. గ్రంథమాలాధిపతులు శ్రీ భాగవతుల నరసింహశర్మ గారు హిందీ తులసీరామాయణము నాధారముచేసికొని నిర్వచన పద్యకావ్యముగ తెనుగున రచియించిన బాలకాండ, అయోధ్యాకాండముల తరువాతి దీ ఆరణ్యకాండము. డెమ్మి 1/8 సైజున 143 పుటలు కల యీ గ్రంథమున 687 పద్యము లున్నవి. వెల ఒకరూపాయి. పద్యముల శైలి సరళము.

శృంగార గాధేయోపాఖ్యానము

క్రౌను సైజు ౬౨ పుటలు. దళసరి కాగితములపై చక్కగ ముద్రింపబడినది. వెల రు ౧-౦-౦.

వలయువారు జి. యస్. శాస్త్రి అండు కో, పోస్టుబాక్సు ౧౧౦, మదరాసు, అని వ్రాయవలయును.

ఇది శృంగారగ్రంథమండలి వారి ఆరవ ప్రచురణము. ఈ గాధేయోపాఖ్యానము ఐదాశ్వాసముల ప్రబంధము. గ్రంథకర్త అనంతనార్యుడు. ఇప్పుడీ పేరున ప్రకటింపబడినది అసలు పుస్తకమునందలి యైదవయాశ్వాసము మాత్రమే. అంబరీషుని యజ్ఞపశువుగా గొనిరాబడిన శునశ్శేపుని విశ్వామిత్రుడు రక్షించుటయు, మేనక గాధేయుని తపస్సు భంగపరచుటయు, విశ్వామిత్రుడు రంభనుశపించుటయు, నతనిబ్రహ్మర్షిత్వప్రాప్తియు నిందలికథాభాగము.

ఇది యొకయాశ్వాసము మాత్రమే యగుటచే ప్రధానమగు 'గాధేయోపాఖ్యానము' మనకిందు అసమగ్రముగానే లభించును. మేనకచే విశ్వామిత్రుని తపోభంగము సందర్భమున గ్రంథకర్త శృంగార రసమున కపసరమైన ప్రాధాన్యమొసంగి యాశ్వాసమును పెంచినాడు. శైలి మధురముగనే యున్నది. కాని రచయిత విశేష

ముగ శబ్దాలంకార ప్రియుఁడగుటచే గాబోలు నించుమించుగ ప్రతిపద్యముననుకొంత యనావశ్యకమగు శబ్దాడంబరము కాన్పించు చుండును.

The Beginnings of Local Taxation in the Madras Presidency

నెల్లూరునందలి వెంకటగిరి రాజావారి కళాశాల ప్రధానాచార్యులగు మామిడిపూడి వేంకటరంగయ్యగారు (యం. ఏ.) దీనిని ఆంగ్లమున రచియించిరి. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమున వైసుఛాన్సలరుగారైన కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు ఈగ్రంథమునకు పీఠిక వ్రాసిరి. మద్రాసునందలి లాంగుమెన్సు కంపెనీ వారు దీనిని ప్రచురించిరి. క్రౌనుసైజు ౧౭౦ పుటలు. కాగితము, బైండు అందముగా నున్నవి.

ఈ గ్రంథరచనమున వేంకటరంగయ్యగారు మిక్కిలిపరిశ్రమ చేసియున్నారు. మూలమూలల నున్న గ్రంథముల నెన్నిటినో వారు పరిశీలించి ఆ గ్రంథములందు ఇమిడియున్న విషయముల సారమును క్లిష్టతలేకుండ సులభబోధకముగ నిందు వివరించియున్నారు. లోకలు పన్నుల ప్రారంభమునకు వారీగ్రంథమున ఈకారణములను చూపిరి:—

౧. ౧౮౬౧-౭౧ సంవత్సరముల మధ్య హైందవకేంద్ర ప్రభుత్వపు బడ్జెటులో గలిగిన తికమకలు.

౨. ఆ తికమకలనుండి తప్పించుకొనుటకు కేంద్ర ప్రభుత్వము స్థానిక ప్రభుత్వములకు క్రొత్తపన్నులు వేయుటకు, ఇదివఱకు కేంద్రప్రభుత్వమునకు చెందుచున్న కొన్నిపన్నులు తాను వసూలుచేసికొనుటకును అధికారమును పొందుట.

3. కేంద్రప్రభుత్వము వారు పన్నులు వసూలు చేయుటలో కలుగులోపములు కొన్ని సవరణయగుటకును.

౪. ఆదాయమువృద్ధిచేయుటకుమంచిమార్గమగుట.

౫. స్థానికముగా రోడ్లను, విద్యను అభివృద్ధి నొందించుటకు సులువైన మార్గమగుట.

౬. స్వపరిపాలనమున జనులకు తగిన తరిబీయతు నిచ్చుట.

మొదటిదగు ఉపోద్ఘాత ప్రకరణముననును, రెండవ ప్రకరణముననును గ్రంథకర్తగారు ౧౮౮౩ సంవత్సరమునకు బూర్వము లోకలుపన్నుల స్థితిని వివరించిరి. పిమ్మట పైని వివరించిన కారణములను ప్రత్యేకించి ఒక్కొక్క ప్రకరణములో వర్ణించిరి. తొమ్మిదవ ప్రకరణమున లోకలు పన్నుల ప్రారంభపద్ధతిని విమర్శించిరి. ఈ ప్రకరణమునందే శ్రీవారి విమర్శనాచాతుర్యము, సునిశితబుద్ధి వెల్లడియైనవి. ఆ పద్ధతిలోఁగల లోపములను పేర్కొనుటలో వారు చక్కఁగా ఒకదానివెంబడి ఒకటిని గజిబిజి ఎట్టిదియు లేక వివరించిరి. పబ్లికు ఫైనాన్సు (Public finance) తమ అభిమానవిద్యగా గైకొనిన బి. ఏ. విద్యార్థులకు లోకలు పన్నులకు సంబంధించిన విషయములకు ఈ గ్రంథమత్యంత సహకారి కాగలదు. ఏతద్విషయమై వారి పాఠ్యగ్రంథమగు Findlay Shirras గారి పుస్తకములో లేని అనేకవిషయము లిందుగలవు. ఇట్టి అమూల్యగ్రంథము రచియించిన శ్రీయుత మామిడిపూడి వేంకటరంగయ్యగారు అభినందనార్హులు. ఇట్టి ప్రశస్త గ్రంథములు మఱికొన్ని రచియించి వారు దేశసేవ చేయుదురు గాక!

[ఆంధ్ర శేషగిరిరావు, బి.ఏ.]

మణిభూషణము

(ఒకటి, రెండు భాగములు)

ఈ రెండు భాగములలోను శ్రీమద్భాగవతమునుండి గజేంద్రమోక్షము, రుక్మిణీకల్యాణము, ప్రహ్లాద చరిత్ర మున్నగు కథాభాగములు—మొత్తముమీద నిరువది—ప్రత్యేకముగ కూర్పబడి ముద్రితములైనవి. ఇవి 'ఏర్చికూర్చి' ప్రకటించిన వారు శ్రీయుత తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావు గారు.

క్రౌనుసైజున మొదటిభాగము 72 పుటలు. వెల తెలియదు. రెండవభాగము 92 పుటలు. వెల రు 0-10-0.

శారదా పద్యవాచకములు

(ఏడవవాచకము)

ఇదియు శ్రీయుత తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగా రేర్చి కూర్చి ప్రకటించిన పద్యముల సంపుటము.

పోతన, శ్రీనాధుడు, పెద్దన మున్నగు నాంధ్ర మహాకవుల రచనములందలి పద్యము లిందు జేర్పబడినవి.

క్రౌను సైజు 68 పుటలు వెల రు. 0-8-0.

ఛందశ్శాస్త్రము

ఇది యొక లక్షణగ్రంథము. గ్రంధకర్త: శ్రీయుత తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారు, బి. ఏ. యల్. టి.

క్రౌను సైజు ౮౬ పుటలు. వెల రు ౦-౬-౦.

ఇందు గ్రంథకర్తగారు ఏడుప్రకరణములలో కవిత్వము నేర్చుకొనగోరు వారికి సుబోధకమగునట్లు సోదాహరణముగ ఛందోనియమములను వివరించి యున్నారు.

శ్రీయుత రాజగోపాలరావుగారు మూడవప్రకరణమున ఱ, రలకు మైత్రి చెల్లునని వాదించు సందర్భమున ఱ ప్రాసము అనుశీర్షిక క్రింద 'ఱ' యొక్క చరిత్రమునుగూర్చి తమ యభిప్రాయములను గొన్నిటిని వివరించినారు. ఇచ్చట వీరివాదము కొంతవిమర్శకెడమిచ్చుచున్నది. రాజగోపాలరావుగారు 'ఱ యొక్క చరిత్రము' ఆరంభమున నొకచోట "దక్షిణ హిందూదేశపు లిపులలో మొట్టమొదటి లిపులు తెలుగు కన్నడ భాషలవి. క్రీ. శ. ౧౩౦౦ వరకును గూడ నీరెంటికి లిపి యొక్కటియే." యని వ్రాసినారు. (౧౭ పుట). తరువాత కొంచెము సేపటికి "...నన్నయభట్టు కాలమునాటి భారతము లిపి మనకు దొరక లేదు గావునను..."అని వ్రాసియున్నారు. (పుట ౧౯). పై రెండువాక్యములకు సమన్వయ మెట్లో తెలియుటలేదు. నన్నయభట్టు ౧౨ వ శతాబ్దమువాడు. ౧౩౦౦ సంవత్సరము వరకు తెలుగు కన్నడభాషల లిపి యొక్కటే. ఇట్టిచో నన్నయ నాటి భారతము లిపి మనకు దొరకపోవుట యననెట్టిది? మరియొకచోట క్రీ. శ. ౯౪౫ సంవత్సరము వరకు తెలుగులిపిలో ఱ లేనేలేదని వ్రాసినారు. (ప్రు. ౧౭-౧౯) కాని. తెలుగు-కన్నడ శాసనములనుబట్టి చూచినచో ఱ కారమంతకు చాలపూర్వమే వాడుకలోనికి వచ్చియుండెనని తెలియుచున్నది. ౧౩౦౧ సం॥ వరకు తెలుగు కన్నడముల లిపి యొక్కటియే కదా! అట్టిచో ౯౪౫ సం॥ వరకు తెలుగులిపిలో ఱ లేదని యెట్లుచెప్పుట? అందుచేత "నన్నయభట్టారకుని కాలమునాటికి ఱ క్రొత్తగా వచ్చియుండుట చేతను" (ప్రు. ౧౯) అను నభిప్రాయము పొసగుట లేదు.

తరువాత నొకచోట "నన్నయ భట్టారకుని కాలమునాడు ఏవి 'ఱ' కల పదములో మనకుఁదెలియదు." అని వ్రాసినారు. (ప్రు. ౧౯). నన్నయనాటి భారతము వ్రాతప్రతి దొరకకపోవుటచే, నన్నయ ఱ కారము నెచ్చట వాడెనో తెలియకపోవచ్చును. కాని ఆనాటికి 'ఱ' కల పదములేవో తెలిసికొనుట కవకాశము లేకపోలేదు. శాసనములనుబట్టి యీ విషయము నిర్ణయింపవచ్చును.

శ్రీయుత రాజగోపాలరావుగారు ప్రకృతమున ఱ రల చరిత్ర శోధించుచున్నారని తెలియుచున్నది. అందుచే పై యంశములను గూర్చి వారు వివరముగ నాలోచింతురు గాక యని ప్రార్థన.

గ్రంథము తుదిని ౨ వ యనుబంధములో "నవీన పద్యములు (మా యభిప్రాయములు)" అను శీర్షిక క్రింద ఛందోనిర్బంధములను గూర్చి గ్రంథకర్తగారు కొంత చర్చ గావించినారు. ఈ సందర్భమున కవులకు "పదప్రయోగమునకు స్వేచ్ఛ" కలుగవలయు ననియు, వారు "యతిప్రాస నియమమును పాటింపకయే కంద గీత చంపకాదులను" వ్రాయవలయుననియు, ఇట్టి పద్యములకు నూతనగీతము, నూతనకందము, మున్నగు పేరుల బెట్టవలయుననియు రాజగోపాలరావు పంతులుగారు సూచించినారు. దీనికి కారణము ఇది:—"ఏకాక్షర ద్వ్యక్షరాది నియమములన్నియు నుత్తమకవిత్వమున కెట్లు నిర్బంధములో యతిప్రాసములును నట్లే నిర్బంధములగును."

ఐన క్రొత్త క్రొత్త వృత్తములను గనిపెట్టి వ్రాయవచ్చునే యన్నదానికి వీరిష్టపడరు. "వాడుకలో లేని క్రొత్తపద్యములను గల్పించుటకంటె, వాడుకలో నున్న పద్యములయెడఁ గవులకీ వీలునొసఁగుట మంచిది." అని వీరియభిప్రాయము. ఐన బ్రస్తుతము వాడుకలోనున్న పద్యములేవి యని యాలోచింపవలయును. ఇవి కందము, గీతము, సీసము, చంపకమాల, ఉత్పలమాల, శార్దూలవిక్రీడితము, మత్తేభవిక్రీడితము. ఉత్సాహ

మున్న గు నొకటిరెండు ఇతర వృత్తములుగూడ నందందు గానవచ్చును. ఈ యేడెనిమిది పద్యములనే, తనకు యతిప్రాసములతో సరిపడనప్పుడు వాటికి పద్యములలో చోటు లేకుండజేసి, కవి వ్రాయుచుండవలయునని పంతులుగారి యభిప్రాయము. గణములు మాత్రము పాటించి తీరవలెనని వీరి తలంపు.

ఇట్టి పద్ధతి సారస్వతక్షేత్రమును సంకుచిత పరచును. ఛందఃప్రస్తారమును బట్టి వందలకొలది, వేలకొలది వృత్తము లేర్పడుచున్నప్పుడు వానిలో నందమైన వాని నేరి కవులు సారస్వత ప్రపంచమున కితోధిక సౌందర్యము సమకూర్చుట కెంతే నవకాశము కలదు. ఇది నిర్మాణాత్మకమైన పద్ధతి; భాషాప్రపంచము బెంపొందింపగల విధానము. పైపద్ధతి నవలంబించుటకు రవ్వంత యోపిక పట్టగలిగినచో నేటి మన కవులను యతి ప్రాసము లంతగ బాధింపవు. రాజగోపాలరావుగారి పద్ధతి నిర్మాణాత్మకము కాదుగదా తద్విరుద్ధము గూడను. శిథిలములై, చినుగులుపడిపోయినను సరే, ఉన్న నాలుగు పంచెలనే ఎట్లో కుట్టుకొని, బ్రతికినన్నాళ్లు వాడవలయునను పద్ధతి.

పై మూడుపుస్తకములు వలయువారు 'తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారు, బి. ఏ., యల్. టి., 7, వెల్లారి వీధి, పరశువాకం, వేపేరిపోష్టు, చెన్నపురి' అని వ్రాయవలెను.

ప్ర. రం.

సుందరి

మదరాసు, శ్రీ టి. వి. చెల్లప్పశాస్త్రి అండ్ సన్స్‌వారిచే ప్రచురింపబడిన యొక నవల. క్రౌను 1/8 సైజున ౧౪౮ పుటలు గలది. వెల ౧౦ అణాలు. గ్రంథకర్త: విద్వాన్ మంకాల శ్రీపతి గారు.

౨౦ అధ్యాయములు. 'ఇందలి కథాప్రణాళిక శ్రుత పూర్వమయ్యు— నశ్రుతపూర్వ స్వకపోల కల్పనంబుల నియ్యది యొక నూతన గ్రంథ' మట. 'ఇందలి కథయాద్యంతము నౌచిత్యము నతిక్రమింపక శబ్దకాఠిన్యము లేక వ్రాయబడి యున్న'దట. 'సనాతనాధునాతన నాఖిల జనసంప్రదాయములు సమయోచితముగా నందందు బొందింపబడియున్న' వట.

వీ రన్నట్లు ఇందు అశ్రుత పూర్వస్వకపోలకల్పనము గాని, ప్రకృతి కనురూపమగు కథాసంవిధానము గాని, పాత్రలయందు మనస్తత్వ పరిపోషణము గాని, కేంద్రీకృత భావసంపదకాని కాన్పింపకున్నది. శైలి సంస్కృతపదబహుళమై సరళము గాకున్నది.

ఇందు కథాభాగమునకంటె భారతదేశము, దేశభక్తి, సంఘసంస్కారము, స్వరాజ్యము, నాగరకత, కవుల రచనలు–వీనికూర్చిన నిందలు, మెట్టవేదాంతము, శ్రీరంగనీతులు మిక్కిలిగనున్నవి. 'ఈ కాలమునందెవరికి వారు మహాకవులు. గ్రంథములం గనక—యూలము ముట్టక—వ్యాకరణము వల్లింపక—న్యాయప్రయాసములు లేక అడ్డమైనవాడును కవియను బిరుదమును స్వనామముతో జేర్చుకొనుట యిప్పటి సంప్రదాయమై యున్న'దట. ఈ గ్రంథముకూడ అట్టి సంప్రదాయము గల మహాకవుల గ్రంథములవరుసలోనికి చేరదగినదిగనే యున్నది.

దీనిని గ్రంథకర్తగారు 'మనోహరమగు పరిశోధక నవల' యనిరి. ఏమి పరిశోధనమో? గ్రంథమంతయు పరిశోధించినను వీరి పరిశోధన మేమియు కానరాదు. కాని మానవశక్త్యతీతములగు నంశములు మాత్రము గలవు. దీనిని గ్రంథకర్త పంచభూతార్పణము కావించెను.

శక్తి కుమార్

ఇది వాసిరెడ్డి మల్లిఖార్జునగారిచే వ్రాయబడి కొండపల్లి వీరవెంకయ్యగారిచే రాజమండ్రినుండి ప్రచురింపబడిన 'అపరాధ పరిశోధకనవల'. డెమ్మి 1/8 సైజు ౧౩౬ పుటలు. వెల ౧ రూపాయి. 'నవలను చదువుటచే మనస్సు విశాలమగునని నవలను వ్రాస్తిని. ఇద్దానినే కొద్దికాలమునకే వ్రాసియుంటిని గాన యిందు తప్పులుగాని యుండవచ్చును. నా భాషామతల్లికి సేవజేయుటకై ఆంగ్రమున గ్రంథరచనకుం గడంగితిని. చదువరులార! మీర లీగ్రంథమందలి నాచే వ్రాయబడిన సుగుణముల గ్రహింతురని నమ్ముచున్నాను. ఇదొక యపరాధ పరిశోధక కల్పితమైనను యిందు సాంఘికమునకు

రెండు సుగుణములు మెండుగా గలవని రూఢిగ జెప్పగ లను. అవసరము స్త్రీలు సైతము సిగ్గునువిడిచి ధైర్యమును బూనవలెను. తమకున్న వస్తువులతో తృప్తిపడవలె గాని దురాశను పోజనదు. నేజెప్పువిషయము లీకొద్దియే. నావలిష్టు'

అని పీఠికయందు గ్రంథకర్త వ్రాసెను. ఇంక గ్రంథవిషయమును, అంగవిభాగమను విమర్శింప వల యునా ?

తెలుఁగుకావ్యాదర్శము: అలంకారశాస్త్రము

ఆంధ్రీకర్త, అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు. క్రౌను 1/8 సైజు ౨౮౮ పుటలు. వెల ౧_౦_౧. ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాలయము, కొవ్వూరు, పశ్చిమగోదావరి జిల్లాకు వ్రాసిన బడయగలరు.

ఇది దణ్డిమహాకవి కృత సంస్కృత కావ్యాదర్శమునకు తెనుగు. చివర లఘుటీక చేర్చబడినది.

లోకజ్ఞాన గీతానందము

కర్త: గోటేటి సన్యాసిరాజుగారు. లోకజ్ఞానానందనిలయము, నరసాపురము వారు ప్రచురించిరి. క్రౌను 1/8 సైజు ౨౩ పుటలు. ఇదియొక పద్యకావ్యము.

అంజలి [హనుమస్తవము]

బక్తబృందావనము

ఇవి మహావాది వేంకటరత్నము గారిచే విరచింపబడి తెనాలి రామాకంపెనీ బ్రాంచి వారిచే ముద్రింపబడిన పద్యకావ్యములు.

మొదటిది ౮౫ పద్యములు గలది. రెండవది భగవత్స్వరూపాభివర్ణనము, భక్తలక్షణము, మానవప్రకృతి, స్వయంప్రార్థనము అను శీర్షికల క్రింద నున్నది.

క్రౌను 1/16 సైజున ౨౩ పుటలును, ౨౦ పుటలును కలవి: యొక్కొక్కటియు ౨ అణాలు వెల గలవి.

భక్తకుచేల

ఇది ౬ అంకముల నాటకము. కర్త: వల్లూరి వేంకట కనకయ్యగారు. శిరునామా: శివకేశవనిలయము, వేలూరు, చిలకలూరుపేట పోష్టు, గుంటూరుజిల్లా. డెమ్మి 1/8 సైజు ౭౦ పుటలు, వెల ౧౦ అణాలు. ఇందు గేయములు కలవు. ఈ గ్రంథకర్తకు పాపము, మారిషుడో మారీషుడో కూడ తెలియదు. ఇక నాటకమును విమర్శించుట ఏల? వీరి కవితాధోరణి దెలియుటకు మచ్చుగా నీక్రింది పద్యములను గాంచనగును.

...   .

తవనామచింతచే దరియింపగా లేక
సంసారమున జేరి సమసితనుము

...   .

దీనులను బ్రోచు సౌభాగ్య ధేనువనుము
శ్రితజనావళి నొకనిగా జేర్పుమనుము
మునిజనంబులతో పాటు బ్రోవుమనుము
అన్నికష్టంబు లెడబాప నతని వనుము.

ఉ. కంటక కర్కశాదిఘన
కాన విశాలగిరీంద్ర సంవృతా
కంటకభూరి క్రూరభుజ
గంబు లవారిత వ్యాఘ్రసంతతుల్
మింటికినంటు దట్టమయి
మిన్నగుపాదప వల్లి కావళుల్
నొంటిగ దాటివచ్చితివె
యోర్చెనె పాదము లట్టి తావులన్.

మ. తలపన్ మానధనుండు శాంతగుణుడున్
ధన్యాత్ము డీవిప్రుడున్
కలిసెన్ బాల్యమునందు కావ్యపఠనా
కౌతూహలత్వంబునన్
చెలగెన్ సద్యశిభక్తి మాన్యగరిమన్
శ్రేయోవిలాసాభ్యుడై
వెలదీ ప్రేమలతానుబంధురమునన్
విచ్చేసె నాపాలికిన్.

ఉ. వేలుపు వోలె నన్ను దన
వెంటను తల్పమునందు జేర్చి తా
మేలుగ సత్క్రియల్జరపి
మించిన ప్రేమను గౌగిలించి గో

పాలురు గొల్వగా హరిసు
భావత చారు వధూకరద్వయీ
శీలత చామరానిల వ
శీకరణం బొనరించె సత్కృపన్.

ఉ. దైవము వోలె నన్ను గని
దానవవైరి భజించె వేడుకన్
భావమునందు సోదరుని
భాతి దలంచి ప్రపూతచర్యుడై
దేవిగమూసలిన్ విడచి
దిగ్గున లేచి వినమ్రభావుడై
సేవలు జేసె పత్నియుత
శ్రీకరుడై దయనిల్పి భామినీ!

ఈ పద్యములనుబట్టి ఈ గ్రంథ సారస్యమును గ్రహించి సహృదయులగు పాఠకమహాశయులు తమతమ సమ్మతమేని గ్రంథకర్తను దీని పునర్ముద్రణమునకు ప్రోత్సాహము కల్పింతురుగాక!

Bricks Between and At Any Cost

వి. వి. శ్రీనివాసయ్యంగారి నాటకమున కనుకరణమట. ఈ తమిళనాటకమును రావ్ బహదూర్ పి. సంబంధమ్, బి. ఏ., బి. యల్. గారు వ్రాసిరి. డెమ్మీ 1/8 సైజు ౫౮ పుటలు. వెల ౦-౪-౦.

నీలి పూలు

శ్రీ యస్. జి. ఆచార్యగారు వ్రాసిన ౧౮ కథలు గ్రంథరూపమును దాల్చి పశ్చిమగోదావరిజిల్లా తణుకుతాలూకా కాకరపర్రులోని సరస్వతీ గ్రంథమాలవారి ౨౧ వ ప్రచురముగా వెలువడినది. డెమ్మీ 1/8 సైజు ౧౩౦ పుటలు. వెల ౦-౧౨-౦.

కథాగుచ్ఛము [మొదటిభాగము]

రవీంద్రనాథఠాకూర్ గారిచే వ్రాయబడిన బంగాళీకథలకు శోభనాదేవి, వైకుంఠరావుగార్ల యనువాదము. ఇందు రాసమణికొడుకు, కాబూలీవాలా, భాయిఫోటా, హైమంతి, ఎండానీడా అను ౫ కథలున్నవి. రవీంద్రుని 'పెన్సిల్ స్కెచ్' ఉన్నది. క్రౌను 1/8 సైజు ౨౨౮ పుటలు. వెల రూ ౧-౮-౦.

చిరునామా:—విశ్వభారతి ఏజన్సీ, 3-౨3, తిరువత్తూరు హైరోడ్, చెన్నపురి.

మోక్షసోపానములు

ఇది వి. ఎ. కామేశ్వర శర్మగారిచే వ్రాయబడి కాకినాడ ఆల్బర్టు పవర్ ముద్రాశాలయందు ముద్రింపబడియె. 1/16 పూల్ స్కేపు చిన్నసైజు 3౬ పుటలు. వెల ౦-౧-౦.

ఈ చిన్న పొత్తమున జ్ఞానసూత్రములు, సద్గుణాభ్యాసోపాయములు, మాతృభక్తి, పితృభక్తి, గురుభక్తి, దైవభక్తి, మానసబోధ, జిహ్వాబోధ, ఇంద్రియబోధ, జనబోధ, భగవత్ప్రార్థన, యను శీర్షికలక్రింద సుబోధ వాక్యములు గలవు.

గృహప్రవేశం

కర్త: రవీంద్రనాథ్ ఠాకూరు. అనువాదకులు శోభనాదేవి, వైకుంఠరావుగార్లు. విశ్వభారతీ గ్రంథమాల—౧. విశ్వభారతి ఏజెన్సీ, 2, ఫిలిప్ వీధి, చెన్నపురి. క్రౌనుసైజు. ౧౨3 పుటలు. వెల ౧౨ అణాలు.

ఇది రెండంకాల నాటకం. ఇందులో మానసిక జీవన విశేషం చిత్రితం. ఇది మనఃప్రవృత్తికి సంబంధించిన రచన. దీనిలో అవయవచర్యకంటె ఎక్కువ ఆంతరంగిక వృత్తి ప్రధాన ఘటనాలంబనం.

'జోతీన్' వ్యాపారంలో దివాలా తీశాడు. జీవన వ్యాపారంలోకూడాను—పెద్దజబ్బుతో పడిపోయినాడు. తానప్పటికే కట్టుకొంటూఉన్న దివ్యసౌధం పూర్తి అయి గృహప్రవేశం కావాలని అతని యెడతెగని కోరిక. తనభార్య 'మణి' తనకు 'ముమ్‌తాజ్' గాను, ఆ సౌధం 'తాజ్ మహాల్' గాను అతను ఎంచుకుంటాడు. ఆ ముమ్‌తాజ్ వలెకాక మణి జీవించే ఉన్నది; కాని అతని దృష్టి వేరు. 'నా కిపుడెలా గనిపిస్తుంది తెలుసునా, నాకు కూడా ఆ షాజహాన్ మోస్తరే అయింది. అని. జీవనం

క్షీణించే దిక్కునేనున్నాను. అభివృద్ధిపొందే దిక్కున అతనున్నాడు—మా ఇద్దరికీ ఎంతోదూరం—అతని ఐశ్వర్యం మరి ఇంతా అంతా కాదు కదా. గాని చక్రవర్తికీ ముంతాజ్ ఉన్నది. నాకూ ఉన్నది నా ముంతాజ్. ఆమెకే నివేదన చేశాను_నా ఇల్లు నా తాజ్ మహల్. అందులోనే ఇప్పుడు ఉంది ఆమె, శాశ్వతకాలమూ ఉంటుంది. ఇదేకాదు మా ఇద్దరికీ ఉండే సామ్యం—నాకూ కనబడదు_నా ముంతాజ్_' ఇదీ అతను చూసిన పోలిక. ఏమంటే, ఇంట్లోనే ఉన్నప్పటికీ, ఆమెకు రోగము, రోగి, ఔషధాలు, మరణము — వీటిపేరు చెపితే బెదురు. ఆమె జోతీన్ పిన్నితో అంటుంది 'ఈ ఇంటికివచ్చి మొదటి చావు చూశాను (తన మామగారిది); నాకెలాగుందిగదా — ఎలాగైనా వదలించుకొని పారిపోదామని! ఈ తైలాల వాసనచూస్తే ఆసుపత్రిభూతం ఏదో వచ్చి గాలికి పట్టిందా అనిపిస్తూ ఉంది' అని. '...మీ తోటలో మాలీపని ఇవ్వండి నాకు—అది ఎంత చక్కగా చేస్తానో చూదురుగాని' అనిన్ని. దరికి వెళ్లి ఆమె భర్తకు సపర్యలుచేయలేదు.ఆమెకు ఎంతసేపూ పూలమొక్కలు, కుక్క, పిల్లి, కోతి, చిలక మొదలైన వాటి సంరక్షణం, జంతుప్రదర్శనాలు చూస్తూ ఉండడం—ఇటువంటివి ఇష్టం. ఆమె స్వేచ్ఛగా ఉండడం జోతీన్ ఇష్టం. అపూర్వసౌందర్యం, ప్రశాంతప్రకృతి, సమగ్ర మనస్తేజం—ఆమెకు గలవి దివ్యలక్షణాలు. అట్టి ఆమెమీది ప్రేమతో గొప్పసౌధం నిర్మిస్తున్నాడు జోతీన్. దానికి ఆమెపేర 'మణిసౌధం' అని పేరు పెట్ట దలచుకొంటాడు. అందులో ఆమె గృహప్రవేశం చెయ్యాలి_అని ఆతని జీవితాశయం. గృహప్రవేశానికి మంచిరోజు వచ్చిందని ఆతని అంతరాత్మ అతనికి చెప్పుతూ ఉంటుంది. ఎప్పుడూ మణీ, మణిసౌధం, మణిగృహప్రవేశం—ఇదే అతని ధోరణి. రోగి కావడంచేత, అసత్యములైనా మంచి, సాంత్వనమిచ్చే మాటలు వింటూ ఉంటాడు అతడు పిన్నివలనా, పిన్నిబోధనచేత చెల్లెలు హిమివలనాను. సౌధం మూడవ అంతస్తు ఇటకల పేర్పు అయిందనీ, సింగారాలతో మణి అందులో కూర్చోబెట్టబడిందనీ—తానడిగినవన్నీ నెఱవేఱినట్టే వింటాడు. తన మణి అక్కడ ఉండగా తాను చూడాలని వాంఛించినా, అస్వస్థుడాయె వీలుపడదు.—కేవలం కల్పితసౌఖ్యమే అనుభవిస్తూ ఉంటాడు_తన ప్రేమాశయ పరిపూర్తి విషయమై అతను.పిన్ని ఆ ప్రేమసౌధానికి అసత్యపరిపోషణం ఇస్తూ ఉంటుంది, ఆతని కల్పనాప్రపంచంలో. 'చావు నెత్తి దగ్గిరికి వచ్చి కూర్చుని ఉంటే ఇల్లు తయారైతే నేమి, కాకపోతేనేమి?—ఇందులో వచ్చే దేమిటి,పోయే దేమిటి?—అందుచేతనే నేను ఆలాగు చెప్తున్నాను—"నువ్వు మనస్ఫూర్తిగా సంకల్పం చేసుకున్న ఇల్లు పూర్తి అయింది" అని. నిజం అంటే మరేమిటి హిమీ, అదే' అంటుంది పిన్ని: ఇది ఆమె ఆశయం.

అన్ని పక్కలా ఆఘాతాలు తగులుతూ ఉంటాయి. అతనికి తెలియకుండానే పిన్ని తొలగింప ప్రయత్నిస్తూ ఉంటుంది. నార వర్తకంలో అంతా నష్టమే వస్తుంది. కావలసినవాడు 'అఖిల్' అనే వకీలు తన సొమ్ము ఎవరిదో అని అప్పిచ్చి, హుళక్కిపార్టీలనుపెట్టి తానే ఈతని ఆస్తి కబళింపచూస్తాడు మణి తనపుట్టింటికి చిన్న చెల్లెలి అన్నప్రాశనకని పట్టుపట్టి వెళ్లిపోతుంది—పిన్ని ఎంత చెప్పినా వినదు. పిన్ని ఏదీ జోతీన్‌కి తెలియనీదు. ఆమె మణి ఆయా సందర్భాలలో ఏ విధమైన ప్రవర్తన అవలంబింపబోతుందో యెఱిగి, జోతీన్‌కి ఇష్టమైన పద్ధతికి ఆమె మనస్సును తిప్పడానికి తాను చేసిన ప్రయత్నం వ్యర్థమైపోతే, జోతీక్‌కి మణి యిష్టం యథార్థంగా తెల్పక, ఆమెకు ఇష్టమైన ఆచరణానికి అనుకూలంగా జోతీన్‌చేత పలికిస్తుంది, అతని యిష్టంగాను —చక్కని చాతుర్యంతోటి. అతనికేదీ అసంతుష్టికలగగూడదు—అదీ ఆమెకు కావలసినది. మణి ఆ ఔషధాలలోనూ, అశాంతిలోనూ ఉండడంకంటె పుట్టింటికి వెళ్లడం బాగుంటుందని అతను అంటాడు. అయితే ఆమె అక్కడ ఉండడమే అతనికి లోలోపల ఎక్కువ ఇష్టంగా ఉంటుందని కనిపెట్టి పిన్ని వెళ్లమంటే మణి వెళ్లనని యేడిచిందని చెపుతుంది. అతను 'మణి మనస్సు వికసించడం ఆరంభించింది' అనుకుంటాడు ఆ మాటవల్ల. నిజానికి మణి వెళ్లి పోయింది..ఈవిధంగాజోతీక్ కట్టుతూ ఉన్న సౌధం, ప్రేమ సౌధం కూడా అతను అనుకొంటూ

ఉన్నపాటి పూర్ణతను సత్యంగా పొందలేదు. తగిన సామగ్రి అనుకూలపడలేదు.

'మణి గదిలోకి రావాలనుకుంటూ ఉన్నట్టూ, తలుపు కొంచెం తెరిచి ఉన్నట్టూ, ఊరికే తోస్తూ ఉంటే తలుపు మరి అంతకంటె విడనట్టూ' జోతీన్ కలగంటాడు. నౌకరువల్ల మణి సీతారాంపూర్ వెళ్లినట్టు తెలిసిన పైని ఆకలప్రభావం మరీ ఎక్కువవుతుంది. 'ఏవిధంగానైనా లోపలికి రాలేకపోయింది. ఎంతో పిల్చాను, గాని ఆమెకు మరి గృహప్రవేశం కాలేదు—కాలేదు—పిన్నీ, కాలేదు. (పిన్ని జబాబు లేదు.) తెలిసింది పిన్నీ తెలిసింది. నేను దివాలా, పూర్తిగా దివాలా. అన్ని విధాలా దివాలా. ఇల్లుకూడా—పోయింది. అమ్మకం అయిపోయింది. నా మనస్సును మాత్రం మాయలో పెట్టుకున్నారు' అంటాడు. ఇల్లు పోలేదని తెలిసి, 'ఎప్పుడో ఆరోజు వచ్చినప్పుడు గృహప్రవేశం చేయించు చెల్లమ్మా. ఏలోకంలో ఉన్నా నాకు తెలుస్తుంది ఆ రోజు' అని ఒప్పజెప్తాడు. పిన్ని అతనికి దుఃఖం కలుగకుండా చేతామని యెంత ప్రయత్నించీ నెగ్గలేకపోయినందుకు చింతిల్లుతుంది. అప్పుడు జోతీన్ అంటాడు:—

'పిన్నీ, ఒక్కమాట మట్టుకు అతిగర్వంతో చెప్పగలను. నాకు దొరకని దానిని దేనినీ బలవంతాన్న సంపాదించుదామని ప్రయత్నం చెయ్యలేదు. యావజ్జీవం చేతులు జోడించుకొని కనిపెట్టుకొని ఉన్నాను. మిథ్య అక్కరలేదు. గనుకనే ఇన్నాళ్లు ఓర్చి ఉన్నాను. ఇక బహుశా సత్యానికి నామీద దయవస్తుంది' అని. పిన్ని త్యాగవాత్సల్యాలసాయంతో ఇదే వస్తువును పరిణతం చేసింది.

చివరికి—

జోతీన్—నిద్రపో అనకు పిన్నీ, మేలుకొని చెయ్యవలసినది కొంచెం ఉంది—......ఇంటితలుపు విడుతుంది ఇక. ....

పిన్ని—బాబూ జోతీన్, ఒక్కమారు కళ్లు విప్పిచూడు. అదుగో వచ్చింది.

జోతీన్—ఏమిటి? కలా?

పిన్ని—కలకాదు నాయనా, మణి! ....

జోతీన్—తలుపు పూర్తిగా విడిపోయిందీ—అంతా?

పిన్ని—అంతా విడిపోయింది.

జోతీన్—పిన్నీ, పాదాలమీద శాలువ తీసేయి ఆశాలువ తీసేయి, అశుంట పెట్టేయి—దూరంగా తోసేయి.

పిన్ని—శాలువకాదమ్మా జోతీన్: మణి నీ పాదాలమీద పడ్డది. తలమీద చెయ్యివేసి ఒక్కమారు ఆశీర్వాదం చెయ్యమ్మా.

ఇది గృహప్రవేశం ముగింపు. కలా, శాలువ కప్పూ తొలగిపోయి మణి లభించింది; గృహప్రవేశం అయిపోయింది—అని జోతిన్ నమ్మకం కలిగింది.

ఈ నాటకం కవిత్వసంపదతో నిండి ఉంది. సాధారణంగా అన్ని పాత్రలూ కవితాధోరణిని మాటాడడం, సామాన్యవ్యవహారమే కవితాపంక్తిలో నడపడం కనబడుతుంది. పెక్కుపాత్రలు ఒక్కొక్కటీ ఠాకూరు గారిలో అంతర్భాగంగా కనిపిస్తాయి. ఒక్కొకచోట నాటకోచితమైన పాత్రల వ్యక్తిత్వపు విశ్లేషణరేఖ కవితాస్వరంలో మాసిపోతూ ఉన్నట్టు కనబడుతుంది. సూచనాపరత్వం కొంత మిక్కుటమై తాత్త్వికస్వరం మీటుతూ ఉంటుంది. సాధారణంగా నాటకసౌందర్యం అంతా చదువరికి సునాయాసంగా గోచరంకాదు. ఈ అస్పష్టతను తరిచిచూస్తే వెలువడే మాధుర్యం మాత్రం అనల్పం.

పాత్రచిత్రణం ప్రశంసనీయం. జోతీన్ నిష్కలుష ప్రేమ, మణి అలౌకిక మనోవిన్యాసం, సూత్రధారకమైన పిన్ని త్యాగవాత్సల్యాలూ, హిమి సౌభ్రాత్ర సారళ్యాలూ కళాభూయిష్ఠంగా నెలకొన్నాయి. పాత్రలలో కోమలమైన విపర్యయ సమావేశం, సమృద్ధం కాకపోయినా, ఇంపుగా ఉంది.

భాషాంతరీకరణంలో .ఒక్కొకచోట వాడుక నుడికారానికి భిన్నమైన రచన ఉంది. భాషాంతరీకరణమని తోపనీయక, స్వతంత్ర రచనలాగున వ్రాయవలెనంటే అనువాదకు లింకా నాటకాన్ని అడుగడుగుకీ పరిశీలిం

చాలి. మొత్తముమీద ఇది సజీవమైన అనువాదం. ఇట్టి గ్రంథాలు తెలుగుభాషలో ఉండవలసినవి. ఈ అనువాదకు లీవిధమైన భాషాసేవచేయడానికి అర్హులే. కొం. జ.

శ్రీ పమిడిపాటి మహాలక్ష్మీశతకము

ఇది శ్రీ సచ్చిదానంద గ్రంథమాలనుండి వెలువడిన తొమ్మిదవ యనుబంధ గ్రంథము. రచయితలు శతావధానులు రామకృష్ణ సీతారామ సోదరకవులు. వెల రు 0-2-0. వలయువారు "శతావధాని గౌరావజ్ఝల రామకృష్ణశాస్త్రిగారు, గజ్జెలకొండ పోష్టు, కర్నూల్ జిల్లా" అని వ్రాసిన బడయగలరు.

ఆంధ్రనవీన వాచకములు

(సంపు. ౬, సంచిక ౪, పు. ౫౯౫ చూచునది)

ఈవాచకము లారు. వీనిని రచియించిన వారైదుగురు. మొదటియిద్దరు డిస్ట్రిక్టు ఎడ్యుకేషనల్ ఆఫీసరులు. మూడవవారు డిప్టి ఇన్‌స్పెక్టరు ఆఫ్ స్కూల్సు. చివరయిరువురు పాఠశాలలలో పండితపదము నధిష్ఠించియున్నవారు. ఇందఱు చేరి ఈపుస్తకములను వ్రాయుట 'కొండనుత్రవ్వి ఎలుకను పట్టుట'వలె నున్నది. గ్రంథములను వ్రాయుట పండితులపని. వీరిలో మొదటిమువ్వురును పండితులుకూడ కావచ్చును కాని, వారిపాండిత్యముకంటె వారియధికారమే వారిగ్రంథముల చెల్లుబడికి ప్రధానకారణమగును. మఱియు నధికారబలము గుణదోషవివేచనకవకాశము నొసగదు. కావున, పాఠ్యగ్రంథనిర్ణయసంఘమువారిట్టిగ్రంథములను పాఠ్యగ్రంథములుగ నంగీకరింపజనదు. అట్లు చేయకున్న అధికారప్రాబల్యముచే తదితరకర్తృకములగు మంచిపుస్తకములకు తావులేక పాఠశాలలలో నివియే నిండిపోయి విద్యాభివృద్ధిని కుంచించుట కుపకరించును. విద్యాశాఖయందలి యుద్యోగులు వ్రాసిన వాచకములు మొదలయిన గ్రంథములు ఇప్పటికే చాలా బయలుదేరియున్నవి.

ఈవిషయమును విద్యాశాఖాధికారులు గుర్తించి తచ్ఛాఖోద్యోగులు పాఠశాలల కుపయోగించు గ్రంథములను వ్రాయకుండ నిరోధించుట శ్రేయము.

ఇక ఈవాచకములలో మొదటిదానిని గూర్చి:

ఇది వర్ణసమామ్నాయముతో ప్రారంభమయి కొన్ని కథలతో ముగియుచున్నది. 'చదువురానియల్లుడు', 'ముగ్గురుచెవిటివాండ్రు', 'ఆకుపోక', 'సూర్యుడు', 'శ్రీకృష్ణుడు', 'యేసుక్రీస్తుజననము' అను కథలును, వారములు, నెలలు, నక్షత్రములును కలవు. పెద్దఅక్షరములతో సచిత్రముగ ముద్రితమయి అందముగ నున్నది పుస్తకము. గ్రంథకర్తల యభిప్రాయమునుబట్టి బాలురకు దీనితోడనే విద్యాప్రారంభము కావింపవలసియున్నది. ఇందు అక్షరములను నేర్చుకొనిన తరువాత పదములను చదువనేర్చుకొనుటకుగల అభ్యాసములు రెండుమూడు మాత్రమే కలవు. అట్టివి ఎక్కువ ఉండుటావశ్యకము. గ్రంథకర్తలు కథలనైన మాని వీనిని ఎక్కువ చేర్చియుండిన బాగుండెడిది. ఇక నిందు సంధులు, అర్ధానుస్వారములు (సిద్ధ, సాధ్యములు) ఒకచో పాటించియు, ఒకచో పాటింపకయు బాలురకు శబ్దస్వరూపము విషయముననే సందేహముకలుగునట్లు చేసియున్నారు. పసిబాలురకు పండితులనే పట్టిచూచు నీశాస్త్రవిషయకములయిన బాధలేలనో! అదియును నోనమాలతోడనే! ఇందు తమలపాకు, పెదుతుంది, చెముడు, బ్రతిమిలాడు, అశ్వని, ఆరుద్ర, ఫాల్గుణము, మున్నగు శబ్దములు కాన్పించుచున్నవి. ఈశబ్దములుసాధువులా? 'దేవతాగణములో దేవుడే గొప్ప.' ఈవాక్యమునకు అర్థమేమి! 'సూర్యుడు' పాఠమున 'సూర్య' మంత్రపునశ్చరణము కావింప బాలురను గోరినారు గ్రంథకర్తలు. ఎందుకో!

ఆంధ్రదేశమునందలి బాలురకు 'శ్రీయేసుక్రీస్తుజననము' అను పాఠమెందుకు? బెథల్‌హేము మొదలయినపదములను ఇంకను క్షీరకంఠులుగనున్న బాలురుచ్చరింపజాలుదురా! ఇంకనేకథయు కాన్పింపకపోయెనా వ్రాయుటకు? లేక, పెరిగి పెద్దలయినతర్వాత కష్టపడుదురని ఇప్పుడే క్రైస్తవమతబీజములను నాటుచున్నారు కాబోలు! దీనికి మారు శ్రీరాముని కథను చెప్పగూడదా!

ఈవాచకమున విషయగ్రహణము కుఱ్ఱవాండ్రకుత్సాహము నంతగా గలిగించునది కాదు. శైలియు

పాండిత్యప్రకర్షను చాటుచున్నది కాని బాలురకు రుచించు పాకమున పడినదికాదు.

ఇక చిన్నయున్నలకొఱకు వ్రాసిన యీ తొలిపుస్తకమున వాక్యమును చూడుడు: "ఆసమయమునందు త్రోవవెళ్లుచున్న యొకఁడు ఇదియంతయును తెలిసికొని వారి ముగ్గురకును దగిన సమాధానముచెప్పిపంపి కుంటి గొఱ్ఱెపిల్లను తానెత్తుకొనివెళ్లెను" అని. ఈ దీర్ఘవాక్యమును అయిదాఱేండ్లబాలుడు చదివి మననముచేసికొనజాలునా!

బహుకర్తృకమగుటచే ఈవాచకము రచనమునను భేదము కనిపించుట వింతకాదు. ఇట్టి భిన్నమార్గములనున్న భిన్నరచనములలో ప్రవేశముగను బాలురకు ముందు ముందు నొక సరియైనత్రోవ దొరకకపోవుటయు వింత కాదు. ఈబాధ దీనికి తరువాతి పుస్తకములలో ఎక్కుడుగా గనుపట్టుట కవకాశమున్నది. వానినిగూర్చిన విమర్శ మున్ముందు వెలువడును.

ఇప్పటి క్రొత్తవాచకములకన్న బాలురు చదువుటకు చిరకాలము నుండియున్న 'బాలశిక్ష'యనుపుస్తకము సర్వథా శ్రేష్ఠమయినది. దానిని పూర్తిగ జదువునప్పటికి ఇంతలోకజ్ఞానము నైతము బాలురకు కలుగగలదు.

సంస్కృత లోకోక్తులు

గ్రంథకర్త: చిలుకూరు నారాయణరావుగారు, యం. ఏ., యల్. టి.

* "సంస్కృతవాఙ్మయము చదువుతూ ఉన్నప్పుడు తమకంటబడిన లోకోక్తుల నన్నిటిని సంగ్రహించి వాటిని ఇదివరకు సంగృహీతములయిన వాటికి చేర్చి తేటమాటలతో తెనుగున అర్థవివరణమును వ్రాసి" రట గ్రంథకర్తగారు. ఇందు అకారాది క్రమమున ౧౩౧౧ లోకోక్తులున్నవి. సంస్కృతవాఙ్మయ ప్రపంచమున. శాస్త్రములకు, సాహిత్యమునకు, లోకవ్యవహారమునకు సంబంధించిన లోకోక్తు లనంతముగ గలవు. ఇదివఱకు వీనిని దెలుపుగ్రంథములు మూడు సంస్కృతమున ప్రకటితము లయినవి.

౧. లౌకికన్యాయాంజలి. భారతీయ సైనికోద్యోగిగ నుండినకర్నలు జి. ఏ. జేకబుగారు సంగ్రహించి మూడుభాగములుగా ప్రకటించినారు. ఇందించుమించుగ నైదువందల లోకోక్తులుగలవు. విపులమైన ఇంగ్లీషువివరణము, శాస్త్రప్రమాణదృష్టాంతములు నిందు చేరియున్నవి. ఇది మూడుగ్రంథములలో నుత్తమము యిన దనవచ్చును.

౨. లౌకిక న్యాయసంగ్రహము కర్త: రఘునాథ వర్మ ఉదాసీనగారు. కాశీకళాశాలనుండి వెలువడుచుండిన "ది పండిట్" అను సంస్కృత మాసపత్రికయందు ప్రకటితములయిన గ్రంథములలో ౧౫వ గ్రంథముగ పునర్ముద్రణమును గాంచినది. ఇందు లోకోక్తులారువందలకు పైబడికలవు.

3. భువనేశ లౌకికన్యాయసాహస్రి: సేతుపాల పండిత రాహుర దత్తశర్మ విరచితము ఇందు వేయి లోకోక్తు లున్నవని పేరే తెలుపుచున్నది. ఇది యట నట దోషజుష్టమయి యున్నది. చాలవఱకు ముద్రణ ప్రమాదజనితమే యగును. ఈమూడు గ్రంథములను కలిపి పరిశీలించి చూచినచో చాల లోకోక్తులు చక్కగాబోధపడగలవు.

తెలుగున నీసంస్కృతలోకోక్తులను వివరించుగ్రంథ మిదివఱకు కానరాలేదు. అట్టిది పరమావశ్యకము. ఇటులుంట ప్రకృతగ్రంథము చేతికివచ్చినతోడనే పరమానందము కలిగినది. మన గ్రంథకర్త బహుభాషాభిజ్ఞులనియు, మిక్కుమిక్కిలి సంస్కృతవాఙ్మయమున మంచిపరిశ్రమ చేసినవారనియు ప్రతీతి. కావున తోడనే పుస్తకమును దెరచి పుటలను ద్రిప్పుచు నటనట చదువునప్పటికి తొలుతటి యానందమంతయు నంతరించినది. గ్రంథకర్త చెప్పుచున్నను పై నుడివిన గ్రంథములలో మూడవదగు 'భువనేశలౌకిక న్యాయసాహస్రి' అనుగ్రంథమును అనుసరించి తమగ్రంథమును వ్రాసినారని దానినిచూడగ తెలిసినది. తక్కిన రెండుగ్రంథములను చూచినట్లు లేదు. వీరు మూడువందలు లోకోక్తు

* గ్రంథాదినున్న ప్రకాశకులపీఠిక చూచునది.

లు ఎక్కువగ చేర్చినారు. ఈవిషయము సంస్కృతగ్రంథములను మూటితో దీనిని పోల్చిచూచిన తెలియగలదు. వీరియాగ్రంథము విపరీతార్థ, అపార్థ, అనన్వితార్థ, వ్యర్థ వివరణ, అసందర్భోదాహరణాదులకు తావయి యున్నదనుట ఉద్ధృత గ్రంథభాగముల వలన తెల్లమగును.

లోకోక్తులకు వివరణము వ్రాయువారికి చాలినంత సంస్కృతభాషాప్రవేశ ముండవలెను. తత్రాపి, లోకోక్తులు ఎక్కువగ శాస్త్రములయందు ప్రయుక్తములయి యుండుటచేత నాయాశాస్త్రముల మర్యాదయు కొంతయైన తెలిసియుండుట యావశ్యకము. సర్వవిధముల సమర్థులయినవారే ఇట్టిగ్రంథముల రచనమునకు బూనవలెను. అసమర్థులయినవారు ఊహలతో అర్థకల్పనముచేసి గ్రంథముల రచియించుట అనర్థదాయకము. ఈకాలమున కష్టించి గ్రంథాధ్యయనము కావించి భాషాతత్త్వమును సరిగా గుర్తింప గలంపుగలవారరుదు. 'విస్సన్న చెప్పింది వేదం' అన్నట్లు ఎవరేనిగాని – ఏవేనిగాని ఒప్పులో, తప్పులో చూచినతోడనే సులభముగ తెలియునట్లుగ – రచియించిన గ్రంథముల జనుల జనసామాన్యము కోరును. తత్ఫలితముగ చీడపురుగులవలె లెక్కకుమిక్కిలిగ గ్రంథములుపుట్టి వాఙ్మయలతను తలయెత్తనీయక కొరికివేయుచున్నవి. ఇక ప్రమాణగ్రంథములుగ నుండవలసిన విస్తృత మిట్టివయిన నేమిచెప్పవచ్చును!!

మనగ్రంథకర్త మూలగ్రంథమున లేనితప్పులను తమ గ్రంథమునజొనిపియు, తద్గ్రంథకర్త పేరయినను ఎత్తక ప్రకాశకులన్న 'ఇదివరకు సంగృహీతములైన వాటికి' అనుమాటతో తృప్తిచెంది యూరకుండిరి. ఇది ధర్మమా! ఒండె, ఈగ్రంథము తమ అపారపరిశ్రమఫలముగా లోకమున ప్రసిద్ధిజెందవలయునని వారు తలచిరి కాబోలు!

'ఆర్యవిజ్ఞానము ఘనీభవించి ఏర్పడిన జ్ఞానలడ్డువాలు' అని ప్రకాశకులు గ్రంథము అట్టపైన ప్రకటించినారు. పాపము! 'జ్ఞానలడ్డువాలు' ఈ అసందర్భ వివరణ పంకమునబడి ఉపభోగానర్హములైనవని వారెరుగరు! ఘటియు, వారు పీఠికలో 'దీనిని ప్రకటింప సాహసించినాము' అని వ్రాసినారు. వీరియీసాహసము ఇట్టిలోపభూయిష్ఠగ్రంథమును ప్రకటించుటవలన చరితార్థమయినది. గ్రంథమునుండి మచ్చునకు:

౩౭. "అతిస్నేహః పాపాశంకీ=స్నేహమెక్కువ అయితే పాపముకలుగుతుందేమో అని భయము". అని గ్రంథకర్త. ఇది మూలగ్రంథమున లేనిది. శాకుంతల నాటకమునుచదివినవారిట్లు అర్థము చెప్పరు! చూడుడు. శకుంతల దుష్యంతునొద్దకు పోవునపుడు అనసూయాప్రియంవదలకు శకుంతలకు, జరిగిన సంభాషణము:—

"అన. ప్రియం.—సఖి, యది నామ సరాజర్షిః ప్రత్యభిజ్ఞానమంథరో భవేత్తదా స్మై ఇదం స్వనామధేయాంకితమంగులీయకం దర్శయ.

శకుంతలా—సఖ్యౌ, అనేన, సందేహేన వామాకంపితాస్మి.

అన. ప్రియం.—మాభైషీః, అతిస్నేహః పాపశంకీ."

ఇక్కడ పాపమునకు కీడని అర్థము. అనసూయాప్రియంవదలకు శకుంతలయెడ మిగుల స్నేహము. కావున వారామె కెప్పుడేమి కీడుమూడునో యని శంకించుచుందురు.

౬౩. "అనధీతే మహాభాష్యే వ్యర్థా స్యాత్పదమంజరీ;అధీతేఽపిమహాభాష్యే వ్యర్థా స్యాత్పదమంజరీ.=వ్యాకరణమహాభాష్యము చదువుకోకపోతే శబ్దమంజరివల్ల ప్రయోజనములేదు. మహాభాష్యము చదువుకొంటే శబ్దమంజరివల్ల ప్రయోజనములేదు" అని గ్రంథకర్త. 'పదమంజరి' అన, 'శబ్దమంజరి', అనియట. ఎంతపొరపాటు! పదమంజరి=హరదత్తమిశ్రకృతమగు కాశికావృత్తివ్యాఖ్య. 'మహాభాష్యము చదువక పదమంజరిని చదివిన ప్రయోజనములేదు. మహాభాష్యము చదివినచో పదమంజరిని చదువుట వ్యర్థము' అని అర్థము. ఈ న్యాయము మూలమున నున్నది. కాని వీరు వ్రాసిన [illegible] లేదు.

౮౧. "అన్నస్య క్షుధితం పాత్రం=అన్నమునకు ఆకలేకంచము" అని గ్రంథకర్త. ఈన్యాయము మూలములో లేదు. 'ఆకలిగొన్నవానికి అన్నముపెట్టవలెను'

అనినగదా సరిపోవును! మన గ్రంథకర్త కాయర్థ మెట్లు వచ్చినదో!

౮౩. "అన్యద్భుక్తం మన్యద్వాంతం=ఒకడుతింటే మరి ఒకడు వాంతిచేసికొన్నాడట" అని గ్రంథకర్త. ఇది మూలమునగలదు. 'తిన్నదొకటి, కక్కినదొక్కటి' అని కదా యుండవలెను.

౧౩౫. "అశక్తాస్తత్పదంగంతుం తతో నిందాం ప్రకుర్వతే=కొంచెమునూరమే పోలేనివారు, అంతకంటే దూరముగా ఉన్నస్థలమును నిందించుచుతారు." అని గ్రంథకర్త; ఈన్యాయము "Grapes are sour" అను ఇంగ్లీషుసామెతకు సరిపోవునది. దీనికి గ్రంథకర్త వ్రాసిన యర్థమెట్లుసరిపోవునో. దీనికి మూలమున "స్పష్టః" అని మాత్రమే కలదు.

౨౨౩. "ఊర్ధ్వం ప్రాణాహ్యుత్క్రామంతియూనః స్థవిరఆయతి; ప్రత్యుత్థానాభివాదాభ్యాం పున స్తాన్ ప్రతిపద్యతే.=ప్రాణములు మీదికి ఎగిరిపోతవి. యౌవనుడు ముసలివాడవుతాడు. పెద్దలను మన్నించి నమస్కరించడముచేత ప్రాణములున్ను యౌవనమున్ను వస్తవి." అని గ్రంథకర్త. ఈన్యాయము మూలమున నున్నది. అందుదీనికి వివరణమిట్లు కలదు: "అయం న్యాయోఽర్థవాదరూపః ప్రత్యుత్థాన ప్రశంసాపరః ———" ఈశ్లోకము మనుస్మృతిలోనిది. 'వ్యుత్క్రామన్తి' అనుదానిని 'హ్యుత్క్రామన్తి' అనియు, 'ఆయతి' అనుదానిని 'ఆగతే' అనియు, దిద్దుకొనవలెను. దీని కర్థము 'వృద్ధాగమనమున యువకుని ప్రాణములు (సంభ్రమమున) మీదికి పోవును; (అతనిని) ఎదుర్కొనుటచేతను, వందనము చేయుటచేతను మీదికి పోయిన ప్రాణములు మరల కుదుటబడును.' అనిన సరిపోవును.

౨౮౬. "కాకమాంసం శునోచ్ఛిష్టం స్వల్పంతదపి దుర్లభమ్=తిందామంటే, కాకిమాంసమయినాదొరకదు. కుక్క రుచిచూచిన ఆహారమయినా దొరకలేదట. 'కాని కూడుతిన్న కడుపునిండలేదు' అని తెనుగు సామెత." అని గ్రంథకర్త. ఇది మూలమునగలదు. వివరణమిది: 'అత్యంత నికృష్ట స్యాతితుచ్ఛస్యాపి దుర్లభత్వేఽయం న్యాయః ప్రవర్తత ఇతి". ఇట గ్రంథకర్త అన్వయమై కురి వింతనుగొలుపుచున్నది. కాకిమాంసము; (అసలు కాకికి మాంసము తక్కువ) అందును కుక్కతినగా మిలిగినది; చాల తక్కువ కూడ; అదియును దుర్లభముగ నున్నది." అని కదా అర్థము చెప్పుకొనవలెను.

౩౬౨. "గడ్డరికాప్రవాహః=గ్రుడ్డివాని వెనుక పోయినట్లు. గ్రుడ్డివారివలె ఒకరుపోయిన మార్గముననే, ఇతరులుకూడా పోవడము." ఇది మూలమున ఈవిధము నున్నది: "గడులికా ప్రవాహన్యాయః=యథాగడులికా నామ మేషీనాంగణా దేశాచే తుక్కపే పతితా తథా వార్యమాణా అపి సర్వా స్తత్ర పతన్తీతి తథాప్రకృతేపి" అని. మన గ్రంథకర్త వ్రాత కర్థమేమి?

౪౬౩. "జ్వలితంనహిరణ్యరేతసం చయ మాస్కందతి భస్మనాంజనః = బంగారుపొడి మండుతూ ఉన్నదని దానినెవ్వడూ విడిచిపెట్టడు." అని గ్రంథకర్త. ఏమి అర్థము?

ఇది 'భారవి' రెండవసర్గలోని శ్లోకభాగము. ఆశ్లోక మిది:

"జ్వలితం నహిరణ్యరేతసం చయ మాస్కందతి భస్మనాం జనః; అభిభూతిభయా దసూ నతస్సుఖ ముజ్ఝంతి నధామ మానినః."

వ్యాఖ్యానము: "న స్వల్పస్య మానస్య హేతోః కథం ప్రాణత్యాగ శ్శక్యతే కర్తుం. యతో 'జీవన్ భద్రాణిపశ్యతీ' త్యాశంక్యాహ—జ్వలితమితి—జనో భస్మనాం చయ మాస్కందతి పాదాదినా ఆక్రమతి. అదాహకత్వాదితిభావః. జ్వలితం జ్వలంతం 'కర్తరి క్తః' మతి బుద్ధ్యాదినా సూత్రే చకారా ద్వర్తమానార్థత్వం. హిరణ్యం రేతో యస్యతం హిరణ్యరేతసం అగ్నిం నాస్కందతి దాహకత్వా దతిభావః. అతో హేతో ర్మానినః అభిభూతిభయా త్పారిలోభేన తేజస్వీనో పరిభవో భవిష్యతీతి భయాత్ అసూనేవ సుఖ మక్లిష్ట ముజ్ఝంతి త్యజంతి. ధామ తేజస్తు నోజ్ఝంతి. మానహాని కరా జ్జీవనా త్స్వతేజసా మరణమేవ వర మిత్యర్థః పూర్వత్తర శ్లోకవ దర్థాంతరన్యాసాలంకారః."

ఈశ్లోకో క్తిమూలమునందున్నది. అట దీనికి వివరణమేమియు లేదు. 'హిరణ్యరేతసం' అనగా అగ్నిహోత్రుని అని కదా అర్థము!

౧౮౨. "తమోదీపన్యాయము = చీకటి దీపమువలె, దీపము చీకటిని పోగొట్టుతుంది. అట్లే జ్ఞానము అజ్ఞానమును పోగొట్టుతుంది." అనిగ్రంథకర్త. ఇదిమూలమున నున్నది. అందు ఇట్లు వివరింపబడి యున్నది.

"తథాహి – "అజ్ఞానం జ్ఞాతు మిచ్ఛేద్యో మానేనాత్యంతమూఢధీః; సతు నూనం తమః పశ్యే ద్దీపే నోత్తమ తేజసా" ఇతి వేదాంతసిద్ధాంతముక్తావళీ" అని. దీపముతో చీకటిని చూడగోరుట అని అర్థము ఇచ్చును. మన గ్రంథకర్తకు పై అర్థ మెట్లుకుదిరినదో!

౧౮౯. "తుషఖండన న్యాయము" మూలమున "తుషకండన" అనియున్నది.

ఇందులో 'కండన' అనుట తప్పనితలచి కాబోలు మనగ్రంథకర్త 'ఖండన' అని దిద్దినారు. 'కండన' మనగా 'దంచుట' అని అర్థము.

౨౦౦. "నహి మోహ యతిప్రాజ్ఞం లక్ష్మీర్మరు మరీచికా = ఎండమావివంటి లక్ష్మిప్రాజ్ఞుని మోహింపదు" అనిగ్రంథకర్త. 'మోహయతి' అనగా 'మోహింపజేయదు' అనికదా అర్థము.

౨౧౪ "నహీశ్వర వ్యాహృతయః కదాచిత్ పుష్ణంతి లోకే విపరీతమర్థమ్, = ఈశ్వరునికి చేసిన పూజలెప్పుడున్ను అనర్థదాయకములు గావు" అని గ్రంథకర్త. ఇది కుమారసంభవము నందలి శ్లోకభాగము. ఆశ్లోకమిది. "అనన్యభాజం పతి మాప్నుహీతి సా తథ్యమే వాభిహితా భవేన, నహీశ్వరవ్యాహృతయః కదాచిత్ పుష్ణన్తి లోకే విపరీతమర్థమ్." దీనికి మల్లినాథుల వ్యాఖ్యానమున "నహీ—మర్థమ్ = తథాహి, ఈశ్వరవ్యాహృతయో మహాపురుషోక్తయః, కదాచిదపి లోకే, భువనే ని. 'లోకస్తు. భువనేజనే' ఇత్యమరః విపరీతం విసంవాదిన మర్థ మభిధేయం నపుష్ణన్తి నబోధయన్తీత్యర్థః."

ఈశ్లోకమునకు కళాప్రపూర్ణ వేంకటరాయశాస్త్రులుగారు వ్రాసిన తాత్పర్య మిది:

"(అట్లు ప్రణమిల్లిన పార్వతికి) పరమేశ్వరుఁడు వేఱొకతెను పొందని మగనిం బడయుదువుగాక! అని దీవనయొసంగెను. అదియు పిమ్మట నట్లే నెరవేరెను. మహాపురుషులవాక్కులు ఎప్పుడును పొల్లుపోవుగదా:" ఇట గ్రంథకర్త వ్రాసినఅర్థమేమి! నిరంకుశార్థానుశాసకత్వమా!

౨౨౫. "పటాటోపో భయంకరః = బట్టలడాబు చూస్తేభయకరముగా ఉన్నది." అని గ్రంథకర్త. "విషం భవతు వా మావా స్ఫటాటోపో భయంకరః" అని పెద్దలందురు 'స్ఫటా' కాని 'పటా' కాదు. విషమున్నను లేకున్నను పడగయొక్క ఆటోపము భయంకర ముగనున్నదని అర్థము. ఇది మూలములో లేదు.

౨౭౪. "పథః శుచే ర్దర్శయితార ఈశ్వరాః మలీమసా మాదదతే న పద్ధతిమ్ = ఒకరికి శుచిఅయిన మార్గము చూపించేవారు తాము మలినమార్గమునే అవలంబిస్తారు" అని గ్రంథకర్త! - ఏమి అర్థము! 'అవలంబించరు' అని కదా ఉండవలెను.

౩౦౨. "పిణ్యాకయాచనార్థంగతస్య ఖారికాతైలదాతృత్వాభ్యుపగమః = తెలికపిండి యాచించడమునకు పోయినవానికి పుట్టెడు నూనె ఇచ్చేవాడు దొరకినట్లు" అని గ్రంథకర్త. ఇది మూలములోనున్నది. కాని, వివరణమున లేదు. 'ఖారికాతైలదాతృత్వాభ్యుపగమః' అనగా పుట్టెడునూనె ఇవ్వవలసివచ్చుట" అని అర్థము కాని "పుట్టెడునూనె ఇచ్చేవాడు దొరకుట" అని కాదు.

౩౩౧. "ప్రణమంత్యనపాయ ముత్థితం ప్రతిపచ్చంద్రమివప్రజా నృపమ్ = తమకు అపాయము కలిగించకుండా అభివృద్ధిపొందే రాజును జూచి పున్నమచంద్రునిచూచినట్లు సంతోషించి నమస్కరిస్తారు" అని గ్రంథకర్త. ఇది భారవి రెండవ సర్గములోని శ్లోకముయొక్క భాగము. ఆశ్లోకమిది:

"క్షయయుక్తమపి స్వభావజం దధతం ధామ శివం సమృద్ధయే; ప్రణమం త్యనపాయ ముత్థితం ప్రతిపచ్చంద్రమివ ప్రజా నృపమ్. వ్యాఖ్యానము:—నను సంక్షీణః

కథం ప్రబలే నాభియుంజీ తేత్యత్రాహ:—క్షు మేతి – క్షుయయుక్తమపి తథా క్షీణమపి సంతం, స్వభావజం సహజం శివం సర్వలోకాహ్లాదకం ధామ క్షాత్త్రిం తేజః ప్రకాశంచ దధతం బిభ్రతం సమృద్ధయే అభివృద్ధ్యర్థం ఉత్థితముద్యుక్తం—ఉత్సాహమానమితియావత్ –అన్యత్ర ఉత్థిత ముదితం అతఏవ అనపాయ మవినాశినం వర్ధిష్యంత మిత్యర్థః–నృపం ప్రజాః ప్రతిపచ్చంద్రం ద్వితీయాచంద్రమి వేత్యర్థః- ప్రతిపచ్ఛబ్దేన ద్వితీయా గృహ్యతే:—ప్రతిపది తస్యాదృశ్యత్వాదితి—ప్రణమంతి, ప్రహ్వీభావేనవర్తంత ఇత్యర్థః చంద్రపక్షే తు నమస్కుర్వంతి క్షీణ స్యాప్యుత్సాహః కార్యసిద్ధేర్నిదానత్వ మిత్యర్థః “శ్రియంహి సతతోత్సాహీ దుర్బలోపిసమశ్నుత” ఇతి కామందకః దీనికి గ్రంథకర్త వ్రాతకీకు ఏమి సంబంధ మున్నదో చూడ దగును.

౭౬౧. “బక బంధన న్యాయము=కొంగను పంజరములో ఉంచుతే (చిలుకవలెమాట్లాడదు.)” అని గ్రంథకర్త. ఇదిమూలమున లేదు.

‘పంచపాదికా వివరణ’ వ్యాఖ్యానమున నిట్లు గలదు. (లౌకిక న్యాయాంజలి రెండవ భాగము చూచునది.)

“నను స్వర్గకామినో యాగకర్తవ్యతా స్వర్గసాధనమంతరే ణానుపపన్నా. తచ్చ సాధనత్వం క్షణభంగినః కర్మణోమధ్యవర్తి కార్యమంతరే ణానుప పన్నమితి శ్రుతార్థాపత్త్యా అపూర్వం గమ్యతే తత్ర శబ్దస్య సామర్థ్యం గృహ్యతఇతి. సోఽయం బకబంధః. ఈవివరణమునకు వ్యాఖ్యానమయిన ‘తత్త్వదీపమున’ ” బకబంధఇతి. బకబంధసమాన న్యాయ ఇత్యర్థః బకగ్రహణే క ఉపాయఇతి కేనచి త్పృష్టే ఖరతరదినకర సంపర్కాత్తన్మస్తకనిహిత నవనీతబిందుభి ర్నయనయోః పూర్ణతాయాం తద్గ్రహణం సుకరమితి కశ్చిత్తుచ్ఛమతిః ప్రతిపత్తి. నచత దుపపద్యతే. బకగ్రహణ మంతరేణ తన్మస్తకే నవనీతప్రక్షేపానుపపత్తేః. తస్మింశ్చ పరిగృహీతే తత్ప్రక్షేపోపి ముధా! అని. మనగ్రంథకర్త ‘౧౦౭౯-వృక బంధన న్యాయ’వివరణమున ఈకథను అసందర్భముగా వ్రాసినారు. ఇది అట్లే వీరిమూలగ్రంథమునను గలదు.

౭౮౭. “బుభుక్షితం (?) న ప్రతిభాతి కించిత్= వేసినట్లే లేదు” అని గ్రంథకర్త.

మూలమున దీనివివరణము “ఉక్తంచ. జాగర్తు లోకో జ్వలతు ప్రదీపః సఖీజనః పశ్యతు కౌతుకం తే; క్షణైకమాత్రం నకరోమి ధైర్యం బుభుక్షితం న ప్రతిభాతి కించిత్. ఇతి పూర్వన్యాయస్య ప్రతివాక్య మిదమితి. ఇమావుభౌ న్యాయౌ ప్రశ్నోత్తరరూపాక్షేపావితి.” పూర్వన్యాయమిది:

“బుభుక్షితః కింద్వికరేణ భుంక్తే. ఇతి న్యాయః. అయం బాలసాతిశయే వర్తతే. యథా:—జాగర్తి లోకో జ్వలతి ప్రదీపః సఖీజనః పశ్యతి కౌతుకం మే; క్షణైకమాత్రం కురు కాంత, ధైర్యం బుభుక్షితః కిం ద్వికరేణ భుంక్తే.” ఇతి. గ్రంథకర్త వ్రాసిన ఆకలివేసినట్లే లేదు అను అర్థమెట్లో చూడదగును.

౯౩౮. యన్నివృత్తి మద్వస్తు తదుత్పత్తిమదపి= చచ్చిపోయేవస్తువు మరి ఒకవస్తువును పుట్టిస్తూఉంటుంది. అట్లే చచ్చినవానికి పునర్జన్మముకూడా ఉంటుంది. ఆకూ అలమూ, చచ్చి కుళ్లి, ఎరువయి మరికొన్ని మొక్కలు మరింతబలముగా పుట్టడమునకు హేతువులవుతవి.” అని గ్రంథకర్త. ఏమి అకాండతాండవము! ఇది మూలమున నున్నది. దీనివివరణము “ధ్రువంజన్మ మృతస్య చ” ఇతి భగవద్వాక్య మస్మిన్ న్యాయే బీజమ్” అని కలదు. ‘ఉత్పత్తిమత్’ అనగామరి ఒకవస్తువును పుట్టిస్తూఉండునదట. ‘పుట్టుకగలది’ అనికదా అర్థము.

౯౭౨. యోజనప్రాయాయాం కావేర్యాం మల్లబంధన న్యాయః=కావేరీనది జ్ఞాపకమునకు రాగానే, చేపలవానిని, (ఓడనడిపేవానిని) పట్టి బంధించినట్లు. కావేరిని దాటడమునకు దొరుకుతాడో దొరకడో అని అట్టివాడు కనబడగానే వానిని నిర్బంధించి పట్టుకోవడం ఆచారము; కావేరినది దగ్గర లేకపోయినా అనది జ్ఞాపకమునకురాగానే ఒకనిని బంధించడము అధికారదౌర్జన్యమును తెలియజేస్తుంది.” అని గ్రంథకర్త. ఈన్యాయము మూలమునగలదు. ఇదితప్పు. ‘ప్రాయాయాం’ అనునది ‘ప్రాప్యాయాం’ అనియుండవలెను. ‘మల్ల’ అనునది ‘కైవర్త’

అనియు, పాఠాంతరముగా గలదు. యోజనేన "యోజన చలనేన ప్రాయాయాం' అని మూలమునందలి వివరణమున నుండగా 'యోజన' అనుదానికి 'జ్ఞాపకమునకు రాగానే' అని అర్థమును వ్రాసినారు. యోజన శబ్దము సంస్కృతము. యోజనప్రాప్యాయాం'అనుదానికి యోజనము మేర పోయి పొందదగినది అని అర్థము.

౧౧౦౭. "శతం విహాయ భోక్తవ్యమ్=నూరుగురి నుండి తప్పించి తానుభోజనము చేయవలెను" అని గ్రంథకర్త. దీనికి అర్థము నూరుపనులైనా మానుకొని భోజనముచేయవలె' నని. ఇట్లు పెద్దలు చెప్పుదురు.

౧౧౧౭. "శవోద్వర్తన న్యాయము = శవమును మేల్కొనజేయ ప్రయత్నించినట్లు" అని గ్రంథకర్త. ఇది మిగుల ప్రచారమున నుండు న్యాయము. ఉద్వర్తనమనగా, 'మేలుకొనజేయుట' అట. ఉద్వర్తనము' అనగా 'నలుగుపెట్టుట' కదా!

౧౧౭౩ "సత్సంగజాని నిధనాన్యపితారయన్తి= సజ్జనసహవాసముచేత చావునుకూడా దాటవచ్చును" అని గ్రంథకర్త. ఇది ఉత్తరరామచరిత్రనాటకము రెండవఅంకములోని శ్లోకభాగము. ఆశ్లోకమిది. "దత్తాభయే త్వయి యమాదపి దండధారే సంజీవితః శిశురయం మమ చేయమృద్ధిః; శంబూక ఏష శిరసా చరణౌ నతస్తే సత్సంగజాని నిధనాన్యపి తారయంతి."

శ్రీకళాప్రపూర్ణ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులు గారి అనువాదము:

"ఉ. నీవు కృతాంతు నుండియును నిర్భయమిచ్చి ధరింప దండముక్, జీవనమొందె నీశిశువు; చెందితి నిట్టిశుభంబు నేనునుక్, దేవర, శంబుకుండను ద్వదీయపదంబుల మ్రొక్కెఁ జేర్చెదక్, జావులుగూడ సాధుజనసంగభవంబులు తారకంబులౌ" అని. పెద్దలగ్రంథముల చూడరాదా! తెలియకున్న పండితులనడిగి తెలుసుకొనరాదా! 'తారయంతి' అనగా తరింపచేయునవి అనికదా అర్థము:

ఇంకను ఎన్నియైన వ్రాయవచ్చును. కాని ఇచట తావులేమిచే తక్కిన వానిలో కొన్నిటికి సంఖ్యలుమాత్రము నీక్రింద సూచితములైనవి. ఈసంఖ్యలు గలవానిని పాఠకులు పరిశీలింప ప్రార్థితులు.

౧౪, ౧౭, ౨౦, ౪౯, ౭౩, ౭౫, ౭౬, ౮౦, ౯౩, ౯౮, ౧౦౧, ౧౦౭, ౧౧౨, ౧౨౫, ౧౫౩, ౧౬౧, ౧౬౯, ౧౭౩, ౧౭౬, ౧౮౨, ౨౧౦, ౨౨౦, ౨౩౬, ౨౫౫, ౨౬౧, ౨౭౮, ౨౮౬, ౨౯౭, ౩౩౧, ౩౪౪, ౩౭౧, ౩౮౮, ౩౮౯, ౪౦౩, ౪౧౧, ౪౧౪, ౪౩౩, ౪౩౭, ౪౪౦, ౪౪౪, ౪౭౦, ౪౭౭, ౪౮౭, ౫౦౭, ౫౧౨, ౫౧౪, ౫౧౭, ౫౭౦, ౫౮౦, ౫౮౮, ౫౯౧, ౫౯౨, ౫౯౫, ౫౯౭, ౬౦౪, ౬౧౯, ౬౧౦, ౬౨౧, ౬౪౫, ౬౮౩, ౬౯౫, ౬౯౯, ౭౦౧, ౭౧౩, ౭౧౫, ౭౨౦, ౭౫౩, ౭౫౯, ౭౭౪, ("ఈ న్యాయము మూలములోను బహూనామను సరణం న్యాయ్యాన్ అని యున్నది. వీరు 'సరణం' అను పదమును "మరణం" అని తప్పువదివి, ఆ తప్పునకు తగిన అర్థమును వ్రాసినారు.) ౮౩౨, ౮౩౮, ౮౪౬, ౮౫౫, ౮౬౬, ౮౭౩, ౮౭౪, ౯౩౨, ౯౫౨, ౯౬౫, ౯౮౨, ౯౮౭, ౯౯౨, ౯౯౩, ౧౦౦౪, ౧౦౮౦, ౧౧౦౬, ౧౧౨౦, ౧౧౨౩, ౧౧౨౫, ౧౧౩౯, ౧౧౫౫, ౧౧౬౪, ౧౧౭౦, ౧౧౭, ౧౧౭, ౧౨౩౯, ౧౨౫౦, ౧౨౬౩, ౧౨౭౨, ౧౨౯౬, ౧౩౦౦, ౧౩౦౩. ఇట్లెన్నియైన చూపవచ్చును. విసుగుచేత నింతటితో నాపవలసివచ్చినది. —భారతి.

పత్రికలు

ఆనందభారతి

డెమ్మి 1/8 సైజున 40పుటలు గలది. ఇది యస్.జి. ఆచార్యగారి సంపాదకత్వమున చెన్నపురి చాకలిపేటలోని చంద్రికాప్రెస్‌నందు ముద్రింపబడి యస్. వి. గోపాల మొదలియారుచే 37 తిరుప్పళ్లి వీథినుండి ప్రచురింపబడుచున్నది. క్రొత్త మాసపత్రిక. సం. ౧౯౨౯ ఏప్రిల్‌లో వెలువడినది. కథలనే ప్రచురించుటకు ప్రత్యేకముగ నేర్పడిన యీ పత్రికయందు నవకవుల పద్యములు,

గ్రంథకర్తల చరిత్రము, రాజకీయనాయకుల నుద్దేశించిన హేళనలు, ప్రజోపయోగసంస్థలకు సంబంధించిన ప్రయత్నములపై వెక్కిరింతలు, అరవవటులగూర్చిన విమర్శ, గ్రాంథికభాషావాదము చేయువారిని ఊరుకొనుమను టలు కూడ నున్నవి.

కథలెక్కువ రాకపోవుటచే కాబోలు మొట్ట మొదటిదగు నీ సంచికయందు 'కథలకొలికి' అన్న ఉద్దేశ్యము నెరవేరక పోయినది.

ఈ పత్రిక మున్ముందు నిజాశయములను నెరవేర్చు కొనుచు చిరకాలము వర్ధిల్లుగాక!

సమదర్శిని, శుక్ల సంవత్సరాది సంచిక

వెల. చందాదారులకు రు ౧: ఇతరులకు రు ౧-౮. పోస్టు ఖర్చులు ౫ అ.

సమదర్శిని రెండవ ఉగాది సంచిక వెలువడినది. ఇది 'కీ. శే. శ్రీరాజా పానుగంటి రామారాయణంగారి దివ్యస్మరణార్థము ప్రచురము చేయబడినది' శ్రీరాజావారి దివ్యమగు త్రివర్ణ ప్రతిమ సంచికఅట్టపై కడు ఆకర్షకముగ చిత్రితమై యున్నది. రాయలు క్వార్టోసైజున దళసరి కాగితములపై ఇంపైన అచ్చుతో సంచిక ముచ్చటగ నున్నది. పుటలకు అంకెలు లేకపోవుటమాత్ర మసౌకర్య ముగనున్నది. ఇందు ఆఱుదక్కని త్రివర్ణ చిత్రములుగలవు. ఆంధ్రచిత్రకారుల చిత్ర మొక్కటియు నీసంచికయందు కాన్పింపకుండుట కొంతలోటు. ఛాయాచిత్రములును పెక్కులుగలవు. ప్రముఖులువ్రాసిన గద్యపద్యవ్యాస ములు వివిధవిషయముల చర్చించుచు, కళాసౌందర్య ముతో నొప్పుచున్నవి.

శ్రీసోమశేఖరశర్మగారి 'అనాదృత వాఙ్మయము' వెంకటాచలముగారి 'రెడ్డిరంగమ్మ' మున్నగు ముఖ్యముల గు వ్యాసములు కొన్ని విషయసూచికయందు చేర్పఁబడలేదు. శ్రీకృష్ణదేవరాయల తనయయగు 'మోహనాంగి' వ్రాసినదని 'మారీచీపరిణయ' మను కావ్యమున కొంతభాగము శ్రీసెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారు స్వసంపాదకత్వమున నిందు ప్రకటించిరి. ఇందలి పీఠికయందలి చారిత్రిక వైషమ్యములు ఇది యధునాతనకవికృతమను ననుమానమును బలపఱుచుచున్నవి. ఈకావ్యమునుగూర్చి సంపాదకులేమియు ముచ్చటించరైరి. కృష్ణరాయల తనయ రచించినదని చెప్పుటకు తగినయాధారములు ప్రకటించుట సంపాదకుల కర్తవ్యము ఇదికాక, ఈసంపాదకుల కవితతో పరిచయముగలవారు ఈ నూత్న కావ్యమును దిలకింతురేని ఇది సంపాదకులు స్వయముగ వ్రాసినది కాదుగదా యని కొంతయనుమానము గలుగ వచ్చును. కావ్యముమాత్రము సరసశైలి నున్నది శ్రీ లింగం వీరభద్రయ్యచౌదరిగారు వ్రాసిన 'పాశ్చాత్యస్త్రీలు' అను గద్యవ్యాసము ఆశాభంగము గూర్చుచున్నది. పాశ్చాత్యస్త్రీలు నెంతయైన పొగడవచ్చును; వారినుండి సద్గుణములు మన దేశపుస్త్రీలు లలవరించుకొన ప్రోత్సహింప వచ్చును: కాని మన దేశమున లేనికళంకముల నాపాదించి మనజాతిని, సంఘమును, దేశమును గర్హించుట వ్యాసకర్త జాతీయాభిమానశూన్యతను, పాశ్చాత్యవ్యామోహమును, విచక్షణలాఘవమును చాటుచున్నది. ఇట్టి వారు మనదేశమునకుండ, విదేశముల మిస్ మేయోలు వింత గూర్ప రనిపించును. ఇట్టివిషయములపై వ్రాయవగినదే కాని యిట్లువ్రాయుట తగదు.

ఇందు వ్యభిచారమును గూర్చిన వీరియుపన్యాసము బాగుగ లేదు. పది పండ్రెండేండ్ల పిల్లవాడొకడు తల్లి పాలు త్రాగినట్లు తమకెవరో చెప్పిరట. దానిపై వ్యాసకర్తగారు ఇట్టి అనాచారములు, అసహ్యములు పాశ్చాత్య దేశములలో జరుగవనిరి. తాము ఎవరివలననో విన్న ఒక కథ మనదేశమున ఆచారమనుకొనుట యెట్లు? అట్టిది పాశ్చాత్యదేశములలో ఏమూలను జరుగనట్లు కొలది సంవత్సరము లటనివసించివచ్చిన చౌదరిగారెట్లు చెప్పగలరో! 'ఐశ్వర్యవంతులు, కళాభిజ్ఞులు, రసగ్రహణపారీణులు, నూత్నవస్తురచనాదక్షులునైన పశ్చిమ దేశీయులు తమ దేహసౌష్ఠవమునకు బాటుపడుట, శృంగారించుకొనుట తప్పదు. చక్కనిదైనవస్తు వేకాలమునను సంతోషము నిచ్చును. స్త్రీని నగలతో నలంకరించి చక్కనియాట వస్తువునుజేసి యాటలాడుకొను మనము అలంకారప్రియు లని, భోగపరాయణు లని ధావళ్యవతుల దూరు టవివేకము' అని వారువ్రాసినారు. పాశ్చాత్యస్త్రీ లలంకరించు

కొనుట తప్పుకాదని నుడివినవారికి మనస్త్రీయలంకరణము నిరసన కేళ పాత్రముగావలెనో! 'ఆటలాడుకొనుమనము'—ఎంత అరుచికరపదములు! ఈ వాక్యములందు రచయిత మనోవిన్యాసము, తేలికయాలోచనము గోచరించును.

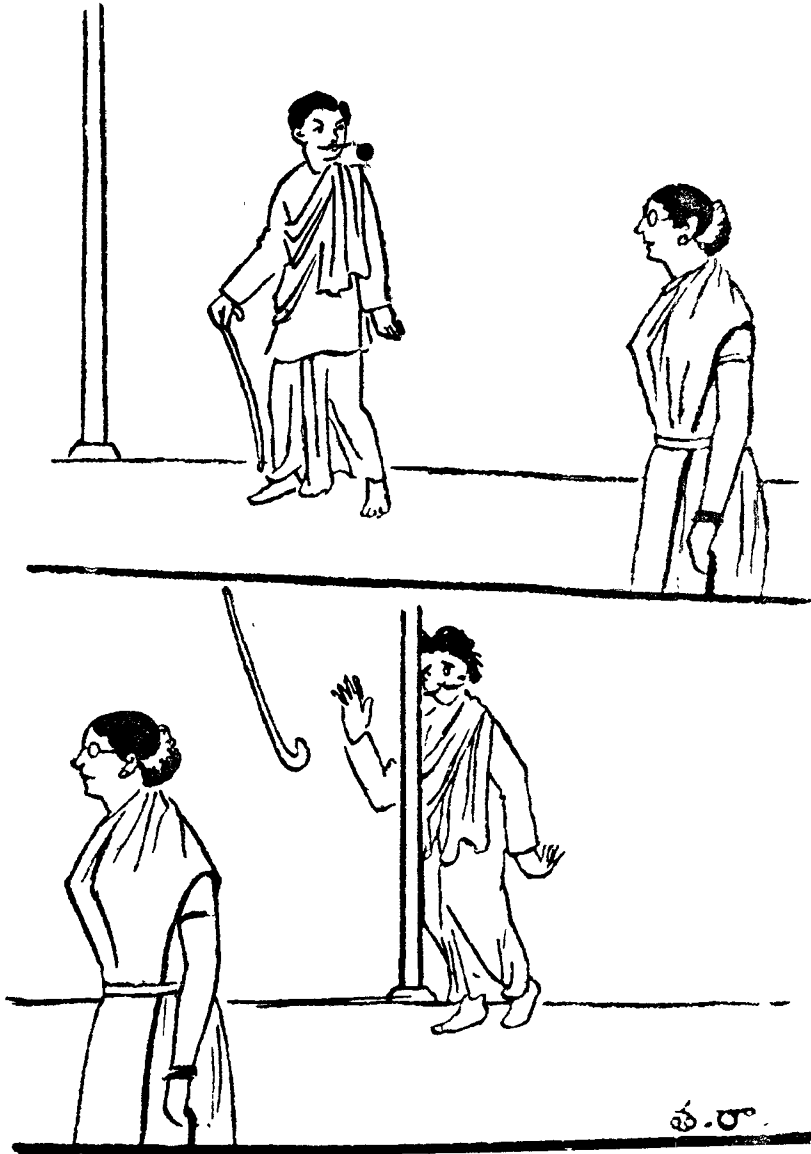
పాశ్చాత్యసంసర్గమువలన స్వదేశమునకు మేలు చేకూర్చుటకు ఇదికాదు సరసపద్ధతి. ఇంతకు అభిమానముకావలెను. బ్ర శ్రీ పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిలుగారి 'శ్రీశుకుఁడు'అను వ్యాసము మంచి పరిశోధనమునకు ఫలితము. ఈవ్యాసమున శ్రీకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి వ్యక్తిగత విశేషముల విమర్శించుట అసంగతముగ గన్పట్టును. బ్ర. శ్రీ, ఆదినారాయణ శాస్త్రిగారి 'గౌరీగర్వభంగము', శ్రీసోమశేఖరశర్మగారి 'అనాదృతవాఙ్మయము' అనాదృతవాఙ్మయ మాధుర్యమును జనావళికి పొలుపుగ చవిచూపుచు, అట్టి వాఙ్మయ ముద్ధృతము కావలసిన యావశ్యకతను మనసులకు నాటజేయుచున్నవి. శ్రీ తాపీ ధర్మారావుగారి 'తప్తాశ్రుకణము' ('అభాగ్యకోదండము' అను నాటకమందలి యొకరంగము) కడుహృద్యముగ నున్నది. శారదానికేతన బాలికలనిమిత్తమై వ్రాసిన శ్రీ గురునాథశర్మగారి 'ఆర్గళరాణి'యు (నాటిక) ముచ్చటగ నున్నది. శ్రీ కవికొండల వేంకటరావుగారి "సుకారిపిల్ల", శ్రీ కృష్ణశాస్త్రిగారి " 'కార్తికినుండి' కొన్నిపాటలు", శ్రీబాపిరాజుగారి "పిలుపు" మున్నగు గేయములు హృద్యమగు కవితాకళతో నొప్పుచున్నవి. ఇంకను బ్ర. శ్రీ వద్దాది సుబ్బారాయకవిగారు, దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారు, మంగిపూడి వేంకటశర్మగారు మున్నగు కవివతంసులు వ్రాసిన పద్యరత్నము లొప్పుగ నున్నవి. శ్రీవెంకటాచలముగారి 'రెడ్డిరంగమ్మ' యనుకథ గ్రామజీవులు పట్టణవ్యామోహవాగురల దగుల్కొను నొకవిధమును సమర్థముగ చిత్రించుచు రచనానైపుణితో నొప్పుచున్నది.

గా. రామదాసు పంతులుగారి 'గ్రామపరిశ్రమల కల్పనము', డా. భో. పట్టాభిసీతారామయ్య పంతులుగారి 'భీమాకంపెనీలు', డా. బుఱ్ఱా శేషగిరిరావుపంతులుగారి'కళాప్రోత్సాహము', శ్రీ చల్లా శేషగిరిరావుపంతులుగారు రచించిన 'మరణానంతరము' మున్నగు వ్యాసములు సంచికకువిలువ గూర్చుచున్నవి. ప్రస్తుతము, దేశమున విరివిగ నుద్యమమందున్న నాట్యకళాది వివిధవిషయముల పైని, ఇందు తగినవ్యాసములు ప్రకటింపవలసియుండెను. మొత్తముమీద సంచిక చాల బాగుగ నున్నది. ముందు ముందింకను నుత్కృష్టవాఙ్మయముతో, మంచి ప్రస్తావనలతో ఈ 'సమదర్శిని' తన వార్షిక సంచికల ప్రకటించి లోకమునకు చూపదగిన ఆధునికాంధ్ర సంపదలలో వానిని నిలుపగలుగుగాత!

మా వ్యాసకర్తలకు

వ్యాసములు చిన్నసైజు కాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిఅక్షరములతో బంతులు దూరదూరముగా, దిద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే కాక తప్పులుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి.

సంపాదకుఁడు, భారతి.

ఒక్కొక్కప్పుడు పాపఫలం వెంటనే కనబడుతుంది.

కన్యామహావిద్యాలయము

పంజాబులో జలంధర్ నగరమున నీవిద్యాలయము ౧౮౯౧ సం. డిసంబరు ౧౪ వ తేదినాడు నెలకొన్నది. జాతీయములు, యోగ్యములు నగు విధానములతో స్త్రీలకు విద్యను గరపుటకీ విద్యాలయ మేర్పడినది. ఎనుబండుగురు బాలికలతో నారంభమయిన యీ విద్యాలయమిపుడు ౫౦౦ విద్యార్థినులతో నిండియున్నది. వారిలో రమారమి రెండు వందల విద్యార్థినులకు భోజనాది సౌకర్యములను విద్యాలయమే సమకూర్చుచున్నది. ఈ విద్యాలయము నాలుగులక్షలరూప్యములను వెచ్చించికట్టిన దివ్యభవనమున నున్నది. భవనమును చుట్టుకొని ౩౫ ఎకరముల విస్తీర్ణముగలిగి వివిధతరుల తోకుంజరంజితమైన యుద్యానవనముగలదు. విద్యార్థినులు వేసవికాలమున ఆతోటయందలి చెట్లనీడను, శీతకాలమున నీరెండను గూర్చుండి పాఠముల జదువుదురు. విద్యార్థినులు చదువుకొనుటకు, భుజించుటకు, పరుండుటకు నుపయోగించు భవనములు విశాలములుగను, సకల సౌకర్యసంపన్నములుగను నున్నవి. స్త్రీలు, సుగృహిణులు, అన్వర్థమాతృశబ్దవాచ్యులు,ఉత్తమపౌరులు నగునట్లు చేయుటయే యీ విద్యాలయముయొక్క పరమలక్ష్యము. ఇచ్చట హిందీ భాషతో విద్య నేర్పబడుచున్నది. గృహనిర్వాహణము, ప్రపంచజ్ఞానము, దేశసేవ, ప్రజాసేవ, ఆత్మోన్నయము మొదలయిన వానికొఱకుపయోగించు నెల్లవిద్యలు బాలికల ఇచ్ఛానుసారము నేర్పబడును. లౌకికవిద్యలే కాక మతనైతిక ఆధ్యాత్మిక విద్యలును నెల్లరకు విధిగా నేర్పబడును. నేర్పబడు ఎల్లవిద్యలును ప్రయోగపూర్వకముగ మనసున కెక్కునట్లు బోధింపబడును. మఱియు నిచట శరీరవ్యాయామమును విధిగ నున్నది.

ఈ విద్యాలయముననే పట్టము గొన్న యొక 'సముద్ధగా'లగు యువతీమణి విద్యార్థినులకు భోజనాది సౌకర్యములు చక్కగా సమకూరునట్లు చూచుచుండును.

ఈ విద్యాలయముతో చేరి యొక వితంతుశరణాలయ మున్నది దీనిని కీ. శే. శ్రీమతి పండిత సావిత్రిదేవి ఏబదివేలు రూపాయలు వెచ్చించి కట్టించినది. వితంతువులగు స్త్రీలకు పవిత్రమార్గమున విద్యలను నేర్పి వారు పాధ్యాయలు, మతప్రవక్తలు నయి ప్రజాసేవ చేయుచు స్వతంత్రముగ తమ జీవితమునుగడుపుకొనునట్లు చేయుటయే యీ శరణాలయముయొక్క లక్ష్యము. ఇప్పటికి దాదాపు నూటయేబండ్రు యువతీమణులు దేశమున వివిధప్రదేశములయందు ప్రజాసేవచేయుచున్నారు.

మఱియు నీవిద్యాలయమున కనుబద్ధమయి యొక యనాథశరణాలయ మున్నది. ధనాభావముచే దీనివలని ప్రయోజనము చాలినంత గలుగకున్నను, ఇట పోషణము గన్న పిల్లలు తాము పొందిన సౌఖ్యముల నెన్నటికిని మరువజాలరు. వీరిలో వివాహితలయిన స్త్రీలందఱు సుఖముగ జీవితమును గడుపుచున్నారు. ఏ సంస్థయొక్క ప్రయోజనమునుగాని దానివలన గలుగు ఫలమును పురస్కరించుకొని కదా నిశ్చయింపవలెను. ఈసంచికయందు విద్యాలయమునకు సంబంధించిన చిత్రములు నాలుగు కలవు.

అన్ని మూలల నుండి 'స్త్రీల సర్వతోముఖాభివృద్ధి ఆవశ్యకము' అనుమాట మారు

ప్రోగి పోవుచున్న యీకాలమున మన తెలుగుదేశమున స్త్రీల అభివృద్ధి కొఱకు సాగుచున్న ప్రయత్నములు ఇంతమైన కాన్పింపకుండుట యెంతయు విచారకరముగ నున్నది. తుదకు విద్యమైన స్త్రీలకు లభించునట్లు చేసినయెడల ఇదపడి వారు తమ యభివృద్ధికి వలసిన త్రోవను తామే వెదకుకొందురు. కాని అట్లు విద్యనొసగు విద్యాలయములు సైతము మృగ్యములు. అత్తిపూతివలె గుంటూరులో శారదానికేతన మొకటి మొ॥కె త్రిస్త్రీవిద్యాభివృద్ధికయి యథోచితముగ పాటుపడుచుండ దానిని వేరూడ కేయుటకో యనునట్టు లిటీవల కొన్ని విపరీతప్రవాదములు బయలు దేరినవి. దేశక్షేమమునకు, సంఘాభివృద్ధికి నిట్టి విపరీతవివాదములు మూలచ్ఛేదకములని తెలిసికొనజాలకపోవుట పొరపాటు. అన్ని జాతులవారును, అన్ని మతముల వారును స్త్రీలయభ్యుదయము నాశించు చున్నామని ఘోషించు చున్నారు. కాని తమ ఆశ ఫలవంతమగుటకు దగిన ప్రయత్నములను మాత్రము చేయక యూరకున్నారు. ఇక వారి ఘోషయంతయు వట్టి బూటకమేయగునని సాహసము కాజాలదు.

వ్రాతలతో మాటలతో స్త్రీలయభివృద్ధియెడ సానుభూతిని చూపుచున్న ఆంధ్రులందరును జాతిమత భేదములను దూరముగనుంచి తెలుగు దేశమునందంతటను చాలినన్ని స్త్రీవిద్యాలయములను నెలకొలుపుటకై నిరంతరము కృషి చేయవలెను. వీరి కృషికి జమీందారులు, ఇతర సంపన్నులు స్వార్థములు, తుచ్ఛములునగు నైహికసుఖములను సమకూర్చుకొనుటకయి వినియోగించు తమయమూల్య సంపదయందు కొంతయేని తోడుచేసి ఆవిద్యాలయములు స్థిరప్రతిష్ఠము లగునట్లు చూడవలెను. ఇట్లు నెలకొన్న విద్యాలయములయందు స్త్రీజాతి సర్వతోముఖాభ్యుదయపరం రకు వలసిన యెల్ల విద్యలను జాతీయపిథానముల ననుసరించి బాలికలకు నేర్పవలెను. ఇంతయు పొసగినచో మనసోదరీమణులకు మేలుగలుగ గలదు.

ఇ. మధురం కన్యగారు

యల్. ఆర్. సి. పి., యమ్. ఆర్. సి. యస్., యఫ్. ఆర్. సి. యస్., యమ్. బి. యమ్. యస్.

ఈమె మదరాసు ఘోషా ఆసుపత్రికి సూపరింటెండెంటుగను, లేడీ విల్లింగ్డన్ వైద్యవిద్యాలయమునకు సూపరింటెండెంటుగను నియమింపబడెను.

పి. పారిజాతం కన్యగారు

ఈమె పి. పార్థసారథినాయుడుగారి తనయ. ఈ సంవత్సర మీమె మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమునుండి యమ్. ఏ. పరీక్షయం దుత్తీర్ణయయ్యెను.

కమలాదేవి ఛటోపాధ్యాయగారు, బి. ఏ.

ఈమె భారతమహిళామండలి తరఫున ప్రతినిధిగ జినీవాలో జరుగనున్న విద్యాసంస్థల మహాసభకును, డెన్మార్కులో జరుగనున్న ఆధునికవిద్యాప్రపంచమహా సభకును పోవుటకు మేనెలలో 'వైస్రాయి ఆఫ్ ఇండియా' నావపై బొంబాయినుండి బయలుదేరెను. ఈమె సరోజినీ దేవిగారి తమ్ముడు కవిఅయిన హరీంద్రనాథుని భార్య.

డాక్టరు మార్తా శేషమ్మగారు

ఈమెది నెల్లూరుజిల్లా. ఈమె రెడ్డి కులమునకు చెందినది. రెడ్డిజనసంఘమువారి ఉపకారవేతన సహాయమున మదరాసులోని వితంతుశరణాలయమునం దుండి యల్. యమ్. పి. వైద్యపరీక్షయం దుత్తీర్ణురాలై నెల్లూరు జిల్లాబోర్డు ఆసుపత్రియందు కొంతకాలము పని చేసి యిప్పుడు చెన్నపురి రాయపురము ప్రభుత్వవైద్య శాలయందు సబ్ అసిస్టెంట్ సర్జనుగ నియమింపబడినది.

సి. యన్. నల్లముత్తుఅమ్మాళ్ కన్యగారు
యమ్.ఏ యల్.టి, బి యస్ సి.(లండన్) టి.డి (కేంబ్రిడ్జి)

ఈమె యిపుడు రాజమహేంద్రవర పురపాలక సంఘసభ్యురాలుగ నియమింపబడెను. అవటి స్త్రీసమాజమునకును సోషల్ యూత్ లీగునకు నధ్యక్షురాలుగా నున్నారు. స్త్రీల బోధనాభ్యసనపాఠశాలకు సూపరింటెండెంటుగ నున్నారు. ఇదివరకు జినీవాయందలి జాతిసమితి కార్యాలయమందు కొంతకాలము పనిచేసి యుండిరి. ఈమె డా. ముత్తులక్ష్మిగారి చెల్లెలు.

బాలసుబ్రహ్మణ్యచెట్టిగారి సతీమణి

కోయంబత్తూరునం దీ నెల ప్రారంభమున జరిగిన

దేవాంగమహిళాసభాధ్యక్షురాలయిన ఈమె ఆజిల్లా విద్యాసంఘ సభ్యురాలు, గౌరవమేజస్ట్రీటును.

ఆషాసేన్ కన్యగారు

ఈమె ఢిల్లీ విశ్వవిద్యాలయ రిజిస్ట్రారగు యస్. కె. సేన్‌గారి కుమారిత. ఈసంవత్సర మీమె ఢిల్లీనుండి అత్యధిక ఘనతతో పట్టభద్రయైనది. ఈమెయే అక్కడి మొదటి గ్రాడ్యుయేట్ అట.

తంబుచెట్టిగారి కుమార్తె

మైసూరుమహారాజావారి హుజూరు కార్యదర్శియగు తంబుచెట్టిగారి తనయ. ఈమె ఫిడేలువాద్యమునందు ఎక్కువ కృషిచేయుటకు ప్యారిస్ నగరమున కేగెను. ఈమె లండన్‌లోనున్న —గానకళాబోధక— ట్రినిటీ కాలేజియందు ఫెల్లోషిప్ బడసినది.

సాభిప్రాయ విశేషములు

శ్లో. యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠ స్తత్తదేవేతరో జనాః
సయత్ప్రమాణం కురుతే లోక స్తదనువర్తతే.

గతమాస మాంధ్రదేశ జీవయాత్ర యందు దశాకాలముగ వెలయుచున్నది. దేశమంతయును ప్రసన్నహృదయముతో తాండవ మాడినది. ప్రజలు ధర్మారాధనము జేయుట కప్రయత్నముగ బూనుకొనిరి. సంకుచితము లైన భేదావరణముల నతిక్రమించిరి. విశాలమైన పరమేశ్వరావరణమును జేరుటకు భక్తిశ్రద్ధలతో బాటుపడిరి. స్త్రీలు పురుషులు, బాలురు వృద్ధులు, బ్రాహ్మణులు పంచములు, పండితులు పామరులు, సంపన్నులు దరిద్రులు పరమోత్సాహముతో దేవతార్చనను జేయుటకు సమకట్టిరి. ఆర్తులు, జిజ్ఞాసులు, అర్థార్థులు, జ్ఞానులు కామితార్థములను బడయుటకు పూజాద్రవ్యములను సమకూర్చిరి. వేలకొలది ప్రజలు ధర్మసందర్శనమును జేయుటకు మండువేసవియందు రాత్రులందు దుర్గమ మార్గములందు దూరప్రయాణములను జేసిరి; నగల నిచ్చిరి; బట్టలను గట్టిపెట్టిరి; సువర్ణదక్షిణలను సమర్పించిరి; పూల హారముల సమకూర్చిరి; దివ్యగుణ సంకీర్తనమును జేయుచు సుస్వాగతముల నొసంగిరి. నిద్రావస్థయందున్న ప్రజాహృదయమునందు ప్రబోధకాంతు లుదయించినవి. స్వరాజ్యారాధకులకు స్వరాజ్య దేవత సాక్షాత్కరించినది. సంఘసంస్కర్తలకు సంఘధర్మస్వరూపము గోచరంబైనది. అర్థకాములకు సంపత్స్వరూపము సువ్యక్తమైనది. దేశారాధకులకు సేవావిధానము గోచరంబైనది. మానవజీవనమునందిట్టి మహద్దశాకాలములు సంప్రాప్తమగుట బహుదుర్లభము. సంప్రాప్తమైన మహద్దశా కాలమును సద్వినియోగము చేయుట ప్రజలకును నాయకులకును పరమధర్మమై యున్నది. పూర్వ కాలమునందు బుద్ధభగవానుని, శ్రీకృష్ణ పరమాత్ముని, శ్రీశంకర రామానుజాచార్యాదులను సందర్శించిన విధమున మహాత్ముని సందర్శించుటకు ప్రజలు పరమోత్సాహమును జూపిరి.

గాంధీమహాత్ముడు గత మాసమునందు చేసిన సంచారక్రమ మాంధ్రదేశమునకు సంప్రాప్తమైన మహద్దశాకాల ప్రభావమును విశదము చేయుచున్నది. ప్రజలు గాంధీమహాత్మునకు దేవునకువలె పూజాది సత్కారములను చేయుటకు పూనుకొనిరి. గ్రామములు, పట్టణములు, మహాత్మునకు అపూర్వమైన స్వాగత సన్మానములను సమర్పించినవి. ప్రజలు జాతి భేదములను, కులభేదములను, మతభేదములను విసర్జించి గాంధీమహాత్ముని సత్కరించిరి. ప్రజలు చూపిన నిగ్రహము శాంతస్వభావము

ఆంధ్రప్రజాహృదయమునకు సహజమైన భక్తి స్వభావమును విశదము చేసినవి. వేలకొలది ప్రజలు మహాత్ముని దర్శించుటకై చిరకాలము వేచియుండిరి మహాత్మునకు కానుకలను సమర్పించి కృతార్థులగుచుండిరి. మహాత్ముని ధర్మోపదేశములనువిని యానందపరవశులగుచుండిరి. గాంధీమహాత్ముని నిరాడంబర జీవనము, ధర్మనిరతి, జ్ఞానసంపత్తి నిగ్రహము ప్రజాహృదయమునందు భక్తివిశ్వాసములను గలుగజేసినవి. లోకమునందు చెప్పెడి గురువులవలె చేసెడి గురువులు గనుపడుట దుర్లభము. శిష్యుల విత్తాపహారులు ప్రత్యక్షమైనటులు శిష్యుల చిత్తాపహారులు ప్రత్యక్షము గాకున్నారు. గురువులు వైరాగ్యత్యాగములను బోధించుటయును, భాగ్యభోగముల ననుభవించుటయును సామాన్య విషయములుగ నున్నవి. త్యాగమూర్తియైన గాంధీమహాత్ముని సరళజీవనము, నిగ్రహము, నియతకర్మానుష్ఠానము, సత్యప్రియత్వము ప్రజాహృదయమునందు మహాప్రబోధమును గలుగజేసినవి. గాంధీమహాత్ముడు 45 దినములలో 4,000 మైళ్లు సంచారము చేసెను. ఖద్దరునిధికి 2,62,000 రూప్యములను ప్రజలుసమర్పించిరి. మహాత్ముడుఅస్పృశ్యతానివారణము, మద్యపాననిషేధము, జాతీయవిద్య,స్వరాజ్యము, ధర్మస్వభావము, దేశారాధనవిధానమమున్నగువిషయములను గురించి ధర్మోపదేశములను జేసి ప్రజాహృదయమునందు భక్తి విశ్వాసములను గలుగ జేసెను. గాంధీమహాత్ముని సంచారవిధానము వారి కార్యదీక్షను, సంకల్పసామర్థ్యమును విశదము చేసినది. చిత్తశుద్ధిలేని కార్యవిధానము సంకల్పసిద్ధికి నిరుపయోగమని గ్రాహ్యమైనది. ఆత్మోపలబ్ధికిని, స్వరాజ్యసిద్ధికిని, ప్రజాసంయోగమునకును, ఖద్దరు యోగము సాధనముగాగల విధమును మహాత్ముని యుపదేశములు విస్పష్టముజేసినవి.

*   *   *   *

ఖద్దరు - స్వరాజ్యసాధనము

ఖద్దరుయోగము ప్రజల యోగక్షేమములకును, స్వరాజ్యసిద్ధికిని భరతఖండమునకు సహజమైన సాధనముగ నున్నది. మూడువంతులు ప్రజలు గ్రామసీమలందు నివసించుచు ఆఱునెలలు పనిపాటులులేక కాలయాపనము చేయుచున్నారు. ప్రజలకు వ్యవసాయవృత్తియే ప్రధానమైన వృత్తిగనున్నది. దేశమునందు మూడవవంతు ప్రజలు కడుపునిండ కూడు లేక కృశించుచున్నారు. ఖద్దరు పరిశ్రమను వ్యవసాయవృత్తికి ఉపవృత్తిగ జేయుటకు విశేషావకాశములు గలవు ఇది తొల్లింటి భారతదేశస్థితి. ప్రజలు నేతపరిశ్రమను బాగుగ వికసింపజేసి విదేశములనుండి ధనరాసుల నాకర్షించుచుండిరి. విదేశములందు భరతఖండము బంగారుగనియని ప్రఖ్యాతిని గాంచినది. వర్తమానకాలమునందు భరతఖండమునుండి సకలసంపదలు విదేశములకు సంతతధారగా బోవుచున్నవి. సంపన్నమైన దేశము వర్తమాన కాలమునందు దారిద్ర్యగ్రస్తమై, ప్రజలన్నవస్త్రములు లేక కృశించుచున్నారు.

అన్నవస్త్రములు లేని ప్రజలను పాశ్చాత్య సభ్యత్వము, పరిశ్రమలు నిస్సహాయుల జేసినవి. ఇట్టి విషాదావస్థయందు ప్రజాపోషణము సకలార్థసాధనములకును మూలాధారముగ నున్నది. వ్యవసాయమే జీవనాధారముగ నున్న ప్రజలకు నేతపరిశ్రమయును సహజమైన గృహపరిశ్రమ మైయున్నది. చిరకాల సంవర్ధితమైన దేశక్షేమమునకు మూలమైన నేతపరిశ్రమను బ్రిటీషుప్రభుత్వము నిర్మూలముచేసిన విధము ప్రపంచేతిహాసములందు దారుణకృత్యముగ నున్నది. సకల జనులకును సౌలభ్యమైన ఖద్దరు పరిశ్రమ దరిద్రనారాయణుల కన్నవస్త్రములను సమకూర్చుటకు సకలవిధములను తగియున్నది. పాశ్చాత్య దేశములందు వ్యాపకమును గాంచిన యంత్రపరిశ్రమ వ్యాపనముదారిద్ర్యగ్రస్తమైన భరతవర్షమునందు సుసాధ్యము గాదు. కడుపునిండ తినుట కన్నములేని దేశమునందు యంత్రపరిశ్రమ వ్యాపనమున కర్పుదముల రూప్యములను సమకూర్చుట సుసాధ్యము గాదు. ఒకవేళ సాధ్యమైనను వాంఛనీయము గాదు. గ్రేటుబ్రిటనునందు యంత్రపరిశ్రమ సమకూర్చిన దుర్నయములు, వ్యాధులు, నిరుద్యోగములు, పరాధీనత్వము విచారమునకు గారణం బైనది. భారతీయులు విషాదపూరితమైన స్వదేశ విదేశ పరిస్థితులను గ్రహించి గాంధీమహాత్ముని ఖద్దరుసందేశమును సఫలము చేయుట పరమధర్మముగ నున్నది.

ఖద్దరుసమస్య కేవలము రూపాయలు అణాలు పైసాల సమస్య గాదు. ఖద్దరు సమస్య ప్రాణరక్షణ సమస్య, ఆత్మసంరక్షణ సమస్య. నిర్జీవమైన దేశమునకు రూపాయలు అణాలు ప్రాణరక్షణము చేయజాలవు. సజీవమైన దేశమునకు సంపదలు పోషణమునకై వినియోగపడగలవు. వ్యాధిగ్రస్తమైన దేహమును బాగుజేయుటకు సకలార్థమును వినియోగించుట వివేకము. దేశక్షేమమునకై శ్రీమంతులును నిరుపేదలును ప్రియమైనను ఖద్దరు పరిశ్రమను పోషించుటకై వారి సంపదలు వినియోగించుట పరమధర్మముగ నున్నది. ఖద్దరు వ్యాపనమునందు కొలదియో గొప్పయో గుణముగలదు గాని కొంచెమైనను దోషములేదు. ఖద్దరు ప్రియమైనను దరిద్ర నారాయణులకు పోషణసాధనమై సొమ్ము దేశమునందు వినియోగపడుచున్నది. ఖద్దరు ప్రజల కాత్మవిశ్వాసమును ఆత్మోపలబ్ధిని గలుగజేయుటకు పరమసాధనముగ నున్నది. ఖద్దరు రూపమునందు ప్రత్యక్షమగుచున్న స్వాత్మావలంబనము భావమునందును ప్రత్యక్షమై స్థిరమైన ప్రత్యభిజ్ఞానము గలుగుచున్నది. గాంధీమహాత్ముని ఆంధ్ర దేశసంచారము ఖద్దరు మాహాత్మ్యమును మూలమూలలను వ్యాపింపజేసి ప్రజలకు వారి సంకల్పసిద్ధికి నియత కర్మానుష్ఠానావసరమును సువ్యక్తము చేసినది. గాంధీమహాత్ముని ఖద్దరు సందేశమును సార్థకముచేయుటకు సకల విధముల తగియున్న ఆంధ్రదేశము స్వధర్మ నిర్వహణమును జేయుటకు బూనుకొని మహాత్ముని

సంచారము ఫలవంతముజేయుటకు భగవదను గ్రహము గలుగుగాత!

* * * *

ఖద్దరు: ఆంధ్రదేశము

ఖద్దరు నిర్మాణమున కాంధ్రదేశమునకు గల మంచి యవకాశము లితర రాష్ట్రములకు లేవని గాంధీమహాత్ముడు తెలిపిన విషయమును సార్థకము చేయవలసిన భారము ప్రజానాయకులమీాద గలదు. ప్రాణావశిష్టముగ నున్న ఖద్దరు పరిశ్రమను పోషించి పునరుద్ధరించుట పరమధర్మమై యున్నది. ఆంధ్ర దేశమునందు ౧౦ మొదలు ౧౦౦ నంబరువరకును నూలు వడుకగలజనులు నేటికిని సజీవులైయున్నారు. భరతఖండమునం దంతటను ఆంధ్రదేశపు ఖద్దరుప్రఖ్యాతిబడసినది. నేతయందును, మనుగడయందును, సన్నదనమునందును ఆంధ్ర దేశపుఖద్దరునకు గల ప్రసిద్ధి ఇతరరాష్ట్రముల ఖద్దరునకు లేదు. తెలుగు దేశమునందలి అన్ని మండలములయందను ఖద్దరుపరిశ్రమ నేటికిని కొనయూపిరితోనైనను నిలిచియున్నవిధమును ఖద్దరునిర్మాణము విస్పష్టము చేసియున్నది. అన్నిమండలములయందును కొనయూపిరితో నున్న ఖద్దరుపరిశ్రమను పోషించి రక్షించుట దేశక్షేమపరాయణులకు నియత ధర్మమై యున్నది. పొందూరునందు సన్నబట్టలను తయారుచేయునట్లే పల్నాడునందు కుప్పడము బట్టను తయారుజేయుటయును, తునియందును ఆత్మకూరు నందును, ఇతర ప్రాంతములందును ఆయా ప్రాంతములకు పరిపాటియైన ఖద్దరునుతయారుజేయుటయును ఖద్దరువ్యాప్తికి సాధనమై యున్నది. సహజావకాశములు గల ప్రదేశములను వికసింపజేయుట ఖద్దరువ్యాప్తికి సాధనముగాని కేంద్రీకరణవిధానము ఖద్దరు వ్యాప్తికి సాధనముకాదు. ఖద్దరు గృహపరిశ్రమగానుండుట ప్రయోజనముగాని యంత్రాలయ పరిశ్రమగా జేయుట ప్రయోజనకరము గాదు. ఖద్దరుపరిశ్రమను వ్యవసాయపరిశ్రమకుపపరిశ్రమగా జేయుటయే దేశమునందు ప్రజాపోషణమునకు మూలములైన అన్నవస్త్రములను నిరాటంకముగ నుత్పత్తిజేయుటకు సాధనము గాగలదు. ఇట్టి యవకాశములు గ్రామసీమలయందు విశేషముగా గలవు. గ్రామవాసులను పురవాసులనుగా జేయుట వలనగలిగెడి యనర్థపరంపరలను పాశ్చాత్యనగరములును బొంబయి కలకత్తా మద్రాసు మొదలగు నగరములును వేనోళ్ల చాటుచున్నవి. మానవజీవితమునం దారోగ్యము లేని సంపదలు సుఖప్రదములు కాజాలవు. ఆరోగ్యైశ్వర్యములకు సహజమగు సంబంధమును సంరక్షించుటయే యోగక్షేమములకు సాధనమైయున్నది. పారిశ్రామికజీవనమునకు అలవాటుపడిన పాశ్చాత్యులకు చేతిపరిశ్రమల యందు విశ్వాసము గలుగజాలదు. లాంకషైరు నేతపరిశ్రమకు ప్రధానపణ్యస్థానమైన భరతవర్షమునందు ఖద్దరుపరిశ్రమను పోషించుటకు బ్రిటిషుప్రభుత్వ మెన్నటికిని సమ్మతింపదు. 70 కోట్ల రూప్యముల బట్టల విక్రయము పోయినపుడు బ్రిటిషు ప్రజల భాగ్యము

క్షీణించుటయును నిరుద్యోగసమస్య ప్రబలుటయును సహజము. ఖద్దరు సమస్యకును, విదేశవస్తు బహిష్కరణసమస్యకును మూలబీజము మానవులకు సహజస్వత్వమైన ఆత్మసంరక్షణముగాని, అసహజమైన ద్వేషము గాదు. మానవులకు సహజస్వత్వమై విశేషావకాశములు గల ఖద్దరువ్యాపనమునకై యథాశక్తిని ఆంధ్రదేశము పాటుపడి స్వధర్మనిర్వహణమును చేయుటకు భగవదనుగ్రహము కలుగుగాత.

ఖద్దరు నిర్మాణమునందు ప్రధానప్రతిబంధకములు రెండు గలవు. నేతగాండ్రకు కల్తీనేత ఖద్దరు వ్యాపనమునకు ప్రతిబంధకముగ నేర్పడినది. ఈ ప్రతిబంధకమును తొలగించుటకు నేతగాండ్రకు తగిన ప్రతిఫలమునిచ్చి వారి నైతికశీలమును వృద్ధి చేయవలయును. ఖద్దరుదీక్షగల పరిశోధకులు జాగ్రత్తగ పరిశోధనజేయవలయును. దేశమునందంతటను విరివిగ నూలు నుత్పత్తి జేయుచుండవలయును. ఈ స్థితి యేర్పడినప్పుడు కల్తీఖద్దరు నేయుట కవకాశములు సహజముగా నంతరించును. అన్ని వృత్తులయందును దుర్నయము చేసెడువారు సహజముగా నుందురు. దుర్మార్గులకై సన్మార్గులకు ప్రతిబంధకములను గల్పించుటయును, నిర్బంధించుటయును కార్యసాధనము గాజాలదు. ఖద్దరువ్యాప్తికి రెండవ ప్రతిబంధకము ధనాభావము. గాంధీ మహాత్మునకు ఖద్దరునిధికై ఆంధ్రదేశము 2,02,000 రూప్యములను సమర్పించి ఖద్దరునందు గల విశ్వాసాభిమానములను సువ్యక్తము చేసినది. కాని ఖద్దరువ్యాప్తి కవసరమైన ద్రవ్యములో నీద్రవ్యము సహస్రాంశమైనను గాజాలదు. అన్నిమండలములయందును ఖద్దరు వ్యాప్తికిగల యవకాశములను గాంధీ మహాత్ముడు గ్రహించిన విధము వారి ప్రసంగములు విశదము చేసినవి. ఖద్దరుప్రచారకులు ఖద్దరువ్యాపనము చేయ గల విధానమును తయారుచేసి గాంధీమహాత్మునకు సమర్పించిరి. అఖిలభారతచరఖాసంఘము కేంద్రీకరణవిధానమును విధించుచున్నది. కేంద్రీకరణవిధానము కొన్ని రాష్ట్రములకు ప్రయోజనకరమైనను అన్ని రాష్ట్రములకును నీ మార్గమన్వయింప జేయుట ధర్మము గాదు. ఆంధ్రదేశపరిస్థితులకును నితరదేశపరిస్థితులకును గల భేదమును గమనించి తదనుగుణముగ కార్యవిధానమును నిర్ణయించుట ప్రయోజనకరము. దేశపరిస్థితులు నెరుగనివారల కిది రుచింపకపోయినను తెలిసినవారి విధానమును విశ్వసించుట యావసరము. కేంద్రీకరణవిధానము వ్యక్తుల నిర్మాణమునకు ప్రతిబంధకముగ నేర్పడుచున్నది. ఆంధ్రదేశమునందు ఖద్దరువ్యాపనమునకు గల యవకాశములను బాగుగ వికసింపజేయుటకు వ్యక్తుల సహాయము సాధనముగ నున్నది. వ్యక్తులకును ప్రత్యేకసంస్థలకును పోషణ మొసంగుటవలన ఖద్దరు విశేషముగ వ్యాపించుటకు వీలుగలదు కాని కేంద్రీకరణ విధానమువలన విశేషముగ వ్యాపించుటకు వీలులేదు. ఆంధ్రదేశము ఖద్దరువ్యాపనముజేయుటకు విశేషమైన ద్రవ్యము గావలసియున్నది.

చరఖాసంఘ మెటులు నిర్ణయించినను ఆంధ్ర ప్రజానాయకులు ఖద్దరువ్యాపనమునకై ధనమును సమకూర్చుటయును, కట్టుబాట్లు జేయుటయును గాంధీమహాత్ముని సంచారమునందు వారి ప్రసంగములును ప్రచారకుల ప్రసంగములును విశదము జేసినవి. ఆ యనుభవమున కనురూపముగ ప్రజానాయకులు పాటుపడుట ప్రయోజనకరము. గాంధీమహాత్మ డాంధ్రదేశసంచారవిషయమై తెలిపిన భావములు ఆంధ్రులు గర్వపడుటకు వలెనే వారి భారనిర్వాహణమునకును లక్ష్యములుగ నున్నవి. "ఆంధ్రదేశసంచారము నాకు పరమానందమును గలుగజేసినది.........దేశభక్త వెంకటప్పయ్య పంతులుగారివంటి సంచారనిర్వాహకులును,ఆంధ్రులవంటిప్రజలును, ఉన్నప్పుడిట్టి సంచారముల నెన్నిటి నైనను పరమానందముతో చేయగలను" అని యంగ్ ఇండియా యందు మహాత్ముడు తెలిపిన భావములు ఆంధ్రులు గ్రహించి భావికర్తవ్యమును నిర్వహించెదరుగాక.

* * * *

నిర్మాణ కార్యవిధానము

ప్రవృత్తియందు సంకల్పసిద్ధికి వ్యవసాయపరాయణత్వము సాధనముగనున్నది. సామాన్యముగ సంకల్పము గలిగినంత మాత్రమున కార్యములు సాధ్యములు గావు. గాంధీమహాత్ముడు ఖద్దరునిధి వసూలుచేయుటకును ధర్మోపదేశములను చేయుటకును జేయుచున్న పరిశ్రమ ప్రజలకును, నాయకులకును జ్ఞానోపదేశము జేయుటకు లక్ష్యముగా నుండగలదు. తెల్లవారుజామున మూడుగంటలకులేచి రాత్రి 10 గంటలవరకును విసుగు విరామములేక నిర్వహించెడి కార్యభారము సకల జనులకును భయభ్రాంతుల గలుగజేయుచున్నది. మహాత్ముని స్థితప్రజ్ఞయే వారి నిర్వహణసామర్థ్యమునకు మూలబీజము. గాంధీ మహాత్ముడు మనోగతములైన రాగద్వేషములను విసర్జించి స్వధర్మనిర్వాహణము జేయుచు ధర్మానుష్ఠానమును జేయవలసిన విధమును ప్రత్యక్షముగ లోకమునకు బోధించుచున్నాడు. సేవాధర్మమునకు సత్సంకల్పము మూలము. లాభనష్టములు మూలములుగావు. సత్సంకల్పమును వ్యవసాయ పరాయణత్వమును గలిసినపుడు భాగ్యదేవత సామాన్యముగ ప్రత్యక్షమగుచుండును. గాంధీమహాత్ముడుసులభముగ ఖద్దరు నిధికి ద్రవ్యమును సమకూర్చుట వారి సంకల్పమునకనురూపమైనకార్యనీతినువిశదముచేయుచున్నది. ప్రజలుఖద్దరునిధికి జూపిన యుత్సాహమునే అస్పృశ్యతా నివారణమునకును, మద్యపాన నిషేధమునకును, జాతీయసంయోగమునకును జూపి కామితార్థములను బడయుదురుగాక. కార్యవిధానమునందు చిత్తప్రవృత్తి లగ్నముగానపు డనంత విధములను చిత్తవృత్తి ప్రసరించు చుండును. గాంధీమహాత్ముని నిత్యజీవయాత్ర సకల జనులకును జీవయాత్రను జేయవలసిన విధమును సువ్యక్తము చేయుచున్నది. స్వరాజ్యసంపాదనమున కాత్మవిశ్వాసమునకు సాధనమైన నిర్మాణవిధానము

వలెను ప్రసంగరంగములైశాసనసభలు సాధనములు గావని గాంధీమహాత్ముని సంచారము విశదము చేసినది. మహాత్ముని దయవలన గలిగిన యీ యనుభవము సార్థకమగునని నమ్ముచున్నాము.

* * * *

శాసనసభలు

శాసనసభలు సహజముగ నీయేడంతము నొందుననియును, క్రొత్తసభ లేర్పడుటకేర్పాటులు జరుగుననియు నారుకులూహించుచుండిరి. రాజప్రతినిధి పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారి కీవిషయమై అభయమొసంగినటులు వార్తలు తెలుపుచున్నవి. సామ్రాజ్య శాసనసభయందీ విషయమై చర్చకవకాశములను లేకుండచేసి శాసనసభల కాలమును పెంచుట యుక్తముగాదు. పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారు వేసిన సవాలునకు ఇర్విను ప్రభువు గారు తగినసమాధానమును చెప్పుట సాధ్యముగాదు. ప్రజాభిప్రాయమును వ్యక్తము జేయుట కవకాశములను నిరోధించుటయును, సభాకాలమును విస్తరింప జేయుటయును న్యాయసమ్మతము గాదు. ఇర్విను ప్రభువు తన యభిప్రాయమును మార్చుకొనినటులు తెలుపుట సహజమైనను నెహ్రూగారి ప్రశ్నకు తగిన సమాధానము గాదు. ఇట్టిసందర్భములందు శాసనసభ్యు లవలంబించవలసిన కార్యవిధానము దురూహ్యముగనున్నది. శాసనసభావ్యవహారముల యెడల కాంగ్రెసు పక్షములందు గల భేదాభిప్రాయములు సర్వత్ర తెలిసియున్నవి. శాసనసభాప్రవేశమునే ప్రతిఘటించెడి పక్ష మిప్పటికిని గలదు. శాసనసభాప్రవేశమును జేయుటయును, ప్రతిఘటించుటయును కాంగ్రెసు అవలంబించుచున్న నీతియై యున్నది. ఉద్యోగస్వీకారము నామోదించెడి పక్షమును గలదు. ఇన్ని పక్షములున్నపుడు సభ్యులకు వారి కర్తవ్యమును నిర్ణయించుట సులభసాధ్యము గాదు. మోతీలాలు నెహ్రూగారును కార్యనిర్వాహక వర్గమును సభానిర్గమనమును నిర్ణయించిరి. ఒక పూట శాసనసభనుండి లేచిపోవుట రెండవ పూట తిరిగి సభకుబోవుట రాజనీతిగాని,ధర్మమార్గము గాని కాజాలదు. ప్రజలకును, సభ్యులకును నీ మార్గము రుచింప జాలదు. వర్తమాన సభలున్నంతకాలమును మానుటయో, హాజరగుటయో ప్రయోజనకరముగాని ఇష్టానుసారము హాజరుకాకుండుటయును, వెడలిపోవుటయును ప్రయోజనకరము గాదు. ఒక భాగమువారు ఉద్యోగస్వీకారమును గోరుచుండగ ఇంకొక భాగమువారు సభాబహిష్కారమును గోరుట నిరర్థకము. నాయకుల యహంభావ పిట్టి యసంబద్ధములకు మూలముగ నున్నది. గాంధీమహాత్మునివలెనితరనాయకులును రాజ్యాంగ రంగములందు త్యాగనిగ్రహ సాధనముల నవలంబించుట కార్యసిద్ధికి సాధనముగా గలదు. బొంబయియందు గూడిన అఖిలభారత కాంగ్రెసుకమిటి సమావేశమునందు గాంధి మహాత్ముడు ప్రతిపాదించిన తీర్మానము సకల పక్షాదరమును బొందదగియున్నది. సభ్యులు లేని

కాం|గెసుసంస్థలు నిరుపయోగములై కేవలము స్పర్థలకును కలహములకును కారణంబు లగుచున్నవి.

శాసనసభ్యు లందరును సభలను విడిచి నిర్మాణ కార్యముసాధించుటకై పాటుపడుట పరమప్రయోజనకరముగనుండగలదు. అఖిలభారత కాం|గెసుసంఘము బొంబాయియందు దామోదించిన తీర్మానము విశేషమైన ప్రచారమును గోరుచున్నది. కాం|గెసు సంఘముల పునరుద్ధరించుటకును, సభ్యులను జేర్చుటకును నాయకులును, ప్రచారకులును గావలసి యున్నారు. ప్రజల యందు 400 మందికి ఒకరి చొప్పున కాం|గెసు సభ్యునిగా జేయుటకు గాంధీ మహాత్ముడు ప్రతిపాదించిన తీర్మానము గోరుచున్నది. నిర్ణయించిన విధమున సభ్యులను జేర్చని రాష్ట్రీయ సంఘములు, మండల సంఘములు, తాలూకా సంఘములు కాం|గెసు సంబంధమునుండి తొలగింపబడును. కాం|గెసు సభ్యులు నీతి నియమము లేక ప్రవర్తించుచున్న విధము సర్వత్ర తెలిసియున్నది. సిద్ధాంతమునందు కాం|గెసు సభ్యత్వమును వ్యవహారమునందు ప్రభుత్వ సహకారమును జేసెడి సభ్యులు గలరు. ఇట్టి ద్వంద్వప్రవృత్తులకు బుద్ధి చెప్పుట కేర్పాటులు చేయుటయు యుక్తముగ నున్నది. కాం|గెసుసంఘములను పతితస్థితి నుండి యుద్ధరించుటకు బొంబాయియందు జేసిన తీర్మానములు యుక్తముగ నున్నను ప్రయోగమునందు గలిగెడి ఫలము కాం|గెసు ప్రతిష్ఠను నిరూపించుచున్నది. కాం|గెసుసంఘముల నుద్ధరించుటకు నసే విదేశవస్త్ర బహిష్కరణోద్యమమును మద్యపాన నిషేధప్రచారమును జాతీయపతాకోత్సవములను వ్యాపింపజేయుటకు నాయకులు, ప్రచారకులు గావలసి యున్నారు. ఇట్లు ప్రభుత్వ చూపిన నిరసన భావమువలననైనను నాయకులు తమ లక్ష్యమును శాసనసభానుండి నిర్మాణ విధానమునందు లగ్నము చేయుటకు బూనుకొనియెద రని నమ్ముచున్నారు. శాసనసభల కాంపరి మితిని పెంచుటవలననైనను నుద్యోగస్వీకార సమస్య వెనుకబడుట కాం|గెసు ప్రతిష్ఠను వృద్ధి చేయగలదు. అంతఃకలహముల తోను భిన్నభావములతోను గూడిన కాం|గెసు కార్యసిద్ధికి ప్రయోజనకరము గాదు. ప్రజలందరును భేదభావముల విసర్జించి కాం|గెసుసంఘములందు జేరి కాం|గెసు ఆదేశమును త్రికరణశుద్ధిగా శిరసావహించుచు కామితార్థములను బడయుదురు గాత!

* * * *

బ్రిటిషుపార్లమెంటు ఎన్నికలు

పార్లమెంటు ఎన్నికల ఫలిత మన్ని పక్షములవారికిని సంభ్రమమును గలుగ జేసినది. లేబరుపక్షమునకు విజయము గలిగినను వ్యవహరించుటకు దగినబలము గలుగలేదు. పార్లమెంటునందు గల 615గురు సభ్యులందును నింతవరకును 287 మంది లేబరుపక్ష సభ్యులెన్నుకొనబడిరి; కన్సర్వేటివులు 254, లిబరలులు 57, ఇండిపెండెంటులు 8 మందియు నెన్ను

కొనబడిరి. శేషించిన 9 మందియును కన్సర్వేటివు లిబరలు పక్షమువారే రావచ్చును. కన్సర్వేటివు పక్షమునకన్నను లేబరుపక్షము బలీయముగనున్నను కీలకము లిబరలు పక్షము వశమునందున్నది. వారి 57 సమ్మతుల మీాదను రాజ్యాంగవిధాన మాధారపడియున్నది. లిబరలు పక్ష నాయకుడు లాయిడు జార్జిగారు తమ పక్షబలమును సద్వినియోగము చేయున టులు ప్రకటించినను వారి ప్రకటనలందు విలువయుండదు. ఏ యాదర్శమును లేని లిబరలు పక్షము వెనుకబడుట సమంజసముగనున్నది. లేబరుపక్ష విజయమునకు స్త్రీలవోట్లు తోడ్పడి నవిధమును రామ్సెమాక్డొనాల్డుగా రంగీకరించిరి. వోటర్లయందు స్త్రీలు 1,51,65,400, పురుషులు 1,36,54,600 కలరు. స్త్రీల వోట్లు లేబరుపక్ష విజయమునకును స్త్రీలవిజయమునకును వినియోగపడినవి. స్త్రీలు పార్లమెంటు సభ్యులుగా నెన్నుకొనబడిరి. లిబరలు పక్షము వలన లేబరుపక్షమునకు సందిగ్ధస్థితి ఏర్పడినది. లేబరుపక్షము పరిపాలనమునకు బూనుకొనినను బలములేక చిరకాలము నిలువ జాలదు. రామ్సెమాక్డొనాల్డుగారు రెండేండ్ల కాలము పరిపాలించుటకు వీలుగలదని నమ్మినను ఏ క్షణమున నేమి సంప్రాప్తమగునో చెప్పుటకు వీలులేదు. లేబరుపక్షముమీాద భారతీయుల దృష్టి లగ్నమైనను వారి స్వల్పబలస్థితి వలన, వారి పక్షమునకును, భరతవర్షమునకును ప్రయోజనము గలుగజాలదు. లిబరలు పక్షము లేబరుపక్షమువారి సదుద్దేశములను నిష్ఫలము చేయుట సహజము. లేబరుపక్షము పరిపాలనాభారమును వహించినను తగిన బలములేకపోవుటవలన విశేషమైన రాజ్యాంగ సంస్కరణములను స్వదేశమునందును సామ్రాజ్యాంతర్భాగములందును తలపెట్టజాలదు. రాగల ఎన్నికలకు ఎత్తులనువేయుటతోడను, స్వీయాధికారమును సమర్థించుకొనుటతోడను లేబరుపక్షమునకు కాలము సరిపోవును. స్వదేశమునందే సంస్కరణములు సాధ్యముగానపుడు భరతవర్షము విషయమై చెప్పవలసిన యవసరము లేదు.

* * * *

లేబరుపక్షము-భరతవర్షము

గ్రేటుబ్రిటనునందేపక్షము పరిపాలనాభారము వహించినను భరత వర్షమునకు సమానప్రయోజనమే కలుగుచున్నది. అధికారములేని సమయమునందు బోధించెడి నీతులన్నియును అధికారమురాగానే మాయమైపోవును. ధర్మోపదేశములను జేసెడి ఓలివియరు ప్రభు వధికారసింహాసనము నెక్కిన వెంటనే నిర్బంధప్రస్తానము నామోదించెను. భరతవర్షము బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమునందు బ్రిటీషు ప్రయోజనములకై ఏర్పడినది; భారతీయ ప్రయోజనములకై యేర్పడలేదు. బ్రిటీషుప్రయోజనములకు భరతవర్షము తోడ్పడునంత వరకును భారతీయుల రాజభక్తి కంతము గనుపడదు. భారతీయ ప్రయోజనములను తలపెట్టిన తోడనె రాజద్రోహము పొడకట్టుచుండును. సద్భావముతో భారతీయాశయములను హార్షిం

చెడి బ్రిటీషు రాజ్యాధికారులు గనుపడుట దుర్లభము. దయాధర్మముతో భిక్షము పెట్టుట కభ్యంతరము లేకపోయినను భారతీయుల స్వాతంత్ర్యవాంఛ బ్రిటీషు ప్రజల కెవరికిని గిట్టదు. ఇటీవల జరిగిన పార్లమెంటు ఎన్నికల యందు మచ్చునకైనను భారతీయ ప్రయోజనముల నేపక్షమువారును తలపెట్టలేదు. ఎవరైనను తలపెట్టినతోడనె సైమనుహోములు, ఓడ్వయరులు దండయాత్ర కుపక్రమించుదురు. రామ్సేమేక్డొనాల్డు, బాల్డువిను, లాయడుజార్జి గారులు భారతీయులపట్ల సమాన ప్రేమనే చూపుచుందురు. లేబరుపక్ష విజయము భారతీయులకు సంతసమును గలుగజేసినను ప్రయోజనము మాత్రము గలుగదు. భారతీయుల మోక్షము వారి హస్తములందు గాని పార్లమెంటుపక్షములమీద లేదు. భారతీయులు విదేశవస్త్రబహిష్కారమును సఫలము చేసిన బ్రిటీషుపార్లమెంటులోని అన్ని పక్షములవారును కన్నులు తెఱచి భారతీయాశయములను హర్షించుట సహజము. భారతీయుల సంకల్పసిద్ధికి సాధనము వారి హస్తములందు గలదుగాని శాసనసభలయందును పార్లమెంటునందును లేదు. భారతీయు లాత్మబలమును వ్యక్తము చేసినపుడే శాసనసభలును, పార్లమెంటులును ఉపచరించును. ముప్పదిమూడు కోట్ల ప్రజలు గట్టిగా తలపెట్టినపనులు వ్యర్థముగాజాలవు. భారతీయులందరును గాంధీమహాత్మునివలెనే నిరంతర వ్యవసాయ పరాయణులై ఆత్మోద్ధరణమునకును, దేశోద్ధరణమునకును, లోకోద్ధరణమునకును వారిశక్తిసామర్థ్యముల వినియోగించి కృతార్థు లగుదురు గాత!

Printed and Published by K. Nageswara Rao, at the Andhra Patrika Press, No.7, Thambu Chetty St., Madras